

T.C

UFUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**ÇİN PİYASA REFORMUNUN ÇİN-ABD İLİŞKİLERİNE ETKİSİ
VE EKONOMİK YANSIMALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERGÜN POLAT

TEZ DANIŞMANI

PROF.DR.CEM KARADELİ

ANKARA

2019

T.C
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**ÇİN PİYASA REFORMUNUN ÇİN-ABD İLİŞKİLERİNE ETKİSİ VE
EKONOMİK YANSIMALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERGÜN POLAT

TEZ DANIŞMANI
PROF.DR.CEM KARADELİ

ANKARA

2019

KABUL VE ONAY

Ergün POLAT tarafından hazırlanan "Çin Piyasa Reformunun Çin-Abd İlişkilerine Etkisi ve Ekonomik Yansımaları" başlıklı bu çalışma 6 Eylül 2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Gökhan AKŞEMSETTİNOĞLU- Başkan

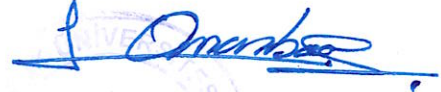
Prof. Dr. Cem KARADELİ- Danışman

Doç. Dr. Alaattin PARLAKKILIÇ- Üye

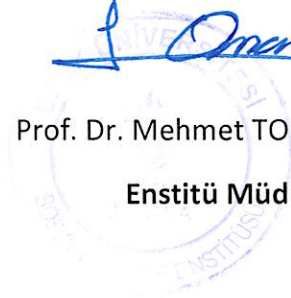

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım

Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinden aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Ufuk Üniversitesi Yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ...yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

06.09.2019

ERGÜN POLAT

ÖZET

POLAT, Ergün, Çin Piyasa Reformunun Çin-ABD İlişkilerine Etkisi ve Ekonomik Yansımaları, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Bugün dünya üzerinde yaşadığımız gelişmeler artık dünyanın bir kabuk değiştirme döneminde olduğunu ve bu değişimin sancılarını yaşadığını göstermektedir. Ortaçağ'ı atlattıktan sonra Rönesans ve reformla, Sanayii Devrimi ile zenginleşen Avrupa ve Batı çıktığı sömürge arayışında coğrafi keşifler sonucunda kendine alternatif bir güç olan Amerika Bileşik Devletleri'nin de temelini atarak zenginlik ve medeniyetin zirvesine çıkmıştır. Yıllarca dünyayı şekillendiren bu emperyal anlayış ile dünyanın diğer kadim kültürlerini de tüketim endeksli globalizasyon ve dünya vatandaşlığı terimi ile yok etmeye çalışmış fakat bunda başarılı olamayınca zor kullanmaya çalışarak kendi egemenliğini sürdürmeye uğraşmıştır. Yakın zamanda iki kutuplu bir dünya düzeni yani Soğuk Savaş düzeninin sona ermesi ile Batı'nın, ABD özelinde tehdit algısı yaratma çabaları dünyayı bir kaosa sürüklemiş ve fatura başta kendisine ve Batı dünyasının merkez ülkelerine, daha sonra dünyanın geri kalanına çıkmıştır. 2000'li yıllara girerken ABD ve Batı'nın dünyayı dizayn etme hevesi ekonomik ve manevi anlamda pahalıya mal olmuş ve içinden çıkılmaz bir süreç haline almıştır.

Buna karşılık 1978 yılında yaptığı reformla "Piyasa Sosyalizmi" denen kavramı yaratan Çin Halk Cumhuriyeti bugün dev bir üretim ekonomisi haline gelmiş Asya'nın yeni dünya merkezi olmasını sağlamış ve ABD ile birlikte Batı piyasalarını tehdit altına almaya başlamıştır. Bu gelişme ABD'nin dikkatini bu alana yoğunlaştırmasını sağlamış ve buna mümkün olduğu kadar engel olmak için bir takım önlemlere başvurmuş, siyasi ve sosyal olarak gayri nizami harp yöntemleri ve sistemli kültürel dezenformasyonla buna karşılık vermeye çalışmıştır. Buna karşılıkta dünya ülkeleri ve Türkiye'de bu gelişmelerden etkilenmiş ve buna göre yerlerini belirlemek zorunda kalmıştır. İşte bu çalışmada da bu olayların etkisel boyutlarının hem Çin içerisinde hemde uluslararası alanda ve gelecek dönemde yeni bir alternatif dünya düzeni arayışına cevap verebilme kapasitesi ve konusu araştırılacaktır

Anahtar Kelimeler: Çin, ABD, Reform, Yeni Dünya, Alternatif Ekonomik Düzen, Değişim Süreci

ABSTRACT

POLAT, Ergün, the effect of Chinese market reform on China-US relations and its economic repercussions, Master's thesis, Ankara, 2019.

The developments we are experiencing on Earth Today show that the world is in a period of crustal change and is experiencing the throes of that change. After surviving the Middle Ages with the Renaissance and reformation, As a result of geographical explorations in search of colonies, Europe and the west, which prospered with the Industrial Revolution, rose to the top of wealth and civilization by laying the foundation for the composite States of America, which is an alternative power to itself. With this imperial understanding that shaped the world for years, he tried to destroy the other ancient cultures of the world with the term consumption-indexed globalization and world citizenship, but when he failed to do so, he tried to use force to maintain his sovereignty. With the recent end of a bipolar world order, the Cold War order, the West, His efforts to create a perception of threat in the U.S. Private have plunged the world into chaos, and the bill has risen primarily to him and the Central countries of the Western world, and then to the rest of the world. As we entered the 2000s, the desire of the United States and the West to design the world was costly in economic and spiritual terms and became an inextricable process.

On the other hand, the people's Republic of China, which created the concept of "Market Socialism" with its reform in 1978, has now become a giant manufacturing economy, made Asia a new world Center, and started to threaten Western markets along with the United States. This development has led the United States to focus its attention on this area and it has sought to prevent this as much as possible by using a number of measures, and has tried to respond politically and socially with informal methods of warfare and systematic cultural disinformation. On the other hand, the countries of the world and Turkey were affected by these developments and had to determine their place accordingly. In this study, the capacity and subject of these events to respond to the search for a new alternative world order both within China and internationally and in the future will be investigated.

Key words: China, USA, Reform, New World, alternative economic order, process of change

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	viii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	ix
GRAFİKLERİN LİSTESİ	x
TABLoların LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1
BÖLÜM I.....	2
ÇİN TARİHİNE BAKIŞ.....	2
1.1. Sun Yat-Sen Dönemi.....	5
1.1.1. Sun Yat-Sen ve Mücadele Yılları	5
1.1.2. Boksör Ayaklanması	6
1.1.3. Üç Halk İlkesi	6
1.2. 1911 Çin Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve Sun Yat-Sen.....	7
1.2. Çin Komünist Partisi'nin Kuruluşu ve 3. Devrim Dönemi	9
1.3. Sun Yat-Sen Sonrası Çin.....	10
1.4. İkinci Dünya Savaşı ve Japon İşgali.....	11
1.5. Koumintang ve ÇKP Anlaşmazlığı	11
1.6. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kurulması ve Mao Zedong Dönemi.....	12
1.7. Mao Dönemine Girerken Çin	12
1.8. Mao Dönemi Çin ve Ekonomik-Kültürel Yapısı	13
1.8.1. İleriye Doğru Büyük Atılım	15
1.9. Kültür Devrimi	16
1.9.1. Mao'nun Ölümünden Sonra Piyasa Reformuna Geçiş Dönemi	19
1.9.2. Tarım Alanında Yapılan Reformlar	19

1.9.3. Devletin Hantal Yapısı ve Özel Sektörün Devlet Eliyle Yapılandırılması	20
1.10. Mao'dan Sonraki Dönem ve ÇKP İçerisinde İktidar Mücadelesi	21
1.10.1. Yeni Bir Sürece Doğru ve Reformun Ayak Sesleri	23
1.10.2. Piyasa Reformu	25
1.11. Deng Xiaoping ve Reform Yıllarının Başlangıcı	26
1.12. Reform ve Açılım	29
1.13. Deng Xiaoping Dönemi	31
1.13.1. Deng Xiaoping ve Yönetim Biçimi	32
1.14. Çin'in Dönüşüm Süreci ve Özel Bölgeler	35
1.15. 1989 Tiananmen Meydanı Olayları	40
1.16. Jiang Zemin Dönemi	41
1.17. Hu Jintao Dönemi	42
1.18. Xi Jinping Dönemi	43
1.19. Bir Yol Bir Kuşak Projesi	47
1.20. Bugünkü Çin ve Ekonomik ve Siyasi Yapısı	51
1.21. Çin Ekonomisi; Yeni Bir Global Anlayış	57
1.22. Pekin Konsensüsü	58
BÖLÜM II	66
ÇİN'İN ULUSLARARASI İLİŞKİLERİ	66
2.1. Çin ve Hong Kong Özerk Yönetim Bölgesi	66
2.1.1. Bir Ülke İki Sistem	66
2.2. Günümüzde Hong Kong ve Çin İlişkileri	70
2.3. Çin ve Makao Özerk Yönetim Bölgesi	72
2.4. Çin Halk Cumhuriyeti ve Tayvan İlişkileri	73
2.4.1. Tek Ülke İki Sistem	76
2.5. Çin Halk Cumhuriyeti ve Japonya İlişkileri	78
2.5.1. Japonya Asya'nın Batılı Yüzü	78
2.5.2. Shimonoseki Antlaşması	80

2.5.3. İkinci Dünya Savaşı Dönemi Çin ve Japonya ilişkileri	80
2.5.4. Günümüzde Çin ve Japonya.....	81
2.5.5. Senkaku-Diyaou Adaları Sorunu	83
2.6. Çin Halk Cumhuriyeti ve Kore Demokratik Cumhuriyeti İlişkileri.....	86
2.7. Çin Halk Cumhuriyeti ve Güney Kore İlişkileri	88
2.8. Çin Halk Cumhuriyeti ve Hindistan İlişkileri	90
2.8.1. BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika) Örgütü	94
2.8.2. Tibet Özerk Bölgesi ve Dalai Lama.....	96
2.8.3. Cammu-Keşmir Sorunu	97
2.9. Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya İlişkileri	99
2.9.1. 1990 Sonrası Yeni Dönem	100
2.9.2. Şanghay İşbirliği Örgütü.....	101
2.10. Çin Halk Cumhuriyeti ve ABD İlişkileri	104
2.10.1. Kuzey-Güney Mücadelesi.....	104
2.10.2. Birlik Sağlandıktan Sonra ABD.....	105
2.10.3. 1930 Ekonomik Buhranı	105
2.10.4. İkinci Dünya Savaşı	106
2.10.5. Savaş Sonrası ABD ve Dünya Düzeni	106
2.10.6. Bretton-Woods Toplantıları ve Doların Egemenliği.....	107
2.10.7. Kore Savaşı ve ABD	107
2.10.8. Vietnam Savaşı ve 1960'lar	107
2.10.9. 1973 Petrol Şoku ve Bretton Woods Sistemi'nin Çöküşü	108
2.10.10. 1980'ler ve Neo-Liberalizm.....	109
2.10.11. Birinci Körfez Harekâtı.....	110
2.10.12. On Bir Eylül 2001 ve 2.Körfez Harekâtı	110
BÖLÜM III.....	112
ÇİN- ABD EKONOMİK REKABETİ	112
3.1. 2008 Ekonomik Krizi	112

3.2. 2011 Suriye Harekâtı ve Trump Dönemi	113
3.3. Yenedünya ve Merkezi Asya	114
3.3.1. Çin'in Yükselişi	116
3.4. Donald Trump Dönemi ve Ticaret Savaşları.....	122
3.5. Çin Halk Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği İlişkileri	134
3.5.1. Avrupa Birliği	134
3.6. Çin Halk Cumhuriyeti ve Türkiye İlişkileri	138
3.6.1. Günümüz Türkiye-Çin İlişkilerinin Siyasi Boyutu	139
3.6.2. Uygur Özerk Bölgesi.....	140
3.6.3. Günümüz Türkiye-Çin İlişkilerinin Ticari Boyutu	143
SONUÇ.....	150
KAYNAKÇA	153
ÖZGEÇMİŞ.....	159

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AP	: Associated Press (ABD kökenli haber ajansı)
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BRİCS	: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika ülkelerinin oluşturduğu ekonomik topluluk
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
ÇKP	: Çin Komünist Partisi
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EURATOM	: European Atomic Energy Community (Avrupa Atomik Enerjisi Topluluğu)
FED	: Federal Reserve (Amerikan Merkez Bankası)
GATT	: General Agreement Tariffs and Trade (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması)
GMD	: Guomindang (Çin Ulusalçı Partisi)
MEB	: Münhasır Ekonomi Bölgeleri
OPEC	: Organization of Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç eden Ülkeler Örgütü)
SBKP	: Sovyetler Birliği Komünist Partisi
SEZ	: Special Economic Zone (Özel Ekonomi Bölgesi)
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ŞİÖ	: Şanghay İşbirliği Örgütü
WTO	: World Trade Organization (Dünya Ticaret Örgütü)

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil 1. Bir Yol Bir Kuşak Projesi'nin Gececeği Güzergâhlar.....	46
Şekil 2. Çin'in Bir Kuşak Bir Yol Bölgesel Entegrasyon Girişimi	51
Şekil 3. 2018 İtibarı ile Başlıca Ülkelerin Dolar Rezervi Sıralaması	52
Şekil 4. Çin'in Dış Ticaretinde Öne Çıkan Noktalar	53
Şekil 5. Çin Devlet Sistemi İşleyişi	57
Şekil 6. 2019 Yılı Şubat Ayı İtibarı İle Dünya Bankacılık Sıralamasında İlk 10 Banka.....	69
Şekil 7. 2016 Yılı Başlıca Ülkeler Petrol İthalat Oranları	125

GRAFİKLERİN LİSTESİ

Grafik 1. 1978 İtibari İle Çin'in Dünya Nüfusu İçindeki Payı ve Gayri Safi Yurtiçi Hâsılasının Artış Seyri	30
Grafik 2. Çin'in Yuan Baz Alınarak Hesaplanan Dönemler Halinde Büyüme Hızı 1978-2015	31
Grafik 3. 2017 İtibari İle Dört Özel Ekonomik Bölgenin Aldığı Yatırım Oranı	38
Grafik 4. Özel Ekonomi Bölgelerinin Kuruluş Tarih Aralıkları ve Çin Ekonomisinde 1980-2010 Yılı Arası Paylarının Oranları	39
Grafik 5. 1994 ve 2018 Yılları Arasında Çin'in Özel Ekonomi Bölgeleri'nin İhracattaki Payı.....	39
Grafik 6. Çin İhracat Değeri Endeksi 2001-2017	54
Grafik 7. Çin İthalat Değeri Endeksi	54
Grafik 8. Çin'in 2017 Yılı İhracat ve İthalat Verileri	55
Grafik 9. 2016 Yılı İçin Ülkelerin Gelir Sıralaması Oranlamaları ve 2030 Yılında Beklenen Değişim	91
Grafik 10. Dünya Nüfusu 2050 Yılı için Muhtemel Veriler*	92
Grafik 11. 1926 ve 1933 Yılları Arası ABD Borsası	106
Grafik 12. 1970 ve 2012 Yılları Arasında \$ Üzerinden Petrol Fiyatlarının Seyri	109
Grafik 13. ABD 2002-2008 Arası Faiz Oranları.....	113
Grafik 14. Çin'in 1993 ve 2015 Yılları Arası Büyüme Oranlarının Grafiği	117
Grafik 15. 1992-2001 Yılları Arasında Çin'in Amerika ile Olan Ticareti (Milyar \$).....	120
Grafik 16. 1995-2003 Yılları Arasında ABD'nin GSYİH Büyüme Oranı (%)	120
Grafik 17. Çin'in 1990-2018 Yılları Arası GSYİH Büyüme Oranı Ve 2020 Sonrası Tahmini Büyüme Oranları (%).....	123
Grafik 18. 1985-2012 Arası ABD'nin Çin'e Yaptığı İthalat Ve İhracatın Her İki Ülkenin Para Birimi Cinsinden Oranları	124
Grafik 19. 1986-2015 Yılları Arası ABD-Çin Karşılıklı İhracat-İthalat Oranları	125
Grafik 20. 2018 Yılı Nükleer Santral Oranları	129

Grafik 21. 2017 Yılı Birincil Enerji Tüketimindeki Yakıt Türleri Dağılımı	129
Grafik 22. 2015 Yılı Dünya Kömür Tüketimi Dağılımı	132
Grafik 23. 2015 Yılı Küresel Karbondioksit Salınım Endeksi	132
Grafik 24. 2013 Yılı Dünya Yenilenebilir Enerji Yatırım Oranları Ve Güç Kapasitesi	133
Grafik 25. Türkiye Ve Çin Halk Cumhuriyeti Arasındaki Ticaret Hacmi'nin 1990-2010 Yılları Arasındaki Durumu	147
Grafik 26. Türkiye'nin 2011 yılı İçin İlk 3 Ticaret Ortağı ve Aynı yıl İçerisinde Ticaret Açığı Verdiği İlk 3 Ülke	147

TABLULARIN LİSTESİ

Tablo 1. Çin Ekonomisinin Tarihsel Süreçte Japonya ve ABD ile Kıyaslanması (1200-2015).....	13
Tablo 2. İleri Doğru Büyük Hamle Döneminde Çin'de Sektörel Yatırımlar.....	17
Tablo 3. Halkın Komün Sisteminin Gelişimi	17
Tablo 4. İleri Doğru Büyük Hamle Döneminde Açık Finansman (USD).....	18
Tablo 5. 2019 Yılı Kıta Nüfus Sıralaması	59
Tablo 6. 2013 ve 2015 Yılları Arası Kuzey Kore'nin İhracat Rakamları	88
Tablo 7. 2000 ve 2017, 2018, 2019 Yılı Ekonomik Büyüklüklerine Göre ilk 20 Ülke	93
Tablo 8. Dünya Ekonomisi 2016 Yılı İtibarı ile 2030 ve 2050 Yılları için Muhtemel Verilerin Değişim ve Sıralmalarının İstatistiği	93
Tablo 9. 1980- 2020 Yılları Arasında BRICS Ülkeleri Reel GSYİH Büyüme Oranlarının Ortalama Yıllık Değişimi	95
Tablo 10. Bazı Ülkelerin 2006-2011 Yılları Arasındaki GSYİH Büyüme Oranları (%).....	121
Tablo 11. 2012-2016 Yılı ABD'nin İthalat Ve İhracat Oranlarının Karşılaştırması....	126
Tablo 12. Çin'in 2012-2016 Yılları Arası İthalat Ve İhracat Oranlarının Karşılaştırılması	127
Tablo 13. 2012-2016 Yılları Arası ABD'nin Verdiği Ticaret Açığı Ve Çin'in Verdiği Ticaret Fazlası	128
Tablo 14. 2016 Yılı Başlıca Doğalgaz Üreticisi Ülkelerin Rezerv Oranlarıyla Toplam Üretimdeki Payları	130
Tablo 15. Başlıca Ülkelerin 2015 Yılı Doğalgaz Üretim ve Tüketim Oranları	131
Tablo 16. 2017 Yılı Dünyanın En Çok Kömür Üreten Ülkeleri	131
Tablo 17. Çin ve Türkiye Arasında 2007-2018 Yılları Arasındaki İhracat ve İthalat Rakamları	146

GİRİŞ

Bu çalışmada yakın geçmişte kendi içinde bir ekonomik reform hareketine girişerek dünyada dikkat çeken Çin Halk Cumhuriyeti'nin, dünyada egemen ve varolan ekonomik sistemin başını çeken ABD ile güç ve merkez değişimi ekseninde yaşadığı ilişkiler ve dünya açısından ekonomik olarak yansımaları anlatılmıştır.Şu anda dünya üzerinde yaşanan ekonomik gidişat artık bir kabuk değişimine işaret etmektedir.Bu değişim yaşanırken bu değişimin iki başat aktörü ABD ve Çin önce kendi içinde ekonomik yapıları ve yaşadığı süreçlerle dünya üzerinde artık bir ekonomik düzen değişiminin habercisi olmakta ve yakın zamanda bu değişimin diğer toplumlar için faydası ve zararı ne boyutta olabileceği gündem konusu olmaktadır.Çalışmada esas önemli olan bu değişimin daha önceki düzenden daha eşit paylaşımcı ve demokratik şekilde yeni bir düzenin habercisi olma olasılığıdır.Amaç olaraksa artık var olan ekonomik sistemin dünyanın beklentilerine karşılık veremediğini göstermek, yarattığı toplumsal değişimleri ve sarsıntıları anlatmak ve bu çatışmalardan dolayı ortaya çıkan yeni bir dünya sistemi ve anlayışının artık zaruri bir ihtiyaç haline geldiğini göstermektir.Bunu anlatırken de içerik olarak dünya üzerindeki eski ekonomik ve siyasi sistemin hegemon gücü ve başlıca temsilcisi ABD'nin şu anda yaşadığı bocalama sürecinin tarihsel boyutlarından yola çıkılmış buna karşılık olarak alternatif bir düzen arayışına Çin Halk Cumhuriyeti'nin yaptığı piyasa reformu ile gösterdiği ekonomik gelişme önce tarihsel boyutları sonra ABD ile kendisinde yakın ilişkiler içinde bulunduğu komşu ülkelerle olan münasebetleri ve bu münasebetlerde ABD'nin etkileri, daha sonra dolaylı yoldan karşı karşıya gelen iki ülkenin yakın geçmişte duyduğumuz yeni bir kavram olan "Ticaret Savaşı" üzerinden kurduğu sıcak temas ve dolaylı çatışma sürecine yer verilmiştir.Çalışmada araştırma süresince izlenen yöntem öncelikle Çin Halk Cumhuriyeti'nin yakın tarihi yaşadığı değişimler ve bu değişimler sonucunda geldiği nokta ve en önemlisi geçirmiş olduğu piyasa reformu sürecinin bugünkü durumuna olan katkısı kaynaklar ve literatür taraması ile incelenmeye çalışılmış aynı şekilde etkileşimde bulunduğu toplumların ve ittifaklarla olan ilişkilerine ve gene aynı şekilde diğer bir merkez olan ABD'nin hem bu toplumlarla hem de Çin ile ilişkilerine bakılmış süreç esas alınarak daha sonra ortaya çıkabilecek durumun boyutlarına değinilmiştir.

BÖLÜM I

ÇİN TARİHİNE BAKIŞ

Dünyanın en eski uygarlıklarından olan Çin eski çağlarda dünyanın en ileri uygarlıklarından birisiydi. Bu dönemlerde kendini bulunduğu coğrafyanın merkezinde gören Çin'in isminin asıl anlamı da Çince'de "Zhongguo" yani orta dünyanın merkezidir.

Bu dönemlerde bu üstünlük duygusunun verdiği etkiyle dış dünyaya mesafeli duran Çin diğer kültürlerle etkileşime girmekten oldukça uzak durmuş ve coğrafyasındaki ülkeleri kendi alt kümesi anlayışı ile değerlendirmiştir. Oldukça bürokratik bir devlet anlayışına sahip olan Çin'in devlet yönetimi anlayışında Konfüçyüsçü anlayış egemen olmuştur. Liyakate önem veren bu anlayış o dönemlerde devletin üst kademelerinde yer almak isteyenleri sınava tabi tutmuştur. Bu sınavlar döneme göre ağır ve Konfüçyüsçü öğretiyi ezbere dayalı şekilde yapılmıştır. Bu sayede yönetimde istikrar ve süreklilik sağlanmıştır. Bu anlayışta esas nokta "Göklerin Kararı" isimli kavram olmuştur.

"Çin'de Göklerin Kararı kavramı, Çin kültürünün iki temel direğinden birisi olan Konfüçyüs'ün öğretileri çerçevesinde sistematik bir yapı kazanmıştır. MÖ 500 dolaylarında yaşamış olan Konfüçyüs öğretilerinde bu dünyayı ilgilendiren konular yer alıyordu. Öğretilerinin konusunu, iyi işleyen ve huzurlu bir toplum için gerekenler ve bunu sağlamak için yöneticilere düşenler oluşturuyordu. Konfüçyüs "Göklerin Kararı" inancını daha da ileri götürerek, toplumdaki huzur ve düzen yanında yönetilenlerin davranışlarını da doğrudan yönetenlerin erdemine bağlıyordu. Bu konuda "ülkeyi yönetenler bir gün için bile doğru olduklarında göğün altındaki herkes insanlığa döner", "ülkeyi yöneten doğruysa emir vermese de insanlar onu takip eder, doğru değilse emir verse de itaat edilmez" diyordu. Konfüçyüs öğretileri böylelikle bir yandan ülkedeki her türlü olumsuzluktan ülke yöneticilerini sorumlu tutuyor, öte yandan da onlara bu sorumluluğu yerine getirmek için kendilerini nasıl geliştirmeleri, nasıl davranmaları gerektiğini anlatıyordu. Bu yapıyla Konfüçyüs'ün öğretilerini içeren söyleşiler (Çince Linyu, İngilizce Analects) kitabının, kamu yöneticileri için göğün verdiği yönetme yetkisinin nasıl korunacağı üzerine bir el kitabı niteliği taşıdığını söyleyebiliriz" (Oktay, 2017, s. 41).

Bu anlayışın özündeki merkezîyetçi yapı, Çin toplumunun ilerleyen yıllarda devlet merkezli sosyalist yapıya uyum sağlaması açısından da önemlidir. Böylece kararların tek merkezden alınarak hızlı şekilde uygulanması yönünde gelişme sağlanmıştır. Olumsuz yanları ise aşırı şekilde hantal bir bürokratik yapıyla beraber çoğalan nüfusun ihtiyaçlarına da merkezden cevap verememe durumunun ortaya çıkmasıdır. İlerleyen yıllarda Mao döneminde edindiği tecrübelerden yola çıkarak devlet eliyle bürokrasiyi yapılandırdığı Çin’de, merkezi yapıyı yerel yönetimlere doğru esneterek süreçlerin daha fazla karmaşaya sürüklenmesinin ve kaos ortamının ortaya çıkmasının önüne geçmeye çalışmıştır. Aslında bu süreç Mao’nun kültür devrimi tecrübesinden sonra yetkileri merkezden yerel doğru yönlendirme kararı almasıyla başlamıştır. Burada dönemin stratejik ortağı olarak adlandırılabilir Sovyetler Birliği’yle de ters düşülmüş fakat ileride bu ağır bürokratik yapının esnetilmesinin meyveleri toplanmıştır.

Orta ve Yeni Çağ sürecinde kendi içinde kapalı ve Orta Dünya’nın merkezi anlayışıyla hareket eden Çin, sanayi devrimi bunun sonucu sömürge arayışının hızlanması ile diğer kültürlerle etkileşim haline girmeye başlamış ve gelişen olaylardan kendini yalıtarak kayıtsız kalamamıştır. Bu süreçte coğrafi keşifler sonucu İpek Yolu ile ticaret üstünlüğünü kaybeden Çin deniz yolu ile ticaret yapmak zorunda kalınca denizlerde üstünlüğü olmadığı için daha sonra üstün donanmaları olan sömürgeci kuvvetlere karşı koyamamıştır. Bu dönemde ticari üstünlüğünü kaybeden Çin içerde çıkan sorunlarla uğraşmak zorunda kalmış, artık bölgesinde tek üstün güç olmadığını farkına vardığı gibi Japonya gibi Meiji Restorasyonu’nu geçirmiş olan bir güçle de karşı karşıya kalmıştır. Çin için esas dönüm noktası İngilizlerin sömürge arayışı esnasında Çin limanlarına demir atması olmuştur.

“Binlerce yıl süren kültürel ve ekonomik üstünlüğün pekiştirmesi ile imparatorlar ve bürokrasi, Çin’i dünyanın merkezi, dışarda kalanları “barbar” olarak görüyor; dış dünyada olan bitenle ilgilenme gereği duymuyorlardı. Yüzyıllar boyunca imparatorluğun izin verdiği limanlarda, imparatorluğun koyduğu kurallara uygun kalmak koşulu ile ticaret yapmalarına izin verilen Avrupalı tüccarlar da, Çinliler tarafından üstün Çin ürünlerine ihtiyaç duyan barbarlar olarak algılanıyordu. Bu tüccarların önemli bir bölümünü 1800’lerde İngilizler oluşturuyordu. İngiliz tüccarlar Çin’den ağırlıklı olarak ipek, porselen, çay alıyor ama endüstri devriminin sağladığı avantajlara

karşın tekstil ürünlerini Çin'e satmakta pek başarılı olamıyorlardı. Sonuç olarak İngiltere Çin'e karşı sürekli olarak ticaret açığı veriyor ve bu Çin'e sürekli gümüş akışına yol açarak ekonomisini olumsuz etkiliyordu. Bu sorun, sonunda afyon ile çözülmüştü. İngiliz sömürgesi konumundaki Hindistan'dan getirilip kaçak olarak piyasaya sürülen afyon, ülkede bağımlılık arttıkça artan bir talep oluşturarak ticaret dengesini sonunda İngiltere yararına değiştirmişti. Ülke için ekonominin ötesinde sosyal düzen ve sağlık açısından büyük sorunlar yaratan bu duruma Çin yetkililerinin müdahalesi, İngilizler için savaş nedeni sayılmış ve 1839 yılında Birinci Afyon Savaşı başlamıştı. İmparatorluk ve bürokrasi hiçbir zaman "barbarlar" dünyasında ne olup bittiğini izlemeye ihtiyaç duymadığından Batı'daki sanayi devrimi ve bu devrimin savaş teknolojisine etkisinin farkında değildi. Çin, bir şeylerin değişmiş olduğunu çok kısa süre içinde büyük bir yenilgiye uğradığında anlamıştı" (Oktay, 2017, s.39,40).

1800'lü yıllarda ticarete dünya piyasasının neredeyse 4/1'ine sahip olan Çin, daha öncesinde kâğıt, barut, matbaa, pusula gibi önemli buluşlarında merkezidir. Gene Türk tarihinin ilk yazılı kaynakları olarak Çinli kaynaklara başvurulduğunu söylememizde mümkündür. İmparatorluğun binlerce yıldır hüküm süren konfüçyüsyanist liyakate dayalı ve başarılı yönetim anlayışı da ne yazık ki başarının kurbanı olmuştur. Dışarıda ticari üstünlüğünü kaybeden Çin, içerde de barbar adını verdiği kültürlerin istilasına uğrayınca binlerce yıllık merkezi üstünlük rüyasından acı bir şekilde uyanmış ve dışarıya karşı üstün olma düşüncesinin getirdiği içe kapalılığın bedelini ağır bir şekilde ödemiştir. Daha sonraları ortaya çıkan bu kaos ortamı Çin'in toprak kaybetmesine ve içerde merkezi yönetimin bozulmasına ve içerde "savaş ağaları" diye adlandırılan belli gruplar arasında savaşlarla yönetimin kısa süreli iç savaşlarla belirlendiği bir dönemin yaşanmasına sebep olacaktır. Merkezi yönetim ise bu dönemde sadece rol üzere var olacak, ülke kaos ve anarşi ortamına sürüklenecektir. Bu dönem bizimde yabancı olmadığımız şekilde Osmanlı'nın son dönemine benzerken, aynı şekilde mimari ve yaşam tarzında batılı unsurlar benimsenirken, sosyal hayat tamamen kaosa sürüklenmiş ve ülke bir bilinmezine içine girmiştir. Bu dönemin tek faydalı tarafı ise bu serbesti içinde fikir akımları oluşmasıyla Çin için önemli bir figür olan ve dönemin başat aktörü Guomingdang yani Ulusalçı Parti'nin temellerini atan Sun-Yat Sen'in görülmesidir. 1911 yılında kurulan Çin Cumhuriyeti'nin kurulmasında büyük payı olan Sun-Yat-Sen'den sonra Guomingdang'ın içinden çıkan ve 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlayan Mao Zedong'da bugün ki Çin için önemli bir

figürdür. Temellerini Sun-Yat-Sen'in attığı bağımsızlık hareketi daha sonra büyüyecek, halka mal olacak ve sonra köylülerinde devreye girmesiyle “Uzun Yürüyüş” adı verilen olaydan sonra Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasına vesile olacaktır.

1.1. Sun Yat-Sen Dönemi

İngilizlerin ve sömürgeci güçlerin baskılarından sonra içeride zayıflayan ve iyiden iyiye kontrolü kaybeden Çin yönetimi artık tamamen kaosa teslim olmuş vaziyette her kafadan bir sesin çıktığı, her yerde otonom bir yönetim şeklinin var olduğu bir hal almıştı. Bu hal içinde çeşitli fikir ve düşünce akımları oluşmuştu. Bunlar tek elden ve organize örgütlü olmadığı için geniş Çin coğrafyasında sadece kendi bölgelerinde egemen olacak fakat bu gidişatı ve kaderi Sun-Yat-Sen isimli bir hıristiyan- protestan okulunda yetişmiş bir Çinli değiştirecektir.

1.1.1. Sun Yat-Sen ve Mücadele Yılları

Bugünkü Çin Halk Cumhuriyeti'ne baktığımızda her ne kadar Mao Zedong önemli bir figür olarak görülse bile tam anlamı ile Çin için mücadele çağını açan ve 1911'de Çin Cumhuriyeti'nin kuruluşunu sağlayan Sun Yat-Sen'de önemli bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Hayatımın tam 40 yılını ulusal devrim davasına, Çin'in bağımsızlık ve eşitlik davasına adadım. Ulusal devrimci davamız, henüz tam bir başarı kazanmış değildir,ancak bu süre içinde şunu öğrendim:devrimci mücadele ancak geniş halk kitleleriyle birleşirse başarıya ulaşır...”

Ölüm döşeginde konuşan Sun-Yat-Sen,bu açıklamayla sadece Çin devrimci hareketinin siyasi ve örgütsel görevlerine değil,aynı zamanda devrim teorisinin tartışılmaz gerçeğine de,yani devrimci partilerin geniş halk kitleleriyle buluşma zorunluluğuna da işaret ediyordu (Usta, 2011, s. 11).

Bir protestan okulunda yetişmiş bir Çinli olarak Çin'in bağımsızlık hareketinin temellerini atan Sun Yat-Sen bugün bile hala Çin'de ve Tayvan'da, Çinlilerin saygı duyduğu neredeyse “Çinlilerin Babası” ünvanını alacak kadar hayatını Çin'in bağımsızlığına adanmış Çinli bir devrimcidir. İlk gençlik dönemlerinde İsa ve havarilerinin komünal yaşayışları ve eşitlikçi anlayışları onu etkilemiş bir protestan lisesinde eğitim almaya kadar götürmüştür. Tabi bunun bir avantajıda daha çağdaş bir

eğitim alması ve dış dñnyayı yakından tanıyarak Çin'in içine dñřtñđđđ durumu daha rasyonel özñmlemesi ve ona göre hareket etmesidir.

1.1.2. Boksör Ayaklanması

Sun Yat-Sen'deki bilinç uyanışının daha başlarında Çin'de Mançu egemenliğine son verip Ming hanedanlığının kurulması amacıyla yerel düzeyde bir isyana kalkışılmıştı. Bu kitle kendilerine “Barış ve Adalet Birliği” adı vermekteydi. Bu isyan sırasında Mançu egemenliği ve emperyalist güçlere karşı direniş başlamış ve dış dñnyada “Boksör Ayaklanması” olarak adlandırılmıştı. Bu isyan ne yazık ki başarısızlıkla sonuçlanmış binlerce Çinlinin sert bir şekilde cezalandırılmasına ve kafalarının kesilerek idam edilmesine neden olmuş dahası emperyalist devletlerin Çin için ağır bir fatura kesmesinde yol açmıştı.

Çin'i istila eden sñmürgeci güçlerbu isyanı bahane ederek toprak talebi ve bazı imtiyazlarda bulunarak amaçlarını iyiden iyiye belli etmişlerdi. Tıpkı bizdeki Osmanlı'nın son döneminde kurulan Duyun-u Umumiye gibi Çin'de emperyalist güçler tarafından ağır bir borç batağına sürñklenerek kuşatılmıştı. Bu isyanın sonucu imzalanan anlaşma Çin tarihi ve halkı için kara bir leke bir utanç sayfası olarak tarihte yerini alacaktır. Fakat olumlu yönlerinden biri ise Mançu hanedanlığının sonunu hızlandırmıştır. Yurtdışında o dönemde bulunan Çinli öğrenciler arasında bağımsızlık ve vatanseverlik şiari kuvvetlenmiş, Fransız Devrimi'nin etkisi olan “özgñrlük, eşitlik ,kardeşlik” ilkeleri de güçlü bir şekilde yankılanmıştır.Ayrıca daha sonra 1949'daki devrimde esas rolü oynayacak olan köylü kitlesi de bu dönemde siyasete dahil olmuştur.

1.1.3. Üç Halk İlkesi

20.yy başlarında Japonya birçok Asyalı devrimci mñltecinin akınına uğramıştı bu öylesine bir durumdu ki birçok devrimci örgüt kendi örgütünü kurmuş ve kendi yayınıni basmaktaydı. Sun Yat-sen'de Japonya'da bu dönemde bulunmuş ve Çin kökenli bağımsızlık yanlısı örgütleri tek bir potada toplamaya çalışmış, diğer Avrupa ùlkelerinde gezerak orada bulunan Çinli bağımsızlık yanlısı öğrencilerde ağrı yapmış ve bağımsızlık hareketini birleştirmeye uğraşmıştır. Görüşmeler sağlandıktan sonra “İttihatçıların Devrimci Birliği” adında birleşik bir örgüt kurulmuştur. Bu gene bizim tarihi sürecimizde yer alan Jön-Türkler'in öncñlük ettiği “İttihat ve Terakki” oluşumuna da benzemektedir.

“İttihatçıların Devrimci Birliği” ,ulusal devrimci harekette niteliksel bir sıçramaydı. Örgütün dört önemli açılımı vardı:

-Bütün Çin’i yeni tipte bir örgütle kucaklamak

-Çin’deki halk güçlerini yeni bir program etrafında birleştirmek

-Devrimci hareketi, yeni propoganda yöntemlerini (gazete vs.) kullanmak suretiyle ideolojik olarak donanımlı hale getirmek.

-Devrimi yeni devrimci yöntemlerle (silahlı milis kuvvetleri) başarılı kılmak

Örgütün devrimci demokrat programını Sun Yat-sen kaleme almıştı. Üç Halk İlkesi ilk kez sayfalara döküldü. Bunlar “Milliyetçilik, Cumhuriyetçilik (demokrasi) ve Halkçı yaşam (sosyalizm)”di (Usta, 2011, s. 23, 24).

1.2. 1911 Çin Cumhuriyeti’nin Kuruluşu ve Sun Yat-Sen

1911 yılının son günlerinde Çin’e dönen Sun Yat-sen örgütüyle beraber Nanking’de 1 Ocak 1912’de Çin Cumhuriyeti’nin kurulduğunu ilan etti. 12 Şubat 1912’de Mançu Hanedanlığı istifa etti ve 11 Mart’ta geçici hükümet anayasayı ilan etti. Bu önemli olaydan sonra edindiği kazanımları pekiştirmek isteyen Sun-Yat sen Üç halk İlkesi’ni hayata geçimeye çalıştı ve o dönemin koşulları içinde fazlaca radikal bulundu. Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte beraber hareket ettiği “İttihatçı Devrimciler Birliği”nin de rehavete kapılmasıyla birlikte bu durumun farkına varan içeride güçlü bir lobisi bulunan General YüanŞi-Kay, Sun-Yat sen’i istifaya zorladı ve bu gelişme ile beraber birinci devrim dönemide kapanmış oldu.

İstifasından sonra, kuruluşunu sağladığı “İttihatçı Devrimciler Birliği”nden arkadaşı Song Jiaron’un kurduğu Koumintang’a katılmıştı fakat Üç Halk İlkesi gene radikal bulunduğu için parti programına alınmamıştı. Sun-Yat sen bu sebeplerle partiye tam anlamıyla hâkim değildi.

1913 yılında anayasayı iptal etmeyi planlayan YüanŞi-Kay’e karşı tekrar bir ayaklanma başlatan Koumintang bu sefer sert bir tepkiyle karşılaştı ve kapatıldı. Partinin önde gelen seçkinleri Song Jiaron’la beraber katledildi. Bunun üzerine Sun Yat-sen’de tekrardan Tokyo’ya kaçtı ve orada “Devrimci Halk Partisi”ni kurdu.

Tekrardan Çin’e dönerek Koumintang’ın başına geçen Sun-Yat sen partinin başına geçti ve halkın bütün kesimlerini kucaklayarak bağımsızlık hareketine hız verdi.

Burada da dikkat edilmesi gereken nokta Çin Halk Cumhuriyeti için temel oluşturan fikirleride ortaya atmasıdır.

“Bu arada sosyalizme ilişkin görüşlerini önemli ölçüde netleştirmişti. 1912 yılında Sosyalist Parti ve onun yöneticilerine yaptığı konuşmada devrimin en önemli hedeflerinden birinin sosyalizm olduğunu vurguluyordu. Sosyalizmin yabancı ve Çinli kaynaklarına uzun uzun değinen Sun, konuşmasına şöyle devam ediyordu:”Sosyalizmi, hem devlete yararlı hem de halka mutluluk getiren bir kavram olması nedeniyle kutsuyorum... Bu ülkeye sosyalizmi getirdiğimiz gün gençlerimizde ihtiyaç duydukları eğitimi alacaktır, yaşlıların bakımı sağlanacaktır, insanlar mesleklerine göre iş edinecek herkes toplumdaki yerine kavuşacaktır. Ülkemiz Çin Cumhuriyeti, büyük bir sosyalist ülkeye dönüştürülecektir. Şimdi bundan bahsederken bile içim içime sığmıyor” (Usta, 2011, s. 34).

Bu arada patlak veren Birinci Dünya Savaşı’na İngiltere Çin’i sokmak için baskı yapıyordu. General YüanŞi-Kay parlamentodan karar çıkmayacağını anlayınca parlamentoyu feshetti ve kendisini kral ilan etmeye kalkıştı. Bunun üzerine çıkan çarpışmalarda on binlerce devrimci hayatını kaybetti. YüanŞi-kay doğal olarak hayatını kaybedince ortaya çıkan otorite boşluğunda King Hanedanlığı’nı kurma girişimi de başarısız oldu ve hükümet tamamen dağıldı. 1916’da yılında tekrar Çin’e dönen Sun-Yat sen 1917’de Guangdong yani Kanton’da kurulan “Anayasayı Koruma Hükümeti” nin başına geçti. Ancak askeri hükümette değişiklik yapılması üzerine istifasını verdi ve Şanghay’a geçti. Buradaki ortamı fikri olarak kendisine yakın olunca, örgütlemelere başladı.

1919 yılında da Çin’de ilk sosyalist gruplar Mao Zedong’un hocası Li Ta-chao önderliğinde kuruluyordu. Monarşi geri gelmemek üzere Çin’den gönderilse de halkta daha bilinç gelişmediği için tekrardan bir bocalama sürecine girilecekti.

1919 yılı Çin Cumhuriyeti için bir dönüm noktası olacaktır. Birinci Dünya Savaşı’nda imzalanan Versay Antlaşması sonucu Japonya’ya toprak bırakılması Çin’de Pekin Üniversitesi merkezli sosyalistlerin önderlik ettiği bir bilinç uyanması ve ayaklanmaya sebep oldu. Bu güçlü antiemperyalist duruş tarihe “4 Mayıs Hareketi” olarak geçecektir. Bu gelişmeler sonucunda işçi, öğrenci ve köylülerin emperyalizme karşı durmasına neden olacak ve köy hareketinin saflarını da Mao’nun yönetmesiyle Çin

Halk Cumhuriyeti'nin temellerini atılacaktır. Buradaki olaylarda da gene birçok öğrenci ve işçi hayatını kaybedecektir.

1919'da Sun Yat-sen bu gelişmeler üzerine bütün anti-emperyalistleri Koumintang saflarında çağırды ve ardından "Devletin İnşası" isimli programı yayınladı. Bu program üç parçadan oluşuyordu. Maddi, düşünsel ve toplumsal inşa, bu program aynı zamanda Sun Yat-sen'in yurtdışındaki etkisini de artıracaktır.

1.2. Çin Komünist Partisi'nin Kuruluşu ve 3. Devrim Dönemi

1921 yılında gizlice örgütlenen komünistler Pekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi dekanı Cen Du-Siyu'yu genel sekreter ilan ederek Çin Komünist Partisi'ni ilan etmişlerdi. Bu partide köylük alanları temsilen Mao Zedong'ta bulunmaktaydı. Parti aynı zamanda Şanghai'da binlerce işçiyi örgütleyerek bünyesine dahil etmişti. Bu dönemde Sun-Yat sen cumhuriyet ilanına rağmen merkezi otoriteyi sağlayamamış ve "Savaş Ağaları"na karşı ordu ile hareket başlatmıştı. Fakat bu hareket başarısız oldu ve Sun-Yat sen Guangzhou'ya sığınmak zorunda kaldı. Bu arada geride kendisine dair ne varsa yok edildi, kitaplıkları, kendi el yazılarıyla birlikte imha edildi.

Bu olaydan sonra devrimin üçüncü dalgası olarak niteleyebileceğimiz dalga başlamıştır. Bu seferki dalgada Koumintang'ın önde gelenleri ile Çin Komünist Partisi önde gelenleri birlikte hareket ederek emperyalizme ve içerdeki parçalanmışlığa karşı mücadele ederek Çin Halk Cumhuriyeti'nin temellerini atmışlardır. Daha sonra çıkan anlaşmazlıklarda Koumintang ve ÇKP birbirine ters düşmüş ve bugünkü Koumintang mücadeleyi kaybederek şimdiki Tayvan adasına sığınmış ve oradaki yönetim anlayışının temelini atmıştır. Sun-Yat sen ise yaşadığı sürece mücadele etmiş fakat ileride kurulacak olan Çin Halk Cumhuriyeti'ni görmeye ömrü vefa etmemiştir.

Burada bir diğer konuda dikkat çeken öğede Sun-Yat sen ve Mustafa Kemal Atatürk arasındaki benzerlik gösteren olaylar ve olgulardır.

"Sun-Yat sen ile Atatürk arasındaki benzerlikler çok şaşırtıcıdır. Aslında bu benzerlikler, yüzyılın başındaki bütün milli liderler ve şahsiyetler için de geçerlidir. Onun Çin tarihinde oynadığı kritik rol; Çin ordusu ile özdeşleşen "generalliği"; yılmaz, bitmez, devrimci kararlılığı; Çin modernizminin babası olması; mutlakiyetçiliğe ve feodalizme karşı aydınlanmacı ve radikal tutumu; Çin'in faklı milletlerini birleştiren "Çin Milleti" kavramı; kurucusu olduğu

“Devrimci Halk Partisi”; “Üç Halk İlkesi”; vasiyetindeki barış ve ittifak vurguları; Sovyetlerle dostluk politikasıve genç yaştaki ölümü... Benzerlikler çok ilginç?

İsimleri ve aldıkları ünvanlar bile neredeyse tıpatıp aynıdır. Her ikisinin 50’li yaşlarda sirozdan ölümü ise kaderin başka bir cilvesidir...

Her eğitim görmüş Çinli gibi Sun-Yat sen’inde birkaç ismi vardı.”Sun”onun soyadıydı.”Yat-sen”ise kanton diyalektiğinde olağanüstü bilgili ve akıllı demektir, yani “kemale ermiş”.

Yazdığı yazılara imza atarken göbek adı olan “Wen”i kullanırdı ki bu da “yüksek kültürlü” ve “zeki”demektir. Öldüğünde ona Çinliler, hem “Çin’in babası“, hem de “Çin Devriminin Babası”hem de “Çin Cumhuriyeti’nin Babası”ünvanını verdiler. Bu benzerlikler nedeniyle ki Çin’de birçok politikacı kendisini Sun Yat-sen’le değil ama Mustafa Kemal’le kıyaslar” (Usta, 2011, s. 13).

1.3. Sun Yat-Sen Sonrası Çin

1925 yılında Sun Yat-sen’in vefatından sonra Çin’de Koumintang ve ÇKP ittifakında sorunlar baş gösterecekti. Koumintang’ın başında bulunan Çan Kay-şek ile ÇKP lideri köylü kökenli devrimci Mao Zedong ile görüş ayrılıkları ortaya çıkacaktı. Birinci Dünya Savaşı sonrası ittifak yaparak emperyalizme karşı direniş gösteren iki oluşum yavaş yavaş fikir ayrılıklarına düşmeye başlamıştır. Ardı sıra gelen İkinci Dünya Savaşı tekrardan Çin’e karşı agresif bir tutum sergileyen Japonya’nın Çin’i işgaline sebep olmuş ve bu işgale karşı tekrardan Koumintang ve ÇKP birlikte mücadele etmişlerdir. Fakat savaş esnasında ittifak bozulmaya başlayınca bu sefer hem Japonlar için bu durum avantajlı olmuş, Çin’i işgal kolaylaşmıştır. Savaş esnasında Japonya’nın da desteğini alan Koumintang başlarda ÇKP’ye karşı avantajlı olsa da Japonya’nın İkinci Dünya Savaşı’nı kaybederek Çin’i terketmesi iç savaşın gidişatını değiştirmiş, Mao Zedong önderliğinde düzenlenen “Uzun Yürüyüş” sonrası yönetim ÇKP’nin eline geçmiş ve Koumintang ve onun başında bulunan General Çan Kay-şek Tayvan adasına sığınarak 1911’de kurulan Çin Cumhuriyeti’nin devamı olan bir yönetimi Tayvan adasında oluşturduklarını ilan etmişlerdir. Daha sonra anakarada yönetimi elinde tutan

Mao Zedong ve ÇKP 1 Ekim 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ilan etmişlerdir.

1.4. İkinci Dünya Savaşı ve Japon İşgali

2. Dünya Savaşı'nda daha kendin toparlayamamış ve utanç yüzyılı denen dönemi atlatamamış Çin, emperyalist devletlerin kolonyal yani sömürgeci anlayışını örnek alan Japonya'nın hedefi olmuştur. 1868 yılında İmparator Meiji döneminde batılı anlayışa göre bir restorasyon dönemi geçiren ve adına "Meiji Restorasyonu" adı verilen dönemde Japonya deyim yerindeyse kendi Rönesans ve Reform dönemini tamamlamış, Çin'in aksine dış dünya ile iletişim kurmuş ve kendi iç üretim ve sanayisinde fazla sağlayarak yakın coğrafyasında sömürge ve pazar arayışına başlamıştır. 1937 yılında Çin topraklarının işgaline başlayan Japonya büyük şehirleri ele geçirerek buralarda daha sonra Çin'in de işine yarayacak sanayii ve tesisler oluşturmuştur. Bu işgale karşı Çan Kay-Şek önderliğindeki Koumintang hem Japon İşgaline hem de komünistlere karşı mücadeleye girişmiştir. Bu mücadele esnasında komünistler kıyıma uğrayarak köylere çekilmiş ve gerilla taktiğiyle mücadeleye başlamıştır. Bu çekilmenin adına "Uzun Yürüyüş" adı verilmiş ve parti üyeleri başlangıçtaki sayılarının onda biri kadar kaldıkları yürüyüşün sonuna Mao Zedong liderliğinde ulaşmışlardır. Daha sonra 1945 yılında Japon işgalinin sona ermesiyle zaten köylü ve tarımsal nüfusun % 80'leri bulunduğu Çin'de köylü nüfusun çoğunluğunun etkisiyle iktidar ÇKP'nin elinde geçmiştir.

1.5. Koumintang ve ÇKP Anlaşmazlığı

Başlarda Sun Yat-sen liderliğinde beraber mücadele eden ve ittifak halinde olan Koumintang ve Çinli komünistler ilerleyen zamanlarda komünizmin radikal fikirler taşıması ve Mao'nun kendi doktrinini uygulama hedefi nedeniyle ve Koumintang'ın daha geleneksel Çin yapısını muhafaza etmesi ve 1911'deki kurulan cumhuriyetin tasnif edilmemesi anlayışıyla ters düşmüşlerdir. Önceleri Sun Yat-sen döneminde daha devrimci ve dönemine göre radikal duruşa sahip olan aynı zamanda Sovyetler'den de bağımsızlık için destek alan Koumintang ilerleyen zamanlarda iktidar mücadelesi baş gösterince Çan Kay-şek önderliğinde daha muhafazakâr bir yapıya bürünmüş ve geleneksel yapıyı koruma amacı gütmüştür. İşgal sırasında büyükşehirlerde komünistlere karşı giriştiği kıyımda Koumintang komünistlerin geri çekilme hareketine sebep olmuş fakat daha sonra gerilla taktiğiyle mücadele eden ve yoğun köylü nüfusu arkasına alarak örgütlenen Mao Zedong önderliğindeki ÇKP iktidarı ele geçirerek, Çan

Kay-şek ve Koumintang yanlılarının Tayvan adasına sığınmasına neden olmuş ve sonuç olarak adada 1911 Çin Cumhuriyeti'nin devamı olduğunu savunan ayrı bir yönetimin oluşturulmasına yol açmıştır.

1.6. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kurulması ve Mao Zedong Dönemi

General Çan Kay-Şek ve Koumintang'ın ileri gelenlerinin Tayvan adasına sığınması ve Japon işgalinin bitmesiyle birlikte Çin Komünist Partisi ve Mao Zedong için Halk Cumhuriyeti'nin kurulması için önemli bir engel ortada kalmamıştır. 1 Ekim 1949'da Mao Zedong ve beraberindeki kurmay ekibi Tiananmen Meydanı'nda Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etti. Fakat kurulduğu esnada Çin toplumu artık savaşımlardan bıkkın ve yorgun bir toplum halindeydi. Mao ise Çin toplumunun içinde bulunduğu durumun farkındaydı.

“Bu savaş ve İç savaş sürecinde partinin kurucularından olan Mao Zedong sivrilerek partinin lideri konumuna gelmişti. Başlangıçta ÇKP'nin yönetiminde birçoğu Sovyetler Birliği'nde eğitim görüp geri dönmüş Çinliler ve bu ülkeden gelen bazı danışmanlar söz sahibi idi. Mao, gerek savaş gerekse ele geçirilen bölgelerin yönetiminde, Sovyetler Birliği tecrübesine dayalı reçeteler uygulamak yerine ülke koşullarında özgü yaklaşımlar geliştirmiş, bu yaklaşımların hareketin başarısında oynadığı rolde onu 1943 yılında partinin başına taşımıştı” (Oktay, 2017, s. 42).

1.7. Mao Dönemine Girerken Çin

Mao döneminin başlangıcında Çin halkı ağır savaş koşulları altında yıpranmış ve demoralize olmuş bir durumdaydı. Komünist rejimin ilanıyla birlikte dış dünyadanda izole edilen Çin sadece rejim ittifakının yarattığı bir müttefiklik anlayışıyla Sovyetler'in desteğini almış durumdaydı. Bu dönemde Sovyetler Birliği, Çin'e önemli yatırımlarda bulunmuş ve altyapı koordinasyonunu sağlamıştır.

Yeni döneme girerken Çin halkı 100 yıl süren savaşlar neticesinde artık bitkin düşmüş yorgun bir toplumdur. Okuma-yazma oranı çok düşük, ortalama ömür 25-30 yıl, halk ise faizle borçlanmış derin bir borç batağı içinde geleceğe ümitsiz bir şekilde bakmaktadır.

Savaş sonrası Çin % 2,5 oranında sınaî üretim ve % 64 oranında tarıma dayalı bir ekonomiye sahiptir. Oysaki 1820'lerde dünya ekonomisinin beşte birini oluşturan

Çin 1950'lerde ise yirmide birini oluşturuyor haldeydi. Bu dönem için Çin için avantajlı olan durum ise Japon işgali sırasında büyükşehirlerde oluşturulmuş sanayii ve buna karşılık Koumintang yani Ulusal Parti'nin oluşturduğu zayıf savunma sanayii olmuştur.

Bu dönem sonrası gerilla taktiğiyle ele geçirdiği bölgelerde tecrübe edinen ÇKP ve onun alt kadroları karma ekonomiye ağırlık vermiş, çeteleri ortadan kaldırmış, sıkı bir maliye ve para politikasıyla ülke ekonomisini tekrar yoluna sokmuştur. Tarımda toprak reformu uygulanmış ve topraklar tekrar köylülere dağıtılmıştır. Fakat burada da göze çarpan zengin köylülerin kollarlanması olmuştur. Bu süreçten sonra Ulusal Parti'nin Çin'den tasviye edilmesi ABD'nin istediği bir sonuç olmamış 1949'dan itibaren Çin'e ambargo uygulanmaya başlamıştır.

Tablo 1.
Çin Ekonomisinin Tarihsel Süreçte Japonya ve ABD ile Kıyaslanması (1200-2015)

Kişi başına düşen millî gelir (GSYİH) (1990 GK Dolar) - İngiltere=100			
YIL	Çin	Japonya	ABD
1200	142%	73%	N/A
1400	88%	51%	N/A
1600	87%	54%	N/A
1700	52%	37%	55%
1800	29%	34%	62%
1850	20%	26%	62%
1900	12%	26%	91%
1930	10%	34%	114%
1950	7%	28%	138%
1970	7%	90%	140%
1990	9%	114%	141%
2000	13%	101%	142%
2015	30%	94%	135%

Kaynak: (<https://www.aydinlik.com.tr/ekonomi/2017-ocak/cin-ekonomisinin-yukselisi-dususunu-ve-efsanenin-geri-donusu>)

Tabloda görüldüğü üzere Çin'in 1200'lü yıllarda dönemin en müreffeh ülkelerinden biri olduğu daha sonra ise kademeli olarak düşüşe geçtiğini görmekteyiz.

1.8. Mao Dönemi Çin ve Ekonomik-Kültürel Yapısı

Çin, Mao Zedong döneminde büyük sorunlarla beraber yeni bir devrimle yeni bir yapı oluşturmuştur. Daha önceden de belirttiğimiz üzere dışarıdan tamamen izole olmuş sadece Sovyetler ve diğer komünist ülkelerle diyalogu olan Çin'de aşırı tarımsal nüfuslu ve eğitimsiz yoksul borçlu bir kitle ile yola çıkılmıştı.

Mao Zedong önceleri katı bir komünist doktrinle hareket edecekmiş gibi varsayılsa da ülkenin içinde bulunduğu şartları dikkate alarak karma ekonomi uygulamasına ağırlık vermiştir. İlk önce toprak reformuna ağırlık veren rejim daha sonra sanayileşmeye ağırlık vererek Japonların istila ettikleri Mançurya bölgesinden kalan tesisleri devletleştirdi. Fakat tamamen devletleştirme gibi bir olgu söz konusu değildir. Önce sendikaların koşulları iyileştirildi ve çalışma koşullarında iyileştirmeye gidildi.

Rejimin dışarıda ambargo ile karşılaşması içeride bir takım sıkıntılara yol açsa da gene de toplum koşulları iyiye doğru gitmeye başlamıştır. Önceleri fazla baskılı olmayan bu ambargo, Mao yönetimindeki Çin'in Kore Savaşı'na katılmasıyla dozu artırılarak uygulanmış Sovyet Bloku ülkelerinde tolerans tanınan stratejik mallarda ambargo kapsamına alınmıştır. Diğer ülkeler 1957 yılında sonra Çin'e ambargoyu yavaş yavaş hafifletirken ABD 1969 yılına kadar sürdürecektir. Dışarıda Kore Savaşı sürerken Japon işgalinin etkilerini yavaş yavaş silen Çin üretimini hızla artırıyor, savaş önceki düzeyi geçiyordu. Japon işgali sırasında Japonlarla anlaşarak Mançurya'da kurulan sanayi tesisleri ve anlaşma limanları hızla devletleştiriliyordu. Bu da 1950 yılında iç kesimlerinde modern sanayii üretimiyle beraber % 30'luk bölüm devlete ait şirketlerce gerçekleştiriliyordu. 1949-53 arası özel sektör % 100 büyüme devlet sektöründeki büyüme daha hızlı gerçekleşmiş % 50 dolayına yükselmiştir.

Yavaş yavaş normalleşme süreci başlarken Sovyetler Birliği'nden örnek alınan ilk 5 yıllık plan 1953-57 arası uygulamaya konulmuştu. Aynı süreci Türkiye'de 1933-37 arası tecrübe edinmiştir. Daha sonra kademeli olarak devletleştirmeye geçilmiş, 1958-60 yıllarına kadar bu süreç tamamlanmış ve özel şirketlerin satışıyla ilgili 250.000 kişiye ödeme yapılmıştır. Ayrıca yoğun baskı süreciyle kooperatifleşme başlamış tarımda devletleştirme sağlandıktan sonra tamamen bir sosyalist sistem için düğmeye basılmıştır. Bu iyileşmeyi 1.Beş Yıllık Plan sonunda da görebiliriz.

“Çin 1. Beş Yıllık Plan Dönemi'nin ve 1957 yılının sonuna gelindiğinde başlangıçtaki 1952 yılına göre ekonomide % 7, sanayide ise ortalama % 17 oranında bir büyüme gerçekleştirilmişti, ortalama yaşam süresi, okuryazarlık, yüksek eğitim, sağlık alanlarında önemli ilerlemeler sağlanmıştı. Genel olarak kabul edildiği üzere ülkede hayat her açıdan iyileşmişti, toplum özgüvenini kazanmış geleceğe umutla bakıyor durumdadır” (Oktay, 2017, s. 47-48).

1.8.1. İleriye Doğru Büyük Atılım

Birinci Beş Yıllık Plan Dönemi'nde Mao elde edilen sonuçlara bakarak devrimin hedeflerini büyütme ve biraz da hayalperestlik sayılacak seviyelere Çin'i getirmek için yeni bir plan tasarlamıştır. İkinci Beş Yıllık Plan Dönemi'nde bu tasarımı hayata geçirmek isteyen Mao ve ÇKP yönetimi Büyük İleri Atılım Hareketi'ni hayata geçirmeye karar verdiler. Plan çerçevesinde amaçları İngiltere'yi 3, ABD'yi 10 yıl içerisinde yakalamaktı. Fakat nüfusunun çoğunluğu tarımda istihdam edilen Çin'de tarımsal fazla elde edilse de sanayi yatırımları için kaynak sağlamıyordu. Sanayi yatırımları için kaynak ayırılsa bu sefer tarımsal girdilerde denge bozuluyor üretim aşağı doğru çekiliyordu. Planın yürürlüğe girdiği aşamalarda özellikle 1958 yılında iklim şartlarının elverişli gitmesiyle tarımda yüksek bir üretim yakalanmış, buna dayanarak daha sonra hem tarım hem de sanayii de birleşik bir atılım yapılması hedeflenmiştir. Bunun için komünal çiftlikler kurulan Çin'de aynı zamanda bu komünlerde demir-çelik fırınları kurulmuş, halk hem tarımda hem sanayide çalıştırılarak üretim yükseltmek istenmiştir. Ama işler istendiği gibi gitmemiş, daha sonra tarımda ilkel tarım yapıldığı için iklim şartları elverişsiz gidince istenilen sonuç elde edilememiş, kurulan demir-çelik fırınlarındaysa elde edilen son mamüllerin kullanışsız ve kalitesiz olduğu anlaşılmıştır. Fakat bu dönemde Mao merkezden planlamayı esneterek yerel yönetimlere doğru aktarmış, devletin elindeki kamu şirketlerini yerel yönetimlere devretmişti. Burada yaptığı hamle belki de Çin'de bugün devlet destekli kapitalizm denen anlayışın temelini oluşturacaktı. Bu dönemde merkezden yürütülen planlama istenilen sonuçları vermemiş, toplumda daha tersine bilinçsizce olduğu için vahim sonuçlar doğurmuştu.

Örnek verirsek eğer, okyanusal muson ikliminde yer alan bir komünden, karasal buğday tarımına elverişli bir bölgedeki komünle aynı ölçüde buğday üretiminin merkeze aktarması istenmiş, bu sebeple üretim yapamayan kesim haddinin üstünde merkeze aktarma yapınca açlık tehlikesi baş göstermiş, ayrıca hem tarlalarda hem demir-çelik üretiminde çok çalışmak halkı yıpratarak toplu ölümlere gidecek kadar sebebiyet vermiştir. Bu dönemde Mao ağır merkeziyetçilik sebebiyle Sovyetler Birliği'ni eleştirmiş, SSCB ile de ilişkiler bozulmuş yatırım için gelen yardımlarda askıya alınca "İleri Atılım Projesi" başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Tekrar tarımda komün sisteminden hane halkı sistemine geçilmiş, yerel yönetimlere devredilen şirketler tekrar merkezi planlamaya tabi tutulmuştur. Planın yürütüldüğü 1961 yılında üretim

1957 yılından % 30 küçülmüş,ertesi 1962 yılında ise GSYiH, 1955 yılındaki değerlere dönmüştür. Plan sonunda 1965 yılında eski yöntemlere dönülerek ancak başlangıçtaki değerlere dönülmüştür.

1.9. Kültür Devrimi

Ekonomi normale dönse de bu sefer Mao Zedung Çin’de bürokratik sınıfın Sovyetler Birliği’ndeki gibi ayrıcalıklı bir yaşam sürmeye başladığını ve devrimin rotasından uzaklaştığını iddia ederek çizgiden sapmaya başladığını söylüyordu. Bunda belki de son dönemde İleriye Doğru büyük Atılım hamlesinin başarısız sonuçlanması ve artık parti içerisinde fikirlerinin pek dikkate alınmamasının payı da olabilirdi. Mao Zedong bunun çözümünün gençlikte olduğunu belirtmiş lise ve üniversite gençliğini devrime sahip çıkmaya çağırmıştır. Bu çağrıya uyan gençler meydanlara inmiş ve eylemlere başlamışlardı. Adeta sürekle avı başlatılmış ve istenmeyen kişiler suçlu da suçsuz da olsa en kötü biçimde aşağılanıyor artık olaylar rayından çıkıyordu. Bu kişilerin boynuna tabelalar asılarak halkın içinde gezdiriliyor, bir kısmı katlediliyor, bir kısmı da kaçarak canını kurtarıyordu. Devletin en üst kademelerinde yer alan görevlilerden, öğretim üyelerinden, köylülerden başlayarak burjuvazi anlayış taşıdığından ve partinin ve devrimin ilkelerinden uzaklaştığından şüphelenilen herkes bu hareketin hedefi oluyordu. Bu eylemleri yapan gruplara ise “Kızıl Muhafızlar” adı verilmiştir. Bu gruplar önceleri engellenmeleri için müdahale edilmesi düşünülse de Mao buna engel olmuş ve işler iyice çığrından çıkmıştır. Sonunda olan olmuş ve bu gruplar kendi aralarında çatışmaya başlayınca müdahale edilmiş ve 20 milyon kişi devrimin özünü anlamadığı bahanesiyle köylere sürgün edilmiştir. Zaten Çin’de bir nevi pasaport uygulaması olan ve köylere kentlere göçü engellemek amacıyla uygulanan “Hukou Sistemi”adlı bir sistem mevcuttur.

Yaşanan bu olaylarda göze çarpan isimlerden biri de partinin Mao’dan sonra gelen ikinci ismi Lui Shaoqi olmuştur. Burjuvazi emeller taşıdığı ve “kapitalist yolun yolcusu”olduğu suçlamasıyla bir odada hırpalanarak ölmüş, karısı da aşağılayıcı giysiler giydirelerek meydanlarda dolaştırılmıştır.

Diğer bir isimde Çin’in dünya sahnesinde bugün ki durumunun esas mimarı olan Deng Xiaoping’dir. O da aynı şekilde davranışlara maruz kalmış hatta yaşanan olaylarda oğlu Deng Pufang’ta okul penceresinden aşağı atılarak felç olmuştur. Yaşanan olaylar Çin toplumunun belleğine uzun yıllar unutulmayacak şekilde kazınmıştır.

Tablo 2.
İleri Doğru Büyük Hamle Döneminde Çin'de Sektörel Yatırımlar

Yıl	Yatırım miktarı (USD)			Toplam yatırımdaki pay %		
	Tarım	Hafif sanayi	Ağır sanayi	Tarım	Hafif sanayi	Ağır sanayi
1956	175.049.000	138.274.000	864.948.000	7,70	6,1	37,80
1957	175.049.000	161.810.000	903.194.000	8,30	7,7	42,80
1958	386.873.000	320.678.000	2.224.152.000	9,80	8,1	56,20
1959	483.959.000	339.801.000	2.733.118.000	9,40	6,6	53,10
1960	664.892.000	307.439.000	3.069.977.000	11,60	5,4	53,70
1961	250.070.000	113.267.000	1.016.461.000	13,30	6,1	54,20
1962	211.824.000	47.072.000	542.799.000	20,2	4,4	51,8
1963	323.620.000	52.956.000	670.776.000	23	3,7	46,4

Kaynak: Dali I. Yang, Calamity and Reform in China, Rural Society, and Institutional.

Tablo 3.
Halkın Komün Sisteminin Gelişimi

Yıl	Komün	Tugay	Üretim Takımı	Halkın Komünündeki Hanehalkları	Halkın Komünlerindeki Nüfus
		(10 bin)	(10 bin)	(10 bin)	(10 bin)
1958	23630	-	-	12861	56017
1959	25450	51,8	329,9	12745	55443
1960	24317	46,4	289,2	12662	-
1961	57855	73,4	408,9	13199	-
1962	74771	70,3	533	13410	-
1965	74755	64,8	541,2	13527	59122
1970	51478	64,3	456,4	15178	69984
1975	52615	67,7	482,6	16448	77712
1979	53348	69,9	515,4	17491	80739

Kaynak: Tan, Q. "Decollectivisation and Reconstruction of Ownership in Rural China: Some Differences from Central and Eastern European Countries", the University of Liverpool Centre for Central and Eastern European Studies Working Paper, No: 52, s. 6.

Tablo 4.
İleri Doğru Büyük Hamle Döneminde Açık Finansman (USD)

Yıl	Gayrisafi gelir (USD)	Gayrisafi harcama (USD)	Denge	
			Tutar (USD)	Gayrisafi gelirin yüzdesi %
1957	4.563.042.000	4.474.782.000	88.260.000	1,93
1958	5.701.596.000	6.022.274.000	-320.678.000	-5,62
1959	7.165.241.000	8.133.159.000	-967.918.000	-13,51
1960	8.418.533.000	9.621.811.000	-1.203.278.000	-14,29
1961	5.238.231.000	5.398.570.000	-160.339.000	-3,06
1962	4.613.056.000	4.490.963.000	122.093.000	2,65

Kaynak: <http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/64/12-umit-calik-cin-ekonomisi.pdf>

Yaşanan gelişmeler üzerine Mao bu sefer Sovyetler’le uzaklaşmanın verdiği etkinin yanı sıra ülkede oluşan olumsuz havanın kendisine karşı yönelmeye başladığını görünce yani kendisinin pasif bir duruma geçtiğini hissetmeye başladığı anda devrimin ana ilkelerinin zedelendiğini ortaya sürerek yeni bir harekete ihtiyacın olduğunu ve devrimi korumak için bunun yapılması gerektiğini söylemiştir.

Devrimci hareketin burjuvazi bir hal aldığını ve kapitalizme eğildiğini söyleyerek gençleri meydanlara çağırmış, çoğunluğunu lise ve üniversite öğrencisinin oluşturduğu bu kitle davete uyarak meydanlara inmiş, burjuva kökenli olmakla suçladıkları kişilerden hesap sormaya başlamışlardı. Bu gençlerden oluşan kızıl tugaylar birçok kişiyi suçlamış gerekirse hapsedmiş, boyunlarında tabelalarla halk içine çıkarmıştır. Sovyetler Birliği’nin yönetici sınıfını revizyonizm ve kapitalist elitleşmeye yönelmekle suçlayan Mao aynı tehlikeyi Çin Komünist Partisi içinde de gördüğünü söyleyerek yöneticilerden bir kısmını hedef haline getirmiştir. Bunlardan en önemlileri Lui Shaqoui ve 1978 Piyasa Reformu’nun baş aktörü olacak olan Deng Xiaoping’de dâhildir. 1962 de yayınlanan “Kültür Devrimi Genelgesi” ile bütün lise ve üniversiteler eğitime ara vermiş deyim yerindeyse süre avına çıkılmıştır.

Buradan sonra kabına sığmayan hareket kendi içinde çatışmaya başlamış, hiziplere bölünmüştür. Bunun üzerine 20 milyona yakın kişi devrimin özünü tam anlamadığı için köylere geri gönderilmiş, uzun süre kırsal bölgelerde kalmışlardır. Zaten Çin’de köylerden kentlere göçü engelleyen ve köyde doğan insanların bir nevi pasaportu gibi olan “Hukou Sistemi” mevcuttur.

1.9.1. Mao'nun Ölümünden Sonra Piyasa Reformuna Geçiş Dönemi

Mao 1976'da hayatını kaybettikten sonra ÇKP içinde adeta bir karşı hesaplaşma yaşanmış Mao'nun eşi ve üç yakın destekçisi Çin'de "dörtlü çete" olarak adlandırılmıştır. Daha sonra parti içinde pek etkinliği olmayan "Hua Guofeng" iktidara getirilmiştir. Bu dönem ana ilkeler gene Mao'nun belirlediği esaslarla devam etmek olmuştur. Fakat karşısına çıkan kapitalizm ılımlısı Deng Xiaoping ve taraftarları kazanan taraf olmuştur. Artık Mao dönemi ve "Kültür Devrimi" adı verilen dönem kapatılmış, hatta bu dönemde mağdur olanlar tekrar görevlerine dönmüştür. 1977 yılında yapılan 10.ÇKP Genel Kongresi'nde genel sekreter olan Deng Xiaoping Çin'in ekonomik yapısını reformize ederek Çin'i bugünlere ulaştıran "Piyasa Sosyalizmi" denen yapının temelini atan kişidir.

Deng Xiaoping Çin'in reform gelişimini dört ana ilke yani sacayağının üstüne kurmuştur. Bunlar tarım, endüstri-sanayii, ulusal güvenlik, bilim ve teknolojidir.

1.9.2. Tarım Alanında Yapılan Reformlar

Daha önce komünler halinde yapılan ve sosyalist anlayışa uygun tarım modeli, ürünlerin devletin belirlediği kotalarda üretilmesini sağlıyor ve ona göre ihtiyaca cevap veriyordu. Önce büyük komünler takımlara bölünmüş halde üretim yapıyor, üretilen ürünler merkezi planlamaya göre devlete aktarılıyor, devlette bu ürünleri pay ediyordu. İsteyenler ise payına düşen ürünleri devlete geri yüksek fiyata satabiliyordu. Fakat bu sistemin şöyle bir sakıncası vardır. Tarım tamamen ilkel esaslara yani kol gücüne dayalı yapıldığı için ve iklim şartlarına bağlı olduğu için dengesiz bir dağılım göstermektedir. Çin gibi büyük bir coğrafyada bazı bölgelerde iklim şartları istenen ürünü yetiştirmeye gayet elverişliken ve kota fazlası sağlanırken bazılarında ise kısıtlı ve olumsuz şartlarda yapıldığı için sadece kotayı doldurmak için çalışıp gelir alamayan komünlerde oluşuyordu. Bunlar, hal böyleyken ürün verdikleri halde ne gelir ne de fayda sağlayabiliyordu.

Bunun üzerine Xiaoping döneminde "hane halkı sorumluluk sistemi" denen aslında bugün ki modern dünyadaki mevcut tarım sisteminden farklı olmayan bir sistem getirilmiştir. Bu komün sisteminden üretimi alıp ziraati piyasaya açarak ürünlerin serbest satışını sağlamış ve çiftçiyi tercih ve gelir konusunda bir serbestiye

kavuşturmuştur. Tarımsal üretimde artış yaşanmış, piyasa taraftarlarının eli güçlenmiş, reform yanlıları için itici bir güç olmuştur.

1.9.3. Devletin Hantal Yapısı ve Özel Sektörün Devlet Eliyle Yapılandırılması

Çin Halk Cumhuriyeti bilindiği üzere kuruluşundan sonra her sosyalist ülke gibi bilindiği üzere Marksist-Leninist ilkeler üzerine kurulmuş devletçi yapısı ağır basan bir oluşumdur. Bu yapıda her zaman ki gibi sorun olan ağır hantal merkezî devlet yapısı ve komünal üretimin planlamasının zorluğu yaşanmaktadır. Çin'in gelişmemiş altyapısı ve neredeyse % 70'e varan tarımsal bir nüfusu ve sanayi altyapısının tamamen küçük ölçekli olması gibi yeteri kadar dezavantajı varken, bunlara birde merkezi planlamayı neredeyse olanaksız kılan geniş coğrafya ve aşırı nüfusuda dahil olmuştur. Bunu gören Mao önce planlamayı merkezden alıp yerel yönetimlere indirgemiş bu yolla çözüm üretmeye çalışmıştır. Bunun en büyük faydası daha sonra piyasa sosyalizminin devlet eliyle daha kolay biçimlendirilmesi olmuştur. Mao esasında Marksizm'i kendi açısından yorumlarken sürekli devrimi savunmuş ve Troçki'ye yakın bir çizgi izlemişse de her zaman ki gibi sosyalizmin romantik etkilerinden kurtulamayıp Marx'ın önce kapitalizmle özel mülkiyet ve sanayinin gelişmesini ve sonra ploreteryaya diktatörlüğü vasıtasıyla özel mülkiyetin ve devletin ılgı edilip tamamen üretim ve bölüşüm esasına dayalı teorisini pek uygulamamış olup direkt sosyalizmi devlet eliyle yapılandırmaya kalkmış ve hantal bir yapının oluşmasına, verimsiz sanayi ve kamu kuruluşlarının doğmasına sebep olmuştur.

Fakat bugünkü Çin'e baktığımızda aslında Marx'ın bu savına daha yakın bir çizgide durmaktadır. Mao'nun aslında yapması gerekeni Deng Xiaoping yapmış, devlet eliyle kapitalizmi yapılandırarak daha sonra gücü ve refahı geniş halk kitlelerine ve tabana mal ederek onları daha demokratik daha insancıl bir yaşama şartları altında ve âdemi merkezî devletçi bir yapıda ve kendi içinde yönetim anlayışına sahip bir Çin ortaya çıkarmıştır. Nitekim dünya tarafından kapitalizm yanlısı olarak gösterilmeye çalışılsa da aslında Xiaoping, Çin'de sosyalizmin esasları olan müreffeh ve sosyal devletin altyapısını inşa etmiştir.

1978 öncesi Çin'de özel mülkiyet neredeyse ayıp sayılacak derecede, seyyar satıcılık bile yapılamazken, reformlar sonrası toplum kendine güvenmiş ve girişimci bir yapı kazanmıştır. Deng Xiaoping çeşitli defalar parti kongrelerinde sosyalizmin ana ilkelerinden ve Çin'in sosyalist inşasından vazgeçilmeyeceğini vurgulamış, yolu

aydınlatanın gene Mao olduğunu söylemiştir. 1986 yılında Çin reformlarıyla beraber Dünya Ticaret Örgütü'ne o zaman ki adıyla Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması'na başvurmuştur. 80'li yıllarda dünyada sosyalist bloğun neo-liberalist açılımlarla yediği darbeler Çin'i de etki altına almış 1989'da Tiananmen olayları patlak verince devlet eliyle yapılandırmaya tekrardan bir ayar verilmiştir. Yani ÇKP içindeki liberalist kanat gelişmeleri lehine çevirip SSCB'deki gibi bir çözülme arayışına girmişken beklenmedik bir tepki görmüş ve geri çekilmiştir.

Çoğu, Kamu Ekonomik Kuruluşları artık iyice hantallaşmış vaziyette olduğundan reformdan da nasibini aldılar. Bu kuruluşların en önemli avantajı vatandaşlara “Demir Pirinç Kâsesi” adı da verilen ömür boyu güvenceli bir hayat sunmasıydı. Fakat reform döneminde bu kuruluşların hantal yapılarının değişmesi için düğmeye basıldı ve çok insan işsiz kalma tehlikesiyle yüzleşti, birçoğu da işten atıldı.

Önceki dönemde bu kuruluşlar merkeze yerel yönetimler aracılığıyla hesap verirken yetki tamamıyla yerel yönetimlere verildi ve bu kurumlar kar amaçlı işletilmeye başlandı. Bir kısım gelir payları merkeze akarken önemli kısmı da yerel yönetimlere akmıştır. 1992 yılında Deng Xiaoping, Hong-Kong'un komşusu olan Shenzen'i reformist dönüşüm için özel bir bölge olarak seçti. Burası genelde tarih boyunca Çin'deki durumdan ve hayattan endişe eden vatandaşların Hong-Kong'taki özerk yönetime sığındıkları sınır bölgesi olmuştu. Şimdi ise Hong-Kong baz alınarak burada da aynı yapıyı sağlamak amaçlanmıştı. Burayla beraber Xiamen, Shantou, Zhuhai bu plana dâhil edilmiştir. Burada yatırımlar artırılarak yerel yönetimlere yabancı yatırımcıları çekmesi için ayrıcalıklar tanınmış, kendi içlerinde ekonomik planlamada farklılık imkânı sağlanmıştır. Buysa ilerde meyvelerini verecek fakat doğu ve güney kıyıları bu avantajlarla kalkınırken içerdeki batı ve kuzey kesimlerle hayat standartları farkı açılacaktır.

1.10. Mao'dan Sonraki Dönem ve ÇKP İçerisinde İktidar Mücadelesi

Mao Zedong'un 1976'da ölümünden sonra Kültür Devrimi dönemi kapandı. Daha sonra ise bu süreçte önemli rol oynamış olan karısı ve üç yakın destekçisi Mao'nun ölümünden sonra iktidarı ele geçirmeye çalışmak ve çok sayıda insanı mağdur etmek suçuyla cezaya çarptırıldılar. Zaten bu dört kişinin ismi o dönem Çin'de “Dörtler Çetesi” olarak adlandırılıyordu. Daha sonra bu süreçte aşırıya kaçan parti kadrolarında

aynı şekilde cezaya çarptırılmış ve ardından mağdur edilen insanların itibarları geri iade edilmiştir. Mao süreci Çin’de aynı zamanda derin izlere yol açmıştır.

“Mao, yeni bir halef seçmek yerine, kendi kararsızlığını kurumsallaştırmaya kalkışmıştı. Çin’in kaderine ilişkin görüşünün her iki cephesinden yetkililer tarafından desteklenen karmaşık bir dizi siyasi rekabetler yumağını Çin’e miras bırakmıştı. Kendine özgü çetrefilliliği ile her iki tarafı da teşvik ederken ve herhangi birinin otoritesine yaklaşacak kadar baskın olmasını önlemek için ayrıca hizipler içindeki ” ayrılıkları” da Zhou En-Lai ve Deng Xiaoping arasındaki ayrılıklar gibi körükleyerek daha sonra bunları karşı karşıya getirmişti. Bir tarafta Zhou ve arkasındaki Deng’in önderliğindeki tecrübeli yöneticilerden oluşan bir kamp, diğer tarafta Jiang Qing ve onun Şanghay merkezli radikallerden oluşan hizbi etrafında toplanan ideolojik arınma taraftarları bulunmaktaydı ki daha sonraları Mao bunlara alaycı bir yaklaşımla “Dörtler Çetesi”adını vermişti. Dörtler Çetesi, Mao Zedong’un felsefesinin harfiyen uygulanmasında ısrarlıydı. Bu iki hizbin arasında, kısa kariyeri bir sonraki kısımda anlatılacak olan ve Mao’nun hemen ardından gelen halefi Hua Guofeng duruyordu. Kendisine düşen ve gerçekleştirilmesi mümkün olmayan görev Mao’nun yücelttiği ayrılıkları denetleme göreviydi” (Kissinger, 2015, s. 365-366).

Mao aynı zamanda kendinden sonrası için de otorite boşluğuna dayalı bir tartışma ortamı yaratmıştır.

“Dörtler Çetesi kendi içine dönme taraftarıydı. Çin kültür ve siyasetini “revizyonist”, burjuva, gelenekçi, kapitalist ve potansiyel parti karşıtı faraz edilen her şey dahil, kuşkulu etkilerden arındırmak, Çin’in devrimci mücadele ve radikal eşitlik ahlakını yeniden canlandırmak, sosyal yaşamın özünde Mao Zedong’a bir tür dinsel tapınma çevresinde yeniden yönlendirmek istiyorlardı. Eski bir oyuncu olan Mao’nun karısı Jianh Qing, geleneksel Pekin operasının radikalleşmesiyle reformu devrimci balenin gelişmesiyle ilgilenmekteydi ki 1972 yılında Amerikan temsilciler heyetinin genel olarak şaşkınlığına neden olan ve Başkan Nixon için gerçekleştirilen Red Detachment of Women (Kızıl Kadınlar Müfrezesi) bale gösterisi de buna dâhildi” (Kissinger, 2015, s. 367).

“Mao'nun ölümünden sonra yerine gelen halefi Hua Guofeng ise parti içinde çok fazla öne çıkmayan bir isim olarak sadece Mao'nun uygulamalarını canlı tutması amacıyla başa gelmiş bir isimdi. Zaten yönetim ilkesini, Mao her ne karar ve talimat veriyse kararlılıkla uygulamak kısacası “İki Her Neyse” isimli sloganla tanımlıyordu.

Hua'nın Mao sonrası Çin siyasi teorisine yapmış olduğu başlıca katkı 1977 Şubat'ında yapmış olduğu “Two Whatever” yani “İki Her Neyse” diye bilinen resmi açıklamasıdır: “Başkan Mao'nun politik kararları her neyse kararlılıkla koruyacak ve Başkan Mao'nun talimatlarını sapmadan izleyeceğiz” (Kissinger, 2015, s.403).

Fakat geçmişte bir şekilde yapılan “İleriye Doğru Büyük Atılım”ve”Kültür Devrimi” Çin toplumunun belleğine kazınmıştı ve bunun etkisiyle 1977 yılında iktidara gelen Guofeng'se1981 yılında başkanlıktan alınarak Çin'de artık Maoist politikaların ağırlığını kaybettiği reformist bir dönem başlıyordu.

1.10.1. Yeni Bir Sürece Doğru ve Reformun Ayak Sesleri

1976 yılında Mao'nun ölmesiyle dengeler değişmeye başlamış ve parti içinde saygınlıkları ve prestijleri “Kültür Devrimi” sebebiyle zedelenmiş birçok üst düzey yönetici ve kadrolara yeniden itibarları iade edilerek yeni bir sürece adım atılmıştı. Bu süreçte en çok dikkat çeken isim ise Deng Xiaoping olmuştur. Bu isim ilerleyen yıllarda “Piyasa Sosyalizmi” olarak adlandırılan kavramın temelini atacak ve Çin'in belki de “Utanç Yüzyılı” adıyla tarihe geçen o kara yıllara cevap verecek yeni bir dönemi, reformist politikalarla başlatacaktır.

“Yeni dönem ve yeni görevler yeni lideri bekliyordu. Deng, uzun devrim ve savaş yıllarında değerli katkılarda bulunmuş bir lider olarak prestijliydi, Dörtlülük Çete'ye karşı kararlı bir mücadele yürütmesinden dolayı ve 1973-74 yıllarında düzeni sağlamak konusundaki çabalarıyla zaten dikkate değer bir başarı elde etmişti. Parti ve halk içinde çok büyük bir saygınlığa vardı. Ye Jianying'la diğer prestijli eski liderlerin gücüyle ve halkın isteğiyle, 1977 Temmuz'da Onuncu Merkez Komitesi'nin Üçüncü Genel Kurulu'nda Deng Merkez Komitesi Başkan Yardımcılığı, Devlet Konseyi Başkan Yardımcılığı, Askeri Komisyon Başkan Yardımcılığı ve Halk Kurtuluş Ordusu Genel Kurmay Başkanlığı'na tekrar

getirildi.1978 Mart'ında Çin Halk Birleşik Cephe Meclisi Beşinci Ulusal Komite Başkanlığı'na seçildi” (Xiaoping, 2015, s. 36).

Deng Xiaoping sürgün yıllarında birçok olumsuz deneyime rağmen gene de pes etmemiş ve hiçbir zaman olumsuzluğa kapılmayarak kişisel dayanıklılık gücüyle Çin'in reform sürecine damgasını vurmuştur. Sürgün yıllarında bile Kültür Devrimi ve Mao Zedong'un uygulamaları hakkında olumsuz bir tavır takınmamış, oğlunun felç olmasına neden olacak bu süreci bile o kadar geniş gönüllü ve öylesine bir ferasetle karşılamıştır ki, sanki Konfüçyüs tarihin içinden geri çıkmış ve tekrardan Çin'i eski çağlarındaki gücüne döndürmeye gelmiştir. O'nun bu sabrı ancak ve ancak Sun-Tzu'nun Savaş Sanatı adlı eserinde örnek gösterdiği komutanın yapabileceği bir eylemdir.

“Hükümdar bir anlık öfke ile ordusunu savaşa yollamamalı, komutan da (öfke anının) sıcaklığıyla savaşa girmemelidir; avantaj sağlanacaksa harekete geçmeli, avantaj yoksa durmalıdır. Bir anlık öfke zamanla yerini mutluluğa bırakır, öfkenin sıcaklığı ise zamanla geçer; ancak bir ülke yok olursa geri dönüşü yoktur ve (savaşta) ölenleri de kimse getiremez.” (Tzu, 2014, s. 40).

“1966 yılının Ağustos ayında, Sekizinci Merkez Komitesi'nin on birinci Genel Kurulu'nda, Mao Zedong ünlü ”karargahı bombalayın” çağrısını yaptığında Lui Shaoqui ve Deng Xiaoping hatalı bir şekilde eleştirilmişler ve görevlerinden alınmışlardı.

Deng “Çin'deki 2 Numaralı Kapitalist Yolcu” olarak damgalanmış ve ailenin çeşitli üyeleri de önemli mağduriyetler yaşamışlardı. O sırada Pekin Üniversitesi'nde öğrenci olan en büyük oğlu Deng Pufang şiddetli bir saldırıya maruz kaldı ve bunun sonucunda sakatlandı ve yaşamı boyunca tekerlekli sandalyeye mahkûm oldu” (Xiaoping, 2015, s. 33).

Deng'in bu dönemdeki yaşamıda zorluklar içindedir.

“Kendisiyle birlikte genellikle hasta olan eşi Zhuo Lin ve yaşlı üvey annesi Xia Bogen'da zorunlu olarak Deng'e bağımlı yaşıyorlardı.65 yaşında gelmiş olan Deng Xiaoping odayı temizleme, odun kesme ve soba için kömür kırma işlerini de üstlenmek zorunda kalmıştı. Oğlu Deng Pufang felç olup yardıma ihtiyacı olduğunda, ailesi ve büyükannesinin talebi üzerine onlarla

yaşamak üzere yanlarına gönderilmişti, dolayısıyla oğlunun sağlık ve bakım sorumluluğunda Deng'e kalmıştı. Bu süreç boyunca Deng Xiaoping boş zaman yaratmayı başarmış ve genellikle geceleri okumayı tercih etmişti. Çok sayıda Marksist-Leninist eseri ve başka çok sayıda kitabı bu dönemde okudu. Xinjian'daki bu çile üç yıl sürdü” (Xiaoping, 2015, s. 34).

Görüldüğü üzere ilerleyen yaşına rağmen sıkıntılı süreçlerin içinde moral motivasyonunu kaybetmemiş Deng Xiaoping, Çin'in açılım dönemine damgasını vuracak ve şu meşhur sözüyle hatırlanacaktır. “Kedinin renginin ne olduğunun önemi yoktur, önemli olan fareyi yakalamasıdır.” Bu söz Deng'in Çin komünizminin ağır buhranını dengeli bir pragmatizmle buluşturacak ve Deng'in önemli pratikleriyle, Çin dünya sahnesindeki yerini tekrardan alacaktır.

1.10.2. Piyasa Reformu

1949 yılında kurulan Çin Halk Cumhuriyeti, Mao Zedong'la başlangıç yıllarında sosyalizmin o dönemdeki ana ilkelerine bağlı ve içe kapalı bir toplum yapısını benimsemiştir. Bu haldeyken dünyadan izole olan ve sadece doktriner sosyalizme dayalı ve Soğuk Savaş algısının yarattığı “bizler ve onlar” yani dost ya da düşman düsturuyla ilişkilerini sınırlı şekilde tutan Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluş ve başlangıç yıllarında en büyük müttefiki Sovyetler Birliği olup ve gene en büyük ekonomik desteği de bu ülkeden görmekteydi. Hem bulunduğu coğrafya hemde sınır komşuları itibarı ile bölgesinde dar ve kısıtlı bir alanda bulunan Çin'in etrafında batı dünyasına en entegre olmuş ve Avrupa ve Batı'ya hem ekonomik hem de kültürel anlamda en çok yaklaşmış ülke Japonya'dır. Fakat Çin daha önce Japon emperyalizminin kendisi için yaptığı hoş olmayan muameleler ve İkinci Dünya Savaşı sırasında bıraktığı izlenimler sebebiyle Japonya'ya mesafeli ve soğuk yaklaşıyordu. Bütün bunların içinde “İleriye Doğru Büyük Atılım” ve “Kültür Devrimi” sarsıntılarını atlatan Çin toplumu artık içerideki kapalı toplum yapısı ve kendi kendine yetmekten yola çıkan sınırlı üretim anlayışının artık yetmediğini bu dönemde acı şekilde tecrübe etmiştir. “Kültür Devrimi” süresince değişim yanlıları olarak bilinen reformun temelini atacak olan şahıslar bu süreçte hedef tahtasına oturtulmasına rağmen Çin için değişim ve reform zaruri hale gelince bu şahıslar tekrardan sahneye çıkarak Çin için önemli kazanımlar sağlamıştır. Bunlardan en önemlisi ise gene bahsettiğimiz gibi Deng Xiaoping'dir. Deng 1976 yılında Mao'nun ölümünden sonra hemen ertesi yıl

1977’de yapılan parti kongresinde ikinci adam olarak çıkmış, düşünceleri ve fikirleri ile Çin’in artık değişim sürecine gireceğinin haberini vermiştir.

Önce parti kongresinde ilkesel olarak reformun zaruretini izah etmeye çalışan Xiaoping daha sonra ise Guandong eyaletindeki Shenzen şehrinde yaşayan halkın buradan Hong Kong’a sınırdan kaçmaya çalışması üzerine askeri bir brifinge katılmış, olayın güvenlik temelinde değil, yaşam standartlarının iyileştirilmesi temelinde değerlendirilmesi gerektiğini söylemiştir. Bu fikri ortaya attıktan sonra önce Hong Kong’un sınır bölgesi Shenzen şehrinde başlayarak (SEZ) yani “Özel Ekonomi Bölgeleri” projesine başlanmıştır. Daha sonra bu bölgeler merkezi idareden bir takım ayrıcalıklar ve statüler kazanarak gelişmeye başlamış, Çin Halk Cumhuriyeti’nde aslında katı doktriner sosyalizmin ve ortodoks sosyalist anlayışın bir değişim sürecine girmesi gerekliliğini göstermiştir.

Daha sonra bu bölgelerdeki ticaret serbestisi devlet kontrolü ile sübvansede edilerek yapılmaya başlanmış, ortaya hem devlet kontrollü hemde serbest girişim imkanı sağlayan kontrollü bir kapitalizm ve heterodoks yani aşırı olmayan bir sosyalizmin karışımıyla “Piyasa Sosyalizmi” yani “Devlet Kapitalizmi” denen anlayış çıkmıştır. İşte bu anlayışa “Piyasa Reformu” adı verilmektedir.

1.11. Deng Xiaoping ve Reform Yıllarının Başlangıcı

Çin Halk Cumhuriyeti Mao Zedong döneminde belirli bir oranda dönüşüm ve gelişme sağlasada veriler diğer Uzak Doğu ülkelerinin altında kalmıştı. Tarımsal nüfusu fazla yoğun olan Çin Halk Cumhuriyeti, endüstriyel alandaki rekabette hala oldukça geride kalmıştır.

“Öte yandan Mao döneminde bir tarım ülkesi olarak girmiş olduğunu gördüğümüz Çin, bu dönemden çıkarken, ekonominin yapısı bakımında bir sanayii ülkesi olmuştu.1978 yılına gelindiğinde sanayii ürünleri üretimi Çin ekonomisinin yüzde 48’ini oluşturuyordu, tarımın ağırlığı ise yüzde 28’e düşmüştü. Çin ekonomisi dünya ile kalite ve verimlilikte rekabet edemese de, atom bombasından otomobile ülkede gereksinim duyulan herşeyi ürettiyordu.

Bu dönemde ülkenin ulusal tasarruf oranında büyük bir artış olmuş ve bu ülkenin hızlı sanayileşmesinde önemli bir rol oynamıştı. Çin Ulusal İstatistik Enstitüsü verileri 1952 yılından başlıyor. Bu verilere göre 1952 yılında ulusal

tasarruf oranı yüzde 20 dolaylarındaydı. Daha önceki dönemler için güvenilir veri bulunmuyor ama Çin Halk Cumhuriyeti öncesi dönemde bu oranın yüzde 10'lar dolayında olduğunu varsayabiliriz. Oran mao döneminin sonunda yani reform döneminin başında yüzde 40'a yaklaşmıştı. Ülkenin yatırım yapma kapasitesi bu dönemde büyük bir artış göstermişti. Ülkede eğitim, sağlık, ortalama yaşam süresi gibi ölçütlerle de, bu dönemde büyük gelişmeler olmuştu. Kısacası otuz yılı bulmayan bir süre içinde ülkede birçok alanda büyük ilerlemeler kaydedilmişti” (Oktay, 2017, s. 56-57).

Peki, veriler bu kadar olumluyken neden Çin değişme ihtiyacı duymuştur? Çünkü bu verilerin çoğunluğu halkın refahına yansımıyor, oranda sağlanan ulusal tasarruflar yatırıma yönlendiriliyordu. Ayrıca Mao dönemindeki “İleriye Doğru Büyük Atılım” ve “Kültür Devrimi” süreçleri halkın partiye artık şüpheyle yaklaşmasını sağlamış haldeydi. Tek adam egemenliğinde yaşanan bu sorunlar Çin'in piyasa düzenine eklenmesini sağlayan, açık ve şeffaf bir ekonomik yapıyla giderilebilirdi. Ayrıca çevre ülkelerinin, Japonya ve Güney Kore başta olmak üzere, başardığı bu olay bir zamanların merkez ülkesi olan ve Konfüçyizm'in merkezi olan Çin için de başarılabilir bir durumdu. Çin halkı Mao dönemini Mao'nun da itiraf ettiği gibi yüzde 70 olumlu ve yüzde 30 oranında olumsuz bir oranla atlatmıştı. Mao'nun ölümünün ertesi yılı yani 1977 yılında Deng parti kongresi kürsüsünden önemli mesajlar vermiştir.

“Deng bu temel konuları giderek artan bir baskıyla dile getirmekteydi. 1977 Mayıs'ındaki bir konuşmasında, Çin'in on dokuzuncu yüzyılda Japonya'nın gerçekleştirdiği büyük yenilik hareketi olan Meiji Restorasyonu'ndan “daha iyisini” yapacağını söyleyerek meydan okudu. Piyasa ekonomisini teşvik etmek için komünist ideolojiye başvuran Deng, Çinlilerin “proleterler olarak” “yeni ortaya çıkmakta olan Japon burjuvazisinin” yürüttüğü programı aşabilecek kuvvette olduğunu ileri sürmekteydi. Halkını üstün ve görkemli bir gelecek hayaliyle cezbeden Mao'dan farklı olarak Deng onları geri kalmışlıklarını yenmek için çok büyük bir sorumluluğu yüklenmeye davet ediyordu” (Kissinger, 2015, s. 408).

Deng Xiaoping geçirdiği zorlu yılların etkisiyle hayata realist bir bakış açısı kazanmış, Çin'in içinde bulunduğu durumdaki bu bakış açısıyla yorumlayarak şu sözü söylemiştir; “Çirkin bir adamı yakışıklı olarak gösteremezsiniz.” Bu sözle Çin'in içinde

bulunduğu durumu kısaca özetleyen Deng daha sonraki yıllarda Çin'in perde arkasındaki asıl adamı rolünü oynayarak Çin'in dışa açılması için gereken her ne hamle varsa yapacaktır.

“Deng, 1978 Aralık ayında, Çin Komünist Partisi On Birinci Merkez Komitesi'nin Üçüncü Genel Kurulu'nda dönüşünün zirvesine ulaşmıştı. Genel kurulda Deng'in bundan sonraki politikalarının niteliğini belirleyen bir slogan ilan edildi: “Reform ve Açılım.” Merkez Komite, Maocu geleneklere bir ara vererek Zhou Enlai'nin “Dört Modernizasyonu” nu hatırlatan “sosyalist modernizasyon” politikalarını onayladı. Tarımda özel girişime yeniden izin verildi. Zhou'nun yasını tutanlar hakkında varılmış olan “karşı devrimci” hükmü tersine çevrildi ve Kore Savaşı'nı komuta etmiş ve daha sonra İleri Büyük Atılım uygulamasını eleştirdiği için Mao tarafından tasviye edilmiş tecrübeli komutan Peng Dehuai'ye ölümünden sonra saygınlığı iade edildi. Toplantının kapanış konuşmasında Deng “zihinleri özgürleştirme, aklını kullanma, olgulardan gerçeği arama ve geleceğe bakarak birlik olmaya” davet eden açık bir çağrı yaptı. Mao'nun hayatın belirlediği bir on yıldan sonra, Deng ideolojik kısıtlamaları gevşetmenin ve “insanların kendi kendilerine düşüncülerinin gerekliliğini vurguluyordu” (Kissinger, 2015, s. 411).

Deng Xiaoping şahsındaki tevazuyu Çin'i reform yoluna sokarken de partinin genel kadrolarına yansıtacak ve gücü tek elde toplamak yerine güçlerin dengeli bir şekilde dağılmasına ve her konunun kendi alanında uzmanına bırakılmasına ağırlık verecektir. Bu ise neredeyse bir asırlık aşağılanma döneminden sonra da Mao'nun “İleriye Doğru Büyük Atılım” ve “Kültür Devrimi” sarsıntılarını geçiren Çin halkı için deyim yerindeyse özgüven ve enerji kazanmasına sebep olarak Çin'i bir sonraki yüzyılda tekrar tarih sahnesindeki o geçmişteki rolüne geri kaldığı yerden sokacaktır.

Ama aynı zamanda da sosyalizmin ilkelerine bağlılığını da belirten Deng Xiaoping geçirdiği onca sarsıntıya ve üzücü olaya rağmen hiçbir zaman olayları kişiselleştirmemiş ve rejime karşı öç alma duygusu, Mao Zedong'a karşı kin gütmeye gibi bir duyguyu asla taşımamıştır.

“Bizler, cümleleri dolandırmadan net bir şekilde hataları eleştirmeliyiz. Mao Zedong yoldaşın hatalarında dâhil olmak üzere... Fakat bunu yaparken gerçeği olgulardan çıkarma yöntemini uygulamalı ve değişik durumları özel

olarak analiz etmeliyiz. Her şeyi belirli bireylerin kişisel özelliklerine bağlamamalıyız. Yoldaş Mao Zedong, tecrit edilmiş bir birey değildi, ölüm anına kadar partimizin önderiydi. Onun hataları üzerine yazarken, abartmaya gitmemeliyiz. Çünkü aksi takdirde Mao Zedong yoldaşa karşı güvensizliği geliştireceğiz. Bu da partimize ve devletimize karşı güvensizlik anlamına gelecektir. Onun hatalarının bir şekilde abartılması, tarihi olgulara uygun düşmeyecektir” (Xiaoping, 2015, s. 62).

1.12. Reform ve Açılım

1978 yılı gerçekten Çin Halk Cumhuriyeti için bir milat niteliğindedir. Artık Çin Mao döneminin gururla bakan ve kahramanların başarabileceği hayali bir projelere dayanan bir ülke değildir. Bunu en önce Deng Xiaoping dile getirmiş ve adeta on bir yıl sonra Sovyetler Birliği'nin başına gelecek olayları görmüş ve gerçekleri kabul ederek Çin'i bir dönüşüm yoluna sokmuştur. Fakat bu yolda da gene Komünist Parti'nin ana ilkelerine dayanarak yürünmesi gerektiğinde de ısrarcıydı.

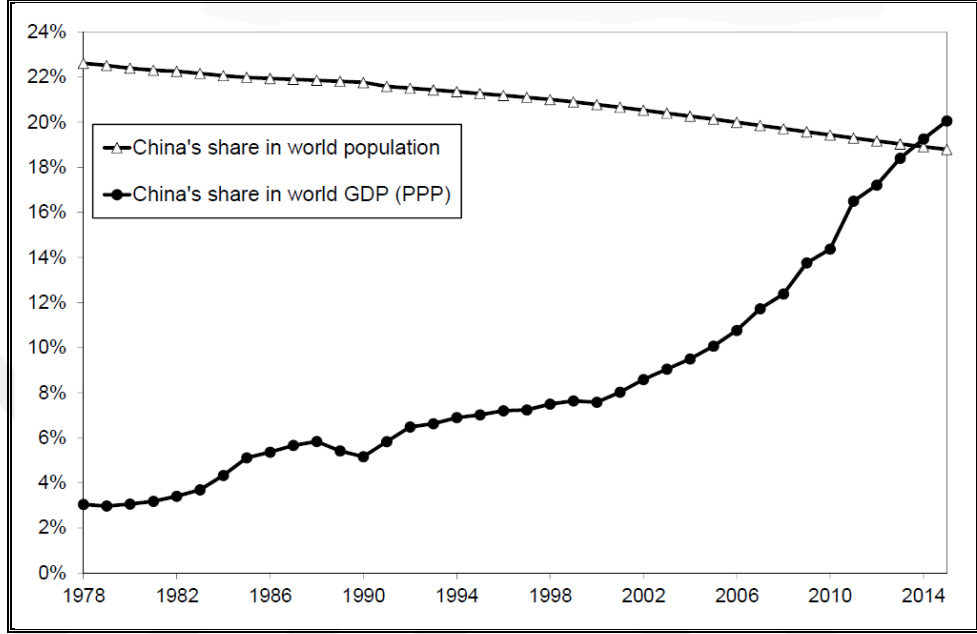
“Şimdi daha çok değinmek istediğim konular ideolojik ve politik sorunlardır. Merkez Komitesi Çin'in dört modernleştirilmesinin yürütülmesi için ideolojik ve politik olarak mutlaka dört ana ilkeye bağlı kalmamız gerektiği görüşündedir. Bu modernleştirmenin başarılması için temel bir önkoşuldur. Bağlı kalmamız gereken dört ilke şunlardır:

- Sosyalist yola bağlı kalmak;
 - Proleteryanın diktatörlüğüne bağlı kalmak;
 - Komünist Parti'nin önderliğine bağlı kalmak;
 - Marksizm-Leninizm ve Mao Zedong düşüncesine bağlı kalmak”
- (Xiaoping, 2015, s. 87).

Deng Xiaoping aynı zamanda gerçekten uzak aşırı ideolojik ve bağnazlığa dayalı bir nevi Sovyetler Birliği'ndeki politbüroda üst ve elit kadroyu yaratarak ülkenin sonunu getiren zihniyeti iyi analiz etmiş ve aynı tuzağa Çin'in de düşmemesi için gerekenin de yapılmasını söylemiştir.

“Hem teorik hem pratik düzlemde”Dörtlü Çete” grubunun zorlamış olduğu, genel yoksullaşmaya dönüşen sahte ultra sol-sosyalizmini eleştirdik. Biz daima sosyalist kamu mülkiyetini ve emek katkısına göre bölüşüm yolunu izledik.

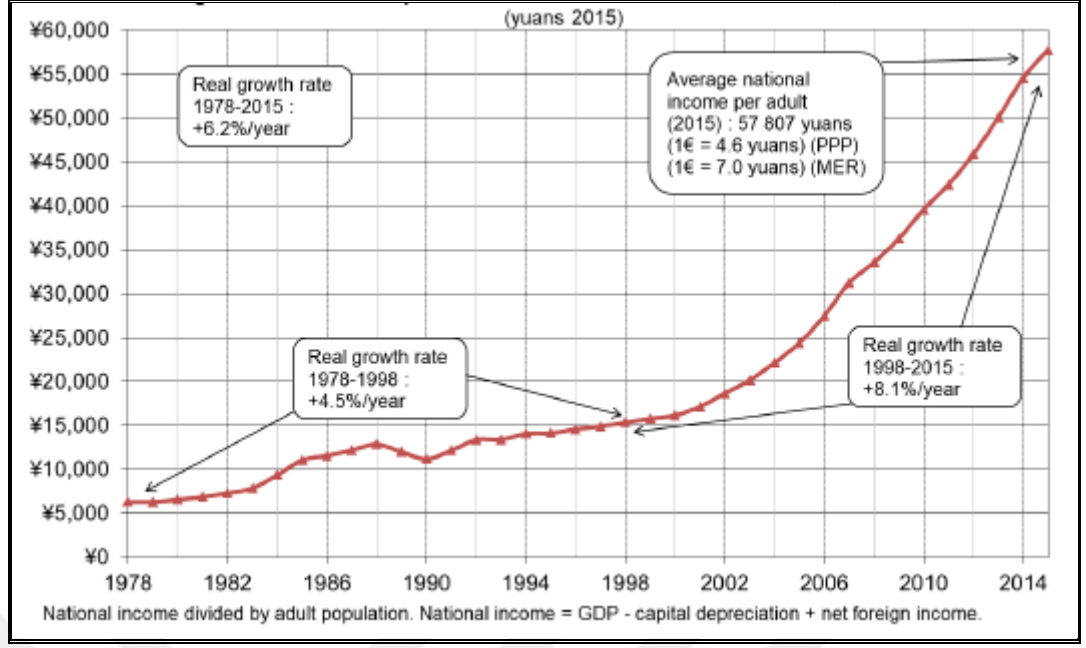
Biz sosyalist ekonominin inşasında daima kendi öz gücümüze dayanmayı, bunu tamamlayıcı olarak, dış yardımı ön gördük ve bu bağlamda diğer ülkelerin gelişmiş teknolojilerini almayı savunduk. Ekonominin nesnel yasaları çerçevesinde ekonomi-politikalar belirlemeye çalıştık. Diğer bir deyişle Bilimsel Sosyalizme bağlı kaldık” (Xiaoping, 2015, s. 88).

Grafik 1. 1978 İtibari İle Çin'in Dünya Nüfusu İçindeki Payı ve Gayri Safi Yurtiçi Hâsılasının Artış Seyri

Kaynak: <https://blogs.lse.ac.uk/usappblog/2019/04/06/income-inequality-is-growing-fast-in-china-and-making-it-look-more-like-the-us/>

Grafik 2'de görüldüğü üzere Çin'in 1978 yılında reform sürecinin başlangıcından itibaren GSYİH oranı artış göstermiş, nüfus payı ise kademeli olarak dünya nüfusu içerisinde azalmaya başlamıştır.

Grafik 2. Çin'in Yuan Baz Alınarak Hesaplanan Dönemler Halinde Büyüme Hızı 1978-2015

Kaynak: <https://voxeu.org/article/capital-accumulation-private-property-and-inequality-china-1978-2015>

2015 yılında çalışan nüfus başına gelir=57.807 yuandır. Tabloda Yuan baz alınarak yapılan istatistikte Çin'in 1978-2015 arası ortalama reel büyüme oranı yılda % 6,2 olup, bunun 1978 ve 1998 arası 20 yıllık süreçte yılda % 4,5 ve 1998-2015 arası 17 yıllık süreçte ise % 8,1 olduğunu görüyoruz.

Bu iki grafikten de anlaşılacağı üzere reform süreci Çin halkının yaşam koşullarında iyileşmeye sebep olmuş ve hem kişi başına gelir hemde GSMH bakımından artış sağlamıştır.

1.13. Deng Xiaoping Dönemi

Deng Xiaoping Çin halkını yıllardır çektiği sıkıntının ve utanç ve aşağılanma döneminden sonra gelen Mao döneminin zorluklarının nasıl yıpratıldığını farkındaydı. Kendi şahsında da bu zorlukları tecrübe edindiği için dönemin hatalarını ve eksiklerini bunlar için ne yapılması gerektiğini çok iyi analiz eden Deng Xiaoping hiçbir zaman tek adam kültü istememiş, kendisine karşı ayrı bir bağlılık durumu veyahutta ayrı bir alan yaratmamıştı. O şahsında sadece Çin için çabalamayı ilke edinmiştir.

“Ancak, Deng bir kültü ya da ciddi sıfatları almadan, sadece partinin yardımcı başkanı, yardımcı prömiyer ve Merkezi Ordu Komisyonu'nun (CMC) başkanı olarak önemli güç merkezlerini etkili bir şekilde kontrol edebiliyordu. Bu

inanılmaz başarıyı nasıl elde etmişti? İtibarını kullanarak ve ortaya güçlü ve bolluk içerisinde bir ülke çıkarabilecek iyi işleyen bir sistem yaratmak için cesurca hareket ederek. Eğer Mao bulutların üstünde tarih ve roman okuyan ve yasa çıkaran bir imparatoru andırıyorsa, Deng savaş planlarının doğru şekilde kadrolaştırıldığını ve uygulandığını dikkatle kontrol eden bir generale benziyordu” (Vogel, 2011, s. 377).

Deng Xiaoping etrafında güvenilir ve beraber hareket edeceği insanları bulundururdu. İlerleyen yaşına rağmen gücünü ekonomik şekilde sarf etmesini biliyordu. Zamanla kulağının birisinde oluşan kalıcı hasar onun duyma yetisini zayıflatmış olsa da yazılı kâğıtlardan oluşan belgeleri takip ederek gündemi analiz ediyordu.

“Onu sevilebilir, iyi niyetli ve eğlenceli bulan ailesi dışındaki insanlarla hemen samimi olan bir insan değildi Deng. Meslektaşları ve başka insanlar ona büyük bir saygı duyuyordu, ancak Hu Yaobang’ı ya da başkalarının Zhou Enlai’yi sevdikleri gibi sevmiyorlardı. Deng’in bir anda kendisine hizmet edenler için değil, ülke için en iyi olduğunu düşündüğü şekilde hareket edebileceğini biliyorlardı. Bazıları gerçekten de Zhou Enlai Hu Yaobang’ın aksine Deng’in insanlara faydalı bir geçiş muamelesi yaptığını düşünüyordu.16 yaşında terk ettiği memleketindeki köyüne bir daha dönmeyerek bağlılığının bir bölgeye, bir gruba ya da arkadaşına değil, Çin’in tümüne olduğunu açıkça belli etmişti. Mao’nun aksine Deng sinsiz ve birkaç istisna haricinde intikam düşkünü değildi. Altında çalışanlar onu ciddi, sabırsız ve talepkar ancak mantıklı bir yönetici olarak görürdü. Kendisiyle saygı çerçevesinde mesafelerini korurlardı. Deng genel amaçları için bir yoldaştı; sadakati partideki yapısal ihtiyaçların ötesine geçen bir arkadaş değildi. Mao’nun ruh halinde inanılmaz değişiklikler olurdu, ancak Deng Üstün Liderliğe yükseldiğinde sabit tavrını ve yönetim sorumluluğunu istikrarlı yaklaşımla korudu” (Vogel, 2011, s. 383).

1.13.1. Deng Xiaoping ve Yönetim Biçimi

Deng Xiaoping Çin’in hala gelenekçi yapıyı terk edemediğinin ve feodalitenin Mao’nun onca baskısına karşı çözülmediğinin farkındaydı. Mao gibi tartışılmaz adam pozisyonuna yerleşmekte istemiyordu ve biliyordu ki Mao dönemi Çin’de bir kere yaşanacaktı ve Mao olağanüstü bir durumun olağanüstü bir lideriydi. Deng’e göre Çin

hala ileriye doğru büyük atılımın ve kültür devriminin şokunu atlatamamış bir ülkedi. Bu şok içerisinde ne fazla baskıyla ne de fazla gevşek bir şekilde hareket ederek kendi konumunu elde etmişti. Amacı sadece Çin'in yararında olabilecek bir şekilde davranmaktır.

“Deng asla bir zamanlar Mao'nun uyandırdığı hayranlığı uyandıramayacağını biliyordu. Ancak kendi otoritesini korumak için yapması gerekenler konusunda da duyarlıydı. Üstün Lider olduğunda bir parti lideri olarak edindiği yarım asırlık deneyimden, Mao ve Zhou Enlai'nin kendisini muhtemel bir varis olarak yetiştirmesinden ve ülke için doğru kararlar verme yetisinden dolayı çevresindekiler kendisine saygı duyuyordu. Mao'nun imajı 1981 yılına kadar o kadar güçlü kalmıştı ki, Deng'in kendi otoritesini kurabilmesi için Başkan'a olan saygısını iade etmesi gerekiyordu. Ancak, Deng 1981'de Mao'nun temel öğretisinin “verilere dayanarak doğru yolu bulma” olduğuna başkalarını ikna ettikten ve Mao'nun 1958'den bu yana yaptığı hataları kabul eden parti tarihi kararı geçtikten sonra belirli konularda Mao'nun görüşlerinden ayrılrsa bile otoritesini koruyabilecekti” (Vogel, 2011, s. 384).

Deng yönetimini şahsı adına belli prensiplerin üzerine oturtmuştur. Parti otoritesi ve kişisel otoritesini yeri gelince korumayı bilmiş ve bu konuda disiplinden taviz vermemiştir. Yönetimin yapısını ve orduyu kontrol etmekte tedbirli davranmış, önemli politikalar ve kararlardan önce muhakkak kamuoyunun nabzını yoklamıştır. Hatalı kararlar olduğunda dahi otoritesini sarsmamak için suçu üzerine almaktan kaçınmıştır. Bu gelenek daha çok Komünist Parti'nin yapısıyla ilgilidir. Kısa vadeli kararlar alırken uzun vadeli politikaların ışığına hareket etmiş ve uzun soluklu hedeflere ulaşılmasına yardımcı olacak politikalar uygulamıştır. Reformun dört ana sacayağı olan tarım, endüstri-sanayii, bilim ve teknoloji, ulusal güvenlik alanlarında modernleşme sağlamak için yaygın bir destek kazandıktan sonra halkın desteğiyle bu alanlarda yapılanmaya koyulmuştur.

Deng Xiaoping prensip olarak hayat tarzındaki yalın, sade ve basit olma ilkesini yönetime de yansıtmıştır. Yani tavırlarında her zaman yaşadıklarının etkisiyle realist olmuş ve abartıdan uzak durmuştur. O'nun için tek gerçek Çin'in geleceği olmuştur.

“Deng sadece Çin’in uzun vadede başarabilecekleriyle ilgili abartılı bir dil kullanmaktan kaçınmadı, aynı zamanda yerel yetkililerin ve kamuoyunun kısa vadede başarılacakları ile ilgili gerçeküstü beklentilerini de törpülemeye çalıştı. Bunun yanı sıra, uzmanlar Çin’in büyük ve ağır sanayii sektörlerinde geniş adımlar atmaya çalışmaktansa öncelikle hafif sanayii üzerinde yoğunlaşmasını önerdiğinde de onları dinledi” (Vogel, 2011, s. 389).

Deng Xioping gerektiği zaman ayrıntılara fazla dalmadan ileriye yönelik adım atabilecek kadar da cesur olmayı bilirdi. Bu aslında Çin’de olmayan bir anlayışın yani girişimciliğin özüdür. Bunun için cesur olmanın gerekli olduğunun farkındaydı. Yani risk almak artık Çin için zaruri bir ihtiyaç olmuş ve daha fazla kaybedecek zamanı da yoktu.

Şahsi ilişkilerinde de ve Çin’in uluslararası ilişkilerinde de önce karşı tarafa baskı yapar sonra baskının karşı tarafta yaratacağı tepkiyi bekler, olumlu sonuç alana kadar bunu pekiştirirdi. Bu strateji Uzak Doğu’da meşhur olan “Çin Daması” olarakta bilinen “weiqi” adlı oyunun stratejisine benzemektedir. Bu oyunda da önemli olan alanı kontrol altına tutarak rakibi saf dışı bırakmaktır.

Deng Xiaoping göreve geldiğinde kültür devriminin Çin toplumunda yarattığı derin hasarlarla da karşı karşıya kamıştı. Önceki kuşakta birbirine karşı durmuş nesillerin, sonraki kuşakta bu anlayış farkını güderek birbirinden öç alma riski de vardı. Deng Xiaoping bu riskleri önce kendi kişiliğinden başlayarak Çin’in geleceği için en aza indirmeye çalışmış ve bu yolda elinden gelen mücadeleyi vermiştir. Sırf bu sebeple kültür devriminde haksızlığa uğrayan yöneticilerin karmaşaya sebep olmamaları için görevlerine tören ve büyük kutlamalar yapmadan geri dönmesinin daha iyi olacağını belirtmiştir.

Çin toplumu için kendisinde dâhil olduğu kapitalizm korkusunu taşımaktaydı. Fakat kültür devrimindeki boşluktan sonra oluşan işsiz yığınını sorunlarını devletin istihdam gücüyle çözemeyeceğinin de farkındaydı. Bu kadar işsiz yığınını devlet bünyesine dâhil edemezdi çünkü zaten dönemin Çin’inin gücü çok sınırlıydı. Bunun için ailelerin “hane girişimleri” yani “geithu” oluşturmalarına izin verildi. Buna “hane halkı sorumluluk sistemi” de denmektedir. Bunun için Marx’ın Das Kapital’de bahsettiği sekiz kişiyi çalıştıran bir kapitalistin çalışanları sömürdüğünü yazması, yedi kişiden oluşan bir işletmenin kapitalist olmadığı manasına geldiği

şeklinde algılandı ve meşhur örnek olan “Aptal adamın ayçekirdeği” örneğinden yola çıkarak, yani okuma-yazma bilmeyen bir çiftçi ve onun etrafındakilerin kurduğu kavrulmuş ayçekirdeği fabrikasından örnek alınarak “Bu adamın ayçekirdeği satmasını engellemek hanehalkına zarar verebilir ama engellemek sosyalizme ne zarar verebilir ki?” mantığıyla hareket edilerek hem tutuculara karşı dâhiyane bir cevap verilmiş hem de istihdam artmış ve daha büyük özel girişimlerin kurulması teşvik edilmiş, hemde büyük ideolojik çatışmalardan bu şekilde sıyrılınmıştır.

Deng Xiaoping aynı zamanda sözün ne zaman kullanılacağına da ustasıydı. Sonu bulanık görünen ve karmaşık ve ihtilafli durumlarda cümlelerini dikkatli ve sanatsal bir üslupla kullanır, işlerin sonunu berrak hale getirmeye çabalıydı. Bu hem kendisini halka yakın tutar hem de kendisine samimi bir hava verirdi. Örnek olarak az önce bashediğimiz “Aptal Adamın Ayçekirdeği”ni verebiliriz. Hatta meşhur sözü “Kedinin renginin önemi yoktur, önemli olan fareyi yakalamasıdır” sözünüde örnek verebiliriz. Bunun üzerine insanlar Çin’de bu sözün teması üzerine kedi bibloları yapıp satışa sunmuşlardı. En önemlisi de Mao Zedong’unda temelini attığı olgulara dayanarak gerçeğe ulaşmanın devamı niteliğinde olan “nehri geçerken üstüne basacak taşlar aramak” sözü de yenilenmenin gereğini vurguluyordu. Aynı zamanda Çin’in geleceği için gereken prensipleri hayata geçirirken herkesin buluşabileceği, çatışmasız bir orta yol seçmeye dikkat ederdi. Kendi esnek kişiliğinde mutlakiyetçiliği geri plana atmış ve Çin’in geleceği için ”Demokratik Merkeziyetçilik” anlayışına temel oluşturmuştu. Elbette ki yıllarca sıkıntıların ve değişimin sancısını çeken bir toplumu dönüştürmek öyle çiçekli yoldan gidilebilecek bir zafer değildir.

1.14. Çin’in Dönüşüm Süreci ve Özel Bölgeler

Deng Xiaoping Çin’in potansiyeli için yenilikçi fikirler peşinde düştüğü sırada, Hong-Kong’a yakın Guandong bölgesine yaptığı ziyarette Çinli gençlerin daha iyi yaşama umuduyla Hong-Kong’a kaçmaları ve bunun sonucunda verilen ağır cezalar üzerine bir brifinge katılmıştı. Burda da sistemin arızalarını iyi bilen Deng Xiaoping bu sorunun güçle çözülemeyeceğini ve Guandong bölgesinin potansiyelinin harekete geçirilmesi gerektiğini ancak bu şekilde istihdam ve yatırım oluşturularak sınır ötesindeki Hong-Kong’un benzeri bir bölge oluşturulabileceğini söylemiştir. Bu tespitiyle de Çin’in yıllar sonra ekonomik yükünü çekecek olan yüksek gelirli ticaret bölgelerinin temelini atmıştır.

“Deng Xiaoping Pekin’de yapılacak bir Merkezi Ordu Komisyonu toplantısında planlama görüşmeleri için 11 Kasım 1977’de Guangdong’daydı. Burada kendisine genç adamların Çin sınırını geçerek Hong-Kong’a kaçması sorunuyla ilgili bir brifing verildi. On binlerce genç her yıl sınırı yüzerek ya da koşarak geçmeye çalışarak hayatlarını tehlikeye atıyordu. O zaman Pekin bunu bir güvenlik sorunu olarak ele almıştı. 32 kilometre boyunca uzanan kara sınırının tamamına dikenli tel çekilmişti ve binlerce polis ve asker alanı devriye etmekle görevlendirilmişti. Çinli gençler kaçmaya çalışırken yakalanırlarsa büyük cezaevlerine gönderiliyorlardı. Deng’in hoş olmayan gerçekleri açıkça kabul etme gibi bir huyu vardı. Brifingi aldıktan sonra sorunun polis ya da orduyla çözülemeyeceğini söyledi. Deng’a göre, asıl sorun sınırın iki tarafında yaşam standartlarının arasındaki farktan kaynaklanıyordu. Çin’in de bir çözüm bulabilmek için mevcut politikaları değiştirerek Çin tarafında yaşayanların yaşamlarını iyileştirmesi gerekiyordu” (Vogel, 2011, s. 394).

Buradaki kalkınma projesinin başlangıcında atanan eyalet parti genel sekreteri Xi Zhongxun buranın dışa açılmasında ve kalkınmasında önemli bir rol oynamıştır. Kendisi aynı zamanda bugünkü Çin Halk Cumhuriyeti Başkanı Xi Jinping’inde babasıdır. Buraya gelmeden önce eyaletin yani Guangdong’un yerlisi olan Mareşal Ye bu girişimi heyecanla destekleyerek hem kendisine tavsiyelerde bulunmuş, hem de Deng Xiaoping’le arasında aracılık yapmıştır. Bu tavsiyelerden göze çarpanı ise eyalette 1950’lerde kendi yerel bölgelerini desteklemekten hüküm giyen yerel yetkililer hakkındaki hükmü bozmasıdır. Daha sonra bu bölgede sağlanan dönüşüm örnek teşkil edecek ve diğer potansiyeli olan bölgelerde de aynı deney yapılacaktır.

“Pekin Üçüncü Plenum’un üzerinden iki hafta geçmeden, 6 Ocak 1979’da nihayet Xi’ye Guangdong’un yabancı yatırım kabul etmesine izin istemesi için yeşil ışık yaktı. Deng Kasım 1977’de tarım ürünlerinin ihraç edilmesini önermişti; ancak Xi’nin yazdığı önergede ihraç edilecek sanayi ürünlerinin imal edileceği tesislerin kurulması isteniyordu. Xi Zhongxun derhal önerinin hazırlanması için iki hafta sürecekt görüşmeler ayarladı. Tayvan’ın tam karşısındaki Fujian eyaletine de Guangdong’la aynı ayrıcalık tanınmıştı. Ancak Tayvan’da o sırada anakarayla ticaret yapılması yasaktı; bu yüzden Guangdong öne geçecekti. Fujian’ın da kısa bir süre sonra ihracat sektörünü benzer şekillerde geliştirmesi planlanmıştı.

Xi Zhongxun ve yerel yetkililer önergeyi hazırlamaya başladığı sırada Gu Mu yeni oluşturulan ve bakanlık kademesindeki Özel Ekonomik Bölge (SEZ) Ofisi'nin (tequ bangongshi) başına getirildi ve kendisine Guangdong ve Pekin arasındaki çalışmalar alanında iletişim kurma görevi verildi. Gu Mu bu yeni görevine geldiğinde o sırada Guangdong'un ayrıcalıklı durumu için hazırlık yapan Xi Zhongxun ve diğer yerkililere yardım etmek üzere sık sık Guangdong'a gidiyordu. Gu'nun dış ticaret ve inşaat konusundaki deneyimi, Pekin'de kendisine duyulan saygı, reformla açılıma olan bağlılığı sorunları çözme konusundaki başarısı onu etkili bir aracı yapıyordu” (Vogel, 2011, s. 396-397).

Çin bu dönüşümün başlarında oldukça zorluklar yaşadı. Guangdong'un bu deney sırasında merkezden ayrıcalıklar talebi olmuştu. Merkezi yönetim yatırımlar için elinde yeterli paranın bulunmadığını söyleyince Guangdong'ta bulunan eyalet sekreteri Xi Zhongxun'un cevabı gecikmedi: “O zaman bize geniş yetkiler verin ve kendi paramızla organize olup yatırımlar yapalım.” Merkezi yönetim bunu kabul ederek Guangdong eyaletine bir takım ayrıcalıklar tanıdı ve bu modelleme daha sonra diğer kıyıda bulunan ticaret kapasitesi yüksek liman şehirlerinde de uygulanacaktır. Fakat partinin ortodoks kadroları bu deneylerin emperyalist güçleri tıpkı utanç yüzyılındaki gibi geri çağıracağını ve Çin'in bağımsızlığını tehlikeye atarak sinsisi bir şekilde kapitalizme teslim olacağını savundular. Hatta bu ayrıcalıklar sonucu oluşan gelir farklılıkları ileride yoksul olan iç eyaletlerinde tepkisine neden olacaktır. Sonuç olarak Çin'in batısı ve güneyi, güney batısında bulunan eyaletler düşük gelir oranlarında kalacak bu da Çin içindeki ayrılıkçı hareketlerin ileride elinde bir tür koz olarak bulunacaktır. Bu dönüşüm esnasında Hong Kong'un büyük etkisi olacak ve anakaradaki soydaşlarına yardımcı olarak dönüşümde kilit rol oynayacaktır.

“Guangdong ve Fujian'a özel statü verildikten sonra 30 yıl içerisinde Çin'de ihracat 100 kattan fazla artmış,1978'de yılda 10 milyar ABD doları olan hacim 1 trilyon ABD dolarına çıkmıştı. Bunun üçte biri Guangdong'tan geliyordu.1978'de Guangdong'da modern üretim bandı olan fabrika yok gibiydi. Ancak 30 yıl sonra Guangdong'a gelen bir ziyaretçi gökdelenler, büyük sanayii tesisleri, apartman blokları, uluslararası kalitede oteller, büyük otoyollar ve kilitlenmiş trafikle karşılaşacaktı” (Vogel, 2011, s. 406).

“Guangzhou'dan Hong-Kong'a uzanan Pearl nehri deltasının tamamı dönüşüme uğramıştı. 1980'lerde bölgede bulunan ve daha önce üretim takımları

ya da komünler olan şehir ve köylere önce Hong Kong'tan, sonra da Tayvan ve başka yerlerden gelen küçük üreticilerin kurduğu fabrikalar açıldı. 1980'lerin son yıllarında Hong Kong'la Guangzhou arasındaki yaklaşık 170 kilometrelik yolun tamamının iki yanına fabrikalar dizilmişti. Shenzhen 1979 yılında Hong Kong sınırının öte yanındaki 20 bin kişilik bir kasabaydı. Ancak, 20 yıl sonra etrafındaki kırsal bölgelere de yayılan şehir nüfusu 10 milyona yaklaşmıştı ve hızla artmaya devam ediyordu. Kesin bir sayı bilinmese de, Deng 1992'de emekli olana kadar Guangdong'daki kıyı bölgelerinin 100 milyon kadar göçmen aldığı düşünülüyor. Bu göçmenlerin pek çoğu daha sonra memleketlerin dönse de, milyonlarca kişi de bu bölgede kalmıştır" (Vogel, 2011, s. 406).

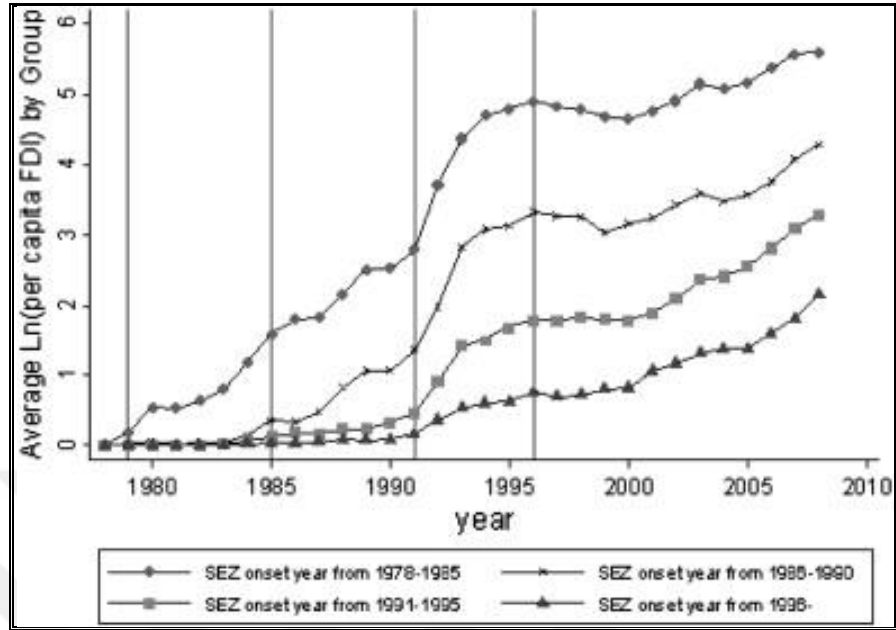
Grafik 3. 2017 İtibarı İle Dört Özel Ekonomik Bölgenin Aldığı Yatırım Oranı

Kaynak: <https://www.ekonomist.com.tr/kapak-konusu/cinde-yatirim-firsatlari.html>

Grafikte görüldüğü üzere 2017 yılına gelindiğinde en fazla yatırımı alan Şanghay olmuştur. Bu Şanghay'ın özel ekonomi bölgeleri projesi dâhilinde gene tarihte olduğu gibi Çin'in merkezi konumunu aldığını göstermektedir.

Özel ekonomi bölgeleri projesi ilerleyen zamanlarda daha kapsamlı hale gelecek ve alanı genişletilerek zamanla sayısı 14'e kadar çıkacaktır. Parti içi muhalefetle ve özel ekonomi bölgelerinde yolsuzluğun baş göstermesiyle sorunlar ortaya çıksa da Deng Xiaoping ve ekibi bunları zamanla absorbe edecek ve projeleri başarıya ulaştıracaktır. Bu bölgelerin öncüleri Shenzen, Guangzhou, Xiamen ve Zhuhai

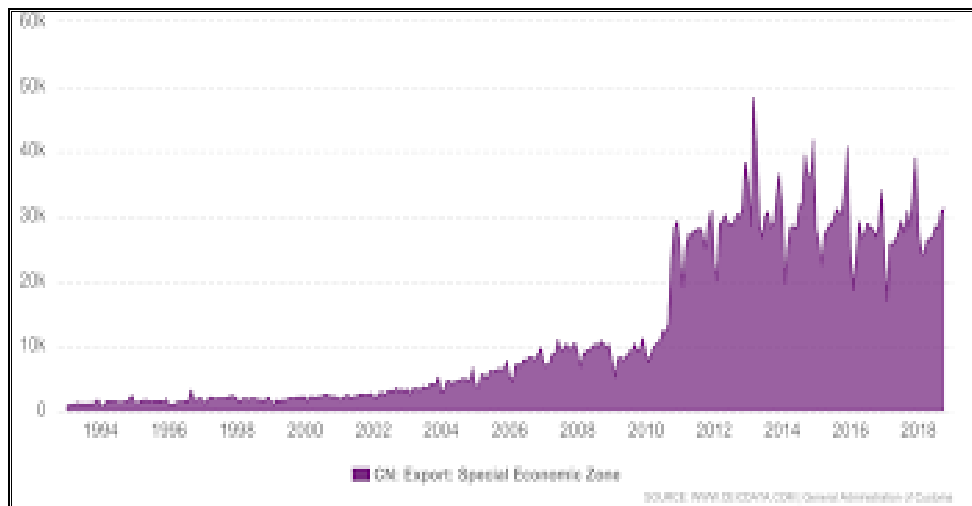
olacak ve kapsamı zamanla gelişecek yıllar sonra Deng Xiaoping bu yaptıklarıyla Çin'in dönüşümünde oynadığı kilit rolle unutulmayacaktır.

Grafik 4. Özel Ekonomi Bölgelerinin Kuruluş Tarih Aralıkları ve Çin Ekonomisinde 1980-2010 Yılı Arası Paylarının Oranları

Kaynak: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0304387812000934>

Görüldüğü üzere daha başlangıçta yani 1978-1985 arası kurulan Özel Ekonomik Bölgeler'in ekonomiye katkısı daha yüksekken sonra katılanlar için bu oran düşmeye başlamıştır.

Grafik 5. 1994 ve 2018 Yılları Arasında Çin'in Özel Ekonomi Bölgeleri'nin İhracattaki Payı

Kaynak: <https://www.ceicdata.com/en/china/usd-trade-by-specific-trade-zone/export-special-economic-zone/amp>

Grafikte görüldüğü üzere bölgelerin payları yaklaşık 24 yılda neredeyse 40 kat artmıştır. Bu reform sürecinde verilen kararların doğruluğunu ve daha sonra Çin'in ufkunun gelişmesine katkısını göstermektedir.

1.15. 1989 Tiananmen Meydanı Olayları

Reformların ilk döneminden başarılar ivme kazansa da 1985 yılı itibariyle ihracat kaynaklı ekonominin iç piyasayı ihmal etmesi ve Özel Ekonomi Bölgeleri'nin (SEZ) denetimden uzak kalması sonucu yaşanan yolsuzluklar Çin'de enflasyonun yükselmesini sağlamıştır. Bunun üzerine halk buna tepkisini koymaya başlamıştır.

“Ülke ekonomisinin reform dönemindeki ilk aşırı ısınması 1984-1985 döneminde gerçekleşmiş, 1985'te kentlerde enflasyon, on yıllardır durağan fiyatlara alışmış insanlar için yüksek olan yüzde 12 dolayına çıkmıştı. Ardından 1986'da ülkenin birçok kentinde enflasyon, giderek görünen bir hale gelen yolsuzluk, eğitim koşulları ile ilgili hoşnutsuzluk ve tüm bu sorunlara çözüm olarak daha çok demokrasi isteğinin dile getirildiği öğrenci hareketleri başlamıştı. Ekonomik ve toplumsal istikrarsızlık ortamı Parti içindeki piyasa karşıtı görüşleri güçlendirmiş ve bunun sonucunda piyasa reformu hareketinin iki liderinden birisi olan Parti genel Sekreteri Hu Yaobang, “burjuva özgürlük” hareketlerine karşı tavır almadığı gerekçesiyle görevden alınmıştı. Hu Yaobang'ın yerini hareketin diğer lideri, başbakan Zhao Ziyang almış, onun yerine piyasa reformlarına sıcak bakmayan kanattan birisi gelmişti” (Oktay, 2017, s. 78-79).

Bu gelişmeler enflasyon üzerinde biraz baskı yaratsa da 1988 yılında enflasyon oranı yüzde 20 dolaylarına çıkmış, birçok gıda ve tüketim maddesinin üzerindeki fiyat sınırlamaları kalkınca ortam kargaşa halini almış ve tekrardan fiyat kontrolü sağlanmış ve fiyat serbestisi sağlayan adımlar kaldırılmıştı. Bu olaylar 1989 yılında gerçekleşen Tiananmen Hadisesi'ni ateşleyecek adımlardır.

“Bu ortamda 1989 yılı baharında ülkenin birçok kentinde öğrenci hareketleri tekrar başlamıştı. Başkent Beijing'de hareketin merkezi Tiananmen Meydanı'ydı. Hareketin başını, yolsuzluk gibi reform süreci sorunlarına çözüm olarak daha çok demokrasi isteyen öğrenci grupları çekiyordu ama bu kez halktan, özellikle de KEK'lerle ilgili düzenlemelerden olumsuz etkilenen işçilerden de yaygın destek görüyordu. Hareketin güçlenme ve yayılma belirtileri

göstermesi, göstericilerin Parti ve hükümet birimlerinden bile destek görmeye başlaması üzerine Deng Xiaoping ve Parti'nin eski ağır toplarının kararıyla Beijing'te sıkıyönetim ilanı ve silahlı kuvvetlerin duruma müdahale etmesine karar verilmişti. Parti, hükümet, silahlı kuvvetlerde üst düzey birçok görevli bu karara karşı görüş açıklamıştı. Parti Genel Sekreteri ve reform hareketinin başını çeken kişi olan Zhao Ziyang da gösterileri vatansever bir hareket olarak nitelemiş ve destekleyici bir tavır almış, bunun sonucu olarak da görevden alınmıştı” (Oktay, 2017, s. 79).

Yaşanan bu olaylar birçok askerin ve sivilin ölümüne neden olmuş ayrıca 40 kişinin de idamına yol açmıştır. Sonuç olarak reformlar artık farklı bir stratejiyle sürdürülecektir.

1992 yılında reformların ilerlemesinin yolunu açan Güney Turu'nun sonunda Deng Xiaping emekliye ayrılacaktır. Artık mevcut parti kadrolarının yenilenmesi gerektiğini savunarak şu sözleri söylemiştir;

“Emekliye ayrılmakta ısrar etmemin nedeni yaşlılığımda hata yapmak istemeyişimdir. Yaşlı insanların büyük güçleri olduğu kadar büyük zayıflıkları da vardır. Örneğin inatçılığa eğilimlidirler ve bunun farkına varmaları gerekir. Yaşlandıkları ölçüde daha ılımlı olmaları ve ileri yaşlarına hata yapmamaları için dikkatli olmaları gerekir. Genç yoldaşları seçerek onları yükseltmeli ve yetişmelerine yardımcı olmalıyız.(...) Onlar olgunluğa eriştiğinde rahatça dinleniriz” (Kissinger, 2015, s. 537-538).

Böylece Çin yönetiminde artık geri plana çekilen Deng Xiaoping yeni yüzyılda dünyanın dengelerini değiştirecek bir kuvvetin temellerini atarak 1997'de vefat etmiştir. Halefi olaraksa Jiang Zemin gelecektir. Ayrıca Çin bu dönemde DTÖ'ye üyelik başvurusunda bulunmuş ve 2001'de üye olarak ticaretin önündeki engelleri de kaldırmıştır.

1.16. Jiang Zemin Dönemi

Deng Xiaoping döneminde Şanghai Belediye Başkanlığı ve sonrasında Parti Genel Sekreterliği görevlerinde bulunmuş olan Jiang Zemin Çin'in alışlagelmiş katı sosyalist tutuma bağlı ve adeta bir üst sınıf havası taşıyan yönetici kadrosundan farklı olarak gayet dost canlısı iyi niyetli tutumuyla dikkat çeken bir yapıya sahip olmasıyla

dikkat çekmiştir. Ayrıca Çin’le Hong-Kong arasındaki buzları eriterek tekrardan reformların önünü açmış ve Çin’i reformist sürece geri döndermiştir. Deng Xiaoping, Jian Zemin’in halefi olacağını dönemin meşhur diplomatı Henry Kissinger’e şu sözlerle adeta vurgulamıştır;

“Jian’ın yükselişinden kısa bir süre sonra,1989 Kasım’ında Deng bana yeni genel sekreterle ilgili takdirlerini vurgulama çabası içindeydi.

DENG: Genel Sekreter Jiang Zemin’le tanıştınız; gelecekte de karşılaşma fırsatınız olacak.Kendine ait fikirleri ve üstün nitelikleri olan bir adamdır kendisi.

KİSSİNGER: Kendisinden çok etkilendim. ”

DENG: Gerçek bir aydın.”(Kissinger, 2015).

Jiang Zemin, “Tiananmen Olayları” sırasında Şanghay parti sekreteriyken Şanghay’daki süreci başarı ile yönetmiş ve dikkatleri üzerine toplamıştı. Çoğu üst düzey parti yöneticisinin aksine devrimci ya da askeri kadrodan gelen bir kişi değildir. Fakat iyi bir eğitim almıştır. Jiang Zemin, Çin’in merkezi orta krallık anlayışından gayet uzakta ve aşırı tutucu, ortodoks olmayan bir yapıya sahip birisidir. Jiang Zemin döneminde Çin ve ABD ilişkileri gayet mesafe kat etmiş ve Çin’in imajı dış dünyada daha esnek bir yapı kazanmıştır.

Deng Xiaoping sadece “1989 Tiananmen Olayları” değil daha sonrasında da dağılan Sovyetler Birliği sürecinde de Çin için olumlu işler yapan Jiang Zemin’i halefi göstermekle bir kez daha haklı çıkmıştır. O süreçte Çin için yeni bir Gorbaçov aramak gibi bir beklentinin boşa çıkmasını sağlamış ve Çin’in Xiaoping döneminden kalan yapısal reformlarını canlı tutarak yaşanan sarsıntıları en az zararla atlatmasını sağlamıştır.

1.17. Hu Jintao Dönemi

Jiang Zemin’den sonra görevi devralan Hu Jintao 15 Kasım 2002’de Parti Genel Sekreteri olmuş, 15 Mart 2003’ten itibaren ise Devlet Başkanlığı görevini yürütmüştür. Döneminde Çin, Dünya Ticaret Örgütü’ne (DTÖ) üye olmuş, uzaya uydu fırlatan üçüncü ülke olmuştur. Ayrıca Çin ekonomisi dünya genelinde ikinci sıraya yerleşmiştir. Tibet’te çıkan ayaklanmayı sert biçimde bastırmıştır. Partinin siyasi

söylemlerinden daha çok ekonomik söylemlerine ağırlık vermiştir. 2012’de ÇKP Genel Sekreterliği’ni ve 2013’te de başkanlık görevini bırakmıştır.

1.18. Xi Jinping Dönemi

Hâlihazırdaki Çin Halk Cumhuriyeti Başkanı Xi Jinping, Deng Xiaoping döneminde reform yıllarının başlangıcında Guandong Eyaleti Parti Genel Sekreterliği yapan ve buradaki dönüşümü gayet başarıyla yürüten Xi Zhongxun’un 1 Haziran 1953’te dünyaya gelen erkek çocuğudur. Xi Zhongxun’da dönemin baskılarını yaşamış reformist kanada yakın bir parti üyesidir.

“Ancak 1962 yılında Komünist Parti üyesi başarılı bir komutan olan Liu Zhidan’ın hayatının (1903-1936) anlatıldığı eserin parti karşıtı olarak nitelendirilmesi ve Başbakan Yardımcısı görevindeki Xi Zhongxun’un eserin son halini gözden geçirdiği için sorumlu kabul edilmesi neticesinde görevden alınmış ve hapse atılmıştır. Söz konusu roman olayına,60 binden fazla insan karışmış ve 6 binden fazla insanın ölümüne sebep olmuştur. Haziran 1979’da olayın yanlış anlaşıldığı tespit edilmiş ve zarar görenlerin hepsine itibarı iade edilmiştir” (Alagöz, 2012).

“1985 yılında, Xi Jinping, güney eyaletlerinden olan Fu-jian’in Xiamen belediyesi Başkan Yardımcısı, Ning-de Şehri Ordu Bölüğü’nün Parti Komitesi Birinci Sekreteri, Fu-zhou Belediyesi ÇKP Komitesi Sekreteri ve Fu-zhou Belediyesi Halk Kongresi Başkanı, 1993 yılında Fu-jian eyaleti ÇKP Komitesi’nin Daimi Komite Üyesi ve iki yıl sonrasında Fu-jian eyaleti ÇKP Sekreter Yardımcısı, 1999 yılında, Fu-jian Eyaleti Başkan Yardımcısı ve 2000 yılında Fu-jian Eyaleti Başkanı, 2002 yılında Zhe-jiang eyaleti Başkan Yardımcısı ve Zhe-jiang Eyaleti ÇKP Komitesi Sekreteri gibi görevleri üstlenmiştir. Eylül 2006’da Şanghai Belediyesi ÇKP Sekreterliği’ne atanması mesleki hayatının en önemli gelişmesi olmuş, merkez hükümete doğru yürüyüşünün temelini hazırlamıştır. Nitekim akabinde, Ekim 2007’de Politbüro üyesi ve Politbüro Daimi Komite üyesi ve ÇKP Merkez Komitesi Sekreteri olarak seçilmiş, Mart 2008’de ise devlet başkanı yardımcılığı görevine getirilmiştir. Ekim 2010’da ÇKP Merkez Askeri Komitesi Başkan Yardımcılığına da atanmış ve böylece Çin’in ikinci adamı olarak siyaset sahnesindeki yerini almıştır” (Alagöz, 2012).

Xi Jinping ayrıca babasının gördüğü ceza yüzünden taşrada yaşamış olmasına rağmen 1974'te ÇKP üyeliğini kazanarak, 1975'te ülkenin önde gelen okullarından Tsinghua Üniversitesi Kimya Mühendisliği Bölümü'ne girerek eğitim almıştır. Xi Jinping, Çin Halk Cumhuriyeti'nin yükseldiği ve dünya sahnesinde hem ekonomik ve hem de siyasi güç olarak yer almaya başladığı zorlu bir dönemde ülkenin başkanlık makamına geçmiştir. İlk döneminde iktidara gelmeden önce yaptığı bir konuşmada sert ifadeler kullanan Xi Jinping dünya arenasındaki muhataplarına ve çevre ülkelere “acaba ne oluyor?” dedirtse de daha sonra içte ve dışta izlediği ılımlı siyaset ve yapıcı politikayla ülkenin hem çizgilerini korumuş hem de Çin için diğer ülkelerle barışçıl dayanışma içerisinde olmanın ve Çin'in değerlerinin önemini vurgulamıştır. Ayrıca fikirleri anayasaya dahil edilmiştir.

“Çin Komünist Partisi, Devlet Başkanı Xi Jinping'in siyasi ideolojisini anayasa dâhil etmeyi kabul etti. Bu karar Xi'yi ülkenin kurucusu Mao Zedong'la eş düzeye getirdi. Uzmanlar, Komünist Parti anayasası üzerinde değişikliğe gitme hamlesinin, Xi'nin bir süre daha Çin'in en etkili lideri olarak kalmaya devam edeceği beklentisini daha da güçlendirdiğini belirtiyor. Söz konusu revizyon, her beş yılda bir yapılan parti kongresinin kapanış oturumunda oy birliğiyle kabul edildi.

Xi'den önceki tüm liderlerin siyasi fikirleri parti anayasasına girmişti ancak sadece Mao ve Xi'nin adları ve vizyonları kendileri hala görevdeyken belgeye eklenmiş oldu. Siyaset bilimci Yang Kai-huang, her biri 30 yıla kadar uzanan, Mao'nun liderliği ve Deng Xiaoping'in “reform ve açılma politikası” gibi Xi'nin de aynısını yapmayı hedeflediğini belirtti. Yang, “Xi'nin hedefinin, yönetim yaklaşımı ve ulusal strateji planınının 2050'ye kadar kullanılması olduğu açıkça görülüyor” dedi.

Anayasa metnine eklenen kısma göre, “Xi Jinping İdeolojisi” Çin'in uzun vadeli gelişimi için rehber vazifesi görecek. Xi'nin adı ve siyasi ideallerini belgeye eklemenin ötesinde, anayasa değişiklikleri ayrıca, partinin bir bütün olarak ordu ve toplum üzerindeki “mutlak” liderliğini tesis ediyor.

Revizyonlarda, yolsuzluğa karşı geniş çaplı mücadelenin devam edeceği vurgulanırken, Xi Jinping'in “Kemer ve Yol” girişimi olarak bilinen trilyon dolarlık küresel ticaret ve kalkınma planı da ön plana çıkarılıyor. Xi açılış

töreninde yaptığı açıklamada, partinin Çin'i 2035'e kadar modern bir sosyalist ülkeye, 2050'ye kadar da önde gelen bir küresel güce dönüştüreceği sözünü verdi.

Deneyimli Çin uzmanı Willy Lam, “Kemer ve Yol girişimi dâhil tüm bu hedefler, yıllardır süren projeler ve bunlar Xi Jinping'in en az 10 yılın ötesinde daha kalması için gerekçe sunuyor” dedi. Ancak bunun olmasını engelleyebilecek bazı kural ve düzenlemeler de mevcut. Örneğin Xi şu anda 64 yaşında ve yazılı olmayan parti kurallara göre 68 ve üstü yaştaki liderlerin görevi bırakması gerekiyor. Ayrıca, Çin Anayasası'na göre devlet başkanları sadece iki dönem görev yapabiliyor. Ancak uzmanlar, Xi'nin adının şimdi parti anayasasına girmesi ve partinin “çekirdek lideri” olarak görülmesi nedeniyle önünde ciddi bir engelin kalmadığına dikkat çekiyor.” (<https://www.amerikaninsesi.com/a/xi-jinping-mao-dan-bu-yana-cin-in-en-guclu-lideri-oldu/4084040.html>)

“ÇHC Devlet Başkanı Xi Jinping, 17 Mart 2013 tarihinde bu görevi üstlenmiş olup, 5-20 Mart 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilen 13. ÇHC Ulusal Halk Kongresi ve Çin Halk Siyasi Danışma Konferansı Ulusal Komitesi toplantıları neticesinde yeni Devlet Konseyi, Hükümet belirlenmiş ve Xi Jinping yeniden Devlet Başkanı seçilmiştir. Söz konusu kongre sürecinde ayrıca Çin Anayasası'nda Devlet Başkanlığı görev süresini beş yıllık iki dönemle sınırlayan hüküm ilga edilmiş, böylece Devlet Başkanı Xi'nin önümüzdeki on yılda Devlet Başkanlığı'nı sürdürmesinin önü açılmıştır” (Çin Halk Cumhuriyeti'nin Siyasi Görünümü).

Xi Jinping Çin'in geleceği için iki etaplı bir yol belirlemiş ve ayrıca 1954 yılında Mao Zedong döneminde ortaya konan “Barış İçinde Yaşamın Beş İlkesi”nin vazgeçilmez çizgileri olduğunu belirtmiştir. Bu beş ilkeyse “egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı, birbirine saldırmama, birbirlerinin içişlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı yarar, barış içerisinde bir arada yaşama”şeklindedir. Bu ilkeler 1954 yılında Hindistan ve Çin arasında çıkan bir anlaşmazlık sonucu iki taraf arasında kabul edilmiş daha sonra Çin'in genel yönetim prensipleri arasına girmiştir.

Xi Jinping'in ayrıca üzerinde önemle durduğu konu ve kendisinin de ilk kez açıkladığı gibi “Bir Kuşak, Bir Yol” projesidir. Bu proje hem Çin'in ticaret yolunun maliyetini azaltacak ve daha hızlı transit ticaret yapmasını sağlayacak hem de deniz yolu ile kullandığı ve çevre ülkelerin baskısına maruz kaldığı “Malakka Boğazı”

denklemine çözüm olacak, hem de proje üzerindeki ülkelere olumlu yansiyacak hem de Yeni Dünya'nın merkezinin Asya olması ihtimalini kuvvetlendirecektir.

“Modern İpek Yolu Projesi”, ilk defa 2013 yılında Çin Halk Cumhuriyeti Başkanı Xi Jinping tarafından Kazakistan ziyareti sırasında “Bir Kuşak Bir Yol” adıyla açıklanmıştır. Bu proje, adını tarihî “İpek Yolu Ekonomik Kuşağı” ve modern “Deniz İpek Yolu” terimlerinin kısaltmasından almıştır.

Kuşak kavramı projedeki kara yolları, demir yolları, petrol ve doğal gaz boru hatları ve diğer altyapı yatırımlarını ifade etmek için kullanılmıştır. Proje ile Çin'den başlayarak Orta Asya ve Moskova üzerinden Venedik'e kadar uzanan bir ulaştırma ağı kastedilmiştir. Projede tek bir rota yerine Asya-Avrupa yönünde koridorlar planlanmıştır. Bu güzergâhlar şu şekilde oluşturulmuştur:

- Çin-Moğolistan-Rusya
- Çin-Bangladeş-Hindistan-Myanmar
- Çin-Merkez ve Batı Asya
- Çin-Hindi Çini Yarımadası
- Çin-Pakistan” (Çalışkan, 2018).

Şekil 1. Bir Yol Bir Kuşak Projesi'nin Gececeği Güzergâhlar

Kaynak: Zeynep çalışkan, 2018, https://insamer.com/tr/cinin-yeni-ipek-yolu-projesi_1111.html

Xi Jinping “Yeni İpek Yolu Projesi” adı da verilen bu projeyi 2013 yılında Kazakistan’ın başkenti Almaati’da açıklamıştır.

“Bundan yaklaşık 2100 yıl önce, Çin’in Han Hanedanlığı’nun elçisi Zhang Qian, barış ve dostluk kazanma görevini üstlenerek Orta Asya bölgesine iki kez seyahat etmişti. Onun bu yolculukları, Çin ile Orta Asya bölgesindeki bütün ülkeler arasındaki dostça temasların kapısını açarak, Doğu ve Batı’ya ve Asya’yı Avrupa’ya bağlayan İpek Yolu’nu başlatmıştı.

Benim memleketim olan Sha’anxi, tarihi İpek Yolu’nun başlangıç noktasında yer almaktadır. Bugün burada durup tarihi gözden geçirirken, sanki deve çingiraklarının dağlar arasındaki çınlayışını duyar, uçsuz bucaksız çöllerin üzerinde uçuşan mangal dumanlarını görür gibi oldum. Bütün bunlar bende çok tatlı bir duygu uyandırdı” (Jinping, 2017, s. 337).

1.19. Bir Yol Bir Kuşak Projesi

2103 yılında Kazakistan’ın Almaati’da Çin Halk Cumhuriyeti Başkanı Xi Jinping’in bahsettiği bu proje adını eski çağlarda Çin’in müreffeh ve dünya ticaretine egemen olduğu zamanlara ithafen ve de o zaman ki ticaret yoluyla aynı ismi taşıyan “İpek Yolu Projesi” adını almaktadır.

“Çin’den başlayıp Kazakistan, Özbekistan, Rusya, Türkiye ve Yunanistan üzerinden Roma’ya uzanan İpek Yolu’nun yeni yorumu ile güzergâh üzerindeki devletlerin ekonomik hacimlerinin artması, 65 ülkede toplam 21 trilyon dolar büyüklüğü olan ekonomilerin inovasyonu mümkün olabilecektir” (Şensoy, 2016).

Bu proje en başta Çin Halk Cumhuriyeti ve bölge ülkeleri için göz ardı edilemeyecek şekilde bir fırsat olup projeye birlikte güzergâh üzerindeki ülkeler hem yatırım hem de ticaret alanında gelişme ve kalkınma imkânı sunacak hem de Yeni Dünya’nın merkezinin Asya kıtası olması yolunda büyük bir ilerleme sağlanacaktır.

Çin Halk Cumhuriyeti Mao döneminden itibaren komünist rejimle yönetilmeye başlayınca, en başta içerideki milliyetçi Koumintang yandaşları için büyük bir sorun ortaya çıktı ve Tayvan adasına sığınarak 1911’de kurulan Çin Cumhuriyeti’nin devamı niteliğinde olduğunu savundukları bir yönetim kurdular. Ankara Çin’i ile neredeyse

iletişimi koparan Tayvan burada ABD ve Japonya ile yakın ilişkilere girince ve ardından Çin'in Tayvan'a karşı agresif politikalar takınması ve Kore Savaşı'nda Kuzey Kore rejimine destek vermesiyle Çin Halk Cumhuriyeti'nin deniz yolu ile yaptığı ticaret, geneli bu ada ülkelerinden oluşan bu kuvvetler tarafından çevrelendi. ABD'nin de bu "Pasifik Hattı" olarak adlandırdığı ve ve Nato içinde de bir güvenlik hattı olarak gördüğü ve aslında Çin Halk Cumhuriyeti'nin ticaretini kısıkaca alma amacıyla bu ülkelere destek vermesiyle Çin için deniz yolu ticareti maliyetli ve dezavantajlı bir hale gelmiştir. Burada ki en kritik geçiş olan "Malakka Boğazı" bu çevre ülkelerin denetimi, üstünlük savaşı ve arada oluşan gerginliklerle ünlüdür. Burada yaşanan Çin ve Japonya arasında, Tayvan ve Çin arasında, Filipinler, Vietnam ve Çin arasında yaşanan bir takım adalarda egemenlik ve üstünlük sağlama sorunları artık Çin'in zamanla artan ticari üstünlüğü için hem kapasite yetersizliği sağlamakta hem de ayak bağı olmaktadır. Burada yaşanan siyasi sorunlar ve takımadalar üzerindeki egemenlik hakları sıcak gündemi oluşturan ABD ve Çin arasında Çin aleyhine bir durum yaratmakta ve Çin'i sınırlayan, dezavantajlı bir hale sokmaktadır. Bu yüzden bu proje Çin için ticarete hayati öneme sahiptir.

"Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından "Bir Kuşak, Bir Yol" adlı ulaşım ağı projesi 2013 yılında açıklandı. Bir trilyon dolarlık, 3 milyar insanı ve 65 ülkeyi etkileyecek dev demir ve deniz yolu ulaşım ağı sayesinde mallar Çin'den Asya, Avrupa ve Afrika'ya çok daha kısa sürede ulaşılabilecek. Türkiye'de orta koridorda bulunmasıyla projede önemli yer teşkil ediyor. Çin, Pekin ile Londra'yı Türkiye üzerinden bağlayacak. Bakü-Tiflis-Kars demiryolu ile entegre olacak Edirne-Kars hızlı tren projeleri ile Çin Avrupa'ya mallarını çok daha kısa sürede taşıyacak. Türkiye ile Çin arasında mal taşıma süresi de Çinli yetkililerin verdiği bilgiye göre demiryolu sayesinde bir aydan 10 güne düşecek. Avrupa'nın en uç noktasına ise Çin'den mallar 18 günde taşınabilecek. Bunun yanı sıra Çin'den "Deniz İpek Yolu Projesi" ile de Türkiye'deki limanlara gemilerle de mallar taşınacak. Bunun için de, Çin'in deniz ipek yolu projesinin başlangıç noktası olan liman kenti Quanzhou kullanılacak" (Çin, Bir Kuşak Bir Yol Projesi, 2018).

"Karadan gidecek olan rotada ana duraklar olarak şimdilik Urumçi, Duşanbe, İstanbul, Moskova ve oradan da Avrupa ülkeleri düşünülmektedir. Kapsama alanında yaklaşık 60-65 ülke, dünya nüfusunun % 63'ü, dünya

ekonomisinin ise % 40'ı bulunmaktadır. Bu kadar büyük bir projenin tabii ki bugünden yarına bitirilmesi düşünülemez, projenin 40 ila 50 yılda tamamlanması planlanmaktadır. Çin'in hedefi projeyi kuruluşunun yüzüncü yılı olan 2049'a yetiştirmektir. Gerçekleşirse burada amaç tüm bu ağıdaki ülkelerde ticaretin, buna bağlı refahın, üretimin, turizm ve kültürel işbirliğinin artmasıdır" (Morgil, 2019).

Çin ayrıca bu projeye fonlar yoluyla yaklaşık 1 trilyon dolarlık bir kaynak ayırmıştır.

"Özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeleri kapsayan ve maksimum ekonomik faydayı hedefleyen bir küresel ekonomik işbirliği projesi olan OBOR'un ekonomik ölçeği trilyonlarla ifade ediliyor. Gelecek on yıl içinde yurt dışı harcamalarının 100 milyar doları bulması beklenen Çin, proje için yaklaşık 1 trilyon dolarlık hükümet fonu ayırdığını duyurdu. Devlet Başkanı Cinping, proje kapsamında kamu firmalarının ve finansal kurumlarının ülke dışında altyapı ve inşaat projelerine yatırım için teşvik edileceğini ifade etti. AIIB, proje güzergâhı üzerindeki altyapı projelerine finansman sağlayarak önemli bir kredi mekanizması işlevine sahip olacak. Çin'in ayırdığı bütçenin uzun vadede 3 trilyon dolara çıkabileceği belirtiliyor. AIIB de proje için 100 milyar dolarlık kredi ayırıyor. Bankanın finansmanında Çin, üçte bir ile yarısı arasında değişen bir paya sahip olacak. OBOR üyesi 65 ülkenin toplam milli geliri 25 trilyon doları buluyor. 2049 yılına kadar OBOR üyesi 65 ülkede 4 trilyon dolarlık altyapı yatırımı öngörülüyor. OBOR'un ilan edildiği 2013 yılından 2016'ya kadar harcanan 230 milyar dolarlık bütçe ve 1500 ortak proje, ev sahibi devletlerin ortaklığında gerçekleşiyor. Proje kapsamındaki lojistik hat ile Çin ile Fransa arasında demiryolu taşımacılığı aktarmasız olarak mümkün hale geliyor. Deniz yolu ile 40 günü bulan taşımacılık süresi, yeni demiryolu hattı ile oldukça azalıyor. Çin'in Hubei eyaletinin başkenti Wuhan'dan yola çıkan bir tren Fransa'nın Lyon şehrine 16 günde ulaşıyor" (İktibas, 2018).

Çin Halk Cumhuriyeti bu projenin en önemli ayaklarından ve Avrupa'ya açılan deyim yerindeyse projenin batı ucu olan Türkiye'ye ayrı bir önem vermektedir. Türkiye'de yapılan hızlı tren projeleri ve bunun altyapı çalışmalarına önem veren Çin bu projeler içinde Türkiye ile istişare halinde olup ayrı bir önem göstermektedir.

"Projeye dâhil olan 65 ülke ise şunlardır;

**Doğu Asya: Çin, Moğolistan*

**Güneydoğu Asya: Brunei, Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya, Myanmar, Filipinler, Singapur, Tayland, Timor-Leste, Vietnam*

**Orta Asya: Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan,*

**Ortadoğu ve Kuzey Afrika: Bahreyn, Mısır, İran, Irak, İsrail, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Umman, Katar, Suudi Arabistan, Filistin, Suriye, Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen*

**Güney Asya: Afganistan, Bangladeş, Bhutan, Hindistan, Maldivler, Nepal, Pakistan, Sri Lanka*

**Avrupa: Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Bosna Hersek, Hırvatistan, Çekya, Estonya, Gürcistan, Macaristan, Letonya, Litvanya, Makedonya, Moldova, Karadağ, Polonya, Rusya, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Ukrayna” (İktibas, 2018).*

Türkiye ise projenin “Orta Koridor” adı verilen Avrupa ülkeleri ve Çin arasındaki bağlantıyı sağlayan kısmında yer almaktadır.

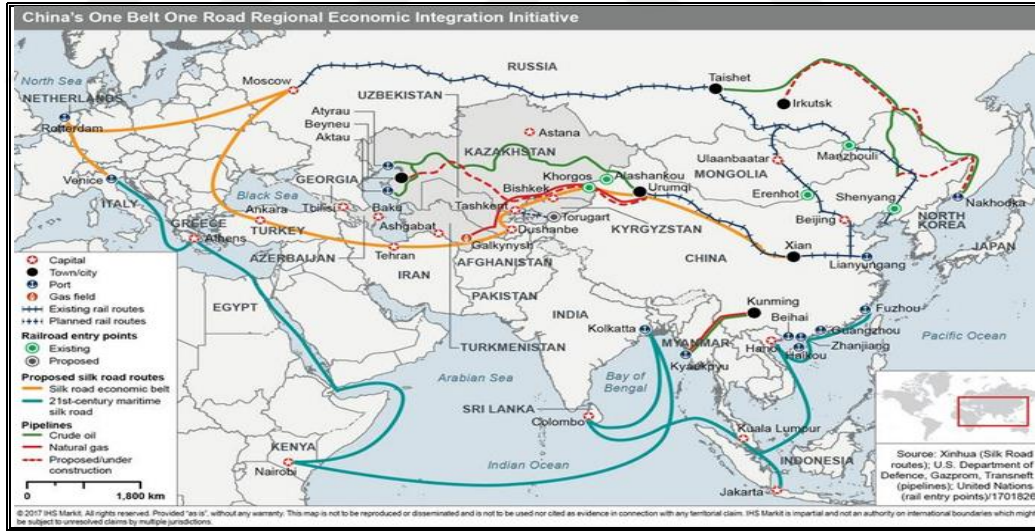
“Türkiye'nin içinde yer aldığı Orta Koridor, tarihi İpek Yolu'nun canlandırılması amacı taşıyor. Orta Koridor'a yapılacak yatırımlar toplamının 8 trilyon doları bulması bekleniyor. Bu miktarın sadece ulaştırma altyapısı için ayrılan kısmının ise 40 milyar doları bulacağı belirtiliyor. Türkiye'nin projeye entegrasyonu için iki ülke arasında imzalanan anlaşma ile ilk aşamada 40 milyar dolarlık bir bütçe öngörüldü. Yatırımlar için her yıl harcanması planlanan miktar 750 milyon dolar. Türkiye, OBOR projesinde alternatif koridorlardan birisi olan Orta Koridor üzerinde bulunduğu için jeopolitik bir konuma sahip. OBOR güzergâhında kritik bir noktada yer alan Türkiye, jeopolitik konumunun güçlü olması, güçlü üretim ve yüksek potansiyeli, Karadeniz taşımacılığında önemli bir aktarma ülkesi olması gibi üstünlükleriyle öne çıkıyor. Yavuz Sultan Selim ve Osmangazi Köprüleri, 18 Mart Çanakkale Köprüsü, Avrasya Tüneli gibi mega projeler ile, Çin'in 'Bir Yol Bir Kuşak' projesine önemli lojistik ve ulaşım fırsatı verecek önemli bir halka konumunda. Proje haricinde Çin-Türkiye ticaret işbirlikleri de istikrarlı olarak gelişim gösteriyor. 2016'da iki ülke arasında ithalat-ihracat hacmi yüzde 1,9 artarak 27 milyar 760 milyon dolara ulaştı. Çin,

Türkiye'nin en büyük 19'uncu ihracat ve en büyük ithalat pazarı ülkesi" (İktibas, 2018).

Fakat bu proje bu haliyle tabii ki ümit verici olsa da hem Çin'in güzergâh üzerindeki yaşadığı iç problemler ve ülkelerle sorunları, hem de ABD ile yaşadığı ticaret savaşı olarak adlandırılan durum projenin diğer bir yüzünü de ortaya koymaktadır. Bu sorunlar ilerleyen sayfalarda tezimizin Çin'in uluslararası ilişkilerine ışık tutacağımız kısımda daha detaylı olarak değerlendirilecektir.

1.20. Bugünkü Çin ve Ekonomik ve Siyasi Yapısı

Bugünkü Çin Halk Cumhuriyeti artık dünyanın ikinci büyük ekonomisi ve ABD'den sonra en fazla dolar rezervine sahip ve kısa bir süre önce de Avrupa Birliği'nin ekonomik anlamda lokomotifi sayılan Almanya'nın ikinci olduğu ve ABD'nin lider olduğu ihracat pazarında dengeleri bozarak önce ikinciliği Almanya'nın sonra da liderliği ABD'nin elinden almış, kısa bir süre sonra da bütün verilerde birinci sıraya oturması muhtemel olan bir ülkedir.

Şekil 2. Çin'in Bir Kuşak Bir Yol Bölgesel Entegrasyon Girişimi

Kaynak: İktibas Dergisi, 2018, <http://iktibasdergisi.com/2018/01/12/bir-kusak-bir-yol-projesi-nedir-projeye-dahil-olan-65-ulke-hangileri/>

Şekil 3. 2018 İtibarı ile Başlıca Ülkelerin Dolar Rezervi Sıralaması

Kaynak: <https://howmuch.net/economy>

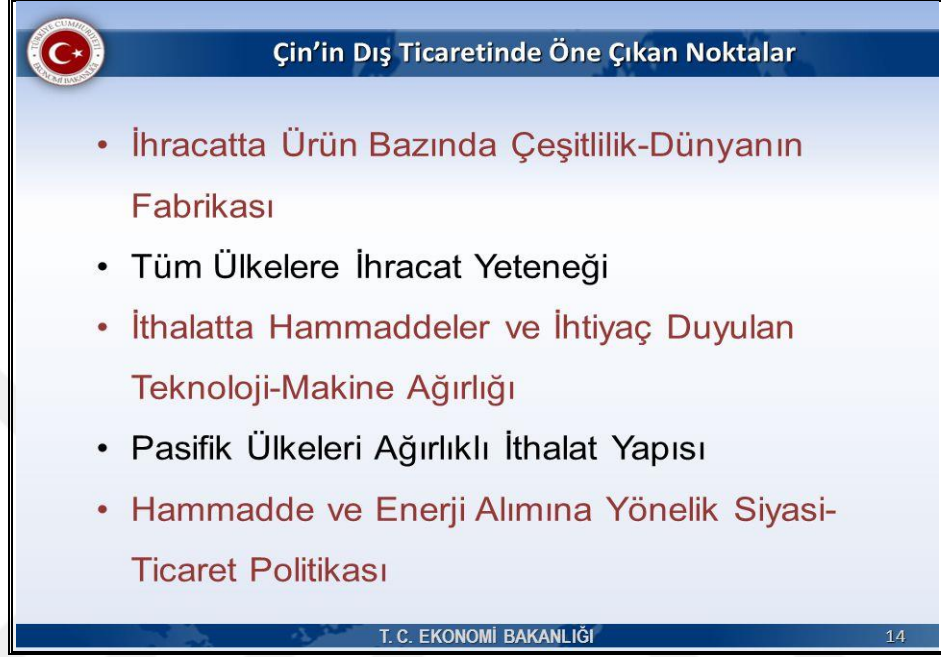
Ayrıca Çin para birimi Yuan bugün dünyada dolaşımda olan en çok üçüncü para birimidir. Yuan 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren İMF'nin belirlediği rezerv paralar statüsünde beşinci sıraya yerleşmiştir.

“IMF İcra Kurulu bugün yaptığı toplantıda Çin Yuanı'nın SDR'nin (Özel Çekim Hakkı) hesaplanmasında kullanılan sepete alınmasına karar verdi. Washington'da konuya ilişkin konuşan IMF Başkanı Christine Lagarde Yuan'ın SDR sepetine eklenmesinin Çin'in küresel ekonomiye entegre olması açısından önemli bir dönüm noktası olduğunu söyledi. Lagarde alınan kararın 1 Ocak 2016'tan itibaren yürürlüğe gireceğini açıkladı.

1969'da yılında yürürlüğe sokulan SDR, IMF'ye üye ülkelere, ödemeler dengesi ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için, dolar, euro, yen ve sterlinden oluşan sepet içindeki para birimlerinden biri ile borçlanma hakkı sağlıyor. Kararla birlikte yuan IMF'nin para sepetindeki 5. para birimi oldu. Yuan'ın sepetteki ağırlığı %10.92 olacak. Sepette doların ağırlığı %41.73, euro'nun %30.93, yen'in %8.33, sterlinin ise %8.09 olacak. IMF söz konusu sepetin kompozisyonuna dair her 5 yılda bir değerlendirme yapıyor. Kurul son olarak 2010'daki gözden geçirmesinde, yuanın gerekli kriterleri karşılamadığını belirterek SDR sepetinde bu paranın yer almasını reddetmişti” (Bloomberg, 2015).

Çin Halk Cumhuriyeti ekonomisi Yuan'ın devlet eliyle devalüe edilmesiyle oluşan yoğun üretime dayalı, ucuz ve avantajlı ihracata dayalı bir büyüme stratejisine

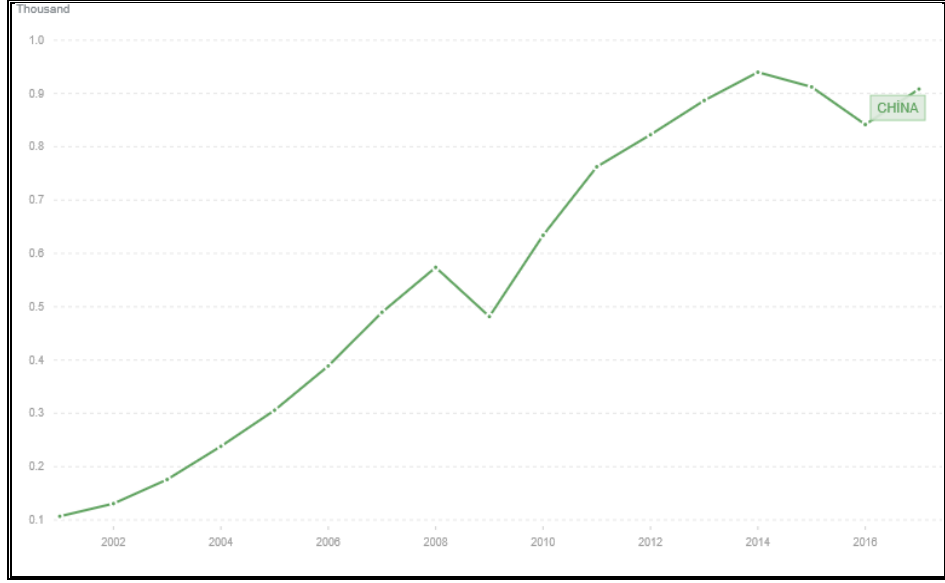
sahip bir tür dünya ekonomisinin fabrikası niteliğinde bir ekonomidir. Özellikle Deng Xiaoping döneminde Hong Kong, Tayvan ve Makao gibi soydaş olduğu fakat anakara Çin’inden ayrı şekilde yönetilen özerk bölgelerden örnekler alınarak ihracat stratejisini geliştirmiş ve çevre ülkelerden en başta Japonya olmak üzere teknolojik bilgi ve ekipman desteği sağlayarak bugün dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olmuştur.

Şekil 4. Çin'in Dış Ticaretinde Öne Çıkan Noktalar

Kaynak: T.C.Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü
<https://slideplayer.biz.tr/slide/2612395/>

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi Çin'in dış ticaretinde kendisi için avantaj olan noktaları görmekteyiz. Daha önce de belirtildiği üzere ihracat üzerine kurulu bir ekonomiye sahip olan Çin Halk Cumhuriyeti bu yukarıdaki kıstaslarla kendine avantaj sağlamaktadır.

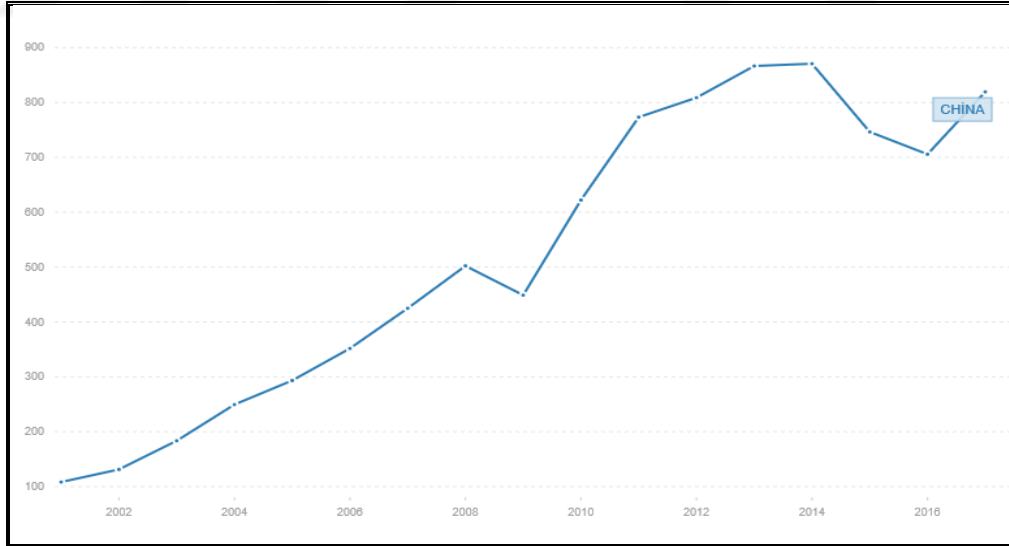

Grafik 6. Çin İhracat Değeri Endeksi 2001-2017

Kaynak:<https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.MRCH.XD.WD?locations=CN>

Yukarıdaki grafikte Çin Halk Cumhuriyeti'nin ihracat değeri endeksinin DTÖ'ne üye olduğundan itibaren yükseldiğini görmekteyiz.

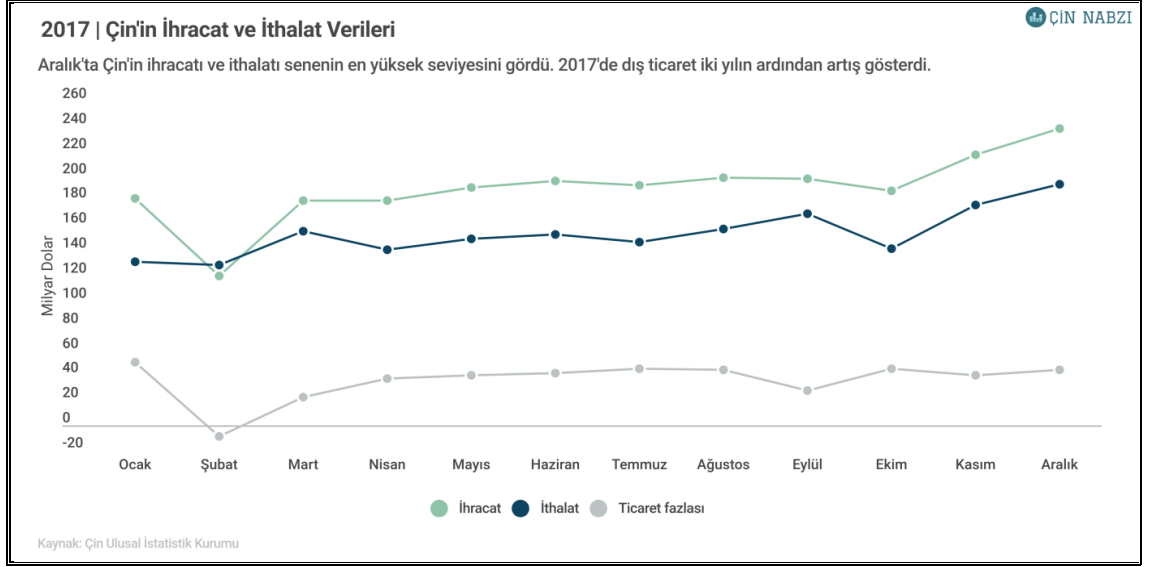
Başlangıç 2001 yılı itibarı ile rakam 106.78,2017 yılı içinse 908.244'tür.

Grafik 7. Çin İthalat Değeri Endeksi

Kaynak:<https://data.worldbank.org/indicator/TM.VAL.MRCH.XD.WD?end=2017&locations=CN&start=2001>

Yukarıdaki grafikte Çin Halk Cumhuriyeti'nin ithalat değeri endeksinin DTÖ'ne üye olduğundan itibaren yükseldiğini görmekteyiz. Başlangıç 2001 yılı itibarı ile rakam 108.234,2017 yılı içinse 819.376'dır.

Grafik 8. Çin'in 2017 Yılı İhracat ve İthalat Verileri

Kaynak: <https://cinnabzi.com/cinin-ihracat-ve-ithalat-verileri/>

Grafikte 2017 yılı içerisinde Çin'in ithalat ve ihracat verilerini görmekteyiz. Ocak ayında ihracat ve ithalat rakamları arasında yaklaşık 60 milyar dolar bir cari fazla farkı varken, Şubat ayında ise 20 milyar dolarlık bir farkla cari açık vardır. Şubat ayından sonra düzenli bir şekilde fark korunurken Eylül'de birbirine yakınlaşmış yıl sonuna kadar ise fark gene seyrini korumuştur.

Çin Halk Cumhuriyeti Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olduğundan itibaren ayrıca ticarete kayırılan ülke statüsü almış ve bu statüyle beraber dünya ticaretinin adeta bir lokomotif ve üretim fabrikası haline dönüşmüştür.

Fakat bu avantajlı durum dünyada dengeleri bozunca özellikle ABD bu durumdan memnun olmamış ve müdahale etme ihtiyacı duymuştur ve böylece Çin'in avantajlı olduğu durumların çoğunu Çin'in aleyhine çevirmek için mücadele etmeye başlamıştır. Bu yeni dönemin adı da dünya genelinde "Ticaret Savaşı" olarak adlandırılmıştır.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin yönetim şekli demokratik merkeziyetçi bir yapıya sahip tek parti egemenliğine dayanan yani Çin Komünist Partisi'nin egemenliğinde bir yönetim anlayışıdır. Bu parti kendi içerisinde köyler, şehirler eyalet ve bölgeler yoluyla iki kanatlı hem halkın seçtiği hem de parti'nin atadığı şekilde yönetimde örgütlenmiştir.

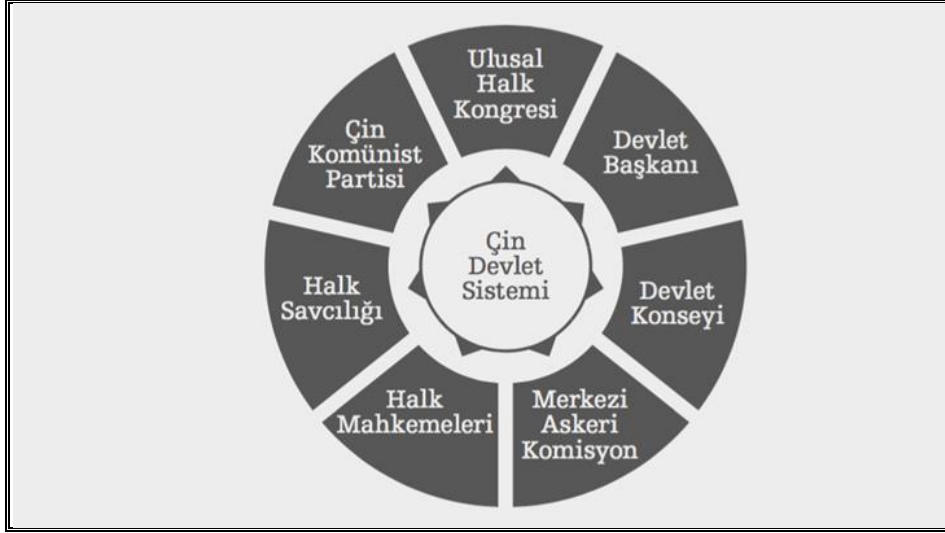
"Günümüzde Çin, büyük olasılıkla dünyanın en çok temsilci meclisi olan ve en çok seçim yapılan ülkesidir. Ülkede üyeleri seçimlerle belirlenen, ulusal

düzeyde 1,eyalet düzeyinde 31,il düzeyinde 333, bölge düzeyinde 2.852, ilçe düzeyinde 40.446 adet Halk Kongresi, birkaç bin de Halk Politik Danışma Konferansı denen, temsilciler meclisi olarak niteleyebileceğimiz yapı bulunuyor. Bunların dışında ülkenin 624.000 köyünde de üyeleri seçimle belirlenen birer köy komitesi görev yapıyor” (Oktay, 2017, 423-424).

Çin Komünist Partisi her ne kadar dışarıdan tek parti egemenliğine dayanan bir otokratik yapı gibi görülse de Çin Halk Cumhuriyeti gibi nüfusu ve nüfus yoğunluğu devasa olan bir ülke için içerideki durum pek böyle değildir. Ana karakterini ilkesel olarak Marx, Lenin ve Mao Zedong’un ilkelerinin oluşturduğu ve Deng Xiaoping’inde katkısıyla “Piyasa Sosyalizmi” denen son şeklini aldığı bu yönetim aslında ülke için merkezden çabuk karar alma esasına dayalı, planlamanın aksamamasına dayalı bir yönetim anlayışıdır. Ülkedeki çeşitli siyasi gruplarda ÇKP’nin ve en üst organı Politbüro’nun denetiminde kendileri için parti içinde bir alan oluşturabilirler, fakat ilkesel olarak siyasi alanda gene bahsettiğimiz gibi Marx, Lenin ve Mao’nun öğretilerine bağlı, ekonomik ve sınai yönden de “Piyasa Sosyalizmi” denen kavram çizgisinden taşamazlar.

Ülkede parti içerisinde öncelikle ekonomik gelişme ve piyasa sosyalizmi anlayışına uygun şekilde hareket eden çoğunluğunu Jiang Zemin zamanında yapılan atamaların oluşturduğu “seçkinler” adlı grup ve diğer taraftan sadece ekonomik büyüme değil, aynı zamanda kır-kent arasındaki ve bölgeler arasındaki gelir farklılıklarını gözetken, gelir dağılımı, sosyal güvenlik, çevre kirliliği gibi konularıda gözeterek bu büyümenin sağlanması gerektiğini savunan “popülist” grup adı iki grup bulunmaktadır. Bu grubun da temelini daha çok Çin Komünist Partisi’nin gençlik kolu olan Komünist Gençlik Birliği’nden yetişmiş daha çok kırsal ve fakir kesimden gelen partililer oluşturmaktadır. Bu grubun başında Jiang Zemin’den sonra liderliği devralan Hu Jintao çekmektedir.

Son dönemde de için şimdiki Xi Jinping’ide dâhil edebileceğimiz adına “prensler” adı verilen partinin eski liderleri ve yöneticilerinin çocuklarından oluşan bir gruptan da bahsedilmektedir. Bu grup daha çok “seçkinler” grubunun kategorisine dâhil edilmektedir.

Şekil 5. Çin Devlet Sistemi İşleyişi

Kaynak: <http://www.yorungedergi.com/2018/05/cin-devlet-sisteminin-temel-dinamigi-olarak-denetim/>

Çin’de başlatılan yeni reform süreciyle birlikte öne çıkan denetim olgusu, gerçekte Çin’in küresel ekonomiye eklemlenmesi ve yeni bin yılda küresel bir aktör olarak dünya siyasetinde yerini alması çabaları içinde değerlendirilmelidir. Seksenli yıllardan beri sürekli gündemde olan denetim olgusu, Çin kamu yönetiminin özellikle özel sektörden başlayarak devlet kademelerine kadar her noktada güçlü bir kontrol mekanizması ihtiyacının sonucudur.

1.21. Çin Ekonomisi; Yeni Bir Global Anlayış

Bugün dünya üzerinde ve uluslararası sistemde en çok tartışılan konulardan biri de Çin’in dünyanın yoksul ülkeleri ve geçmişte Mao’nun tarifiyle Çin’in de dâhil olduğu “Çin Üçüncü Dünya Ülkeleri yani az gelişmiş ülkeler için bir ilham kaynağı ve örnek olabilir mi?” konusudur. Bu konu uzun süredir Çin’in reformlarla yaptığı ataklarla beraber tartışma konusudur. Çin Halk Cumhuriyeti kısa zamanda yoğun üretimle beraber kazandığı ivmeyle bu tartışmayı başlatırken “Eski Dünya” adı verilen ve çoğunu önce “Westfalya Barışı”nın ve daha sonra “Washington Konsensüsü”nün oluşturduğu daha çok sömürgeciliğe dayanarak gelişmiş ve kendi medeniyetlerini de aynı zamana ihraç etmiş ileri kapitalist ülkelerin anlayışına karşı bir alternatif olarak “Pekin Konsensüsü” denilen bir kavramı oluşturmuştur.

1.22. Pekin Konsensüsü

“Yeni yüzyılın başlangıcında, Beijing Uzlaşması ve Çin Modeli konusunda uluslararası bir tartışma ortaya çıkmıştır. Neo-liberalizmin gerçek kabul edilebilirliği temeline dayanan Washington Uzlaşması ABD Hükümeti ve uluslararası finansal kurumlar tarafından temel rehber prensipler olarak kabul edilen ve şok terapiye dayanan bir politikalar setidir. Çin, bu politikalar setini uygulamayı reddetmiş ve kendi geliştirdiği, Beijing Uzlaşması olarak adlandırılan yeni bir politik modelini uygulamıştır. Bu politikalar bazı aksaklıklarına rağmen oldukça başarılı bir performans sergilemiştir. Çin’in yakalamış olduğu bu başarılı çizgi, kalkınma yolunda olan birçok ülkeye günümüzde de yol gösterir niteliktedir” (Gövdere, Öztürk ve Sözdemir, 2006).

Çin etrafında durum ”Washington Konsensüsü ”adı verilen uzlaşma Doğu Asya’da özellikle krize girmiş ekonomiler için önem taşırken Çin bu durumları yaşamadan bu uzlaşmayı reddetmiş ve kendi içinde reformlarla büyüme ve kalkınmayı yakalamıştır. Doğrudan önceliği demokrasi olmayan ve yeknesak şekilde tek merkezden hızlı bir kalkınmayı şiar edinen ve çabuk kararlarla sonuç odaklı kendine özgü bir uzlaşma ilişkisi yakalamıştır. Yani bir tür “kazan-kazan” adı verilen ilişkiye dayalı anlayıştır. Bu uzlaşmanın adına da “Pekin Konsensüsü” adı almıştır.

“Dünyada pek çok insan için, Çin’in liberalizasyon politikaları ile hızlı bir özelleştirme, deregülasyon ve globalizasyona dayanan “Washington Uzlaşması” aynı şeyi ifade etmektedir. Ancak, Çin’in uyguladığı ekonomik reform politikaları ile Washington Uzlaşmasını aynı kabul etmek önemli bir hatadır. Çünkü Çin, ekonomik reformlarda, 1980-1990’lı yıllarda, eski Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkeleri gibi bazı üçüncü dünya ülkeleri tarafından uygulanan reformlardan oldukça farklı bir yol izlemiştir (Perkins, 1994: 23). Çin ve Endonezya, “şok terapi” olarak isimlendirilen reform paketini kabul etmemişler ve Washington Uzlaşması’na itaat etmemişlerdir. Çin’deki ekonomik reformlarda, yetkililer, reform programının aşamaları, zamanlaması, içeriği üzerinde tam bir kontrol oluşturmuşlar ve oldukça farklı bir yapı ortaya koymuşlardır. Bu yaklaşım Joshua Cooper Ramo tarafından “Beijing Uzlaşması” olarak isimlendirilmiştir” (Gövdere, Öztürk ve Sözdemir, 2006, s. 67).

Burada da gene sıkça Uluslararası İlişkiler alanında uzman kişilerinde yaptığı hatalardan biri de Çin'e yeknesak tek merkezden yönetilen bir ülke gözüyle bakılmasıdır. Hâlbuki Çin Halk Cumhuriyeti kendi başına dünyanın diğer yedi kıtasının ayrı ayrı nüfuslarından daha fazla nüfusu barındırmaktadır.

Tablo 5.
2019 Yılı Kıta Nüfus Sıralaması

Rütbe	Kıta	Nüfus	Küresel Nüfus Yüzdesi
1	Asya	4581757408	59.69%
2	Afrika	1216130000	% 16.36
3	Avrupa	738849000	9.94%
4	Kuzey Amerika	579024000	% 7.79
5	Güney Amerika	422535000	% 5.68
6	Avustralya / Okyanusya	38304000	% 0.54
7	Antarktika	1106	<% 0.01

Kaynak: <https://www.worldatlas.com/articles/continents-by-population.html>

Tabloya göre kıta nüfus sıralamalarını görmekteyiz. Çin Halk Cumhuriyeti 1 milyar 420 milyon nüfusuyla kendisinin bulunduğu Asya kıtası hariç diğer 6 kıtadan daha fazla nüfusa sahiptir.

Tabii ki bu denli geniş topraklar ve nüfus yoğunluğu olan bir ülkede en hızlı şekilde planlama metodu ve çabuk karar alma mekanizmaları olmazsa süreçler yavaş şekilde işler ve sekteye uğrayarak gecikmesine ve hatta rafta kalmasına bile sebep olabilir. Bu yüzden Çin'i anti-demokratik bir ülke olarak görenlerin çoğunun bu noktayı gözden kaçırdığını görmekteyiz. Çin Halk Cumhuriyeti'nde reformlar piyasaya göre işlemiştir, önce gelir anlayışı sonra refah sonra halkın mutluluğu esastır. Bu Pekin konsensüsünün genel bir özelliğidir. Oysaki Washington konsensüs anlayışına göre önce toplumlar demokratik ve kendi içinde sorunlarını çözmüş olması ve sonra ekonomik kalkınmaya önem vermesi gerekmektedir. Fakat uzlaşının bu anlayışı ne yazık ki dünyanın çoğu ülkelerinde temel sorunun yoksulluk olmasından daha çok özgürlük ve demokrasi yoksunluğundan kaynaklandığını öne çıkarmıştır. Bu uzlaş

anlayışı zamanla ülkelerin içişlerine müdahaleye ve onlara kendi yaşam tarzını ve kendi kültürünü örnek demokrasi adı altında dayatmaya kadar gitmiştir. İşte Pekin uzlaşısının önemle üstünde durarak reddettiği noktalar bunlardır.

Pekin uzlaşısına göre toplumların öncelikli ihtiyacı sosyo-ekonomik kalkınma ve refah seviyesinin yükselmesidir. Bunun esası aslında Marx'ın Das-Kapital isimli eserinde de bahsedilen toplumların temelinin ve tarihinin sınıf çatışmasına dayalı olması ve özel mülkiyetin yarattığı olumsuz kargaşa ortamı teorisine dayalıdır. Yani önce eşitlik sonra demokrasi gelmektedir.

"Ve şimdi bana gelirsek, modern toplumda sınıfların varlığını ya da bunlar arasındaki mücadeleyi keşfetme onuru bana ait değildir. Benden çok daha önce burjuva tarihçileri, bu sınıf savaşımının tarihsel gelişmelerini, burjuva iktisatçıları da sınıfların ekonomik yapısını açıkça anlatmışlardır. Benim yaptığım yenilik şunları kanıtlamaktı: 1) sınıfların varlığının ancak üretimin gelişmesindeki belirli tarihi aşamalar ile sıkı ilişki içerisinde bulunduğu, 2) sınıf mücadelesinin zorunlu olarak proletarya diktatörlüğüne varacağı, 3) bu diktatörlüğün kendisinin de sadece, bütün sınıfların ortadan kalkmasına ve sınıfsız bir topluma geçişten ibaret olduğu" (Johansson, 2018).

Bu uzlaşıdan yola çıkarak özellikle Uluslararası İlişkiler alanında uzmanlaşmış kişilerin tartıştığı bir diğer konu ise "Çin Halk Cumhuriyeti'nin gelecekte egemen bir güç olursa dünyanın genel gidişatı ne yöne doğru olacaktır? Acaba Sovyetler Birliği gibi bir blok oluşturma ve sistem ihracatına mı girişecektir? Bunu başarmak içinde sert güce başvurabilir mi?" başlıklı konulardır.

Öncelikle şunu belirlemek gerekir ki daha önce de bahsettiğimiz Xi Jinping'in Çin Halk Cumhuriyeti için olmazsa olmaz gördüğü "Barış İçinde Yaşamın 5 İlkesi" aslında Pekin uzlaşısının temelini oluşturmaktadır. Buradan yola çıkarak Çin Halk Cumhuriyeti'nin öncelik verdiği konulardan biri de başka ülkelerin içişlerine karışmamak olmuştur. Fakat burada gene ortaya konulan farklı bir düşünce ve Washington uzlaşısına daha yakın olan düşünce ise bunun için o ülkenin kendi vatandaşlarının egemenlik haklarına saygılı olması ve demokratik olgunlukta olması, içeride diktatöryal ve oligarşik bir yönetim anlayışına sahip olmaması ve insan haklarını temel alan bir anlayışa sahip ve bu konularda sorunu olmayan ülkeler olması gerekmektedir. Özellikle Batı kanadında Çin'e karşı muhalif duruşu olan ülkeler Çin'in

sadece ekonomik amaçlı çıkarlarını gözeterek hareket ettiğini ve ülkelerin içişlerine karışmama söyleminin aslında kendine kaynak sağlayan o ülkelerin bu durumundan fayda sağladığı için susma prensibi şeklinde kamufle etme amaçlı olduğunu savunmaktadır. Fakat ortada bir gerçek vardır ki, Çin Halk Cumhuriyeti kendini Orta Dünya'nın krallığı olarak gördüğü zamanlarda yani geçmiş Çin'inde bile sömürge anlayışına sahip olmamış ve bunun sıkıntılarını ilerleyen zamanlarda batılı güçlerin işgaliyle çekmiştir.

Tabi ki bu söylemle Çin kendi prensibini savunma hakkına sahiptir. Fakat dünya üzerinde şöyle bir gerçek vardır ki; özellikle biz uluslararası ilişkiler alanında uzmanlaşmış kişilerin de iyi bildiği bir gerçek olan “Ülkelerin dostları yoktur, çıkarları vardır” gerçeğini göz ardı edemeyiz. Bu gerçek her ne kadar realizme mal edilmeye kalkılırsa da bugün bütün dünya üzerinde uzman kişilerce kabul görmüş bir gerçektir. Bu gerçeğin doğrultusunda da Çin Halk Cumhuriyeti’de birtakım çıkarları ve egemenlik haklarının doğurduğu sorunlara müdahale etme ihtiyacı duymaktadır.

Çin tarihinin de önemli bir gerçeği bu konuda geçmişi acı bir şekilde tecrübe etmesidir. Kendinden önce “Meiji Restorasyonu” adlı dönemi geçiren Japonya sanayileşmesini tamamlayarak, erken sömürge dönemini kopyalayıp, Asya coğrafyasında da aynı şekilde koloni arayışına girince bunun en ağır bedelini Çin ödemiştir.

“Çelişkili bir biçimde Avrupa'nın ezici gücünü Japonya'nın yükselişinden daha canlı olarak başka hiçbir şey ortaya koyamaz. Sürekli Batı işgali tehdidi altında ve Çin'le aynı kaderi paylaşacağından korkan Japonya, 1868'deki Meiji Restorasyonu'ndan sonra dikkatli ve hızlı bir şekilde hesaplanmış hızlı bir modernleşme sürecine girdi. Japonya, Avrupa eğitim sistemini, ordularını ve donanmalarını, tren ve posta sistemlerini ve daha birçok şeyi incelemek için Avrupa'ya uzman ekipler gönderdi. Artık Asya'nın anlamlı bir parçası olduğu fikrini reddetti ve bunu yerine batılı bir güç olarak kabul edilmek için can attı. Hatta Tayvan, Kore ve Çin'in bir kısmını işgal ederek Batı kolonileşme modelini taklit etti”(Jacques, 2016, s. 48-49).

Bu konuda geçmişin hatalarına düşmemek adına ve bu sorulara cevap vermek adına Xi Jinping'in göreve gelmeden önce yaptığı bir açıklamayı örnek gösterebiliriz;

"İyi beslenen ve sıkılan bazı yabancılar parmaklarını bize çevirmekten başka yapacak daha iyi bir şey bulamıyor. İlk olarak Çin devrim ihraç etmiyor. İkinci olarak Çin ne fakirlik ne de açlık ihraç ediyor. Üçüncü olarak ise Çin kimsenin başını ağrıtmıyor. Bu kadarı yetmez mi?" (Çin'in Esrarengiz Kızıl Prensi, 2012).

Bazı uzmanlara göre Çin zirve basamaklarını tırmanırken asla geriye dönüş olmayacak ve artık güç dengeleri ülkeler ve bölgeler arasında dengeli bir biçimde paylaşılacak çoğunluğunu "yönetişim" adı da verilen anlayışın oluşturduğu insanlar ve ülkeler arasında ortak aklın olduğu bir yönetim anlayışı hâkim olacaktır.

"Çin'in yumuşak güç anlayışında, geleneksel güvenlik alanı dışındaki hemen her şeyi içerecek geniş bir perspektif bulunduğunu iddia eden bir yaklaşım mevcuttur. Bu görüşe göre, popüler kültür, dış yardım ve ekonomik işbirliği gibi Çin'in yumuşak gücünün temel bileşenlerini oluşturan unsurlar, Batılı manada tanımlanan yumuşak güç kavramından bazı farklılıklar gösteriyor. Birincisi Çin, Asya medeniyeti içerisinde merkezi konumunu öne çıkararak dilini ve geleneksel kültürünü dış dünyaya tanıtma faaliyetlerini giderek artırmaktadır. İkincisi, Çin'in tedrici reformlarıyla beraber ekonomik mucizesi ve politik otoriterliği çok sayıda fakir ve demokratik olmayan ülke açısından çekici bir kalkınma modeli sunmaktadır. Çin, bu modelin yaygınlaşmasına yönelik ekstra bir çaba içerisinde olmasa bile Çin'in örneklik gücü demokrasiyi destekleyenler açısından önemli bir engel teşkil edebilir. Üçüncüsü, Çin'in esnek ekonomik diplomasisi pek çok gelişmekte olan ülkeyi cezbediyor. Çünkü Batılıların tam tersine, Çin yaptığı yardımların karşılığı olarak politik koşullar öne sürmemek konusunda çok dikkatli davranmaktadır" (Tüter, 2018, s. 112-113).

Dünyanın çoğunluğunda insanların ilerleyen zamanlarda artık "Pax-Americana" adı verilen barış sürecinin yerini "Pax-Sinica" yani Çin temelli bir barış sürecine terk edeceğine inançları gittikçe artmaktadır. Hatta Çin'in olumlu bir ekonomik güç olacağına dair görüşler gittikçe artmaktadır ki; bunda en büyük sorumluluk sahibi son dönemde ABD'nin küresel sistemde yeniden agresif bir koşullanmayla hareket etmesidir.

Fakat Çin için ileride kendi içerisinde oluşacak handikaplardan biri de eğer işler rayında gider ve gelir dağılımı yükselerek insanların refah bilgi seviyeleri artarsa

şu anda ki sistemi sorgulayabilme kapasitesine sahip olabilme ihtimalidir. Çünkü daha önce bahsettiğimiz denklemde eğer eşitlik, demokrasi ve refaha neden olursa daha sonra böyle bir sisteme ne kadar gerek duyulacağı gibi bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Bunun sübvansiyonunu ise Çin Halk Cumhuriyeti uluslararası alanda gösterdiği yumuşak güç ve saygıya dayalı daha doğrusu yeni bir kavram olan “Smart Power” yani akıllı güce dayanarak içindeki sorunları da çözebilme yeteneğini kazanabilme olasılığı sağlayabilir. Fakat ilerleyen zamanlarda da tarihinde gösterdiği gibi gelir dağılımını demokrasi balansı ile ayarlayamayan ülkelerin başına geldiği gibi ne kadar zengin güçlü olsun dağılma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir. Bu bir nevi başarısız bir imparatorluk yönetiminin oligarklar ve aristokratlar eliyle dağılmasına benzemektedir. Bundan dahası acaba belli bir süre sonra tekrardan halkın demokrasi ve daha fazla açılım istemesi Çin’i yeni “Tiananmen Olayları”na sürükleyerek dahası daha önce atlattığı Sovyetler sarsıntısından daha şiddetlisinden kurtulamama tehlikesiyle karşı karşıya bırakabilir mi?” sorusunuda akıllara getirmektedir.

“Çin’in tüm strateji ve politikalarını kapsayıcı genel bir grand stratejisi olup olmadığı, literatürde önemli bir tartışma olarak yer edinmiştir. Gerçek şu ki, Çin Komünist Partisi veya Çin liderliğinin herhangi bir organı bugüne kadar Çin’in geleceğine dair grand bir stratejisini resmi olarak belgelendirecek bir adım atmamıştır. Buna rağmen Çin’in mevcut uluslararası ilişkilerine bakarak bir grand strateji tanımlama gayretinde olanlar vardır. Ancak kimlik ve rol belirleme konusunda çelişkili bir devlet olduğu iddiasına dayanarak, çoğunlukla Çin’in henüz bir grand stratejisi olmadığı sonucuna varılmaktadır. Bir taraftan Çin’in ulusal gücünün tüm unsurlarını uyumlu ve koordineli bir şekilde geliştirebileceği politik istikrara henüz ulaşmadığı vurgulanırken, diğer taraftan Çin liderliğinin gelecekteki arzu ve niyetleri konusunda esasen kendisinin de emin olmadığı iddia edilmektedir. Rosemary Foot’a göre “Çin yükselişte olmasına rağmen net ve tutarlı bir diplomatik felsefe geliştirmekten, uzun dönemli veya seküler bir grand strateji üretmekten hala uzaktır” (Tüter, 2018, s. 119).

Ancak bu verilere dayanırken Çin Halk Cumhuriyeti’nin daha batılılaşmamış kendini koruyan ve Asya kültürlerinin temelini oluşturan bir konfüçyanist geleneğe bağlı yanını da unutmamak lazımdır. Her ne kadar Mao Zedong döneminde Çin geleneksel toplum yapısını reddederek tamamen sınıf kuramına dayalı bir toplum yapısı oluşturmaya çalışsa da Çin’in o dönem ki yoğun tarıma dayalı yüzde 80’e varan köylü

nüfusun devrimde oynadığı role rağmen gelenekçi yapıyı da tamamen inkâr etmesini beklemekte doğru olmayacaktır. Unutulmaması gereken durumlardan biri de Mao'nun da köy kökenli bir devrimci olduğudur. Çin'de yılların getirdiği Konfüçyüs'çü anlayışa dayanan bir birikimde inkar edilemeyecek seviyededir.

“Ming ve Qing dönemlerinin kraliyet sarayını, Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) en üst düzey devlet erkini temsil eden Çin Ulusal Halk Kongresi binasını ve Çin Milli Müzesini içinde barındıran ve tam ortasında ise Mao Zedong'un heykeli ve mozolesi bulunan Tiananmen Meydanı'na 2011 yılının Ocak ayında Konfüçyüs'a ait bir heykelinin dikilmesi, ÇHC'nin kurulduğu günden bu yana özellikle devlet felsefesi yönünden uzaklaşılana geleneksel Çin düşüncesine dönüşü, kadim Konfüçyüs geleneğinin yeniden dirilişini ve siyasi değişimi sembol etmektedir. Bu durum, bir taraftan komünist ideolojinin nispi olarak zayıflamasına işaret ederken, diğer taraftan da ÇHC açısından daha güvenli ve istikrarlı bir gelecek sunması ümidiyle kadim kültüre ve geleceğe dayanma temayülünün bir göstergesini oluşturmaktadır. Ayrıca bu durum, eski Konfüçyanist gelenekte yaşanan dönüşüm ve yeni duruma eklenmeye de referans vermektedir” (Sayın, 2013, s. 224).

Çin'in bu yolda ilerlerken elbette sadece kendi nüveleri ve prensiplerine dayalı bir politika izlediğini söylemek pek gerçekçi bir yaklaşım olmaz. Çünkü “Orta Dünya'nın Merkezi” anlayışı döneminden de kalan ve diğer konfüçyanist toplumlara da ihraç ettiği başta Konfüçyizm olmak üzere zengin bir kültür birikimine de sahiptir.

“Her yerde mknatts Çin'dir. Daha önce hikâyenin Çin dışında olduğu yerlerde, şimdi bütün yollar Çin'e çıkmaktadır. Çin'in büyüme ve dinamizmi sınırlarının dışına taşıyor ve Laos'tan Kamboçya'ya, Güney Kore'den Japonya'ya, Enodnezya'dan Malezya'ya, Filipinler'den Avusturalya'ya, dünyanın dört bir yanındaki sayısız ülkeyi etkiliyor. Bölgenin gündemi Pekin'de belirleniyor” (Jacques, 2016, s. 348).

Doğaldır ki Çin bölgenin ana kültür kaynağı olarak yeni döneme gidildiğinde kendine has bir uluslararası perspektif geliştirecektir. Bu da kendi içinde yaklaşık dünyanın yedide birinden fazlasını barındıran bir topluluk için hemen olacak bir iş değildir. İlerleyen zamanla kendi içindeki sorunları çözdüğünü var saydığımız bir Çin acaba uluslararası arenada bir neo emperyal güç mü olacaktır? Yoksa geçmişteki gibi

Özellikle kendi bölgesinde oluşturduğu haraı sisteme dayalı bir politika mı gdecektir? Bunlar hala bütün dünyanın merakla beklediği sorular olarak durmaktadır.

BÖLÜM II

ÇİN'İN ULUSLARARASI İLİŞKİLERİ

2.1. Çin ve Hong Kong Özerk Yönetim Bölgesi

Hong Kong,1840 yılında İngiltere ve Çin arasında yaşanan “Birinci Afyon Savaşı” sonucunda 1842 yılında imzalanan “Nanking Antlaşması” ile İngilizlerin kontrolüne geçmiştir. 1949 yılında Çin’in tanınması ile ekonomik hayatı gelişen Hong Kong ” İkinci Dünya Savaşı” esnasında 1941 yılında Japon hâkimiyetine geçer ve daha sonra 1945 yılında tekrar İngiliz kontrolüne geçer. 1898 yılında yapılan anlaşma ile 90 yıllığına kiralanın Hong Kong 1 Temmuz 1997 tarihinde Çin Halk Cumhuriyeti topraklarına bağılı özerk bir bölge olmuştur.

Anakaranın aksine yönetim şekli tamamen kapitalist ve liberalist olan Hong Kong Çin’den farklı olarak ticarete ve ekonomide gayet başarılı bir süreç yaşamış ve bugünkü Çin Halk Cumhuriyeti’nin dışı açılmasında ve ticaretinde hem üs bölgesi görevi görmüş hem de örnek olarak özel ekonomi bölgelerine öncülük etmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti 1 Temmuz 1997’de Hong Kong’u İngiltere’den devralırken 1984 yılında imzaladığı “Ortak Deklarasyon” neticesinde 50 yıl boyunca Hong Kong’un içişlerinde özerk olacağını ve sistemine karışmayacağını taahhüt etmiştir. Yalnızca savunma ve dışileri konularında Çin Halk Cumhuriyeti’ne bağılıdır.

2.1.1. Bir Ülke İki Sistem

Bu imzalanan “Ortak Deklarasyon” sonrası 1990 yılında “Temel Kanun” adıyla Hong Kong’un yönetim prensipleri genel hatları ile belirlenmiştir.

“Bu anlaşmadan kaynaklanan yükümlülükleri uyarınca, Çin Yasama Meclisi tarafından onaylanan Hong Kong’un idaresinde uygulanacak esasları belirleyen “Temel Kanun” 1990 yılında yürürlüğe konulmuştur. Söz konusu Kanun Hong Kong’un devir sonrası sahip olacağı yüksek düzeydeki özerkliğin en büyük garantisi niteliğindedir. Bu nedenle, anılan yasal metinde yer alan ve Hong Kong’un özerkliğini garanti altına alan hükümlerin önemli ana başlıklarına değinmekte yarar bulunmaktadır.

- *Sosyalist sistem ve politikalar Hong Kong’ta uygulanmayacaktır.*

- *Kapitalist ekonomik sistem ve serbest ticaret politikası en az elli yıl süreyle tatbik edilmeye devam edilecektir.*
- *Özel mülkiyet hakları kanunla korunacaktır.*
- *Yabancı ülkelerin Hong Kong'ta yatırım yapmalarına veya herhangi bir şekilde ticari faaliyet göstermelerine ilişkin mevzuat aynen muhafaza edilecektir.*
- *Hong Kong bağımsız maliyeye sahip olacak, Çin bütçesine karşılıksız aktarma yapılmayacaktır.*
- *Ülkenin resmi dili İngilizce olmaya devam edecektir.*
- *Hong Kong Doları uluslararası mali piyasalardaki konvertibilitesini sürdürecektir, kambiyo sınırlandırmalarına gidilmeyecektir.*
- *Hisse senedi borsaları ile altın ve döviz piyasaları faaliyetlerine devam edecektir.*
- *Hong Kong yöneticisi (vali) 1200 kişilik, Çin Halk Cumhuriyeti tarafından belirlenecek bir kurul tarafından belirlenecektir.*
- *Hong Kong serbest ticaret bölgesi olma konumunu muhafaza edecek, ticareti keyfi olarak engelleyecek düzenlemeler yapılmayacaktır.*
- *Ayrı bir gümrük bölgesi olma özelliğini Hong Kong sürdürecektir. Çin ile arasındaki sınır korunacaktır.*
- *Son İtiraz Mahkemesi (Ülkemizdeki Yargıtay'a benzer bir yargı organı) kurulacak ve üyelerden biri İngiliz Milletler Cemiyeti mensubu olacaktır.*
- *Yargıda İngiliz sistemi uygulanmaya devam edecektir.*
- *Uluslararası kuruluş ve organizasyonlara olan bağımsız üyeliğini Hong Kong Özel İdari Bölgesi adı altında olmak kaydıyla sürdürecektir, kendi menşe şahadetnamelerini düzenlemekte serbest olacaktır.*
- *Ülkenin adı Çin Halk Cumhuriyeti Hong Kong Özel İdari Bölgesi olacaktır (Ekonomik Dev Hong Kong, 2016).*

Yukarıda görüldüğü üzere İngiltere gözetiminde ortaklaşa yapılan bu temel kanunun maddeleri daha sonra Hong Kong anayasasının temellerini atacaktır. Çin, Hong Kong için İngiltere ile müzakerelere 1984 yılında başladığında bir ortak deklarasyon yayınlamışlar fakat 1989 yılında yaşanan Tiananmen Hadisesi, Hong Kong üzerinde olumsuz etki yaratınca Çin bu temel kanunu imzalayarak adeta güven tazelemiştir.

Hong Kong reform yıllarında ve daha önceki dönemlerinde bile gelişmiş bir sanayii ve ticaret merkezi, Asya'nın önemli ihracat-ithalat limanlarından biriydi. Reformların fitilini de zaten buradaki sınırdaki yaşanan kaçak göç hareketleri ve bunun sonucunda yaşanan olaylar ateşlemiştir. Yakınında bulunan ve anakara Çin'ine bağlı olan özel ekonomi bölgelerinin ilki olacak ve iktisadi reformların başladığı yer olacak olan Shenzen şehri, reformlar öncesi dönemde basit el sanatları ve balıkçılıkla geçinen 30.000 kişilik bir şehirdir. Burada yaşayan bir Çinli ile Hong Kong'ta yaşayan bir Çinli ile arasındaki fark öylesineydi ki giyim ve kuşamda bile kendini belli etmişti. Hatta Hong Kong'ta Çin dilinin bölgesel bir diyalekti olan Kanton diyalekti kullanılmaktadır. Bu günümüzde de aynen devam etmektedir. Hong Kong örnek alınarak oluşturulan özel ekonomi bölgelerinin ilki Shenzen şehri bugün 10 milyonluk nüfusu ve devasa şehir yapısıyla Hong Kong'la neredeyse aynı duruma gelmiştir.

Hong Kong aynı zamanda 2019 yılı Şubat ayında düzenlenen dünya bankacılık sıralamasında 20 milyar dolarlık hacmiyle onuncu sırada olan ve tanınan HSBC "Hong Kong and Shanghai Banking Corporation" adlı bankasında kurulduğu yerdir. Bu banka 150 yıllık bir köklü geçmişe sahip ve aslında iki bankanın yani Hong Kong ve Shanghai Bankası'nın temellerini atarak oluşturduğu bir bankadır. Bugün Hong Kong'tan yola çıkarak yaptığı reformlarla "Piyasa Sosyalizmi" denen kavramı oluşturan anakara Çin'inde kurulan ICBC "Çin Endüstri ve Ticaret Bankası" 2019 yılı Şubat aynı sıralamada birinci sırayı almaktadır. Bu bankanın hacmi ise 79 milyar dolardır.

Şekil 6. 2019 Yılı Şubat Ayı İtibarı İle Dünya Bankacılık Sıralamasında İlk 10 Banka

Kaynak: <https://www.aydinlik.com.tr/dunyanin-en-degerli-500-bankasi-listesinde-ilk-4-e-cinli-bankalar-yerlesti-ekonomi-subat-2019>

Yukarıdaki listede de görüldüğü gibi sadece birinciliği ICBC almamış aynı zamanda ilk dört sırayı da Çin bankaları paylaşmıştır. Bu grafik Çin'in finansal piyasalarda da üstünlüğü ele geçirmeye başladığını ve yakın zamanda rezerv para statüsünün değişebilme ihtimalinide göstermektedir.

1 Temmuz 1997 itibarı ile anakara Çin'ine özerk bir yapı olarak dâhil olan Hong Kong içerideki idari yapısını her ne kadar güvence altına almış gibi görünse de dönem dönem işleyiş mekanizmalarında sorunlar çıkmıştır. Bugün Hong Kong'un çelişki içine düştüğü konulardan biri de “Acaba Çin egemenliğine 2047 yılında dâhil olduğu zaman tamamen kabuk değiştirmek zorunda kalınabilir mi?” sorusudur. Bu sorunsal gelecekte aslında “Çin'in kendi içinde yaşayabileceği ve daha önce de bahsettiğimiz gelir ve hayat standartları yükseldikçe daha demokratik ve seçime dayalı daha özgürlükçü bir sistem ortaya çıkabilecek mi?” sorunsalının ardıdır. Eğer anakara Çin'i ilerleyen zamanlarda gerekli ekonomik gelişmeyi sağlayıp hayat standartlarını yükseltirse yani bugünkü konumundan daha iyi bir konuma gelirse tabi ki daha özgürlükçü bir yapıya kavuşabileceğini söylememiz mümkündür. Fakat pencerenin bu tarafında sadece Hong Kong yoktur, Çin'in kendi ana karasında yaşadığı idari problemlerde vardır. Hatta geçmişte Tibet bile Hong Kong'un yapısına bakıp onu örnek göstererek kendi özerk rejimini talep etmiş ve Çin Halk Cumhuriyeti yönetimince bu talep Tibet'in zaten anakaraya dâhil olduğu ve Çin toprağı olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir.

Bir de Hong Kong'un içerisinde yer alan ve bugün demokratik hayatın olmazsa olmazı kabul edilen çok partili hayat ve anakara Çin'deki Çin Komünist Partisi'ne dayalı tek parti rejiminin oluşturduğu demokratik merkezîyetçi anlayışın çelişmesi durumu vardır. Burada Hong Kong'ta liberal değerleri ve özgürlükçülüğü savunan ve bugünlerde yaşanan protestolara destek veren Demokrat Parti ve onun mensupları bu gerekçe ile anakara Çin'deki rejimden çekinmektedir. Hatta dolaylı yollardan olsa bile Çin Komünist Partisi ile karşı karşıya gelme durumları olmuştur.

2.2. Günümüzde Hong Kong ve Çin İlişkileri

Bugün Hong Kong ile Çin arasında her ne kadar reformlar yoluyla geçmişte olumlu rüzgârlar esmişse de daha sonra Tiananmen sürecinin başlangıcını çektiği sorunlar, idari yapı ve halkın yaşayış tarzı açısından oluşan farklılık ve tezatlar önemli sorunlara kaynaklık etmektedir. Bu hareketlerin en önemlilerinden olan ve Tiananmen Olayları'ndan bu yana en kalabalık gösteriye sahip 2014 yılında anakara Çin'inin Hong Kong'taki 2017 seçimleri için yeni bir yasa tasarısı oluşturarak sadece kendi belirlediği 2-3 adayın içinden seçileceğini duyurması Hong Kong'ta tepkilere yol açmış ve kitlesel eylemler gerçekleştirilmiştir. Eylemciler hem biber gazı ve hem güneşe karşı kendilerini korumak için şemsiye kullanmalarından dolayı harekete "Şemsiye Hareketi" adı verilmiştir. Bu hareket sonucu yasa tasarısı geri çekilmiştir. Daha önce 2002 yılında "23. Madde" adı verilen Çin Halk Cumhuriyeti'nin rejimini yıkmaya yönelik her türlü hareketi yasaklamaya dair önerilen yasa tasarısı da protestolar sonucu geri çekilmiştir.

Bugünkü yaşanan sıcak gündemin temelinde ise Hong Kong'lu 20 yaşında bir gencin Tayvan'da kız arkadaşını öldürerek işlediği cinayet üzerine Tayvan'ın suçluyu iade istemiyle başlamıştır.

"Hong Kong'daki göstericilerin geniş çaplı protestoları, suçluların Çin'e, Makao Özel İdari Bölgesi'ne ve Tayvan'a iadesi tasarısına karşı haziranda başladı. Hong Konglu 20 yaşındaki gencin geçen yıl martta Tayvan'a birlikte seyahate gittiği kız arkadaşını öldürmesi ve sonrasında Tayvan makamlarının katil zanlısını Hong Kong'dan istemesi sonucunda ortaya çıktı" (Hürriyet, 15.08.2019).

Bunun üzerine suçluların iadesi için Çin Halk Cumhuriyeti bir yasa tasarısı oluşturunca Hong Kong'ta yaşayanlar bunun Hong Kong için gelecekte içişlerine

müdahale ve muhalefete karşı sindirme hareketine yol açacağı endişesiyle tekrardan 2014'teki gibi harekete girişerek şemsiyeli bir protestoya kalkışmıştır. Olaylar devam edince Hong Kong Özerk Bölgesi yöneticisi Carrie Lam'ın istifası istenmiştir. Daha sonrasında Pekin yönetimi yasa tasarısını rafa kaldırdığını duyursa da Hong Kong'taki göstericiler gösterilere devam etmiş ve yasa tasarısının tamamen ilga edilmesini talep etmişlerdir.

“Bugün meclis önündeki gösterinin barışçıl bir şekilde tamamlandığı belirtilirken, onlarca kişinin yaralandığı 12 Haziran gösterisindeki gibi olayların olmaması sevindirdi. Göstericilerden bazıları gazetecilere verdikleri demeçlerde, Carrie Lam ile bazı üst düzey Hong Kong yetkililerini ağır sözlerle eleştirdiler. Ayrıca pek çoğu istekleri yerine getirilene kadar gösterilere devam edeceklerini söyledi” (Bayraktar, 2019).

Fakat olayların diğer tarafından bakıldığında ise Pekin, Hong Kong'un adeta yasadışı işleri için bir cennet olmaya başladığını ve emperyalist bloğun taşeronluğuna soyunmaya başladığını ve bu olayların perde arkasında da Amerika ile yaşanan “Trade Wars” yani ticaret savaşları ve onun hamiliğini yapan İngiltere'nin etkisinde hareket ettiğini savunmaya başlamıştır.

“Mesele Hong Kong olunca kendiliğinden gelişen bir halk hareketi demek pek mümkün olmuyor. 67 milyarderin yaşadığı büyük bir finans merkezi olan bölgeden bahsediyoruz (bu sayı İngiltere, Kanada, Güney Kore, İtalya, İsviçre, Brezilya gibi dev ekonomilerde yaşayan milyarderlerden daha fazla). Ayrıca Hong Kong'un ultra zenginlerinin sayısının da 10 bin kişiyi aşarak New York'takileri geçtiğini belirtmekte fayda var. Nitekim yasa tasarısının Batı yanlılarını hedef alacağını düşünen 'muhالیflere' en büyük destek, ABD ve medyasından geldi.

Protestolar sırasında 1 Temmuz'da, yani Hong Kong'un Britanya'dan Çin Halk Cumhuriyeti'ne devredilmesinin yıldönümünde, eylemciler Hong Kong Parlamentosu'na girerek İngiliz bayrağı astılar. Eylemlerin ön sıralarında Amerikan bayrakları taşındı. Ve son olarak Tsim Sha Tsui Limanı'nda gönderdeki Çin bayrağı indirilip denize atıldı!” (Göktürk, 2019).

“Çin tarafının ilk açıklamaları “medeni hiçbir topluluk şiddet içeren eylemlere hoşgörü ile bakmamalı”, “renkli devrim kalkışması ve suç işleyenlerin

oynadıkları ateş, kendilerini yakacak” biçimindeydi. Daha sonra Hong Kong ordu yetkilisi sert konuştu: “Hoşgörü gösterilmemeli.”

Hong Kong ve Makao İşleri Ofisi Müdürü Zhang Xiaoming olaylar hakkında açıkça “renkli devrim özellikleri taşımaktadır” diye nitelendirdi. Global Times Genel Yayın Yönetmeni Hu Xi Jin de gösterilerle Hong Kong’un “uluslararası finans tetikçilerinin cenneti” haline geldiğini vurguladı. En önemli açıklama ise Dışişleri Bakanlığı Sözcülerinden Hua Chunying geldi ve gösterilerin “ABD’nin bir eseri” olduğunu söyledi.

ABD fonlarıyla yükselen eylemler Çin tarafının da reflekslerini ölçüyor desek yanılmış olmayız. ABD’nin nihai hedefi ise Çin Halk Cumhuriyeti’nin Hong Kong örneği ile oluşturduğu ve ilk olarak Deng Xiaoping tarafından açıklanan “bir ülke iki sistem” modelinin işlemediğini göstermek. Zira Çin aynı sistemi Tayvan’da uygulamak için hazırlık yapıyor.

ABD’nin Çin’e karşı açtığı ticaret savaşı ve son olarak Asya’ya füze konuşlandırma planında bağımsız yapılan her Hong Kong değerlendirmesi eksik değil tam tersine dezenformasyon amaçlıdır” (Göktürk, 2019).

Bütün bunların dışında da ayrıca Hong-Kong’ta emlak piyasasının hayli yüksek değerlerde seyrettiği gerçeği de mevcuttur. Bölgenin cazibe merkezi olmasından dolayı aşırı nüfuslanan Hong-Kong’ta emlak fiyatları aşırı derecede yüksektir. Bu durumda akabinde yukarıda saydığımız sosyal sorunların altında yatan nedenlerden birisidir.

2.3. Çin ve Makao Özerk Yönetim Bölgesi

Makao 1887 yılında Çin tarafından Portekizli sömürgeciler ve misyonerlere bırakılmış bir özerk yönetim bölgesidir. 1987 yılında Portekiz ile görüşmelere başlanmış,1999 yılında ise Çin’e bağlı bir özerk bölge yönetimi olmuştur. Bölgede neredeyse tamamen Portekiz kültürü hâkim olup burada da Hong-Kong’ta olduğu gibi Çince’nin Kanton diyalekti konuşulmaktadır.

Bölge ekonomisi büyük oranda kumarhanelere dayalı olup tarım arazisi yoktur. Çin Halk Cumhuriyeti bu sebeple 2003 yılına kadar vatandaşlarının Makao’ya girişini engellemiş sonra serbest bırakmıştır. Zaten burası da Çin tarafından gelen kumar amaçlı

turizmi karşılamaktadır. Makao’da Hong Kong doları ve Makao patakası kullanılmakta olup para birimi olan pataka ise yurtdışında kullanılmamaktadır.

2.4. Çin Halk Cumhuriyeti ve Tayvan İlişkileri

1911 yılında “İttihatçıların Devrimci Birliği” örgütü Sun-Yat sen liderliğinde verdikleri bağımsızlık mücadelesinin sonucunda kurulan Çin Cumhuriyeti varlığını fazla sürdüremeyince tekrardan bir ara dönem verildi ve bu dönemin sonucunda “Koumintang” yani “Halk Partisi” adi verilen parti kuruludur. Bu parti İkinci Dünya Savaşı’nda komünistlerle beraber Japonlara ve diğer emperyalistlere karşı mücadele ederken içerde çıkan anlaşmazlık sonucu komünistlerle de mücadele başlamıştır. Bunun sonucunda Mao önderliğinde “Uzun Yürüyüş” ile kırlara ve köylere çekilen ve gerilla taktiğiyle mücadele eden komünistler, çoğunluğu zaten köylü olan Çin nüfusunu iyi örgütleyerek İkinci Dünya Savaşı ve Japon İşgalinin bitmesi sonucunda iktidarı ele geçirmişler ve 1 Ekim 1949’da Çin Halk Cumhuriyeti’ni kurmuşlardır.

Daha sonrasında Çan Kay-şek komutasında yenilgiye uğrayan Koumintang ve Milliyetçi Çin taraftarları Tayvan adasına sığınarak burada 1911’de kurulan Çin Cumhuriyeti’nin devamı niteliğinde olduğunu iddia ettikleri bir yönetim kurmuşlardır. Burada Çin’le diplomatik ilişkileri koparan yönetim Çin’de komünist rejimin kurulmasıyla özellikle Batı kanadının ABD başta olmak üzere Avrupa’nın başlıca ülkeleri anakara Çin’ine ambargo uygulamaya başlaması sonucunda, Çin Halk Cumhuriyeti tanınmaya kadar Çin’i resmi olarak BM’de temsil etmiştir. 1971 yılında Çin Halk Cumhuriyeti BM tarafından tek meşru temsilci olarak tanınca Tayvan problemi ortaya çıkmış ve uluslararası alanda Çin Halk Cumhuriyeti için bazı zorluklara sebep olmaya başlamıştır.

Tayvan yönetimi adaya sığındıktan itibaren 10 yıl boyunca anakara Çin’i ile hiçbir şekilde diplomatik ilişkiye girmemiştir. Bu süreçte ABD ve diğer Batılı ülkeler hem Tayvan için garantörlük sağlamaya çalışmışlar hem de Çin’de kurulan rejimin Pasifik coğrafyasındaki diğer ülkelere ihracını ve sıçramasını engellemek amacıyla buradaki ülkelerle Nato vasıtasıyla bir hat oluşturmuşlardır. Bu hat Çin için ilerleyen zamanlarda sorun yaratacak reformlarla dışa açılırken artan ticaret hacminin transit geçiş çoğunluğunu sağladığı denizyolundaki geçiş noktası olan “Malakka Boğazı” adlı noktayı kontrolüne alacaktır.

Bu sorun yaşanırken soruna taraf olarak aktif müdahale eden üçüncü güç olan ABD, hem Çin'in Tayvan üzerindeki egemenliğini kabul ederek, hem de Çin'e gerektiğinde zaman zaman Tayvan yoluyla gözdağı vermeye çalışarak sorunu iyice çelişkili bir duruma sokmuştur. ABD olası pasifik hattında Çin ile yaşanacak bir gerginlikte ayrıca Tayvan'ıda kendi askeri müdahalesi için bir alan olarak hazır tutmaktadır.

“Bu tarihten sonra Tayvan'ın uluslararası ilişkilerdeki konumu, Soğuk Savaş Dönemi'ndeki güvenlik stratejileri çerçevesinde belirlenmiştir. Komünist tehdide karşı uygulamaya konan Truman Doktrini, coğrafi konumundan dolayı Tayvan'ın ön plana çıkmasında etken olmuştur. Dolayısıyla başlangıçta Tayvan'ı tanımayan ABD'nin özellikle Kore Savaşı'ndan sonra Ada'yı desteklemesine yol açmıştır. Nitekim 1954 yılında ABD ve Çin Cumhuriyeti arasında bir savunma antlaşması (US-ROC Mutual Defense Treaty) imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre, ABD Tayvan'ın herhangi bir dış güç tarafından saldırıya maruz kalması durumunda, bu ülkenin güvenliğini sağlayacağını taahhüt etmiştir.”(Alagöz, 2010).

Ayrıca adanın diğer ismi olarakta bilinen Formoza dönem dönem adaya hâkim olan Japonya kökenlidir.

*“1895'te, Qing Hanedanlığı'nın Çin-Japon Savaşı'nı kaybetmesinin ardından (ki bu savaşta iki taraf da esasında Kore üzerinde hâkimiyet savaşı vermekteydi), Tayvan ve çevresindeki adalar** ile daha da önemli konumdaki Liaodong Yarımadası (遼東半島 ; Liáodōng Bàndǎo) Shimonoseki Anlaşması (下関条約 ; Shimonoseki Jōyaku) gereği Japonya'ya verildi ki bu yarımada Japonya'ya Kore'ye doğrudan kara bağlantısı yolunu açmıştır ve de Kore Yarımadası üzerindeki Çin hâkimiyetini bitirip Japon egemenliğini başlatmıştır” (Uygül, 2018).*

“Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı'nda yenilmesini takiben, 1943'te Mısır'da gerçekleşen Kahire Konferansı gereği Tayvan Japonya'nın Çin'e iade etmesi gerektiği topraklar arasına girmiştir ve denmiştir ki “Japonya'nın Çin'den çaldığı bütün toprak parçaları, Mançurya, Formosa [Tayvan'nın Portekizce'de 'güzel' anlamına gelen ismi] ve de Pescadores (澎湖群島 ; Péng hú Lièdǎo) Çin'e iade edilmelidir”. Hem Japonya hem de rakibi olan emperyalist güçler o

gün için “Çin Cumhuriyeti” isminde bir sorun görmemişlerdi. Oysa GMD (中國國民黨; Zhōngguó Guómín Dǎng, ‘Milliyetçi Parti’; dünyada genelde KMT olarak bilinir) o sıralarda hâlihazırda yakın zamanda “Çin Halk Cumhuriyeti”ni kuracak olan komünist güçlerle devam etmekte olan bir varoluş savaşı vermekteydi” (Uygül, 2018).

“Tayvan nüfusunun büyük çoğunluğu, ada nüfusunun yaklaşık %70’i olan⁸ “yerli” Han’lardan (本地人; bēndì rén) oluşmaktadır. Bu grubun kökenleri her ne kadar tarihsel olarak Tayvan Boğazı’nın diğer tarafına uzansa da çok güçlü bir biçimde adayla özdeşleşirler. Konuştukları dil, Çince’nin güney Min lehçesidir (閩南話; Mǐnnánhuà), Mandarince’ye Kantonca’dan ya da Shanghaica’dan daha da uzaktır. Konuştukları dil her ne kadar ada dışında bu dilin konuşulduğu başka yerlerde (hem Kıta Çini’nde hem de daha geniş Çin diasporasında, mesela Singapur, Malezya gibi) anlaşılrsa da adada halk arasında Tayvanca (臺語; Táiyǔ) olarak bilinir. Bu kesimin ezici bir çoğunluğu Tayvan’ın Çin’in bir parçası olmadığına inanır (bazısı hiç bir zaman olmadığını da ileri sürerler) ve bağımsız olarak tanınması gerektiği fikrini desteklerler, hem ÇKP’yi ve hem de GMD’yi yabancı sömürgeciler olarak görürler. Sıkıyönetimin bitmesiyle beraber, bu kesimden sesler demokratik iradelerini en nihayetinde ifade edebildiler. Dile getirilen siyasi taleplerin arasında, uluslararası açıdan en tartışma konusu olan ve önemli olan Tayvan’ın Çin’den bağımsız oluşunun tanınmasıdır” (Uygül, 2018).

Bugün çoğunlukla büyük devletler tarafından tanınmayan Tayvan yönetimi dünyada sadece 18 tane ve çoğunluğu üçüncü dünya devleti olan ülkeler tarafından tanınmaktadır.

ABD bir taraftan Çin Halk Cumhuriyeti’ne Tayvan için kendi toprağı olduğu taahhüdünü verirken bir yandan da adaya silah satışına devam ederek hem Tayvan adasını hem de Çin’i uluslararası alan bir çelişkiler yumağının içine sürüklemiş hem de gündemde olan ticari savaşlarda burasını daha fazla kontrol mekanizması olarak kullanmaya başlamıştır. Çünkü Tayvan konum olarak Çin Halk Cumhuriyeti’nin deniz yolu ticaret hattı üzerinde adeta bir üs görevini görmektedir.

Çin içerisindeki baskıcı yönetimden dolayı adaya sığınan ve orada kendi yönetimini kuran Koumintang iddia ettiğinin aksine çelişki içinde adaya tek parti olarak hâkim olmuş ve ancak 1986'da çok partili demokratik düzen gelmiş ve 1987'de ilk seçimler düzenlenmiştir.

“1987’de yapılan seçimlerdeki çok partili siyasal yapı Tayvan’ın demokratikleşme sürecine girmesine ve bağımsızlık yanlısı partilerin iktidara gelmesine yol açmıştır. 1990’lardan itibaren Republic of China on Taiwan veya Chinese Taipei gibi isimleri kullanmaya başlanmış, Tayvan’ın Çin Halk Cumhuriyeti’nden ayrı ve bağımsız devlet olduğu tezi dış politikasının temeli haline gelmiştir. Ancak bu durum tek Çin politikasını savunan Çin halk Cumhuriyeti’nin büyük tepkisine yol açmıştır. 1995-1996 Tayvan Boğazı krizi ise Tayvan ile Çin’i savaşın eşiğine getirmiştir. 1982’deki antlaşmanın aksine bu tarihten sonra Tayvan’a silah satışını artıran ABD, 1995 yılında Tayvan Cumhurbaşkanı’na vize sağlayarak ülkeye girişine izin vermiştir. Gelişen olaylara Çin’in tepkisi çok sert olmuş ve Tayvan Boğazı’nın kendi yakasında kalan kısmına füzeler yerleştirerek Tayvan’ı askeri bir saldırı tehdidinde maruz bırakmıştır.”(Alagöz,2010)

1996 yılında çıkan Çin ve Tayvan arasındaki krizde pasifikteki donanmasıyla Tayvan’ı koruyan ABD, 11 Eylül 2001 Olayları sürecinden sonra güvenlik algısını değiştirmiş Çin’le yakınlaşarak ve “Tek Çin” prensibini benimseyerek, Tayvan’ın Çin’le barışçıl yollardan birleşmesini desteklediğini belirtmiştir.

2.4.1. Tek Ülke İki Sistem

1980’lerin başında Çin’in reformist sürecinin temellerini atan Deng Xiaoping, Hong Kong, Macao ve Tayvan ve Çin anakarasının hepsinin Çin’e ait olduğunu belirterek ilerleyen zamanlarda bu bölgelerin Çin’e dahil olması halinde “Tek Ülke İki Sistem” politikasının izleneceğini söyleyerek bu ülkelerdeki rejimlerin anakaradaki rejimin vesayeti altında kalma ihtimalinin, bu ülkelerin halklarında yaşattığı korkunun gereksiz olduğunu belirtmiştir. İlerleyen zamanlarda birleşecek olan bu topraklar zamanla birbirine entegre olduğunda mevcut iki farklı sistem de birbirlerine zamanla uyum sağlayarak gelişeceklerdir. Bu düşünce 1984 yılında Çin’in en yüksek yasama meclisi olan “Çin Ulusal Halk Yasama Meclisi” tarafından bir devlet politikası olarak izlenmiştir.

Bu prensip önce Hong Kong'un sonra da Macao'nun Çin Halk Cumhuriyeti'ne özerk bölge olarak dâhil olmasıyla işlerlik kazanmıştır. Fakat 1997'de Çin'e dâhil olan Hong Kong'da aradan geçen 22 yıla rağmen bu sistemin tam anlamıyla işlediği söylenemez. Geçmiş dönemde Çin anakarasından farklı olarak uluslararası sistemde İngiltere'nin sömürgesi olarak var olan Hong Kong kapitalist ve liberal değerleri benimsemiş, hatta bu değerlerin neredeyse göz alıcı sembollerinden birisi olmuştur. Çin Halk Cumhuriyeti reform dönemlerinden önce kişi başına geliri dünyanın en yoksul ülkeleri seviyesindeyken Hong Kong ise bir sanayii ve ticaret merkeziydi. Doğal olarak Hong Kong önce kendisini model olarak yapılanmaya giden ve sonrasında kendi yapısına entegre etmeye çalışan Çin Halk Cumhuriyeti'nin kendi üzerinde herhangi bir müdahalesini kabul etmeyerek, toplu kitlesel eylemlerde bulunarak tepkisini koymuştur. Bu süreç günümüzde de hala sıkıntılarıyla devam etmektedir ve uluslararası arenada da Çin Halk Cumhuriyeti'nin başını ağrıtmaktadır.

Bu sistemin Tayvan içinde uygulanabilirliğini savunan Çin Halk Cumhuriyeti son dönemde Tayvan ile arasındaki ticari ve iktisadi bağların gelişmesini ve 2003 yılından itibaren en büyük ticari partneri olmasını örnek göstermiştir. Ayrıca bu meseleyi bir iç işleri meselesi olarak gören Çin, Tayvan'ın egemenlik haklarında kendinde mahfuz olduğunu ve bu sorunun “Tek Ülke İki Sistem” prensibiyle çözülebileceğini savunmaktadır.

“Öte yandan Çin ile Tayvan arasında ilişkiler Çin'in ekonomik olarak büyük atılım gerçekleştirmesi ve yükselen bir güç haline gelmesi yumuşama göstermiştir.2003 senesinden bu yana Tayvan'ın ihracatında bir numaraya yükselen Kıta Çini'nin şimdiki kalkınmasını sürdürdüğü sürece uzun seneler Tayvan'ı besleyen en büyük ekonomik güç olamaya devam edeceği söylenebilir. İki taraf arasındaki ticaret hacminin 100 milyar \$ boyutunda olması da ticaretin boyutunun ne kadar büyük olduğunu daha net açıklamaktadır.”(Alagöz,2010)

Fakat Hong Kong gibi Çin'in ancak bir şehri olacak bir toprak üzerinde bile bu kadar süre sonra hala tam anlamıyla oturamayan bu sistem, geçmişten gelen derin ayrılık ve anlaşmazlıklar yaşamış her ne kadar aynı soydan da olsa bu yaşananların etkisinde kalmış “Tayvan üzerinde ne kadar etkili olabilecektir?” Bu da ayrı bir tartışma konusudur. Ayrıca adanın ve bölgenin stratejik konumu dolayısıyla Tayvan için tam anlamıyla bir Çin hakimiyeti pasifikteki diğer ülkeler ve ABD'nin ne kadar kabul

edebileceği bir durum olduğu hala muallaktır. Bir yandan Çin'in "Tek Çin" prensibini destekleyen ABD diğer yandan adayı silahlandırarak ve gerektiğinde koruyacağını belirterek Çin Halk Cumhuriyeti'ne ne kadar samimi bir yaklaşım içinde olduğu tartışılır bir haldedir. Bu politika zaten aşına olduğumuz ABD'nin klasik "havuç-sopa" taktiğidir.

Diğer taraftan da pasifikte denizde hem ticari alanda hem de her alanda tam anlamıyla egemen olacak bir Çin'i pasifik hattındaki diğer ülkelerinde çokta benimseyebileceğini söylememiz doğru olmaz. Bölgede yıllarca yüzünü Batı'ya yöneltmiş ve neredeyse Asya coğrafyasından kendisini soyutlamaya kadar varmış olan bir Japonya başta olmak üzere bu durumun kabulleneceğini söylememiz gerçekçide olmaz.

Fakat ortada bir gerçek vardır ki bugün var olan "Washington Konsensüsü" ve 1980 sonrası Reagan ve Thatcher'in başını çekerek oluşturduğu genişlemeci ve para ve tüketime dayalı muhafazakâr "Monetarizm"e yani paracılığa dayalı akım ilk şokunu 2001'de yaşamış ve ardından deyim yerindeyse çöküşünü 2008'den sonra ilan etmiştir. Bu dönemden sonra dünya için alternatif arayışlarının başını çeken Çin eğer bu işin başına geçerse ki bütün dünyada bu şoktan sonra sorgulanan bu liberal ve tüketime dayalı kapitalist anlayış yerini Çin'in icat ettiği "Piyasa Sosyalizmi" anlayışına bıraktığında o zaman uluslararası sistem içinde de Çin'in bir entegrasyon sorunu yaşamayacağını ve yakın çevresindeki bu kendi egemenlik alanı saydığı topraklardaki doğal olarak uyum sağlayabileceğini söyleyebiliriz. Ama dünya tarihinde güç geçiş dönemlerinin öyle çok barışçıl ve yumuşak bir halde de olmadığını göz önüne alırsak önümüzdeki sürecin ne olacağını kestirmek çok zor bir haldedir.

2.5. Çin Halk Cumhuriyeti ve Japonya İlişkileri

Artık Asya'nın ve Uzakdoğu'nun iki ekonomik başat gücü olarak değerlendirebileceğimiz Japonya ve Çin arasındaki ilişkiler tarih boyunca hep çalkantılı olmuştur. Bu konfüçyanist ve neredeyse aynı kültür öğelerini taşıyan iki toplumun ilişkilerine önce Japonya penceresinden bakarak başlayalım.

2.5.1. Japonya Asya'nın Batılı Yüzü

Japonya ve Japon toplumu Asya için, geçmişteki durumuyla pek hoş karşılanmayacak hatıralara sahiptir. Önceleri kendi içinde Çin gibi kapalı bir toplum

yapısına sahip olan ve ada ülkesi olması dolayısı ile de pek dışa açık olmayan Japonya, İmparator Tokugawa döneminde Amerikan gemilerinin kıyıya yanaşması ve üstün donanma güçleriyle limanlara hâkim olması ile bir şok yaşamış ve içine kapalı kalmanın bedelini ödemiştir. Ne tesadüftür ki benzer süreci Çin’de deneyimleyecek ve kabuk değiştirmek zorunda kalacaktır.

“Doğu Asya’da bölgesel ilişkileri belirleyen şartlar ancak Japon tarihinin tam olarak anlaşılmasıyla mümkün olabilir. Japonlar, 1603-1867 yılları arasında Tokugawa dönemi adı verilen dönemde yaklaşık iki buçuk asır süreyle dünyadan tam bir yalıtım hâlinde, ancak büyük ölçüde istikrar içinde yaşadılar. Amerikalı Amiral Perry 1854 yılında dev gemilerini Japonya açıklarına demirlediğinde Japonlar neye uğradıklarını şaşırmış, âdeta bir rüyadan uyanmışlardı. Perry ve onu takiben Avrupalı güçler birer birer zayıf düşen Tokugawa Şogun’una ağır şartlar içeren kapitülasyonları dayattılar. Genç milliyetçi samuraylar, Japonya’nın içine düştüğü bu durum karşısında şaşkına dönmüşlerdi. Nitekim bu genç samuraylar güçlerini Batı karşısında âciz duruma düşen Tokugawa rejimine karşı birleştirerek başlattıkları ayaklanma sonucu, sürgünde bulunan Japon imparatorunu başa geçirip yeni bir merkezî devlet kurarak Meiji dönemini başlattılar. Milliyetçi samuraylar Japonya’nın etrafını saran Batı’ya karşı güçlü olmanın, ancak modernleşme ve Batılılaşma suretiyle mümkün olabileceğine ikna olmuşlardı.

(<http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=12&makaleid=3473>)

Bu dönemden sonra 1868 yılında “Meiji Restorasyonu” süreciyle kendini yenileyen Japonya yüzünü tamamen Batı’ya dönerek Asyalı içe kapalı kimliğinden kopuş sürecine girmiş ekonomik ve sınaî olarak atağa kalkmış 80’lerde bütün dünyanın “Japon Mucizesi” adı verdiği sürecin temelini o zamanlarda atmıştır. Bu yolla erken Asya için erken sanayileşme sürecine giren Japonya sömürge arayışına girişmiş ve Kore’de bulunan zengin demir ve kömür cevherleri dikkatini çekmiştir. Ayrıca Kore’nin Japonya karşısındaki stratejik konumuda olayın başka bir yüzüydü. Kore üzerinde deyim yerindeyse Çin İmparatorluğu’na ait bir sistem olan “Haraççı Sistem” vasıtasıyla Çin egemenliği bulunuyordu. Bu sistem vergiye dayalı ve Çin imparatoruna itaatin esas alındığı bir sistemdi. Japonya Batılılaşma yolunda Kore’yi de kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeye ve üzerine baskı yapmaya kalkışınca Çin’le karşı karşıya geldi ve 1894-1895 yılları arasında yaşanacak olan ve tarihte 1.Japon-Çin savaşı olarak

anılacak olan savaş patlak verdi. Savaş sonrasında hazırlıksız yakalanan Çin ağır koşullar içeren Shimonoseki Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır. Bu savaşın etkisi Çin'de 1911 yılında Çin Cumhuriyeti'nin kurulmasına kadar gidecektir.

2.5.2. Shimonoseki Antlaşması

“Yenilgi ile yüzleşen Çin Shimonoseki Antlaşması'nı 17 Nisan 1895 tarihinde imzaladı. Anlaşma Kore'nin tam bağımsızlığını içermekteydi ve Çin, Fengtian'ın doğusundaki Liadong Yarımadası'nı, Mançurya'yı (bugünkü Liaoning Bölgesi, Çin), Tayvan ve Pescadores Adaları'nı Japonya'ya "daimi olarak" devredecekti. Ek olarak tazminat olarak 200 milyon Kuping (o zaman için İngiliz veya Alman yapımı modern bir savaş gemisi için ödenecek fiyata denk miktarda para) ödenmesi, Japon gemilerinin Yangtze Nehri'nde çalışması ve ticari limanlarda üretim fabrikaları işletmesini içeren ticari bir anlaşma imzalanmasını da içeriyordu. Bu "Japon Emperyalizmi"nin doğuşunu sembolize ediyordu. Bu zafer ayrıca Japonya'nın Batılı devletlerle aynı zeminde ve Asya'da etkili bir güç olduğunu kanıtladı. Endüstriyel ve politik gelişmelerin hızı sıkça 1860'lardaki Japonya'nın politik gelişmesiyle aynı zamanlara denk gelen Almanya'nın gelişimi ile eşit olarak kıyaslanıyordu” (Wikipedia).

Bu anlaşma ile de bu dönemde Çin, Tayvan'ı Japon egemenliğine devretmiştir. Daha sonra Çin içerisinde bu anlaşmanın ağır şartları tepkiye neden olacak ve olaylar imparatorluğun çöküşüne kadar uzayacaktır. Bu anlaşma aynı zamanda Japonya için bir psikolojik üstünlük sağlayan bir hadisedir. Çünkü eski Konfüçyanist medeniyet rehberi Çin'i, yeni Batılı Japonya kimliğiyle mağlup etmiştir.

2.5.3. İkinci Dünya Savaşı Dönemi Çin ve Japonya ilişkileri

Bu süreçten sonra Asya üzerinde egemenlik kavgasına devam eden Japonlar 1905'te de Rusya'yı mağlup edince Japonya dikkatleri üzerine çekmeye başlamıştır. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nda Japonya üzerine ilgisi artmıştır. Bu zaferle Japonya artık yerini pekiştirmiş kendini Batılı olarak görmeye başlamıştır.

1.Dünya Savaşı'na İngiltere ile müttefik olarak giren Japonya savaş sonunda masaya oturduğunda eşit şartlar istedi ve “Irkların Eşitliği” ilkesinin Birleşmiş Milletler Beyannamesi'ne dahilini istedi. Fakat red yanıtını alınca ve toprak paylaşımında kendisine pasifikte birkaç tane ada bırakılınca Japonya, Batılı emperyalist güçlerin

gerçek yüzünü gördü ve Batılılaşma politikasından tekrardan Asyalılık kimliğine dönüş yapmak zorunda kaldı. Savaşın galipleri Japonya'nın pasifikten dışarı çıkmasını istemiyorlardı.

1930 yılında Sovyetler Birliği, Çin içerisindeki Mançurya'yı kısa süreli işgal ederek geri çekildi. Bunun üzerine Japonya'da 1931'de Rus yayılcılığını bahane ederek Mançurya'da darbe yaptı ve kendi istediği bir hükümeti kurdurdu. Buraya soktuğu askerlerle Çin'de karmaşaya sebep oldu ve Milliyetçi Çin, Komünist Çin ve Japon kuvvetleri arasında çatışmalar başladı.

Ama asıl fitili çekecek olay 1937 yılında Japonların Nanking'de düzenlediği saldırı olmuştur. Bu saldırı 250,000'den fazla sivilin ölmesine sebep olmuş ve o esnada orada bulunan Amerikalı misyonerlerin şahit olmasına ve görüntü almasına sebep olmuştur. Bu olayı ABD kendi için bir meydan okuma olarak algılamıştır, çünkü Çin'i korumaya çalışmaktadır. ABD baskı yaparak Japonya'yı Çin işgali fikrinden vazgeçirmiştir. Fakat daha sonra da durmayan Japon kuvvetleri ABD gemilerini taciz etmeye devam edince ABD tepkisi daha da sert hale gelmiştir. Akabinde yaptıkları Pearl-Harbor baskını ABD'yi fililen savaşa girmek durumunda bırakmış ve savaş iki atom bombasının Hiroşima ve Nagazaki şehirlerine bırakılmasıyla Japonya adına tam bir hezeyanla sonuçlanmıştır. Bu süreden sonra Çin topraklarından çekilen Japonya kendi içinde tekrardan yapılanmaya girmek zorunda kalmıştır. Fakat Japonya'nın bu agresif ve saldırgan tutumu Asya'da başta Çin olmak üzere diğer ülkeler üzerinde olumsuz etkiler bırakmış ve bu etkilerin bıraktığı olumsuz bakış açısı hala sürmektedir.

2.5.4. Günümüzde Çin ve Japonya

Savaştan ağır bir fatura ile çıkan Japonya kendini toparlama sürecine girişti. Bu esnada Çin işgalinin sonucunda ağır bir tazminat ödemek zorunda kalan Japonya'dan, Çin bu tazminatı talep etmeyerek iki ülke arasında olumlu rüzgârların esmesine sebep oldu. Daha sonrasında ise Japonya özellikle reform döneminde Çin'in yararına olumlu işler yaparak Çin içerisinde ağır sanayi altyapısının hazırlanmasında yardımcı oldu. Yani Japonya her ne kadar bölgede sevilmeyen bir güç olsa da buradaki kalkınmanın başlangıcını yapan ülkedir. Tarih eğer ortada bir Çin gerçeğinden bahsedecekse, Japon mucizesi de onun kadar unutulmayacaktır.

“19. yüzyılda sanayileşmeye başlayan tek Asya ülkesi Japonya’dır; başka bir deyişle, o tamamen özel olan Batı kulübünün davetsiz tek misafiridir. 1914 öncesinde hızla sanayileşerek ve sonra tekrar 1939 öncesinde sanayileşen Japonya, her türlü standarda göre, Batı’yı taklit etme çabasında olağanüstü başarılıdır; 1945’e gelindiğinde Doğu Asya’nın büyük bir kısmını kolonileştirmiş ve ardından 1980’lerde Batı ülkelerinin çoğunu kişi başına GSMH bakımından geride bırakmıştır. Doğu Asya kaplanları, şaşırtıcı olmayan bir şekilde, 1950’lerin sonlarından itibaren ekonomik sıçramalarına başladıklarında, bu ülke etkili bir ekonomik bir model olarak hizmet etmiştir. Eğer Asya modernitesinin doğasını anlamak istiyorsak Japonya iyi bir başlangıç noktasıdır; çünkü o, şüphesiz en gelişmiş örnek olmaya devam etmektedir. Ama sadece Japonya’nın Doğu Asya’nın bir parçası olması onun bölgenin temsilcisi olduğu anlamına gelmez, aksine Japonya, göreceğimiz gibi, birçok bakımdan benzersizdir” (Jacques, 2016, s. 57).

Aynı zamanda bugün kullanılan Japon alfabesinde Çin kökenlidir. Buna bakarak dönem Çin edebiyatının da Japonya’da önemli etkilere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Daha önce de bahsettiğimiz üzere refomlarda Çin üzerinde olumlu izler bırakmış olan Japonya adeta tarihteki hatalarının diyetini ödemekteydi. Zaten Deng Xiaoping Japonya ziyaretinde de Japon modernitesini örnek almak amacıyla olduğunu itiraf etmiştir.

“Deng evsahiplerine Japonya’ya üç sebeple geldiğini söyledi: Barış ve Dostluk Anlaşması’nı resmi kılan belgeleri alıp vermek, yakın geçmişte Çin-Japon ilişkilerini güçlendirmeye adanmış Japon dostlara Çin’in duyduğu minnettarlığı ifade etmek ve tıpkı Xu Fu gibi “gizli sihirli iksiri” bulmak. Japon dinleyiciler güldü; 2 bin 200 yıl önce İmparator Qin tarafından Japonya’ya sonsuz yaşam iksirini bulmak üzere gönderilen Xu Fu’nun hikâyesini iyi biliyorlardı. Deng, sözlerine “iksiri” derken kastettiği şeyin modernleşmenin sırrı olduğunu söyleyerek devam etti. Modern teknoloji ve yönetim biçimleri hakkında bir şeyler öğrenmek istediğini ifade etti. Takip eden iyi niyetli bir şakalaşma sırasında Japonya’nın alt meclis üyelerinden Hori Shigeru, en iyi iksirin Çin ve Japonya arasındaki iyi ilişkiler olacağını söyledi. Deng daha sonra Kyoto’daki Nijo Kalesi’ni gezerken evsahibi ona şöyle dedi: “Burada gördüğünüz kültürün tamamını atalarımız Çin’den öğrenmiş ve zamanla bize özgü bir şekilde

uyarlamıştır.” Deng hemen yanıtladı: “Şimdi (öğrenci ve öğretmen) yer değiştirdi” (Vogel, 2011, s. 302).

2.5.5. Senkaku-Diyaou Adaları Sorunu

Çin İle Japonya arasında yıllardır süregelen diğer bir sorunda Güney Çin Denizi’nde bulunan ve Japonya’ya yaklaşık 370,Çin’e ise 350 km uzaklıkta bulunan Japonya’nın Senkaku, Çin’in ise Diyaou adını verdiği adalar sorunudur. Esas sorun ise toprak egemenliğinden ziyade bu adanın bulunduğu bölgenin zengin doğalgaz ve petrol yataklarına sahip olmasıdır.

“İki ülke arasındaki anlaşmazlık esas olarak 1970’lerin başındaki bölgenin petrol ve doğalgaz kaynakları açısından zengin olduğunun (kaynakların değerinin yaklaşık 6 trilyon dolar olduğu öne sürülmektedir.) açıklanmasıyla su yüzüne çıkmıştır. 1978’de Japonya’nın adacıklardan birine deniz feneri inşa edeceğini açıklamasına Çin tepki göstermiştir. Ancak 1990’lara kadar ciddi bir gerilim yaşanmamıştır. 1996 yılında BM Deniz Hukuk Sözleşmesi’nin onaylanması aşamasında Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) ve kıta sahanlığı hususları ilişkilerin yeniden gerilmesine neden olmuştur. Ayrıca aynı yıl milliyetçi Japon gençlerin adacıklara yeni bir deniz feneri inşa edip bunu hükümetin tanınmasını talep etmesiyle birlikte iki ülke aktivistleri arasında adacıklara çıkıp gösteri düzenleme yarışı başlamıştır. Bu durum iki ülkenin de araştırma gemileri göndererek varlığını artırma yoluna gitmesine yol açmıştır ki bu da devletlerin birbirini MEB ihlalleri nedeniyle eleştirmesini beraberinde getirmiştir.”(Alagöz,2012)

İki ülkeninde bu adalar üzerinde egemenlik adına ürettiği farklı tezler ve farklı bakış açıları vardır. Çin bu adaların geçmişten beri kendi egemenlik sınırları içerisinde olduğunu iddia ederken Japonya ise “Shimonoseki Antlaşması” ile bu adaların kontrolünün ve egemenliğinin kendinde olduğunu iddia etmektedir.

“Japonya’nın Adalar Üzerine Sürdüğü Tezler;

**1885’ten beri yapılan gözlemler sonucu “Terra Nullius”(kimseye ait olmayan toprak)statüsü,*

**1895'te Çin ile yapılan sonucu yapılan Shimonoseki Antlaşmasıyla adalar üzerinde egemen güç olduğunu,*

**Senkaku/Diyaou adalarının ismen Shimonoseki Antlaşmasıyla kazanıldığını,*

**1895 yılında adaların Japonya egemenliğinde olduğu dönemde adada ticari faaliyetlerin olduğu,*

**1951 San Francisco Barış Antlaşmasıyla Japonya'nın bölgedeki adalarla ilgili talebi olduğunu fakat Çin'in böyle bir talebi olmadığını,*

Japonya'nın adalar meselesinde tezlerini öne sürdüğü başlıca noktalar bunlar olmuştur.

Çin'in Adalar Üzerine Sürdüğü Tezler;

**Çin adaların imparatorluğu bağlı olan Tayvan eyaletine ait olduğu ve Japon korsanlarına karşı bir koruma mevzisi olduğu (1368-1911) ve bunun imparatorluğun resmi kayıtlarında mevcut olduğu,*

**Japon askeri akademisyen Shihei Hayashi'nin çizdiği 1785 tarihli bölge haritasında adaların Çin'in parçası olarak gösterildiği,*

**Adanın Tayvan'a bağlı olduğu dönemde ticari faaliyetlerin bulunduğu,*

** 1403 tarihli denizler, limanlar, hakkında bilgi veren seyrüsefer kitapların olduğu,*

Çin Halk Cumhuriyeti'nin adalar üzerinde tezlerini savunduğu noktalar olmuştur.

Çin'in Bakış Açısı;

Çin'in konuya bakışı; milliyetçi bir yaklaşım olan Çinlilerin, Japonya'nın 1930-1945 yılları arasında kendi ülkelerinde yapılan katliamlara dayalı olarak tarihsel düşmanlık nedeniyle adalara "milli dava" bilinci ile bakmaktadır.Çin Halk Cumhuriyeti'nin son yıllarda ekonomik, siyasi ve askeri olarak önemli bir dünya gücüne dönüşmesi, bu noktada adımlarını daha iddialı atmasını sağlamaktadır.

Japonya'nın Bakış Açısı;

Japonya son yıllarda iddialı duruma gelen Çin'in dış politikası, ekonomisinin hızla yükselmesi, bu yükselmenin getirdiği askeri modernleşme Japonya tarafından kaygıyla karşılanmakta ve ülkede Çin karşıtlığı artmakta, savunma birimleri Çin'in saldırı birimleri Çin'in saldırı savaş ihtimali üzerine yönelik güvenlik politikalarına yönelmektedir.”(Alagöz,2012)

Olaya bir de dışarıdan müdahil olan ve pasifikteki durumu kontrol altında tutmak isteyen ABD'de dâhil olmuştur. Burada karşısına yükselen bir güç olarak çıkan Çin'i baskı altında tutmak isteyen ABD'de burada Japonya ile 1960 yılında imzaladığı “Karşılıklı Güvenlik ve İşbirliği Antlaşması”nı gerekçe göstererek olası bir Çin müdahalesinde Japonya tarafını destekleyeceğini vurgulamıştır.

“ABD'nin Yaklaşımı;

1972 yılında Çin Halk Cumhuriyeti ile ABD arasında başlatılan detant (yumuşama) sürecinden itibaren Uzak Asya'daki toprak tartışmalarına müdahil olmamışsa da 1960 yılında ABD-Japonya arasında imzalanan “Karşılıklı İşbirliği ve Güvenlik Antlaşması” gereğince müttefiki Japonya'ya yapılacak bir saldırı da olaylara müdahil olacağını belirtmiştir. Nitekim ABD 2010 yılında Çin-Japonya arasında yaşanan balıkçı teknesi krizinde ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton Senkaku adalarının Karşılıklı İşbirliği ve Güvenlik Antlaşması kapsamında olduğunu silahlı saldırı durumunda Japon topraklarını koruyacağını dile getirmiştir.”(Alagöz,2012)

Bu sorun geçmişte yaşadığımız Türkiye ve Yunanistan arasındaki “Kardak Kayalıkları” sorununa benzer bir sorundur. İki ülke arasında zaman zaman gerilimler yaşanmış olsa da iki ülkenin birbirinin en büyük ticari partneri olması sebebi ile gerilim daha fazla tırmanmamış, ama bölge dışı aktörlerin işine yarayan bir sorun olarak kalmıştır.

“Senkaku adaları sorunu çözülmemekle birlikte çatışma ortamının olabileceği ihtimali kısa vadede öngörülememektedir. Bunun temel sebebi ise bölgedeki ülkelerin güçlü ticari bağlarının olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim Çin ile Japonya arasındaki ticaret hacmi (333 milyar dolar civarı) olduğu, ayrıca Çin'in Japonya'nın birinci ihraç pazarı olduğu, ülkelerin çeşitli sektörlerde birbirlerine bağımlı olması sorunu dengeleyen unsurların başında

gelmektedir. Adalar konusunda gerilim tırmansa da küresel sistemde birbirine bağımlı olan Çin-Japonya'nın ekonomik olarak soruna dayalı bir ekonomik çöküntü yaşamak istememlerinden dolayı adalar sorunu nedeniyle savaş ihtimalinin uzak olduğu fakat bölge dışı aktörlerin anlaşmazlıklardan faydalanmak istediği zaman, duran bir sorun olarak kalacaktır.” (Mardin Büyükşehir Belediyesi 2018)

Ayrıca 2016 yılında Japonya Başbakanı Shinzo Abe'nin yaptığı “Yasukuni Tapınağı” ziyaretinde Çin ve Güney Kore'nin tepkisini çekmiştir.

“Bunun yanında Çin ve Güney Kore, Japon siyasetçilerin, 14 savaş suçlusunun kutsandığı tapınağa ziyarette bulunmalarına tepki gösteriyor. Güney Kore ve Çin, daha önce Başbakan Abe'nin tapınağa adak göndermesini, Japonya'da iktidar ve muhalefet partilerinden 100 kadar milletvekilinin tapınağı ziyaretini, "Japonya'nın hala tarihle dürüstçe yüzleşmediğinin göstergesi olduğunu" belirterek eleştirmişti.

Ancak Yasukuni Tapınağı, Japonya Başbakanı Abe için özel önem taşıyor. Abe'nin 2. Dünya Savaşı sırasında Mühimmat Bakanı olarak görev yapan büyükbabası Nobukue Kişi, savaşın ardından gözaltına alınmış, savaş suçu işlediği gerekçesiyle mahkûm edilen üst düzey devlet yetkililer arasında yer almaktan son anda kurtulmuştu” (Japonya Başbakanı Şinzo Abe'den, 2018).

Sonuç olarak yükselen Asya coğrafyasının tartışmasız iki büyük kültür ve ekonomi devi olan Japonya ve Çin uluslararası alanda iki sınır komşusu olmaları ve geçmişte yaşadıkları sorunlar nedeniyle doğal olarak birbirlerine mesafeli durmaktadır. Fakat şu gerçektir ki, Japonya ve Çin eğer engelleri aşarak geçmişi unutup, birbirlerine müttefik olurlarsa iki aynı kültürden gelen ve aynı yollardan geçerek kalkınan iki gücün gelecek dönemde Asya merkezli bir dünyada tartışılmaz derecede bir ağırlığa sahip olacakları kesindir.

2.6. Çin Halk Cumhuriyeti ve Kore Demokratik Cumhuriyeti İlişkileri

1945 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinin ardından Japonlar'ın Kore yarımadasından çekilmesiyle, kuzeyde SSCB tarafından kontrol edilen alan sosyalist bir devlet olan Kuzey Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. İlk devlet başkanı Kim İl Sung'tur.

Aynı şekilde yarımada'nın güney tarafında ise ABD güdümlü olan Güney Kore kurulmuştur. 1950 yılında Kuzey Kore'nin agresif tutumu ve Güney Kore'yi işgale kalkışması sonucu sınırda çatışmalar patlak vermiş sonuç olarak 2 milyon Koreli'nin hayatına mal olan Kore Savaşı 1953 yılında bitmiştir. Burada Nato bünyesinde Türk Tugayı'da görev yapmış ve sınırda başarılı bir savunma göstererek savaşın Güney Kore ve Nato lehine kazanılmasında büyük katkılar sağlamıştır.

Savaş esnasında Çin Halk Cumhuriyeti ve SSCB Kuzey Kore'ye hem askeri hem de lojistik destek sağlamışlardır. Savaş sonrasında tıpkı Çin ve Sovyet Bloğu'nun uğradığı kaderi yaşayan Kuzey Kore dünyadan izole olmuş ve kendi içinde kapalı bir toplum şeklinde var olmuştur. Kuzey Kore'nin şu anda ticaretinde bariz Çin egemenliği görülmekte ve en büyük desteği uluslararası kamuoyunda da Çin'den almaktadır. Fakat Kuzey Kore'nin 1960'larda Amerikan istihbarat uçağını düşürmesi ve 1993'te Uluslararası Atom Ajansı'nın nükleer teftişine izin vermemesi başını epey ağartmış, bu yolla da en büyük müttefiki olan Çin Halk Cumhuriyeti'ni de tedirgin etmiştir. 1991 yılında Güney Kore ile BM üyesi olan Kuzey Kore 2003'te NPT yani Nükleer Silahların Yayılması Anlaşması'ndan çekilmiştir. Böylece şimşekleri iyice üzerine çeken Kuzey Kore uluslararası alanda Çin'i de zor durumda bırakmaya devam etmiştir. Yakın zamanda iki Kore arasındaki gergin ilişkilere mevcutken günümüzde ise sıcak bir diyalog ve gündem oluşmuş iki ülkenin liderleri arasında görüşmeler yapılmaya başlamıştır.

Tablo 6.

2013 ve 2015 Yılları Arası Kuzey Kore'nin İhracat Rakamları

<i>(1.000 ABD Doları)</i>			
ÜLKE	2013	2014	2015*
TOPLAM	3625372	3403261	3043026
Çin	2,927,497	2,867,699	2,506,690
Hindistan	76,224	108,621	99,006
Pakistan	43,302	42,283	45,730
Burkina Faso	7,291	24	35,747
Tayvan	37,580	40,363	29,897
Sudi Arabistan	8,890	6,432	25,627
Şili	5,375	4,297	23,901
Paraguay	11,460	14,665	16,844
Brezilya	68,756	20,212	15,642
Türkiye	3,467	1,125	14,718
Meksika	14,440	10,428	14,203
Zambiya	223	1,213	13,934
Hong Kong	780	6,561	13,118
Çek Cum.	12,260	6,298	11,772
Benin	955	5,082	11,699

Kaynak: <https://www.sozcu.com.tr/2017/ekonomi/rakamlarla-kuzey-kore-ekonomisi-1998632/>

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Kuzey Kore'nin ticaretinde Çin % 90'a varan bir paya sahiptir.

İlerleyen zamanlarda Kuzey Kore için ekonominin olumsuz verdiği sinyaller dolayısı ile bir dışa açılım ve reform süreci yaşanabileceği ve bu süreç için Güney Kore ve Çin aktif bir rol oynayabileceği hatta iki toplumun birleşebileceği ihtimalleri de mevcuttur.

2.7. Çin Halk Cumhuriyeti ve Güney Kore İlişkileri

27 Temmuz 1953'te Kore Savaşı'nı bitiren ateşkes antlaşması ile 38.paralelin güneyinde kurulan Güney Kore, Kuzey Kore'nin aksine başkanlık sistemi ile yönetilen serbest piyasa ekonomisine dayalı bir ekonomisi olan dışa açık bir ülkedir. Güney Kore her ne kadar sorunsuz bir ülke gibi görülse de ülkenin kuruluşundan 2000'li yılların başına kadar sancılı dönemler eksik olmamıştır.

Ülke tarihinde birçok kez yönetim el değiştirmiş ve tam manasıyla demokrasinin oturması uzun bir süreç almıştır. Buna rağmen ülke Asya'da Japonya'dan sonra 1960'lı yıllarda atağa geçen diğer ekonomi olmuş ve bir başarı öyküsü de burda

yazılmıştır. Savaş yıllarında yoksulluk ve açlıklamücadele eden Güney Kore bugün dünyanın on birinci büyük ekonomisi olmuş ve Güney Koreliler bumucizeye “Han Nehri Mucizesi” adı vermişlerdir. Hatta Kore Savaşı’nda Türk Tugayı’nın verilen Amerikan kumanyaları içerisinde bulunan domuz etli konserveleri yolda gördükleri fakir Kore halkına vermeleri bile bugün Koreliler tarafından unutulmayacak bir davranış olarak hafızalarına kazınmıştır.

“Fakat bu arada bazı konservelerde domuz eti bulunması Türk askerlerini telaşlandırmıştı. Askerler kısa sürede, üzerinde "Bacon" yazılı domuz etli konserveyi diğerlerinden ayırt etmeyi öğrendi ve bunları yemeyerek yol boyunca gördüğü fakir Korelilere vermeye başladı. Kore köylüsü, hiç beklemediği bu yemeği sevinçle karşıladı” (Belge, 2011).

Güney Koreliler savaştan kısa bir süre sonra Japonların daha önce kendi içinde kurduğu ve “keiretsu” ağı adı verdikleri ailelerin devletler tarafından desteklenerek büyük şirketler kurmasıyla başlayan sistemi ”Chaebol” adıyla entegre ederek bugün ki ekonomik mucizeyi yaratmışlardır. Eğer Asya için bugün bir sıralama yapacak olursak önce Japonya sonra Güney Kore ve en sonunda Çin modernitesinden bahsedebiliriz.

Güney Kore daha önce Kore Savaşı’ndan ve Kuzey Kore’deki rejime destek vermesinden ötürü Çin ve Sovyet Bloğu ile ilişkilerini mesafeli tutmuştur. Bölgede Japon asimilasyonuyuda boğuşan Güney Kore neredeyse tek başına kalmış bir vaziyettedir demek yerindedir. Bu tehdit algısına Batı’ya dönük bir şekilde hareket eden Güney Kore, özellikle ABD başta olmak üzere Batılı müttefikleri ile sıkı ilişkiler kurmuş, burada kendine yeni bir alan oluşturmuştur. Bugün Çin’in yaptığı reformlar ve dışa açılma süreciyle Çin’le ilişkileri hayli gelişen Güney Kore her ne olursa olsun güvenlik prensibini elden bırakmamış, bu ilişkilere “Stratejik Ortaklık” gözü ile bakmıştır.

“Güney Kore, Kore Savaşı’nda Kuzey Kore’yi destekleyen Çin’i, Soğuk Savaş yıllarında düşman olarak görmüş, Tayvan ile ise diplomatik ilişkilerini sürdürmüştür. Soğuk Savaş’ın bitmesiyle birlikte 1992 yılında Güney Kore ve Çin arasında diplomatik ilişkiler kurulmuş, ticari ve ekonomik ilişkiler hızla yükselmiştir. Bugün Çin, Kore’nin ABD ile eşdeğer hacimde ticaret ortağı haline gelmiştir. Ayrıca, Güney Kore, 1990’lardan itibaren Çin’e önemli ölçekte yatırım yapan ülkelerden biri olmuştur. Güney Kore için Çin, Kuzey Kore’nin nükleer

silahlar geliştirme politikasını dizginleyebilmesi bakımından da önemlidir. Güney Kore dış politikası, yükselen Kore ekonomisi ışığında, Çin, Japonya ve ABD arasında arabulucu roller oynayabileceğini, bölgesel bir orta-güç devleti olarak bölgenin istikrarına katkı sunabileceğini öne sürmektedir. Çin ve Güney Kore, Kore'nin çok sayıdaki serbest ticaret anlaşmalarından birini imzalamıştır. Güney Kore, Çin ile eşit ortaklık, karşılıklı saygı ve işbirliği içinde hareket edilmesini istemektedir ve Çin Halk Cumhuriyeti ile olan ilişkilerini son zamanlarda "stratejik işbirliği" olarak tanımlamaktadır" (Esenbel, 2018).

Yakın zamanda kendisi için büyük tehdit olarak gördüğü Kuzey Kore ile hem Sovyet Bloğu'nun çökmesi hem de Çin'in dışa açılmasının etkisiyle sıcak ilişkiler kurmaya başlamış olası bir tekrar birleşme ihtimalini de gündemine dâhil etmiştir. "1953 Kore Savaşı'ndan bu yana yarımadayı ikiye bölen sınır hattını geçip Güney Kore'ye ayak basan ilk Kuzey Kore lideri oldu. Kim Jong-un ile Güney Kore lideri Moon Jae-in, sınır hattında el ele kameralara poz verdi. Kuzey Kore lideri Kim Jong-un ve Güney Kore lideri Moon Jae-in, bugün imzaladıkları ortak deklarasyonla "Kore Yarımadası'nda bundan sonra savaş olmayacak" dedi.

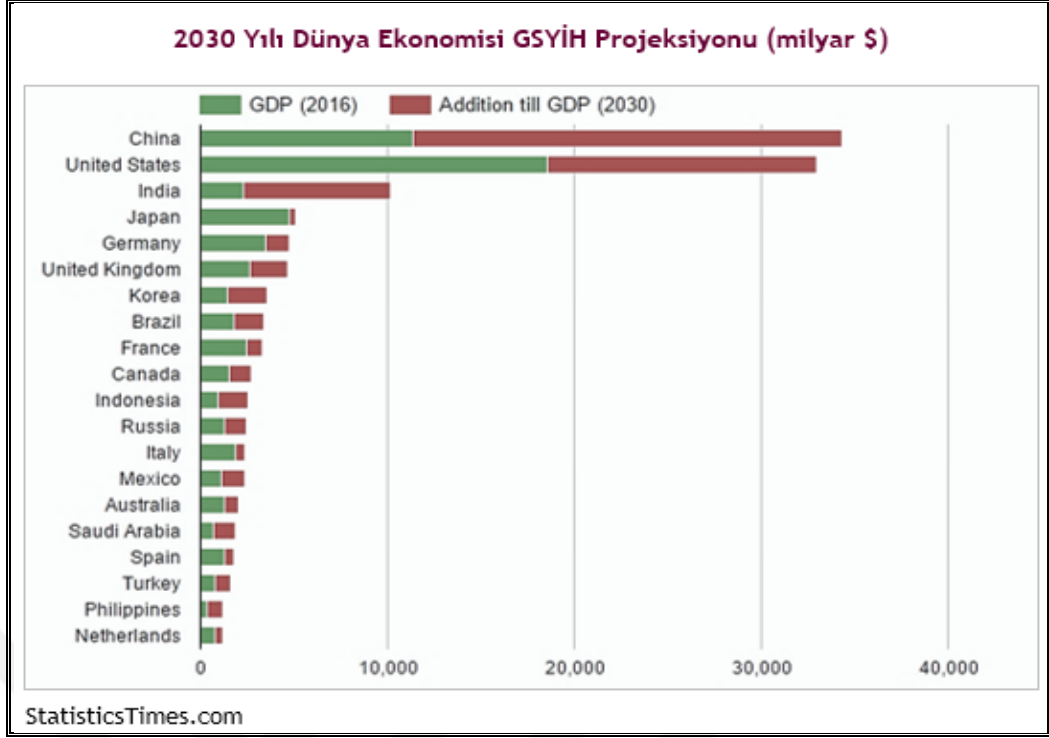
11 yıl sonra iki ülkenin liderler seviyesindeki ilk görüşmesinde Kore Yarımadası'nın tamamen nükleer silahlardan arındırılması için ortak çalışma konusunda da anlaşıldı" (BBC, 2018).

"Güney Kore'nin en çok ihracat yaptığı ülkeler Çin (\$149 Milyar), Amerika Birleşik Devletleri (\$ 69,4 Milyar), Vietnam (\$ 47,7 Milyar), Hong Kong (\$ 34,8 Milyar) ve Japonya (\$ 26,9 Milyar) bulunmaktadır. Üst ithalat kökeni Çin (\$ 98,1 Milyar), Japonya (\$ 54,2 Milyar), Amerika Birleşik Devletleri (\$ 48,7 Milyar), Almanya (\$ 19,7 Milyar) ve Diğer Asya (\$ 18 Milyar) olmaktadır" (OEC).

Görüldüğü üzere Kuzey Kore kadar yüksek oranda olmasa da bugün Güney Kore'nin de en büyük ticari ortağı Çin olmuştur.

2.8. Çin Halk Cumhuriyeti ve Hindistan İlişkileri

Bölgenin diğer kalabalık ülkesi ve Çin'in sınır komşusu olan Hindistan bugün elde edilen verilerin ışığında yükselmesi muhtemel diğer bir güç olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca nüfus oranında da Çin'i geçeceği hesap edilmektedir.

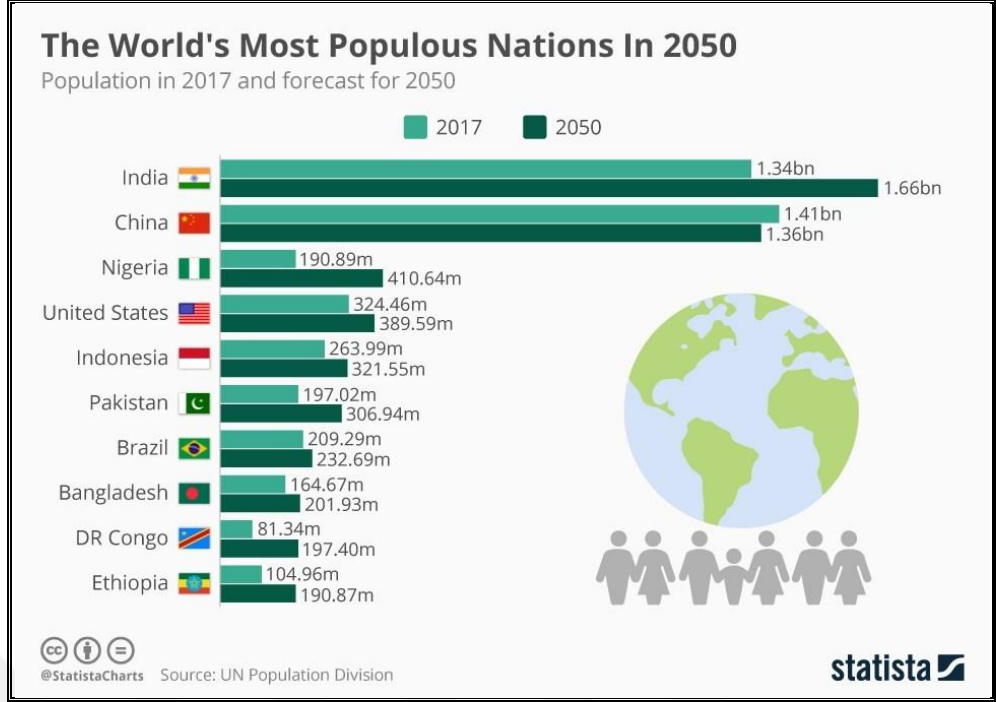
Grafik 9. 2016 Yılı İçin Ülkelerin Gelir Sıralaması Oranlamaları ve 2030 Yılında Beklenen Değişim

Kaynak: <https://www.paraborsa.net/i/dunya-ekonomisinde-tarihe-donusmu-yeni-ipek-yolu-ve-degis-en-ekonomik-guc-dengesi/>

*(Yeşil Alan = 2016 Yılı Verileri / Bordo Alan = 2030 Yılında Beklenen Muhtemel Veriler)

“Tabloya bakıldığında, en büyük ekonomiler arasında ABD 18 trilyon dolarlık GSYİH ile dünyanın en büyük ekonomisine sahip ülke konumunda bulunmaktadır. ABD’yi yaklaşık 11,8 trilyon dolarlık GSYİH ile Çin izlemektedir. Çin’i ise 11,6 trilyon dolar ise Euro Bölgesi izlemektedir. Avrupa ülkeleri ise sırasıyla Almanya 3,3 trilyon, İngiltere 2,8 trilyon ve Fransa 2,4 trilyon dolar ile sıralanmaktadır. Diğer büyük ekonomilere baktığımızda ise Hindistan 2 trilyon, İtalya 1,8 trilyon, Brezilya 1,7 trilyon ve Kanada 1,5 trilyon ile dünya ekonomisi içerisinde ilk 10 sırayı oluşturmaktadır. Ülkemiz ise sıralamada 718 milyar Dolar GSYİH büyüklüğü ile 18. sırada bulunmaktadır.

Dünya ekonomisinin geleceğe dönük yapılan projeksiyonlarında; ABD ile Çin arasındaki GSYİH farkı 5,4 trilyon dolara düşeceği ve 2030 yılında Çin 34,4 trilyon dolar dünyanın en büyük ekonomisi haline geleceği tahmin edilmektedir. Hindistan’ın 10,1 trilyon dolar ile ABD’nin (32,9 trilyon dolar) arkasından Japonya’yı geçerek 3. sıraya yerleşeceği öngörülmektedir. Hindistan 2030 yılında, Çin’in bugünkü durumuna benzer şekilde, yükselen ekonomik güç merkezi olarak görülecektir.”

Grafik 10. Dünya Nüfusu 2050 Yılı için Muhtemel Veriler

Kaynak: <https://www.statista.com/chart/9947/the-worlds-most-populous-nations-in-2050/>

* (Açık Yeşil Alan=2017 Yılı Verileri) (Koyu Yeşil Alan=2050 Yılı için Muhtemel Veriler)

“Birleşmiş Milletlerin yayımladığı yeni bir rapora göre, Dünya nüfusu 2030’da 8 milyarı aşacak ve 2050 yılına kadar 9,8 milyara ulaşacak.

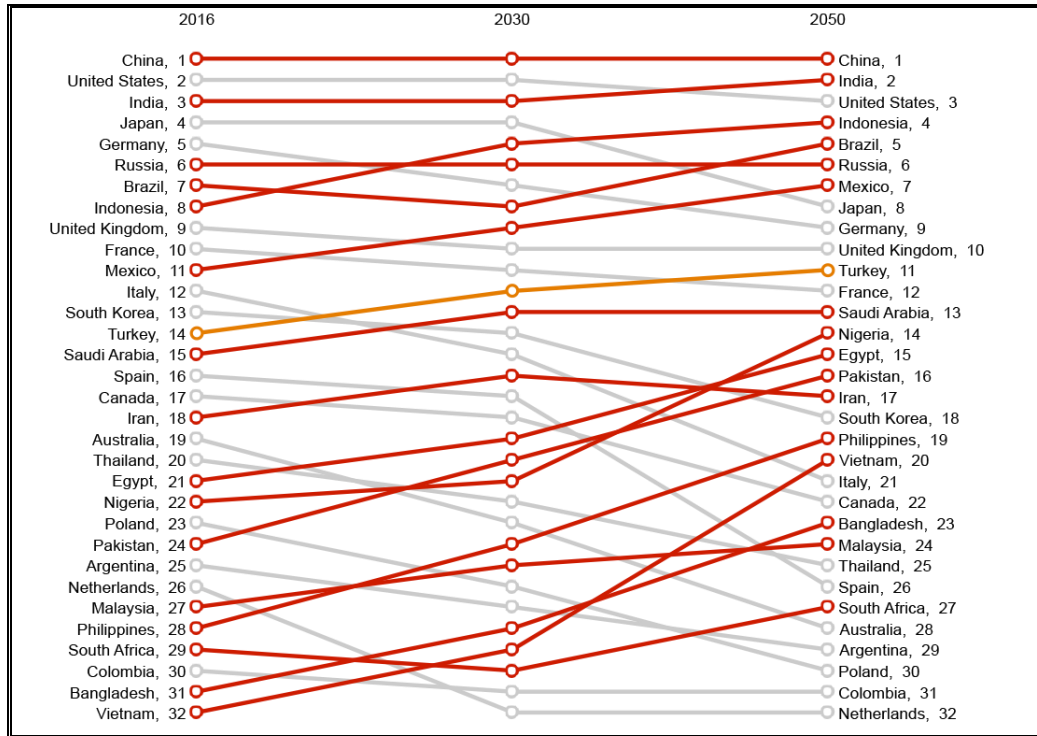
Ayrıca, raporda 2050 yılında Hindistan nüfusunun Çin’i geçeceği öngörülmüyor. Nijerya, Kongo, Pakistan, Etiyopya, Tanzanya, ABD, Uganda, Endonezya ve Mısır gibi ülkelerde de 2050 yılına kadar düzenli bir nüfus artışı bekleniyor” (Hayır Gazetesi, 2017).

Tablo 7.
2000 ve 2017, 2018, 2019 Yılı Ekonomik Büyüklüklerine Göre ilk 20 Ülke

Sıra	Ülke	2000	Sıra	Ülke	2017	Sıra	Ülke	2018	Sıra	Ülke	2019
1	ABD	10.252	1	ABD	19.391	1	ABD	20.494	1	ABD	21.345
2	Japonya	4.888	2	Çin	12.238	2	Çin	13.407	2	Çin	14.217
3	Almanya	1.955	3	Japonya	4.872	3	Japonya	4.972	3	Japonya	5.176
4	İngiltere	1.651	4	Almanya	3.677	4	Almanya	4.000	4	Almanya	3.964
5	Fransa	1.366	5	İngiltere	2.622	5	İngiltere	2.829	5	Hindistan	2.972
6	Çin	1.215	6	Hindistan	2.601	6	Fransa	2.775	6	İngiltere	2.829
7	İtalya	1.145	7	Fransa	2.583	7	Hindistan	2.717	7	Fransa	2.762
8	Kanada	745	8	Brezilya	2.056	8	İtalya	2.072	8	İtalya	2.026
9	Meksika	708	9	İtalya	1.935	9	Brezilya	1.868	9	Brezilya	1.960
10	Brezilya	655	10	Kanada	1.653	10	Kanada	1.711	10	Kanada	1.739
11	İspanya	597	11	Rusya	1.578	11	Rusya	1.631	11	Güney Kore	1.657
12	Güney Kore	561	12	Güney Kore	1.531	12	Güney Kore	1.619	12	Rusya	1.610
13	Hindistan	477	13	Avustralya	1.323	13	İspanya	1.426	13	İspanya	1.429
14	Hollanda	418	14	İspanya	1.311	14	Avustralya	1.418	14	Avustralya	1.417
15	Avustralya	399	15	Meksika	1.150	15	Meksika	1.223	15	Meksika	1.241
16	Rusya	278	16	Endonezya	1.016	16	Endonezya	1.022	16	Endonezya	1.101
17	Türkiye	273	17	Türkiye	851	17	Hollanda	913	17	Hollanda	914
18	İsviçre	272	18	Hollanda	826	18	Türkiye	784	18	S. Arabistan	762
19	S. Arabistan	190	19	S. Arabistan	687	19	S. Arabistan	782	19	İsviçre	708
20	Endonezya	180	20	İsviçre	679	20	İsviçre	704	20	Türkiye	706

Kaynak: <https://www.gidahatti.com/turkiye-dunyanin-kacinci-buyuk-ekonomisi-147178/>

Tablo 8.
Dünya Ekonomisi 2016 Yılı İtibarı ile 2030 ve 2050 Yılları için Muhtemel Verilerin Değişim ve Sıralmalarının İstatistiği

Kaynak: <https://www.pwc.com.tr/tr/yayinlar/arastirmalar/2050-dunya.html>

Asya'nın diğer kadim kùltürü olan ve Budizm ve Taoizm, Hinduizm gibi inançların beşiiği olan Hindistan'ın köklü bir geçmişı vardır. Tarih boyunca sırası ile Yunan, Türk, Arap, Mođollar ve İngilizler'in egemenliği altında kalan Hindistan içinde aşırı nüfusuyla çok dinlive çok kùltürlü bir yapı barındırmasına rağmen demokratik ve laik bir rejimle yönetilmektedir. Ülke dünyada tarım ürünleri açısından kendine yeten nadir ülkelerden birisidir.

Hindistan tarih boyunca sömürgecilik hareketlerinin hedefinde olmuştur. Ülkedeki çok kimlikli ve çok dinli etnik yapı sürekli olarak sömürgeci kuvvetlerin Hindistan'ın aleyhine kullandıkları bir durum arz etmiştir. Uzun yıllar İngiliz egemenliğinde yaşayan Hindistan'ın bu durumuna son veren bütün dünyada da bilinen önemli bir bağımsızlık ve kurtuluş figürü ve sembolü olan Mahatma Gandhi'dir. Mahatma hint dilinde "Kutsal Ruh" anlamına gelmektedir.

Bağımsızlığını almasına rağmen içindeki en önemli sorun olan Müslüman-Hindu çatışmasını iki devletli bir çözümle, yani bölünerek çözebilen Hindistan'ın kendi içinden çıkan bir müslüman olan devlet Pakistan ile bugün bile gündemden düşmeyen sınır anlaşmazlıkları ve çatışmaları sık sık dünya gündemini meşgul etmektedir. Aynı zamanda ülkenin üçüncü bir diğer dini grubu da Sihler'dir. Bu grupta zaman zaman bağımsızlık ve özerklik mücadelesi vermektedirler. Hatta Mahatma Gandhi'nin oğlu İndra Gandhi'nin devlet başkanlığı sırasında uğradığı suikasti bu grup işlemiştir.

Hindistan'ın iç yapısındaki demokratik, laik yapı aslında İngiliz sömürgesi olduğu zaman edindiği yaşam biçiminden kaynaklanmıştır. Dünyada kolonileşmeden sömürgeci gücün haricinde bu derece olumlu bir sonuç çıkaran bir başka koloni yoktur. Fakat ne yazık ki içinden çıkan Pakistan ile bugün yaşadığı sorunlar aslında ABD ve Çin'in hem "İpek Yolu Projesi" hem de Asya ve Pasifik üzerindeki baskın güç olma yarışının yansımalarıdır. Ayrıca Çin içerisinde özerk bir eyalet olan Tibet sorunuda Çin İle Hindistan arasındaki ilişkileri zaman zaman gerginleştirmektedir.

2.8.1. BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika) Örgütü

2009 yılında önce Asya'nın üç tane güçlü ekonomisi ve Güney Amerika'nın gelecek vaat eden ülkesi Brezilya tarafından kurulan bu örgüte daha sonra ABD'nin de desteğiyle ve etkisiyle Güney Afrika Cumhuriyeti'de dâhil olmuştur. Burada ABD'nin asıl amacı Asya üzerindeki kontrolünü kaybetmemek ve gelişmelerin içinde kalmaktır.

Aslında birliğin temel amaçlarından biri dünya üzerindeki ticarete Amerikan hegemonyasını ve doların egemenliğini kırmaktır.

“BRICS ülkeleri dünya ekonomisinin yaklaşık beşte birini oluşturmaktadır. Üye ülkelerin nüfusu dünya nüfusunun yüzde 40'ını yani 2,9 milyar insandan oluşuyor. Bu uluslararası grubun üye devletleri dünyadaki maden rezervinin de % 60'ına sahip. Tahıl ürünlerinin yüzde kırkını da bu ülkeler üretmekte ve dünyanın erzak deposu konumundalar. Bankanın merkezinin Çin'in ekonomi başkenti Şanghay'da olması kararlaştırıldı. Bankanın başkanlığı ise beş yıllık bir süre için Hindistan'a bırakıldı. Her ülke, Maliye Bakanı'ny ya da Merkez Bankası başkanını bu bankaya temsilci olarak gönderecek. Kuruluşundan altı yıl sonra ortak bir banka kurma gücüne kavuşan BRICS ülkeleri, birçok konuda da işbirliği içerisinde olacak” (Mynet, 2018).

“Toplam sermayesi 100 milyar dolar olan BRICS ülkeleri döviz rezervleri havuzu, üye ülkelerde nakit dolar sıkıntısının oluşması durumunda mali istikrarı sağlamak amacıyla oluşturuldu. Ortak havuza Çin 41 milyar dolar, Brezilya, Hindistan ve Rusya 18'er milyar dolar, Güney Afrika Cumhuriyeti ise 5 milyar dolar katkı sağlayacak” (Mynet, 2018).

Tablo 9.
1980- 2020 Yılları Arasında BRICS Ülkeleri Reel GSYİH Büyüme Oranlarının Ortalama Yıllık Değişimi

Ülkeler	1980-1990	1990-2000	2000-2005	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2020
Çin	10.3	10.4	9.6	8.7	10.3	9.3	7.8	7.8	7.4	6.8	6.3	6.3
Rusya	-	-4.7	6.2	-7.9	4.8	4.3	3.4	1.3	0.6	-3.8	-0.6	1.5
Brezilya	2.8	2.9	2.8	-0.2	7.5	3.9	1.8	2.7	0.1	-1.0	-1.0	2.5
Hindistan	5.8	6.0	6.9	7.4	10.4	6.6	5.1	6.9	7.2	7.2	7.5	7.8
Güney Afrika	1.6	2.1	4.0	-2.1	1.9	3.3	2.2	2.2	1.5	2.0	2.1	2.8
BRICS Ortalama	5.13	3.34	5.9	1.18	6.98	5.46	4.06	4.18	3.36	2.24	2.86	4.18

Kaynak: Francesca Beusang ve IMF, World Economic Outlook Aralık 2012 ve Nisan 2015 -veri yok anlamındadır. (Erişim Tarihi: 29.03.2016).

Kaynak: Mehmet Enes AŞÇI, BRICS Ülkelerinin Küresel Güç Olma Potansiyelleri ve Türkiye, Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi C.1 S.1, 2019, 39-60, s. 43.

2.8.2.Tibet Özerk Bölgesi ve Dalai Lama

“Dünya’nın Çatısı” olarak bilinen yaklaşık 4000 metre ortalama rakımı ile Tibet, aynı zamanda Budizm’in de anavatanı yani beşiğidir. Dalai Lama ise bu coğrafyada önemli bir sembol ve Budistlerin reinkarnasyonla tekrar tekrar dünyaya geldiğine inandıkları dini lider ve aynı zamanda devlet yöneticisidir.1906 yılında “Lhasa Anlaşması” ile İngilizler özerklik şartı ile Tibet’i Çin’e bırakmıştır.

1913 yılında bağımsızlık ilanında bulunan Tibet bölgesi, 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti kurulduktan sonra Mao’nun ulusal savunmayı kuvvetlendirmek amacıyla girdiğinde herhangi bir direniş göstermemiştir. Fakat Mao ise komünizmin ideoloğu ve fikir babası Karl Marx’ın “Din toplumların afyonudur.” prensibine dayanarak bütün ibadethaneleri kapatıp Budist rahipleri tutuklatmıştır.1951 yılında Tibet’e özerk bölge statüsü verilse de bölgede sular durulmamış ve 1953’te Dalai Lama Hindistan’a sürgüne gönderilmiştir.

“24 Ekim 1950 yılında Çin, ulusal savunmasını güçlendirmek adı altında Tibet’i işgal etti. İşgal sırasında direnişle karşılaşmayan Mao, Tibet yönetimine dokunmadı, ancak ibadethaneleri yerle bir edip, Budist rahipleri tutukladı. 1951 yılında Çin, Tibet’e özerklik statüsü verdi ancak bu durum Çin’in bölgeye müdahalesinin sistematik bir biçimde artmasına engel olamadı. Bundan sonraki yıllarda Tibetliler, Çin yönetiminin kültürel soykırım yaptığını ve pek çok kişinin toplama kamplarında ölüme sebep olduklarını iddia ederek defalarca ayaklandılar. Tibet’in dini ve siyasi lideri Dalai Lama 1959 yılında Çin Halk Cumhuriyeti’ne karşı bir ayaklanma başlattı. Olaylara müdahale etmek isteyen Çin askerleri binlerce Tibetlinin ölümüne sebep oldular. Tibetli keşişlerin Çin’e karşı başlattıkları bu isyan Dalai Lama’nın Hindistan’a sürgüne gönderilmesine neden oldu.”(Gürkan,2008)

O tarihten sonra bölgede sular durulmamış zaman zaman bağımsızlık isteği ile çıkan ayaklanmalar dünya kamuoyu nezdinde ses getirmiş ve Çin’i uluslararası arenada zor durumda bırakmıştır. Bu olaylar 2008 yılında düzenlenen Pekin Olimpiyatları için dünyanın önemli kentlerinde olimpiyat meşalesi yakılırken Çin’in protesto edilmesine kadar uzamıştır. Hatta bu dönem Güney Kore içerisinde bir grup Çinli, Koreli ve Tibet kökenli Budistlere şiddet uyguladıkları gerekçesiyle tepki toplamıştır. Çin tarafında ise bu bağımsızlığı kaybetmek istemeyen halkın bir tepkisi olarak yorumlanmıştır.

“Çin yönetimi, Tibet’i dini aristokrasinin egemen olduğu bir toplum, Dalai Lama’yı ise Batı dünyasının bir kuklası olarak görmektedir. Tibetliler en büyük desteğini Batılı ülkelerden almaktadır. Batılı ülkeler Tibet sorununu Çin’e karşı kullanabilecekleri bir koz olarak değerlendirmektedirler. Ancak günümüz konjonktüründe hiçbir devlet, BM Güvenlik Konseyinin veto yetkisine sahip 5 ülkesinden biri olan Çin yönetimi ile ters düşmek istememektedir. Özellikle de son günlerde yaşamakta olduğu ekonomik kriz nedeniyle zor bir dönem geçiren ABD, ekonomi konusunda Çin yönetimiyle kader ortaklığı içerisinde bulunmaktadır. ABD hazinesinde yer alan büyük miktardaki Çin yatırımlarının varlığı Amerika’nın Tibet konusundaki tavrını belirleyen önemli bir faktör olmaktadır. Bu nedenlerden dolayı da gittiği her yerde sempati toplayan Dalai Lama, beklediği desteği hiçbir ülkeden bulamamaktadır. Devletler Tibet’i Çin yönetiminin bir parçası olarak görmekte, yönetimi insan hakları konusunda uyarmakla yetinmektedir. Devletlerin bütünlüğünden yana olan Çin yönetimi, Irak’ın kuzeyinde yaşananlar konusundaki desteğini de Türk Hükümeti lehinde kullanmakta ve Türk devletinin bütünlüğünden yana olduğunu belirtmektedir. Bu durum Türkiye’nin de Tibet konusunda Çin karşıtı bir söyleme girmemesine yol açmaktadır.

Dalai Lama, Pekin yönetimi tarafından Çin’i bölmekle suçlanmakta, Tibet yönetimi ise bağımsızlık değil, kapsamlı özerklik istediklerini belirtmektedir. İki yönetim arasındaki sorunun çözümü ancak hükümetler arasında görüşmelerin yapılmasıyla mümkün olacaktır. Özgürlük ve demokrasi söylemlerini ağızından düşürmeyen Batılı yetkililer Tibet sorununda Çin pazarını kaybetmemek için sessizliğini korumaktadır. Ancak uluslararası toplumun bu noktada yapması gereken barışçıl görüşmelerin sürdürülmesine katkı sağlamak, Tibet’te yaşananları milli çıkarlarından önce insan hakları doğrultusunda değerlendirmek olacaktır.”(Gürkan,2008)

2.8.3. Cammu-Keşmir Sorunu

12 milyon nüfusun ağırlıklı olarak Müslümanlardan oluştuğu bu bölge daha önceleri özerk olmasına rağmen statüsü Hindistan tarafından kaldırılmıştır. Bu bölgenin diğer kısmı ise Pakistan’a bağlı Azat Keşmir adıyla anılmakta, bir kısmı da Jammu Keşmir adı ile Hindistan tarafına bağlıdır. Hindistan tarafındaki bölgede olaylar dünya tarafından takip edilmekte ve bu bölge Pakistan’ın tepkisine neden olmaktadır. Ayrıca

bu bölge üzerinden çıkan Hindistan-Pakistan gerilimlerinde, Çin'in Pakistan tarafına verdiği destek bilinmektedir.

Hindistan ve Çin sınır bölgesinden yer alan diğer başka sorun ise Arunaçal-Pradesh adıyla Hintlilerin sahip çıktığı ve Çinlilerin Güney Tibet olarak kendi sınırları içerisinde gördüğü bölgedir. Bu bölge için iki ülke arasında 1962 yılında sıcak temas yaşanmıştır. Bu çatışmanın esas noktasını 1959'da Dalai Lama'nın sürgün edilmesi oluşturmaktadır.

“Çin ve Hindistan arasındaki sınır anlaşmazlığın kökleri iki devletin bağımsızlıklarını kazanmalarından önce Hindistan'ın İngiltere hâkimiyeti altında olduğu 20.yüzyılın başına kadar gitmektedir. İngiltere'nin sömürgeciyken 1914 yılında sömürge Hindistan'ının o dönemki Dışişleri Bakanı olan Sir Henry McMahon tarafından çizilen ve kendi adıyla anılan sınır Çin tarafından kabul edilmemektedir. Her ne kadar Hindistan'ın bağımsızlığını kazandığı 1947 ve ÇHC'nin kurulduğu 1949 yılından sonra iki devlet arasında kısa süren bir yakınlaşma dönemi olmuşsa da aralarındaki sınır konusunda herhangi bir anlaşma sağlayamamaları nedeniyle karşılıklı olarak birbirlerini sınır ihlali konusunda suçlamaya başlamışlardır. Karşılıklı artan sınır çatışmaları 20 Ekim 1962'de Çin'in sınır boyunca gerçekleştirdiği büyük bir askeri harekâtla sonuçlanmıştır. Çin'in 1962'de gerçekleştirdiği ve yaklaşık olarak bir ay süren bu askeri harekât Çin adına büyük bir başarı ile sonuçlanmış ve böylesine bir savaşa hazırlıksız olan Hindistan'ın askeri gücü ülke bilinçaltına da yerleşen büyük bir mağlubiyet yaşamıştır. Sınır boyunca gerçekleşen bu kısa süreli savaş sonrası iki devlet arasında kopan ilişkiler 1970'lerin sonunda normalleşmeye başlamıştır” (Ayhan).

2017 yılında Sikkim Bölgesi üzerinde de sıcak temas yaşayan iki ülke arasında gene sorunlar devam etmiştir.

“Çin ile Hindistan arasında tartışmalı bölge Sikkim sebebiyle savaş rüzgârları esiyor. Hint askerlerinin sınırını geçtiğini iddia eden Çin'in roketatarlı saldırı düzenlediği söyleniyor. İddiaya göre bu saldırıda 158 Hint askeri yaşamını yitirdi çok sayıda da yaralı var. Hindistan'ın Sikkim eyaletine düzenlendiği söylenen saldırıya ilişkin uluslararası haber ajansları henüz haber geçmiş değil. Haberi Pakistan'da İngilizce yayın yapan Dünya News sitesi duyurdu.

Hindistan siteleri de kaynak olarak Pakistan sitesini veriyorlar. Söz konusu sitede olaya ilişkin fotoğraflar da yayınlandı” (İnternet Haber, 2017).

Bölgede gündemin esas sorunlarından biri de yükselen Çin'i kendisine rakip gören ABD'nin Hindistan'a verdiği destektir.

“Çin Hindistan kapışması basit bir sınır hadisesinden öteye pazar rekabeti gibi görülebilir. Hatta şimdiye kadar Hindistan'ın en büyük düşmanının Müslüman Pakistan olduğu sanılırdı. Oysa Hindistan'ın kuzey komşusu Çin ile ilişkileri daha kaygı verici. Her iki ülke de tartışmalı sınırları boyunca askeri güçlerini ve altyapılarını takviye ediyor. Yeni Delhi ve Pekin yönetimleri; Güney ve Güney Doğu Asya, Afrika ve Ortadoğu genelinde kaynaklar, pazarlar ve jeopolitik etki uğruna giderek sertleşen stratejik bir rekabet içindeler. Çin diplomasisi Müslüman Pakistan'ı, Hindistan'a karşı teknolojik ve siyasi açıdan güçlendirmenin kendi menfaatlerine ters düşmediğini çoktan keşfetti. Bu nedenle Hindistan'ın egemen seçkinleri, baş düşmanları Pakistan'a verdiği askeri ve ekonomik destekten dolayı Pekin'e öfkeli. Pekin'in Hindistan'ın bu tepkisini göze alması, ABD emperyalizminin Çin'in yükselişini sınırlama ve gerekirse askeri olarak engelleme çabaları için Hindistan'ı kullanma niyetinin farkında olmasından kaynaklanıyor” (Çelikdönmez, 2017).

Bölgenin parlayan iki yıldızının gelecekteki istatistikî verilerine baktığımızda her şeye rağmen eğer sorunları çözüme ulaştırırlarsa bölge için büyük bir potansiyele yaratabilecekleri görülmektedir.

2.9. Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya İlişkileri

Bölgenin diğer büyük oyuncularından biri olan Rusya SSCB'nin dağılmasının ardından girdiği bocalama dönemini artık atlattığı gibi görünmektedir. 1917 Ekim Devrimi ile çarlık dönemini sona erdiren SSCB Lenin'den sonra Stalin'in yönetiminde, 2. Dünya Savaşı'ndan da galip ayrılarak masaya güçlü bir şekilde oturmuş, fakat daha sonra Stalin'in izlediği agresif ve yayılcı politika hem Sovyet Bloku ülkelerinde SSCB imajını sarsmış, hem de müttefik olduğu Çin ile aralarında sorunların başlamasına yol açmıştır.

Çin Halk Cumhuriyeti 1949'da kurulduktan bir yıl sonra 1950'de SSCB ile “dostluk anlaşması” imzalamış, yeni kurulan Çin'in altyapısının kurulmasında büyük

yardımlar sağlamış ve hem uzman hem de teknik ekipler yollayarak Çin'e destek vermiştir. Rusya, cumhuriyetin ilk yıllarında da Lenin döneminde aynı şekilde bizede destek sağlamıştır. Stalin'in ölümünden sonra SBKP (Sovyetler Birliği Komünist Partisi) Genel Sekreterliği'ne yani ülkenin başına geçen Nikita Kruşcev zamanında ilişkiler iyice gerilmiş Çin SSCB'yi "Sosyal Emperyalist" olmakla suçlayarak bağları koparma derecesine getirmiştir.

Bu dönemden sonra ABD ile yakınlaşmaya başlayan Çin, SSCB'nin dikkatini çekmeye başlamıştır. ABD'nin kuşatma stratejisine karşı Çin'e yumuşama gösteren SSCB, ABD'nin Tayvan kartını Çin'e karşı koz olarak kullanmasıyla Çin'le Soğuk Savaş döneminde zoraki olarak ilişkiler kurmuştur. 1979'da Vietnam'ın Kamboçya'daki Bol-Pot rejimine müdahale etmesiyle Çin'de Vietnam üzerine taaruz etmiş fakat perde arkasında asıl olayın SSCB-Çin çekişmesi olduğu görülmüştür.

Bu dönemden sonra Çin ve SSCB ilişkileri, SSCB'nin de uygulamaya başladığı "Glasnost ve Prestoroyka" yani açıklık ve yeniden yapılanma politikasının etkisiyle yakınlaşmış fakat SSCB orantısız şekilde dışa açılmanın ve SBKP içinde yapılanan elit sınıfında etkisiyle çökmüştür.

2.9.1. 1990 Sonrası Yeni Dönem

Gorbaçov sonrası Yeltsin'in iktidara gelmesiyle artık önceleri Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) adı ile anılan Rusya ekonomisi çöküşün ilk on yılında kapitalizme geçiş sürecinde ağır bir bocalama süreci geçirmiş ve 1997'de patlak veren kriz ile boğuşmuştur. Daha sonraları Putin önderliğinde güçlü sanayi ve yapılandırma politikaları izleyen Rusya bugün dünyada birinci sırada olarak sahip olduğu doğalgaz rezervleri ve petrolü ile zengin yeraltı kaynaklarına dayalı ekonomi politikası izlemektedir. Yakın zamanda Çin ile birlikte kurdukları Şanghay İşbirliği Örgütü ve BRİCS ile aralarında sıkı bir müttefiklik ve dostluk politikası oluşmuştur. Hatta öyle ki bölgede kontr bir güç olarak bulunan ABD'ye karşı birlikte politikalar izlemişler hareket etmişlerdir.

"Şinhua ajansının haberine göre, Şi, Moskova'ya iki günlük ziyareti öncesinde Pekin'de yaptığı açıklamada iki ülkenin karşılıklı üst düzey siyasi ve stratejik güveni tesis ettiğini ifade etti.

Şi, "Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile iyi bir iş arkadaşlığı ve yakın dostluk ilişkisine sahibiz." diye konuşarak, tarihi İpek Yolu'nu tekrar canlandırmayı hedefleyen Kuşak ve Yol İnisiyatifi kapsamında enerji, ticaret, yüksek teknoloji ve finans gibi birçok alanda Rusya ile iş birliğini artırmak istediklerini vurguladı. İki ülkenin birbirlerinin en iyi stratejik ortağı olduklarını kaydeden Şi, "Çin ve Rusya ilişkileri, tarihinin en iyi dönemini yaşıyor." diye konuştu. Şi, iki ülke ilişkilerinin geleceğine duyduğu güveni dile getirerek Rusya ile olan ilişkilerin sağlıklı bir yolda gelişmesi için Putin ile çalışmaya hazır olduklarını sözlerine ekledi" (Hürriyet, 2017).

2.9.2. Şanghay İşbirliği Örgütü

2001 yılında ABD’de gelişen terör saldırıları yani 11 Eylül 2001 olayları sonrası dünyada değişen güvenlik algısı ABD’nin daha agresif bir tutum izlemesine ve daha önce rejimleri sebebi ile karşısında durduğu ülkeler ile yakınlaşmasına yol açmıştır. Yeni güvenlik algısının temelini oluşturan “İslam kaynaklı fundamentalizm” yeni hedef olmuştur. Bilindiği üzere dönemin terör örgütü ve 11 eylül saldırılarını üstlenen Taliban ve onun lideri Usama Bin Laden Afganistan’da örgütlenmiş ve burada kontrolü ele geçirerek sonra bu olayları gerçekleştirmiştir. Bunun üzerine bu olayın sorumlusu olarak gördüğü Taliban’a karşı harekete geçen ABD buarada Afganistan’a üs kurarak burayı hem temizlemek hem de kontrol altına almak amacıyla olduğunu belirtmiştir.

Burada coğrafyanın sakinleri olarak asıl aktörler olan Çin ve Rusya, ABD’nin bu hamlesinin bölgedeki ticaret ve yeraltı kaynaklarını kontrol etme isteğini anlamış buna karşılık “Şanghay Beşlisi” dli örgütü kurmuştur. Bu örgüt hem dayanışma hem de Soğuk Savaş sonrası tekrardan tek kutuplu hedef algısını yıkarak çokkutupluluğu esas almıştır.1996 yılında Şanghay Paktı’nın imzalayan ülkeler bu örgütün temelini atmış olup, paktı imzalayan Rusya, Çin, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan ilk üyeleri olmuştur. 2001 yılında ise aralarına Özbekistan katılmıştır. 2012 yılında Türkiye ise örgüte diyalog ortağı olarak dâhil olmuştur.2017 yılında Pakistan ve Hindistan örgüte katılmıştır. İlerleyen zamanlarda ise Azerbaycan, Ermenistan, Kamboçya ve Nepal’inde üye olması öngörülmektedir.

“ŞİÖ’nün 2005 Moskova Zirvesinde ise enerji işbirliği vurgulandı. Bu konudaki ortak projelerin finansmanı için, birçok örgütte olduğu gibi bir ortak

banka kurulması kararlaştırıldı. Örgüte üye ülkelerin dünyanın gaz rezervlerinin % 40'ına, petrol üretiminin % 24 üne sahip olmaları, örgütün dünya enerji pazarı açısından ifade ettiği anlamın göstergesidir” (Tekşen, 2017).

Bugün Rusya ile Çin Ortadoğu politikalarında neredeyse aynı eksende hareket etmektedirler. Dünyanın önemli silah satıcısı olan Rusya, Çin'in AB ve ABD'den yediği ambargo sonrası en büyük silah tedarikçisi olmuştur.

“Rusya, bugün dünya silah ticaretinin %27'sini elinde tutmaktadır. Rusya'nın bu alandaki en önemli alıcıları Çin, Hindistan, Venezüella, İran, Suriye, Suudi arabistan, Cezayir ve Vietnam'dır. ABD ve AB'nin Rusya'ya yönelik askeri alandaki yaptırımları, Pekin ve Moskova'nın askeri alandaki işbirliğine ivme kazandırmaktadır. En son, Fransa, Ekim 2014'te, 1.2 milyar euroya satın aldığı, helikopter taşıyabilen iki “mistrall-class” savaş gemisini kırım krizi nedeniyle, Rusya'ya teslim etmeye yanaşmamıştı.

Batı dünyasının kendilerine savunma alanında uyguladıkları bu yaptırımları eleştiren Vladimir Putin, 5 Kasım 2014 tarihinde, kendi savunma sanayilerini geliştirerek ve bu alanda çalışabilecekleri yeni partnerler bularak bu durumu avantaja çevirme yoluna girmiştir” (Ekşişeyler, 2018).

Fakat iki ülke arasında aşırı silahlanmanın getirdiği sorunlarda vardır. Bugün savunma harcamalarının ilk üç sırasını oluşturan Çin, ABD ve Rusya bölgedeki çıkarlarını gizleyerek stratejik bir şekilde hareket etmektedirler. Çin'in bu kadar silahlanmasını ve dünyada egemen güç olma durumunu Rusya çekingenlikle karşılamaktadır. Çünkü bölgesinde aşırı nüfuslu böylesine bir gücün kendi sınırlarında ve kendi içinde yaratacağı dengesizliğinde farkındadır.

Ayrıca iki ülke aralarındaki ticarete ABD doları kullanmayarak ABD'nin dolar üzerinden yarattığı hâkimiyeti de kırmak peşindedir.

“Rusya'nın Vladivostok şehrinde düzenlenen Doğu Ekonomik Forumunda (EEF) düzenlenen panelde Moskova ve Pekin yönetimlerinin yerel para birimleriyle ticaret hacmini arttıracacağı belirtildi. Rusya Doğrudan Yatırım Fonu (RDIF) Başkanı Kirill Dmitriev, Çin ve Rusya arasındaki ticarete dolarizasyon etkisini kademeli olarak kırmak için harekete geçildiğini doğruladı.

Yerel para birimleriyle ilk ticaretin 2019 yılı başında yapılacağını belirten Dmitriev, Çin Kalkınma Bankası ile 10 milyar dolarında yuan fonu açılması konusunda anlaşıldığını açıkladı. Dmitriev konuşmasına şöyle devam etti: “Heilongjiang eyaletiyle Çin yuanı cinsinden bölgesel bir fonun kurulmasına start verdik. Projelerin incelenmesine de başlandı ve ilk yatırım yakın gelecekte olmasını bekliyoruz. Rusya ve Çin arasındaki ticaret hacminin bu yıl 100 milyar dolar olması bekleniyor, orta vadede ise 200 milyar dolarlık beklenti söz konusu.

Çin, aynı zamanda geçen yıl Rusya'nın en büyük uluslararası ticaret ortağı durumunda. Ülkenin dış ticaretinin yüzde 15'lik kısmı Çin ile gerçekleşti ve 2017 yılında yüzde 31,5 artışla 87 milyar dolara çıktı. Rusya Merkez Bankası'na göre, gerek Çin gerekse de Rus şirketleri ruble ve renminbi üzerinden ödeme yapmaya son derece istekli ve bu durum rakamlarla da desteklenebilir ölçekte.

Geçen yıl Çin'e tedarik edilen ürünler için yapılan ödemelerin yüzde 9'unun ruble olarak alındığı belirtildi. Çin şirketleri ise ihracatlarının yüzde 15'ini renminbi olarak aldı. Üç yıl önce aynı oranlar yüzde 2 ve 9 seviyesindeydi. Dünyanın en büyük petrol ve petrol ürünleri alıcısı olan Çin'in en büyük tedarikçisi Rusya. İki ülke, bu sektörde geleneksel olarak petro-dolar ile yapılan ticareti de yuan cinsine çevirmeye hazır olacağını belirtiyor” (Bloomberg, 2018).

Aynı zamanda Çin, Rusya'nın en büyük ticari partneri olmuştur.

“Rusya Ekonomik Kalkınma Bakanlığı'nın açıklamasına göre, Rusya'nın toplam ticaret hacmi 2018 sonunda yüzde 17,5 artışla yaklaşık 688 milyar dolara ulaştı. Rusya'dan yapılan ihracat miktarında yüzde 25,6 artışla 450 milyar dolar oldu. İthalat miktarı ise yüzde 4,7 bir artışla 238 milyar dolara yükseldi. Toplam ihracat payı ise bir önceki yılki yüzde 61,1'den yüzde 65,4'e çıktı. İthalat payında ise yüzde 38,9'dan yüzde 34,6'ya gerileme oldu.

Rusya'nın başlıca ticaret partneri ise Çin'dir. Çin'le Rusya arasındaki ticaret hacmi yüzde 24,5'lik rekor bir artışla 108,3 milyar dolara ulaştı. Rus mallarının ihracat miktarında yüzde 44 oranında bir artış meydana geldi ve toplamda yüzde 56 milyar dolarlık ihracat oldu. Satışlar başlıca olarak ham petrol, rafine bakır, petrokimyasal ürünlerinde arttı. Çin'i karşılıklı ticaret hacminin 59,6 milyar dolara ulaştığı Almanya izledi. Bu arada Rusya'nın Avrupa

Birliği ile toplam ticaret hacmi de 294,2 milyar doları buldu. Bu rakam Rusya'nın toplam ticaret toplam ticaret hacminin 42,8'ini kapsıyor.

Almanya'dan sonra Rusya'nın en çok ticaret yaptığı üçüncü ülke Hollanda oldu. İki ülke arasındaki ticaret hacmi yüzde 19 artarak 47,2 milyar dolara ulaştı. Belarus'la da yüzde 11'lik artışla 34 milyar dolarlık ticaret hacmine ulaşıldı. İtalya da en çok ticaret yapılan beşinci ülke oldu. İtalya ile Rusya arasındaki ticaret hacmi yüzde 12,7 artışla 27 milyar doları buldu” (Sputniknews, 2019).

2.10. Çin Halk Cumhuriyeti ve ABD İlişkileri

Dünyanın en gelişmiş ekonomisi olan ABD'nin tarihine baktığımızda Kuzey Amerika kıtasının ilk keşfine kadar uzanacağız. Kıtayı ilk keşfeden sanıldığı gibi “Kristof Kolomb” değil, kıtaya ismini veren İtalyan kaşif “Amerigo Vespucci” olmuştur.

Kıtanın keşfinden sonra zengin yeraltı kaynakları ve kültürü Avrupa kıtasından göç almasına sebep olmuş ve göçler sonucu gelenler önceleri bir koloniyken sonra bağımsızlığını ilan edince bağımsız bir devlet olan ABD yani “Amerika Birleşik Devletleri” ortaya çıkmıştır.

Amerika kuruluş itibarı ile kıtanın ilk sakinlerinden beri yeni bir dünya ve yeni bir umut kapısı olarak tasvir edilmiştir. Buraya Avrupa'dan ve dünyanın diğer yerlerinden bilim insanından tutun da hükümlü ve kaçaklarına kadar herkes yeni bir dünya kurmak umuduyla gelmiştir. Ülkenin bağımsızlık mücadelesini veren 13 kolonisi ilk eyaletleri olup, ilk başkanı da “George Washington” olmuştur. Kuruluşunun ilk yıllarında ABD kendi içinde “Kuzey-Güney “ çatışması yaşamıştır. Dönemin başkanlığını yürüten Abraham Lincoln seçilmeden önce köleliği kaldıracağına söz vermiş ve ateşkesin ardından yapılan anlaşmanın üzerinden 5 gün geçtikten sonra suikaste kurban gitmiştir.

2.10.1. Kuzey-Güney Mücadelesi

Amerika'da toprak zengini ve tarıma dayalı sanayiye yürüten Güney eyaletleri, sanayileşen Kuzey eyaletlerine rağmen İngilizlere pamuk vererek karşılığında köle alıyorlardı. Abraham Lincoln başkan seçilmeden önce köleliği lağvedeceğini belirtmiş

ve köleleri kuzeydeki gelişen sanayiye entegre etmek amcında olduğunu söylemişti. Seçildikten sonra kendisine başkaldıran 11 Güney eyaleti Jefferson Davis komutasında ayaklanma çıkarmış böylece savaş başlamıştır. Zaten Lincoln'un başkan seçilmesinden hemen sonra 7 önemli eyalet (Carolina, Missisipi, Florida, Alabama, Teksas ve Lousiana) köleliğin kaldırılacağı endişesi ile bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Ayrıca pamuğun köle ticaretinde kullanılması yerine kuzeydeki sanayide hammadde olarak kullanılması büyük bir gelir sağlayabilirdi. Bu sebeplerden dolayı iki tarafta savaşa girmişti. Güney tarafındaki eyaletlerin oluşturduğu birlik "Güneyli Konfederasyon",kuzey eyaletlerinin oluşturduğu birlikse "Union" yani birlik adını almıştır.

Aslında kıta üzerinde kolonyal hareketler canlılığını yitirmemiş bağımsızlık esnasında Amerikan kolonilerini destekleyen Fransa bu kez de güneyli konfederasyona destek sağlayınca, İngiltere "Kuzey Birliği"nin destekleyerek geçmişin öcünü almıştır.

Savaş 1865'te Kuzey'in zaferiyle sonuçlandı ve kölelik son buldu. Fakat bu savaştan beş gün sonra başkan Lincoln bir tiyatro oyununda suikaste kurban giderek can verdi.

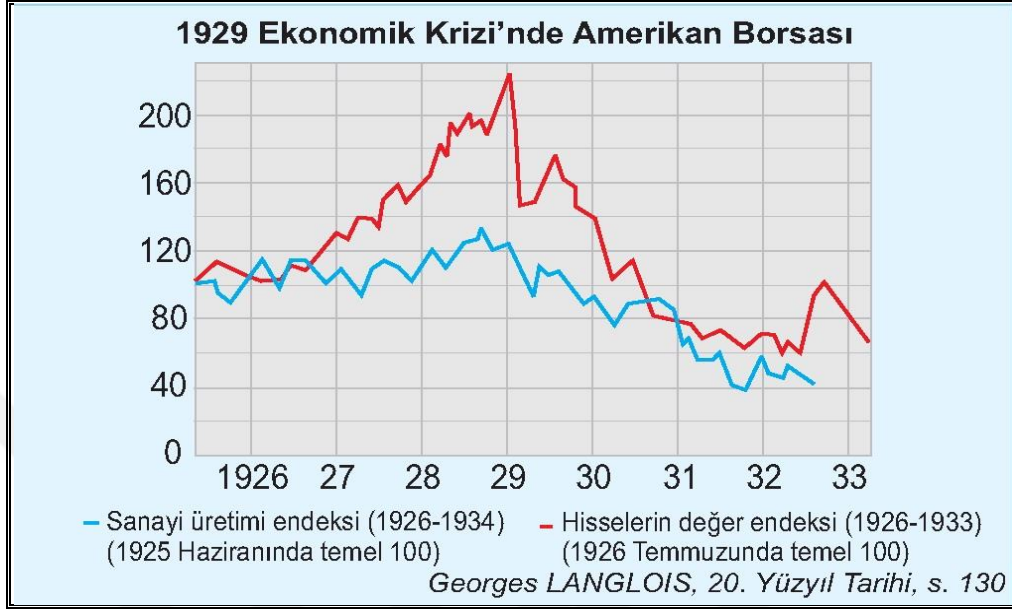
2.10.2. Birlik Sağlandıktan Sonra ABD

İçeride birliğini sağladıktan sonra sanayisi gelişen ABD daha sonrasında 1.Dünya Savaşı'nda galip devletler tarafında yer alınca artık bir süper güç haline dönüştü. Bu savaştan sonra dünya siyasetinde artık ABD önemli bir figür olacaktır. Kendi kıtasında egemen bir güç olan ABD daha sonrasında Avrupa ve diğer ülkeler üzerinde de baskı ve güç unsuru olacaktır. Savaş sonrası ekonomik bir cazibe merkezi haline gelen ABD aşırı harcamaları sonucu 1930 yılında derin bir ekonomik krize sürüklenecek ve ancak 2. Dünya Savaşı sonrası toparlanacaktır.

2.10.3. 1930 Ekonomik Buhranı

1.Dünya Savaşı'ndan sonra galip gelmesine rağmen diğer galipler olan İngiltere ve savaştan mağlup çıkan Almanya'ya kredi veren ABD, bu kredileri para basarak verme yoluna girince karşılığını mal ve hizmet olarak almaya kalkıştı ve bu da ülkenin içerisindeki zaten yeterince dengesizce harcamalar ve spekülatif durumla beraber borsanın çöküşüne yol açtı. Kriz sadece ABD'yi değil dünyayı da etkisi altına almıştır.

Fatura dönemin başkanı olan ve ekonomide tamamen liberalizmi savunan Hoover'e kesildi.1933 yılındaki seçimde yeni başkan F.D.Roosevelt olmuştur. Roosevelt ABD'yi içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için "New Deal" yani yeni düzen adlı programı uyguladı ve ekonomide köklü değişiklikler yapıldı.

Grafik 11. 1926 ve 1933 Yılları Arası ABD Borsası

Kaynak: <https://www.tarihbilimi.gen.tr/makale/1929-dunya-ekonomik-krizi/>

2.10.4. İkinci Dünya Savaşı

İkinci Dünya Savaşı öncesi Avrupa'nın içişlerine karışmama kararı alan ABD ve F.D.Roosevelt, Washington'un da vasiyeti olan bu karara uyarak hareket etmeye başladı. Roosevelt savaş sırasında ABD'nin tarafsızlığını koruyacağını halkın bile düşüncelerinde tarafsız olmasını istemiştir. Hatta taraflara silah bile satmamıştır. Fakat savaş sırasında totaliter rejimlerin yükselmesi ve gerek Avrupa'da Almanya, İtalya, gerekse Asya'da Japonya'nın baskın güç olma emelleri ABD'yi daha fazla tarafsız bırakamamış ve savaşa girmesini sağlamıştır. Savaşı sonlandıran olay ise Japonların Pearl-Harbour baskını sonrası atom bombası ile bombalanması olmuştur. Bu dönemde yeni ekonomik önlemler alan Roosevelt savaş yardımlarını geri almak kaydıyla yapmıştır.

2.10.5. Savaş Sonrası ABD ve Dünya Düzeni

Savaştan ittifak devletleri galip çıksa da asıl güç olarak ABD ve SSCB yani iki farklı sistemin en güçlü temsilcileri karşı karşıya gelmişlerdi. Nazi Almanyası savaştan mağlup çıktıktan sonra Doğu ve Batı Almanya olarak bu iki güç arasında paylaşıldı.

Diğer tarafta SSCB kendi bloğunu oluştururken ABD’de buna karşılık NATO’yu yani “Kuzey Atlantik Paktı” nı kurmuştur. 1945 yılında Roosevelt’in ölümü üzerine başkan olan Truman ise kendi doktrinini ortaya koyarak Soğuk Savaş’ın stratejisini belirlemiştir.

2.10.6. Bretton-Woods Toplantıları ve Doların Egemenliği

Savaş esnasında 1944 yılında New Hampshire’deki bir kasaba olan Bretton-Woods’taki toplantıda ABD dünya ticaretine hâkim olması sebebiyle diğer ülkelerin kendisinden aldığı borçları ödeyemeyeceğini anlayınca para birimi olan doları altına endeksleyerek diğer ülkelerde kendi parasının avantajını sağlamış ve ticari üstünlüğü ele geçirmiştir. Ayrıca bu toplantıda IMF yani “Uluslararası Para Fonu” ve “Dünya Bankası” kurulmuştur. Daha sonra 1947’de ise GATT yani “Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması” örgütünü kuran ABD burada da ticari üstünlüğü kendi lehine çevirmeyi başarmıştır.

2.10.7. Kore Savaşı ve ABD

1950 yılında Sovyetler’in güdümündeki Kore yarımadasının kuzeyi ile beraber yarımadayı işgale kalkışınca Nato müdahalesi gelmiş ve 38. Paralelden itibaren Kuzey ve Güney Kore olarak ikiye ayrılmıştır. Yarımada’nın kuzeyindeki devlet sosyalist bloğa entegre olmuş, güneyindeki ise ABD ve Nato’nun bloğuna entegre olmuştur. 1953’te biten savaş “Truman Doktrini” ile komünist bloğa adeta bir gözdağı verme olayı olmuştur.

2.10.8. Vietnam Savaşı ve 1960’lar

1963 yılında menfur bir şekilde bir suikastten daha çok bir komploya kurban gittiği varsayılan ve ABD için daha fazla liberal ve demokratik değerleri benimseyen ve Soğuk Savaş’ı bitirmeyi planlayan John F. Kennedy’den sonra başkanlığa Lyndon Johnson gelmiştir.

Kore Savaşı’ndan sonra dünyadaki yerini iyice perçinleyen, doların ticari egemenliği ve üstünlüğü sayesinde dünyada süper güç olmanın zirvesine çıkan ABD aynı zamanda ucuz Arap petrolü ile sanayiisini iyice geliştirmiştir. “Truman Doktrini” üzere hareket ederek birçok devletin içişlerine karıştığı gibi, Soğuk Savaş’ın etkisi ve Fransa’nın Vietnam üzerinden yaptığı anti-komünist propoganda yüzünden Vietnam’a

girmiştir. 1955 yılında başlayan bu harekât 1974 yılında Nixon'un başkanlıktan olmasına kadar gitmiştir. Amerikan halkında çok derin tahribatlar bırakan bu harekât "Vietnam Sendromu" denen psikolojik bir vakaya sebep olmuş, dünyada özgürlükçü akımların yükselmesine ve 1970'lerde bu akımların dünyada yankılanmasına kadar yol açmıştır.

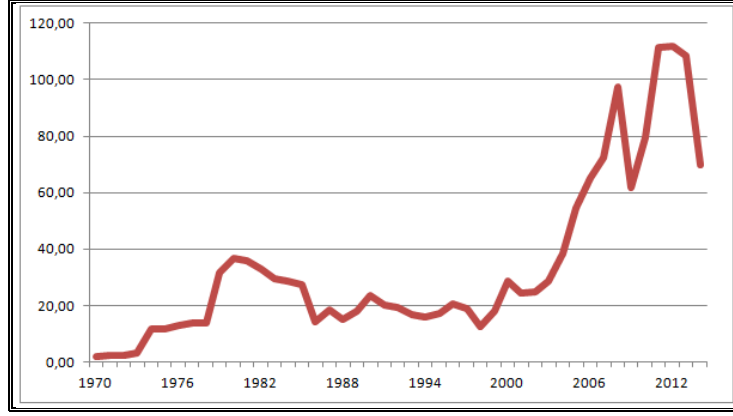
2.10.9. 1973 Petrol Şoku ve Bretton Woods Sistemi'nin Çöküşü

1970'lerde Vietnam Savaşı'na tepkiler gittikçe yükselmekteydi. ABD'li aielere yazılı ve görsel basın tarafından herşey yolundaymış gibi gösterilen harekâtın sonuca bir türlü kavuşamaması sonucu, merak edilenler açığa çıkmış ve ABD'nin aslında Vietnam'da bir bataklıkta olduğu ve sonu gelmeyecek bir maceraya atıldığı gerçeği artık saklanamamıştır.

Bu gelişmeler devam ederken 1973 yılında yavaş yavaş Vietnam'dan çekileceğini açıklayan ABD aynı yıllarda Başkan Nixon'u koltuğundan eden "Watergate Skandalı"na da sahne olmuştur. Gene aynı yıllarda patlak veren Arap-İsrail savaşı İsrail'in lehinde sonuçlanınca 1960 'ta kurulan ve çoğunu Ortadoğu ve Arap coğrafyasının oluşturduğu OPEC yani "Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü" petrol fiyatını yükseltme kararı aldı. Bunun üzerine petrolün çoğunluğunu ithal eden ABD bu fiyat artışı karşısında bütün dünyaya altına dayalı sabit kurdan, dalgalı kur rejimine geçtiğini bildirdi.

Artık altın standardını bitiren bu karar sonrası ABD ile masaya oturan OPEC petrolün fiyatını dolara endeksleyince bu sefer altının yerini petrol olarak tekrardan ABD'nin lehine bir durum yarattı ve Batı ülkelerini cezalandırmak isterken dünyanın geri kalanındaki ekonomisi zayıf ülkelerin fatura ödemesine sebep oldu.

Buradan da karlı çıkan ABD, parası doları petrole endeksleyerek petrolden elde edilen yüksek kazançları yani Petro-Dolarları kendi içindeki bankacılık sisteminde değerlendirerek yatırıma dönüştürdü. Gelişmekte olan ülkeler ise aynı akibete uğramamak için "Uluslararası Enerji Ajansı" adı verilen örgütü kurdular. Bu örgütün kurucuları arasında Türkiye de vardır.

Grafik 12. 1970 ve 2012 Yılları Arasında \$ Üzerinden Petrol Fiyatlarının Seyri

Kaynak: <http://www.mahfiegilmez.com/2014/12/petrolun-ekonomisi.html>

Yukarıda 1973 krizinden önce petrol fiyatlarının gayet stabil seyirde ve ucuz olduğunu görmekteyiz.

2.10.10. 1980’ler ve Neo-Liberalizm

1970’lerin sonuna doğru dünyanın genel gidişatında artan özgürlükçü hareketler ve ABD’nin izlediği agresif Soğuk Savaş politikası artık dünyada aşırılığa ve ABD’ye karşı tepkilere sebep olmaya başlayınca ABD artık strateji değiştirmiş ve bütün dünyada kendisine karşı tehlikeli gördüğü rejimleri ve hareketleri içeriden yönlendirerek yeni bir anlayışa doğru yol açmıştır. Başını önce ABD’de seçimi kazanarak başkan olan Ronald Reagan ve İngiltere’nin muhafazakâr başbakanı “Demir Leydi” olarak adlandırılan Margaret Thatcher’in çektiği “Neo-Liberalizm” fikri ortaya çıkmıştır. Bu fikrin esası bütün dünyada parasal genişlemeyi sağlayarak tüketimi hızlandırmayı ve dolayısıyla ekonomiyi canlandırma esasına dayanan “monetarizm” yani paracılık akımıdır. 1980’lerin başında Soğuk Savaş sebebiyle iyice kutuplaşan ve gerginliğin tırmandığı dünyada ABD’nin izlediği yanlış ve agresif politikalar sonucu Sovyet Bloğu’nun etkisi artmaya başlayınca ABD, Soğuk Savaş’ta başka stratejiler uygulamış ve ülkeleri içten ele geçirerek kendi yapısına ve anlayışına uyum sağlaması için çabalamıştır.

Bunu sonucunda tüketim eksenli ve pasivize edilmiş bir dünya anlayışının temelleri 1980’lerde atılmıştır. 80’ler dünyada bariz Amerikan hegemonyası şeklinde geçerken artık diğer kutup olan SSCB uyguladığı “Glasnost ve Perestoroyka” yani açıklık ve yeniden yapılanma hareketiyle içeriden çözülerek 1991’de çökmüştür. Çin’de

1986'da kurucusu olduğu GATT anlaşmasında akit devlet statüsünü kazanmak için yeniden başvurmuştur.

2.10.11. Birinci Körfez Harekâtı

Soğuk Savaş bitip Sovyet Bloğu dağıldıktan sonra tehdit algısını değiştiren ABD artık kendi gücünden kendi zaferinden emin bir şekilde yeni bir düzen kurma arayışına girerek önce Saddam rejimini bahane edip Irak'a operasyon düzenledi. Önceleri "Yeşil Kuşak" projesi ile komünist bloğu çevreleme planı yapan ABD daha sonra bu blok çökünce yeni güvenlik perspektifini bu kuşağın üzerine kurdu. Petro-Dolar karşılığı bu ülkelere silah satan ABD bu ülkelerde kurulan İslam kaynaklı fundemenalist kaynakları önce meşrulaştırıp sonra komünist blok üzerine kullanmıştır. Proje bitince bu sefer ortada kalan bu örgütleri tekrardan bir tehdit algısı yaratmak amacıyla kullanarak yeni bir silah pazarı açma hedefine ve yeni bir sömürgecilik hareketine girişmiştir.

Önce Irak'ın Kuveyt'i işgal sonucu Saddam rejimini bahane edip Irak'a müdahale etmiştir. Daha sonra ise Afganistan'da SSCB işgalinde kullandığı Taliban ve onun başındaki Usame Bin Laden'i tekrardan bir tehdit algısı ve Soğuk Savaş sonrası Nato için yeni bir güvenlik projeksiyonu çizmek amacıyla aşırı İslamcı bir örgüt olması nedeniyle suçlamıştır. Dünya, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle "Amerikan Rüyası" vaatlerini beklerken kendini yeni bir açmazın içinde bulmuştur. Bu yeni çatışma alanı din temelli olacak ve Soğuk Savaş dönemini aratacak şekilde insanlığı açmazı sürükleyecektir.

2.10.12. On Bir Eylül 2001 ve 2.Körfez Harekâtı

Bütün bu gelişmeler sürerken 2001 yılının, Eylül ayının, on birinci gününde New-York'taki meşhur o dönem dünyanın en yüksek iki gökdeleni olan "Ticaret Merkezi"ne saldırı düzenlenecektir. Bu saldırıyı Taliban'ın üstlenmesi sonrası oğul Bush ve beraberindeki ekip, İslam kaynaklı, fundamentalist, aşırı örgütlerin kaynağı olduğu gerekçesi ile hem Irak rejimini hem de Afganistan'ı suçlamış ve Irak üzerine "2. Körfez Harekâtı"nı düzenlemiştir. Artık "ya bizdensiniz ya onlardan, tarafınızı seçin" çıkmazıyla karşı karşıya kalan dünya yeni bir silah pazarı ve enerji kaynağı arayışının ortasında kalmıştır. 2003 yılında başlayan operasyon Irak halkı için demokrasi vaat ederken; ne yazık ki Ortadoğu iyice bataklığa dönüşmüş, daha da kötüsü IŞİD yani "Irak-Şam İslam Devleti" adlı örgüte kavuşmuştur. Bu harekât sonrası Irak mezhep ve

etnik çatışmaların içine sürüklenirken ABD ise İsrail temelli bir Ortadoğu politikasından asla vazgeçmeyeceğini tekrardan sergilemiş ve İslam fundamentalizmine karşılık verirken Yahudive Hıristıyan fundamentalizmini körüklemiştir.

Zaten bu anlayışı körükleyen “Evangelizm” adlı mezhep Protestanlığın Yahudiliğe en yakın koludur ve “Eski Ahit” yani Tevrat’a daha çok itimat etmesiyle bilinir. Bush da bu mezhep mensubudur. ABD bu bahaneleri üreterek dünyayı karmaşa içine sürüklerken farketmeden kendi ekonomisini yavaş yavaş darbelemeye başlamış ve yarattığı durumun maliyeti neredeyse elde edeceği geliri geçmiştir.

BÖLÜM III

ÇİN- ABD EKONOMİK REKABETİ

3.1. 2008 Ekonomik Krizi

Irak'ta tekrar Vietnam gibi bir sonuçsuz harekâta girişen ABD ekonomik yönden sarsılmaya başlayınca bu sefer tekrardan genişlemeci politikaya başvurarak para ve kredi arzını çoğaltmaya başladı."Amerikan Merkez Bankası" yani FED faizleri düşük tutarak bankalara düşük faizli kredi verme imkânı sağladı. Bu krediler özellikle konut sektöründe yoğunlaştı ve Amerikan halkı yoğun şekilde borçlandırıldı. Hatta bu spekülâtif balon serbest piyasa yolu ile dünyanın diğer ülkelerine bulaştı ve orada da verilen krediler ve denetimsiz bankacılık ekonomilere büyük zarar verdi.

Önceleri bol keseden kredi dağıtan ABD bankaları bu kredileri üstüne bir de sigortalandırarak "Mortgage" adlı sistemi yarattı. Bu öylesine bir hal aldı ki işsiz adamın ev sahibi olmasından, zengin adamın spekülasyon yoluyla yani menkul değerler ve ikincil piyasalar yoluyla servetini ikiye katlamasına kadar gitti. Fakat daha sonra FED faizleri yükseltme yoluna gidince işler tersine gitmeye başladı. Artık karşılıksız krediler dönmeyince buna dayanan bütün piyasalar çöktü ve ABD ekonomisi derin bir yara aldı. Bundan sonra işler değişmeye başlayacak bu gedikle ABD ekonomisi resesyon dönemine girmeye başlayacaktı. Bu dönemde ki zararın bedelini büyük finans şirketleri ödemiş ve artık ABD'de Obama dönemiyle beraber piyasalar daha sıkı denetlenmeye başlanmıştır. Fakat bu dönemden sonra Amerikan ekonomisi eskisi kadar parlak bir halde olmayacak ve karşısında Çin Halk Cumhuriyeti'ni bulacaktır.

Grafik 13. ABD 2002-2008 Arası Faiz Oranları

Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/abd-10-yillik-dusuk-faiz-doneminde-yol-ayriminda/119704>

Grafikte FED (Amerikan Merkez Bankası) nın faiz oranlarını krizden önce yükselttiğini görmekteyiz.

“Türev ürünlerle oluşturulan bu kredinin dolayısıyla da oluşan geri ödenme riskinin sürekli sürekli devredilmesi, dolayısıyla bu riskin üçüncü kişilere aktarılması türev ürünlerinin hızla artmasına sebep olmuştur. Uluslararası bankalar ise sürekli birbirlerine kefil olmuş, bu birlikteliklerin en fazla toplandığı banka ise Lehmann Brothers, Fannie Mae ve Freddie Mac gibi önde gelen yatırım ve sigorta şirketlerinden bazıları iflas edip devredilmiş, bazıları da kapanmıştır.” (Mardin Büyükşehir Belediyesi,2019)

3.2. 2011 Suriye Harekâtı ve Trump Dönemi

Gene Ortadoğu’da rejim bahanesi ve demokrasi bahanesiyle bu sefer Suriye üzerinden bölgeyi yeniden dizayn projesine girişen ABD bu sefer kendi hegemonyasının karşısında yeni küresel oyuncular bulacaktır. Bir yanda Soğuk Savaş döneminde sonra ki çöküntüyü atlatan Rusya, diğer tarafta dünyanın üretimini karşılayan Çin yeni küresel aktörler olacaktır. Burada da İsrail rotasında hedef belirleyen ABD kriz sonrası zaten yara almış ekonomisini iyice çıkmaza sokacak silah satışı ile ekonomiyi canlandırma peşindeyken karşısında Rusya bir gücü bulacak ve Nato içinde artık istediği gibi hareket edemeyecektir. Önce Libya’da Kaddafi’ye kestiği

faturayı bu sefer Esad için de kesmeye kalkışınca bölge tamamen açmaza sürüklenecektir.

ABD dünyaya yeniden şahin gözlerle bakan bir başkan ve yönetimi seçmiştir. Fakat bundan sonra artık dünyada güç merkezleri çeşitlenmiş, dolar egemenliği eskisi kadar sağlam olmaktan çıkmış ve ABD çok kutuplu bir dünya anlayışının ortasında şaşkınlıkla kalmış, eski egemenliğini yitirmemek adına çizgiden sapmış ve gündemi artık belirleyen değil, takip eden bir hale düşmüştür. Bu yeni düzende artık ABD diğerleri ile gücü paylaşmak zorunda kalmıştır. Artık bir güç geçişi dönemine sahne olan dünya için yükselen yıldız “Çin Halk Cumhuriyeti” ve “Piyasa Sosyalizmi” anlayışı olmuştur.

3.3. Yenidünya ve Merkezi Asya

Tarih boyunca, A.F.K Organski'nin ortaya koyduğu “Güç İntikal Teorisi” ne göre merkezin çekirdeğini oluşturan ve diğer toplumlar için bir çekim gücü olan ülkeler ve onun sistemleri hegemon ve başat gücü oluşturmuş, gündemi yaratmış, diğer uluslar, ülkeler ve topluluklar bunu takip etmiştir.

“Güç geçişi teorisi, A.F.K. Organski tarafından 1958 yılında geliştirilerek ilk kez World Politics adlı eserinde yayınlanmıştır. Teori temelde büyük güçler arasında kapasitelerin birbirine yaklaştığı ve güç geçişi görüldüğü zamanlarda savaş çıkma olasılığının arttığını iddia etmektedir. Bununla beraber güç geçişi teorisi realizmin anarşik uluslararası sistem tanımlamasına karşı çıkararak, sistemde güçler arasında hiyerarşik bir ilişkinin bulunduğunu öne sürmektedir. Teoriye göre bu hiyerarşik ilişki yapısı bölgesel alt sistemlerde de görülmektedir. Bölgesel bir sistemde tepede yer alan güç bölgedeki statükoyu belirlemekte ve koruma sorumluluğunu üstlenmektedir. Hiyerarşik sistemin basamakları arasında görülen rekabet ve geçişler ise çatışmaların temel kaynağıdır” (Güneylioğlu, 2018).

Bu teoriye göre dünya üzerinde yerleşik toplulukların devlet ve devlet benzeri organik bileşenler oluşturmaya başladığından itibaren belli toplumlar gelişmelere kaynaklık etmiş ve gündemi belirleyerek, bundan çıkarlarını sağlamışlardır. Bunun başlangıcı olarak sayabileceğimiz ve sistematize emperyal anlayışın ilk temsilcisi Roma İmparatorluğu dönemine Pax-Romana (Roma Barışı), ondan bayrağı devralan Osmanlı

İmparatorluğu dönemi için Pax-Ottomana (Osmanlı Barışı), sonra İngiliz emperyalizminin egemen olduğu döneme ise Pax-Brittanica (İngiliz Barışı), en sonundakine şu an sonuna geldiği varsayılan Pax-Americana (Amerikan Barışı) dönemi denmektedir. Yani hegemon güçler hem merkezi ellerinde tutmuşlar hem de sistem ve zenginleşme açısından diğerlerine örnek olmuşlardır.

Yaşanan son gelişmeler artık Pax-Americana döneminin sonuna yaklaşıldığını ve artık güç merkezinin Batı'dan Doğu'ya yani Amerika ve onun öncülü Avrupa'dan Asya'ya doğru geçiş yaptığını göstermektedir. Fakat aynı zamanda realizme göre bu geçişler öyle çok barışçıl ve sakin olmayabilir aynı zamanda anarşik süreçleri de içermektedir.

Yakın zamanda Asya coğrafyası ve onun özelinde Çin, önce Japonya sonra Güney Kore'nin yaptığı atılımlarla gelişmişler ve artık Batı'nın hegemonik gücünü kırma noktasına getirmişlerdir. Buradaki güç geçişi tamamlandığı zaman yeni hegemon gücün Çin olacağı hesaplanmaktadır ve bu yeni döneme de "Pax-Sinica" yani "Çin Barışı" adı verilecektir.

Fakat burda esas sorun şudur: "Acaba güç geçişi önceliklere göre sarsıntılı mı olacak yoksa yumşak bir zeminde mi sağlanacak" sorunudur. Tabii ki hegemon güçler öncesinde olduğu gibi kolaykolay güçlerinden vazgeçmeyecektir ama tarihin dönemlerine baktığımızda Çin için gene gelişmiş bir uygarlık olduğunu ve o dönemde de bu iddiayı taşımadığını söyleyebiliriz.

Çoğu uzmana göre artık kaotik güç geçişleri dönemi son bulmuştur. Bu dönemde dünya zaten anarşi ve kargaşadan yorulmuş ve modernizmin yerini yavaş yavaş post-modernizm almaya başlamıştır. Bu süreçte köklü ve kadim bir kültüre sahip olan ve içerisinde geçmişte her ne kadar inkar politikaları uygulansa da Konfüçyüs gibi bir ögeyi barındıran Çin bu yeni dönemde hegemon güç olsa da güç merkezleri çoklu olacak ve çeşitli merkezlerden, insanı esas alan, çok sesli bir yönetim anlayışı dünyaya hâkim olacaktır. Ayrıca şu anda tükenmekte olan enerji kaynakları ve dünyanın karşı karşıya olduğu sorunlar insanlığı daha birleştirici ve daha anlayışlı bir sürece sokacak geçmiş dönemlerde ki savaşa dayalı ve kaostan beslenen düzen olmayacaktır

3.3.1. Çin'in Yükselişi

Çin Halk Cumhuriyeti 1949 yılında kurulduğunda yüz yıllık kötü bir deneyimden, Çinlilerin deyimiyle “Utanç Yüzyılı” olan bir dönemden çıkmış ekonomisinin ve nüfusunun % 80'i tarıma dayalı, küçük el tazgahları ve sanatları haricinde, işgal döneminde Japonya'dan arta kalan sanayii ve buna karşılık kurulan zayıf silah sanayiiden başka hiçbir pozitif verisi olmayan bir ülkeydi. Daha sonra Sovyet yardımı ve Mao'nun “İleriye Doğru Büyük Atılım” ve “Kültür Devrimi” süreçlerini geçiren Çin 1976'da Mao'nun ölmesiyle Komünist Parti içinden çıkan ve devrimci kuşağın ilk temsilcilerinden olan Deng Xiaoping'in temelini attığı reformlar ve salt sosyalizmi Çin'in kendine göre yorumladığı “Piyasa Sosyalizmi” dene kavram sayesinde bugün tamamen farklı bir görüntü çizmektedir.

Mao döneminde içe kapalı bir kutu olan Çin ABD ile ilk müzakerelerin ünlü diplomat Henry Kissinger ile kurmuş, daha sonra reformlar sürecinde ise Çin ile yakın ilişkiler kurmuştur. Bu reformun başlangıç yıllarında Çin dünyanın kişi başına geliri en düşük ülkelerinden biriydi.

“2. Dünya Savaşı'ndan galibiyetle ayrılan dünyanın süper gücü ABD ise bu dönemde Sovyetlerle “Soğuk Savaş” adı altında psikolojik ve stratejik bir mücadeleye girmiştir. Sosyalizm ve kapitalizm ideolojileri arasında geçen mücadelede Sovyetlerin yanında saf tutan sosyalist Çin ile ABD arasında ideolojik ayrılıktan kaynaklanan bir uzaklaşma söz konusu olmuştur. ABD - Çin arasındaki ilişkiler ise 1950 Kore Savaşı'nda başlamıştır. Kuzey Kore'nin Güney Kore'yi işgal etmesi sebebiyle ABD, Güney Kore müttefiki olarak savaşa girmiştir. Çin hükümeti ise ABD'nin 38. kuzey paralelini geçmesi halinde savaşa gireceğini belirtmesine müteakip 8 Ekim 1950 tarihinde Amerikalılar 38. kuzey paralelini geçmiştir. Çin, savaşa Kuzey Kore müttefiki olarak dâhil olmuştur. Tarafların birbirlerine üstünlük sağlayamaması üzerine imzalanan ateşkes antlaşmasından sonra ABD hükümeti, Tayvan'ı Çin'in tek temsilcisi olarak görüp Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanımamıştır. Dönemin ABD başkanı Harry Trunman Çin'den yapılacak ithalat ve ihracatı yasaklayıp ABD'deki tüm Çin varlıklarına da el koymuştur. Kurulan ilişkiler 1970'lere kadar aynı seyirde devam etmiştir” (Mardin Büyükşehir Belediyesi, 2019).

O dönemlerde dış dünyaya açılmaya başlayan Çin önce kendi içinde sorunlu bir yapıya sahip olduğunu kabul ederek yola çıkmış ve hatalarını mümkün olduğu kadar düzeltmeye çalışmıştır. 1978 yılından itibaren kabuk değiştirmeye başlayan Çin ekonomisi 1980’lerde reform sürecini yaşarken 1986’da GATT yani bugün ki DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) ndeki kurucu aktine tekrardan kavuşmuş ve bu birlik tarafından “ticarete en çok kayırılan ülke” olmanın semeresini toplamıştır. Aynı dönemde SEZ (Özel Ekonomi Bölgeleri) ile üretimini ve ticaretini katlayan Çin yıldan yıla artan kişi başına geliriyle ve neredeyse % 10’u geçen büyüme ortalamasıyla hızlı bir şekilde büyümeye başlamıştır.

“1969’da göreve gelen ABD başkanı Richard Nixon, ABD’nin dış politikasını belirleyen Nixon Doktrini ile Sovyetler Birliği’nin etrafını müttefiklerle sarıp güç yarışında baskıyı arttırma peşinde olmuştur. Bu nedenle ABD özellikle 1972’den sonra Çin ile arasındaki ilişkileri iyileştirmeye başlamış ve Çin’in o dönemki önceliklerinden olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’ne üye olmasını sağlamıştır. Öte yandan 1972’de Şanghay Ortak İşbirliği Antlaşması imzalanmış; bu dönemde Çin’e uygulanan ticari ambargo da az da olsa kaldırılmıştır. İki taraf arasında süregelen ilişkiler 1 Ocak 1979’da diplomatik ilişkilere dönüşmüştür.” (Mardin Büyükşehir Belediyesi,2019)

Grafik 14. Çin’in 1993 ve 2015 Yılları Arası Büyüme Oranlarının Grafiği

Kaynak: <https://businessht.bloomberght.com/guncel/haber/1141952-cin-buyume-rakamlarinin-akillara-getirdigi-4-soru>

İhracata dayalı içeride tasarrufu yüksek tutarak yatırımlara yönelen ve bu yatırımları devlet eliyle planlayan ve bu sayede büyüyen Çin yakın zamanda tükenmeye başlayan ve ABD’nin başını çektiği ekonomik sistem için bir umut kaynağı olmuştur.

Aynı dönemde ABD ise Çin'in reform yaptığı yıllarda piyasalara para arzını yükseltmiş ve tüketimi tetikleyerek yatırıma dönüştürme amacını güden neo-liberal anlayışı esas almıştır. Fakat gerçek şudur ki 1970'lerde yaşadığı Vietnam ve Petrol Şoku gibi sarsıntıların etkisiyle 1960'lardaki ucuz petrol ve enerji kaynaklarına dayalı büyümeyi tutturamamış ve artık savaş ve spekülasyon ekonomisi haline dönüşmüştür. Gene bu dönemde ilginç gelişmeler olmuş SSCB, SBKP Genel Sekreteri ve Devlet Başkanı Mihail Gorbaçov'un başlattığı "Glasnost ve Perestoroyka" açılımlarını uygulamaya kalkışmış ve en sonunda 1991 yılında dağılmıştır. Gene aynı tarihte Berlin Duvarı yıkılmış ve iki Almanya birleşmiştir.

90'lı yıllarda artık dünyanın tek kutbu olarak kalan ABD bugüne kadar hep stratejik düşmanlar algısıyla ve Soğuk Savaş bahanesiyle dış politikasını saldırganlık ve kutuplaşma üzerinden yürüttüğü için kendine yeni düşmanlar edinme arayışına girerek bu sefer de Ortadoğu'daki rejimleri bahane etmiş ve Nato'nun yeni stratejisini de buna göre belirlemiştir." Tarihin Sonu ve Son İnsan" tezinde liberalizmin zafer bayrağını sallayan Fukuyama ve bunun karşısında olduğu söylenen Samuel P.Huntington'ın "Medeniyetler Çatışması" tezi aslında ABD'nin yeni bir strateji ve yeni tehdit algısı arayışlarına cevap vermek üzerine kurgulanmış tezlerdir.

Bu dönemde Asya için önemli güç olarak Japonya ve arkasından onu takip eden Güney Kore'den bahsedebiliriz. Çin ise henüz Tiananmen Olayları'nın şokunu atlatabilemiş ve serbest piyasanın kontrol edilemediği zaman ki acı taraflarını tecrübe edinmiştir. 1986'da yüksek enflasyon dalgası toplumu tekrardan ortodoks bir sosyalist anlayışa doğru sürüklemiş ve yolsuzluk ve adama kayırma suçlamalarıyla karşı karşıya kalan Çin bürokrasisini yeniden yapılanmaya itmiştir. Çin 1989 Tiananmen Olayları'nı sert bir şekilde bastırmaya kalkışınca tekrardan dünya kamuoyu nezdinde otokratik ve baskıcı kimliğiyle sorgulanmaya başlanmıştır. Aslında bu Çin Halk Cumhuriyeti'nin, SSCB'nin akıbetine uğrama korkusunun tezahürüdür. Tiananmen Olayları'ndan sonra Çin'de ne piyasanın ne de siyasal hayatın daha olgunlaşmadığını gören Deng Xiaoping ve ekibi planlamaya dayalı Çin'e özgü sosyalizmde denilen, devlet kapitalizmi olarakta anılan "Piyasa Sosyalizmi"ni iyice geliştirme yoluna gitmiştir. Bunun semerelerini de 1997 yılında "Asya Kaplanları'nın Çöküşü" olarak adlandırılan ve sonrasında Rusya ve Türkiye'ye kadar uzanan derin kriz dalgasını başarıyla atlatarak almıştır.

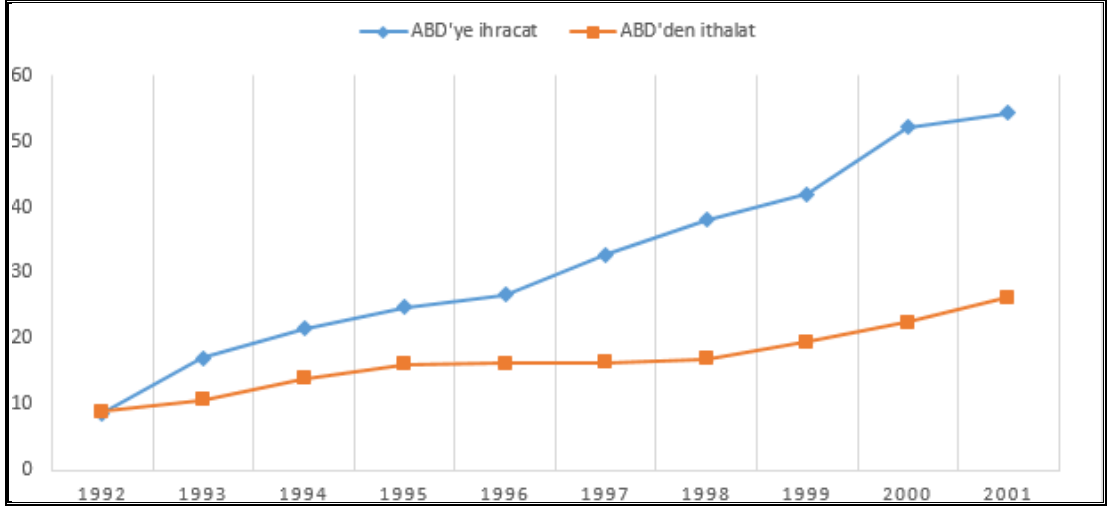
"Soğuk Savaş'ın bitimiyle ilişkiler yumuşamaya devam etmiş, 1999 yılı ve sonrasında ise ticaret ilişkileri dönemin zirve noktalarına ulaşmıştır. Bu

ilişkiler 2001 yılında Çin pazarının, dışarıya açılması için ABD tarafından oluşturulan girişimde Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) katılmasına kadar uzanmıştır” (Mardin Büyükşehir Belediyesi, 2019).

2000'li yıllarda dünyada ABD'nin 9/11 Eylül olaylarının neticesinde agresif bir tutum takınması ve Soğuk Savaş sonrası yeni bir düşman algısı yaratması ile Anti-İslamist bir blok oluşturma çabalarına şahit olmuştur. Önceleri Çin'e karşıda agresif bir tutum takınmaya çalışan ABD bölgede Çin'in yükselişini fark edince anlaşma yoluna giderek ilişkileri yumuşatmaya başlamıştır. Soğuk Savaş'ın etkisiyle bugüne kadar hep sistemin dışında tutulmaya çalışılan Çin ise bu algı değişikliğinden sonra ABD ile daha sıcak ilişkiler kurmuş ve Asya bölgesinde teröre karşı ortak bir mücadele alanı geliştirme yoluna girmiştir.

“Geçtiğimiz yüzyılda yaşanan olaylar ve bu olaylar çerçevesinde özellikle 90'larda kendine gelen Çin Halk Cumhuriyeti-ABD ilişkilerinde, Ocak 2001'de göreve gelen ABD başkanı George Walker Bush ve hükümetinin görev sürelerinin henüz ilk aylarından itibaren iyiye gitmekte olan durum bir anda tersine dönmeye başlamıştır. Nisan 2001'de Güney Çin denizi üzerinde gezen bir ABD casus uçağının Çinli savaş uçağıyla havada çarpışıp zorunlu iniş yapması üzerine, ABD'nin Çin'i gözetlediği iddiaları artmış ve ilişkiler epey gerilmiştir.

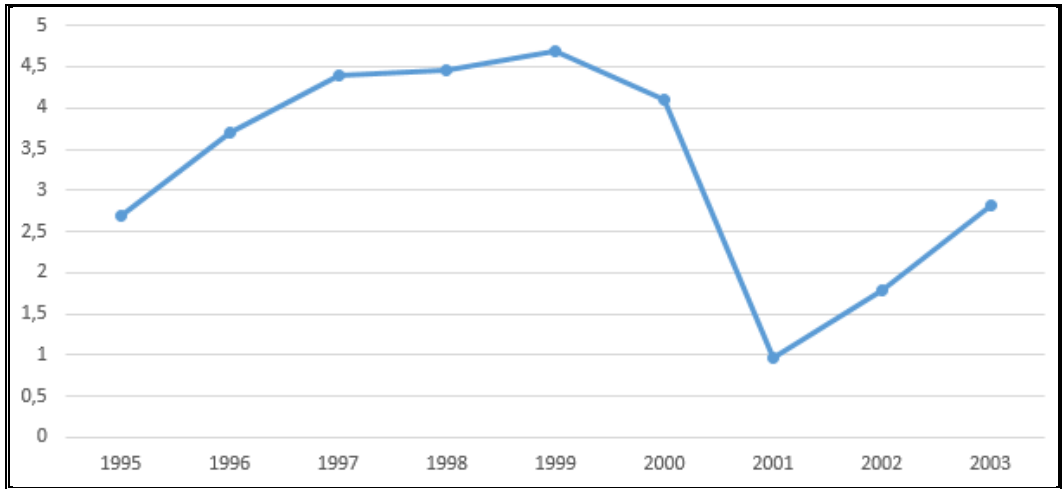
Bush hükümetinin daha ilk yılı bitmemişken Amerika'nın atan kalbi olan New York'ta Dünya Ticaret Merkezi'ne bir terör saldırısı düzenlenmiştir. Yapılan saldırıyı El-Kaide isimli bir terör örgütünün üstlenmesi üzerine ABD, “küresel terörle mücadele” söylemiyle kendinden hayli uzak bir coğrafya olan Orta Asya'ya yerleşmiştir. Bu eylemler, ABD'yi bölgede kendisi ve Rusya'dan sonra diğer bir güç haline getireceğinden dolayı Çin tarafından da bir tehdit olarak görülmektedir” (Mardin Büyükşehir Belediyesi, 2019).

Grafik 15. 1992-2001 Yılları Arasında Çin'in Amerika ile Olan Ticareti (Milyar \$)

Kaynak: <http://www.mbbgenclik.com/detay-1365-2000-sonrasi-cin-abd-ekonomik-iliskileri>

“Grafikte görüldüğü üzere bu dönemde Çin ile ABD arasındaki ticari hacim giderek artmaktadır. Aynı zamanda bu dönemde Çin'in uyguladığı ekonomik reformların başarı sağladığı söylenebilir; çünkü bu dönemde henüz yeni gelişmekte olan bu iki ülke arasındaki ticarete bile Çin'in ABD'ye karşı ithalatının ihracatına göre çok daha büyük bir hacim kapladığını görmekteyiz. Yeni yüzyıla girerken Çin'in kazandığı ekonomik ivmenin ve bu ivmenin getirdiği kalkınma hızının gelecekte Çin'i süper güç yapma potansiyelinin olduğu bilindiği gibi, ABD ve dönemin diğer süper güçleri ise bu büyümeye endişeyle bakmaktaydı.”

Grafik 16. 1995-2003 Yılları Arasında ABD'nin GSYİH Büyüme Oranı (%)

Kaynak: <http://www.mbbgenclik.com/detay-1365-2000-sonrasi-cin-abd-ekonomik-iliskileri>

Grafik'te de görüldüğü üzere 2001 yılında yaşanan terör olayları ülkenin sadece siyasetini etkilemekle kalmayıp ekonomisini de etkilemiştir. Saldırıların özellikle Dünya Ticaret Merkezi olan İkiz Kulelere yapılması ekonominin ciddi yaralar alınmasına neden olmuştur. 2000 yılında her ne kadar büyüme oranı azalmış olsa da bir sonraki yıl meydana gelen 11 Eylül saldırısı gibi gelişmeler, ABD'nin 1982'den beri gördüğü en düşük büyüme hızına sahip olmasıyla sonuçlanmıştır.

2008 yılında geçirdiği spekülasyon kriz sonucunda ABD ekonomisi derin bir yara almış ve krizin etkileri diğer ülkelere de sıçramıştır.

Tablo 10.
Bazı Ülkelerin 2006-2011 Yılları Arasındaki GSYİH Büyüme Oranları (%)

YIL	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ABD	2,6	1,7	-0,2	-2,9	2,5	1,6
ÇİN	12,7	14,2	9,6	9,4	10,6	9,5
RUSYA	8,1	8,5	5,2	-7,8	4,5	5,2
BİRLEŞİK KRALLIK	2,4	2,3	-0,4	-4,1	1,6	1,4
TÜRKİYE	7,11	5,03	0,8	-4,7	8,4	11,1
DÜNYA	4,2	4,2	4,2	1,8	-1,7	4,3

Kaynak: <http://www.mbbgenclik.com/detay-1365-2000-sonrasi-cin-abd-ekonomik-iliskileri>

“Tablo’da da görüldüğü gibi 2008 krizi, etkisini 2009 yılında dünyanın her yerinde göstermiştir. Dünya ortalaması negatif değerlerde olmasına rağmen Çin ekonomisi üzerine gelen bu büyük dalgayı çok az bir kayıp vererek atlattır. Ancak Çin’in ABD ile yaptığı ticarete ciddi bir azalma söz konusu olmuştur. WITS’in sağladığı verilere göre her yıl yaklaşık olarak 40 milyar dolar hacim kazanan Çin-ABD ticareti bu dönemde 35 milyar dolar gibi bir azalma göstermiştir. Ancak 2010 yılında yapılan ticaret ile 91 milyar dolarlık bir artış göstererek tekrar hacim kazanmıştır.”

Daha sonra ise artık dünyanın ikinci büyük ekonomisi olan Çin Halk Cumhuriyeti’nin başkanı Xi Jinping’in “Bir Yol Bir Kuşak” adını verdiği projeyi açıklamasıyla Çin ve ABD ilişkileri başka bir seyre taşınmıştır. ABD ise bu projenin karşısında olmuş ve baltalama yoluna gitmiştir

“ ABD ise Çin’in uygulamaya koyacağı bu plana şiddetle karşı çıkmaktadır. Çin’in ekonomik büyümesinin farkında olan ABD, dünya arenasındaki süper güç konumunu Çin Halk Cumhuriyeti’ne teslim etmek istememektedir. Kasım 2018 APEC zirvesinde konuşan ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence, Bir Kuşak Bir Yol projesi kapsamında sunulan krediler için, “Çin’in kredi teklifleriyle desteklediği altyapı projeleri bitirilemez ve kalitesiz. Bu projeler ülkeleri kredi borçlarına sürüklüyor. Borçlanarak, ülkenizi ve bağımsızlığınızı tehlikeye atmayın. Ülkenizi koruyun.” diyerek Çin’e adeta bir gözdağı veriyordu” (Mardin Büyükşehir Belediyesi, 2019).

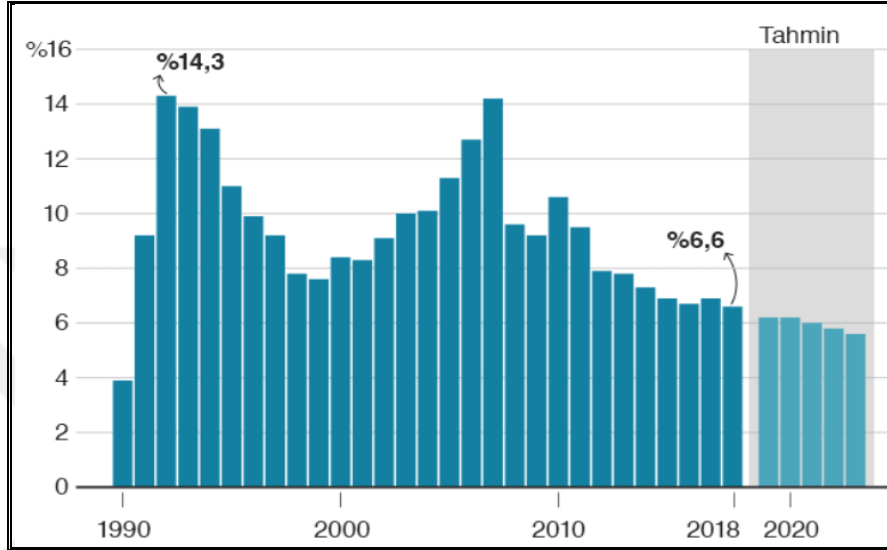
3.4. Donald Trump Dönemi ve Ticaret Savaşları

2016 yılında ABD Başkanı seçilen Donald Trump, Çin’e karşı agresif politikalar takınmaya başlamış ve 2018’de yaptığı hamlelerle “Trade Wars” yani ticaret savaşlarını başlatmıştır.

“Pekin hükümetini “fikri mülkiyet haklarında hırsızlık” yaptıkları gerekçesiyle suçlayan Trump, Çin pazarından dünyaya dağılan ucuz malların yapımında kullanılan tasarım ve fikrin çalıntı olduğunu savunmaktadır. Bu gerekçeyle 8 Mart 2018 tarihinde ABD tarafından Çin’den yapılan demir-çelik ve alüminyum ithalatına %25 ve %10 ilave gümrük vergisi konulacağı açıklanmıştır. Çin de buna cevap olarak 2 Nisan 2018’de ABD’den ithal edilen 3 milyar dolarlık taze meyve, kuruyemiş ve şarap gibi ürünlere %25 ilave vergi getireceğini açıklamıştır. 6 Temmuz 2018’de ise ABD yönetimi Çin’den ithal edilen 34 milyar dolar değerindeki ürüne %25 ek vergi uygulamasını hayata geçirdi. Çin’in bu hamleye de karşılık vermesi beklenirken, başkan Trump Çin’in karşılık vermesi durumunda yaklaşık 200 milyar dolarlık yeni gümrük vergisi uygulanması talimatını vermiştir. Görüldüğü üzere yaşanan bu ticaret savaşı hız kesmemiş, aksine iki tarafın da birbirine karşılık vermesi üzerine daha da alev almıştır” (Mardin Büyükşehir Belediyesi, 2019).

2001 yılında DTÖ’ne alınan ve “Ticarette Kayırılan Ülkeler Statüsü” taşıyan Çin ekonomik olarak ABD’yi koltuğundan etme tehlikesini taşımaya başlayınca ABD Çin’e karşı artık agresif politikalar sergilemeye başlamış ve ek vergiler ve gümrük vergileri uygulamaya geçirmiştir. Çin’de buna karşılık vermiş ve aynı şekilde ek vergi ve gümrük vergisi uygulama yoluna gitmiştir.

“ABD’nin böylesine bir ekonomik hamle yapmasının asıl sebebi ise ekonomisini son 30 yılda çok büyüten ve özellikle Bir Kuşak Bir Yol projesiyle de bu büyümeyi desteklemeyi hedefleyen Çin Halk Cumhuriyeti’nin önünü kesmektir. Nitekim yapılan hamlelerin etkisinin yavaş yavaş görülmeye başlandığı söylenebilir. Zira grafik’te de görüldüğü gibi Çin’in 2018 yılı GSYİH büyüme oranı ülkenin 1990’dan beri ölçülen en düşük büyüme oranıdır” (BBC, 2019).

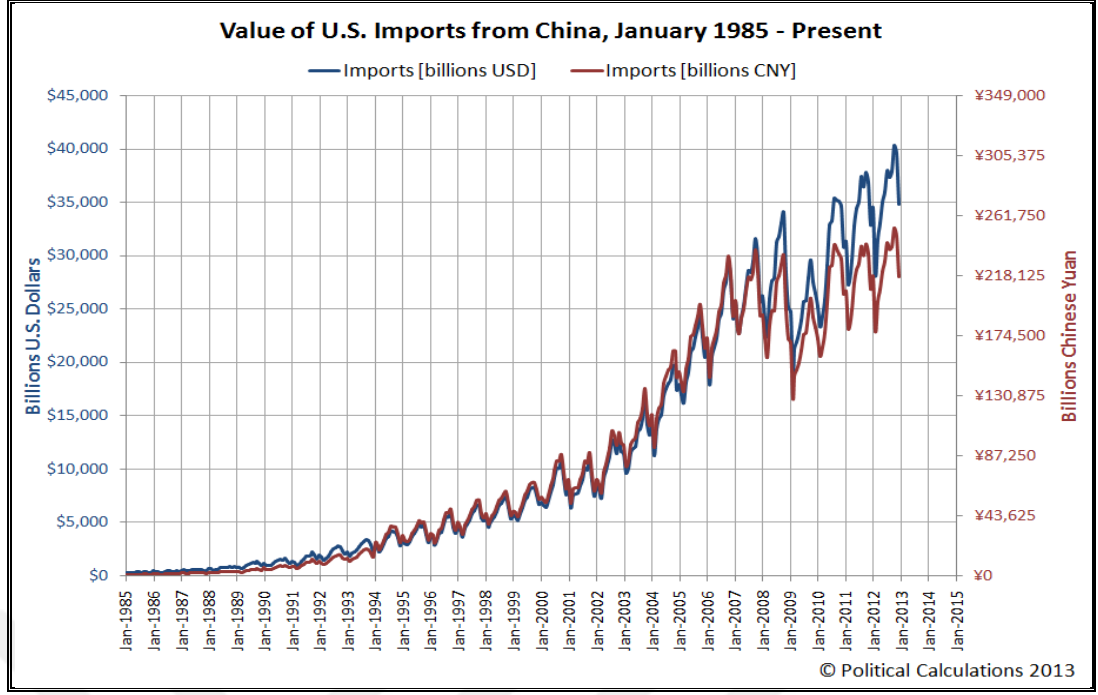
Grafik 17. Çin’in 1990-2018 Yılları Arası GSYİH Büyüme Oranı Ve 2020 Sonrası Tahmini Büyüme Oranları (%)

Kaynak: <http://www.mbbgenclik.com/detay-1365-2000-sonrasi-cin-abd-ekonomik-iliskileri>

ABD bu hamlelerle aslında büyüyen Çin’in önünü kesmeye çalışmış ve elindeki küresel hegemonik gücü kaybetmemek için bu hamlelere başvurmuştur. Fakat şuda bir gerçektir ki ABD’nin bu kadarıyla yetineceğini söylemek saf dillik olur. Bölge üzerinde yeni stratejiler geliştiren ABD daha önce Soğuk Savaş döneminde SSCB’ye uygulamaya çalıştığı çevreleme politikasını bu sefer Çin’e de uygulamaya başlamıştır.

“Çin hızlı artan nüfusu ve sanayileşmesi ile dünyada ticaretindeki dengeleri değiştirmeye devam ediyor. 2012 yılında dünya ticaret devi ABD’nin toplam mal ihracatı ve ithalatı \$3.82 trilyon dolar iken, Çin’de bu rakam 3.87 trilyon dolar olarak belirlendi ve böylece Çin toplam ticarete ABD’yi geride bırakmış oldu.

Aşağıdaki tablolardan 1985 yılından günümüze kadar olan süreçte, ABD’den Çin’e yapılan ithalat ve ihracat rakamlarını her iki ülkenin para birimleri açısından görebilirsiniz.”

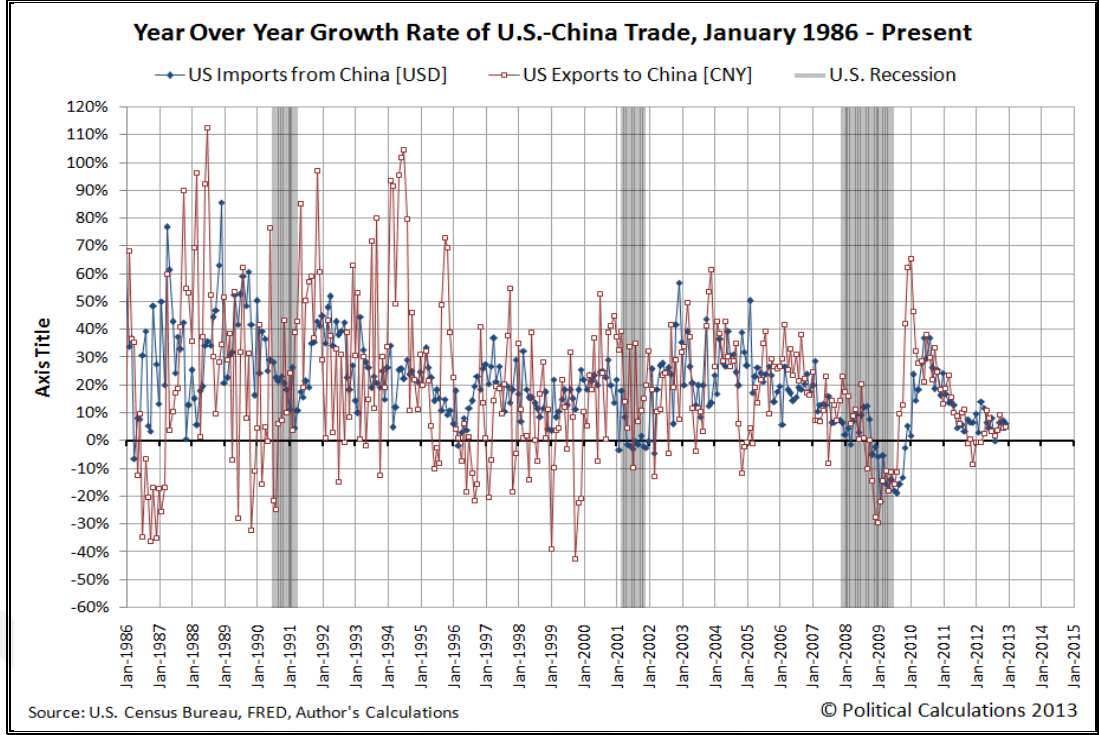

Grafik 18. 1985-2012 Arası ABD'nin Çin'e Yaptığı İthalat Ve İhracatın Her İki Ülkenin Para Birimi Cinsinden Oranları

Kaynak: <https://www.paranomist.com/cin-uluslararası-ticarette-abdyi-geride-birakti.html>

2012 yılında Çin ekonomisindeki büyüme ve ABD ekonomisinin durgunluğu göze çarpmaktadır.

ABD ekonomisi artık imalat ekonomisi olmaktan çıkmış, finans ve türev piyasaların egemen olduğu, yani kendisine yatırım yapan ülkelerin paralarının borsalarda spekülasyon ve manipülasyon yoluyla kullanıldığı bir tür balon ve sentetik, kırılgan bir ekonomi olma yolunda ilerlemiştir. Bu gidişatın bedelini 2008'de patlak verip uzun süren bir spekülatif krizle ödeyecektir. Aynı dönem Çin'de bu gidişten nasibini almış olmasına rağmen çözümü iç talebe yönelik hareket etmekle bulmuştur.

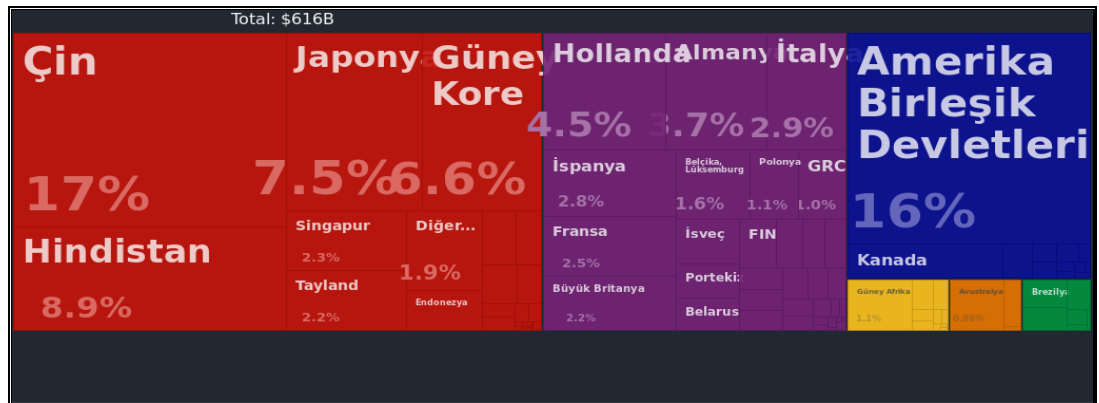

Grafik 19. 1986-2015 Yılları Arası ABD-Çin Karşılıklı İhracat-İthalat Oranları

Kaynak: <https://www.paranomist.com/cin-uluslararası-ticarette-abdyi-geride-birakti.html>

2012 yılında Çin ekonomisindeki büyüme ve ABD ekonomisinin durgunluğu göze çarpmaktadır.

ABD ekonomisi grafikte görüldüğü üzere daha önceleri baskın bir ihracat ekonomisiyken 2008'deki krizin sarsıntısından ötürü yavaş yavaş üstünlüğünü Çin'e kaybetmeye başlamıştır. Bu üstünlük sonunda 2016 yılında Donald Trump tarafından uygulanan gümrük vergileri ve ek vergiler ile "Ticaret Savaşı" denen kavramın doğmasına sebep olmuştur.

Şekil 7. 2016 Yılı Başlıca Ülkeler Petrol İthalat Oranları

Kaynak: <https://atlas.media.mit.edu/tr/profile/hs92/2709/>

Yukarıdaki şekilde 2016 yılı itibarı ile Çin Halk Cumhuriyeti ve Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere kısmi olarak diğer ülkelerinde petrol ithalat oranlarını görmekteyiz.

Giderek yükselen ekonomisiyle enerji ihtiyacı artmaya başlayan Çin'in son dönemde petrol ithalatının ABD'yi geçtiğini ve bununla enerji rekabetinde yeni açılımlar ve yeni sorunlar doğuracağını görüyoruz. Çin önceden izlemiş olduğu sert güç ve tavizsiz yönetim politikasını son dönemde yumuşatarak diplomaside akıllı güç yani "Smart Power" denen terimi daha çok kullanmaya ve ilke edinmeye başlamıştır. Önünde duran Çin Denizi'ndeki ticaret ve toprak problemlerini artık ikili anlaşmalar ve yeni bütünleşmeler ile çözmeye çalışan Çin, Tayvan ve diğer sorunlarda da gene ılımlı bir pozisyon izlemiş fakat gerektiğinde de tepki vermekten geri kalmayacağını da göstermiştir. Burada da Çin'le Amerika arasında terazide ABD tarafına ağır basan askeri güç, teknoloji, imkan ve olanaklarının etkilerini görmekteyiz.

Öte yandan Çin cazibe merkezi olma adına diplomasi alanında da yatırım miktarını artırmış, Konfüçyüs Felsefesi'ni yaymak adına dünyada açtığı Konfüçyüs Okulları ile dikkat çekmektedir. ABD 2008 kriziyle boğuşurken New York'ta Times Meydanı'nda billboardlara verdiği reklamlarla ilgili Çin'in gücü hakkındaki reklam, sübliminal bir mesaj olarak ABD'liler tarafından yorumlanmıştır.

Aşağıdaki tabloda ABD'nin 2012 ve 2016 yılları arası ithalat ve ihracat rakamları yer almaktadır.

Tablo 11.
2012-2016 Yılı ABD'nin İthalat Ve İhracat Oranlarının Karşılaştırması

Amerika Birleşik Devletleri'nin Toplam İhracatı ve İthalatı (Bin, USD)		
Yıllar	ABD'nin İhracatı	ABD'nin İthalatı
2012	1,544,932,000	2,334,677,700
2013	1,577,587,300	2,326,590,200
2014	1,619,742,900	2,410,855,500
2015	1,501,845,864	2,313,424,569
2016	1,453,167,148	2,249,660,890

Kaynak: <https://www.disticaret.biz.tr/2017/08/abd-ile-cin-disticareti.html>

“ABD 2012 yılında 1 trilyon 544 milyar dolarlık ihracat yapmış, buna karşılık aynı yıl içerisinde 2 trilyon 334 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir.

2013 yılında ABD'nin ihracatı ve ithalatı hemen hemen yatay bir seyir takip etmiştir. 2013 yılı itibarı ile ABD'nin ihracat ve ithalatı sırası ile 1 trilyon 577 milyar dolar ve 2 trilyon 326 milyar dolardır.

2014 yılında ise ABD'nin hem ihracatının hem de ithalatının artış kaydettiği görülmektedir. 2012 yve 2016 yılları arasındaki zaman dilimi baz alındığında, 2014 yılı ABD'nin en çok ithalat ve ihracat yapmış olduğu yıl olmuştur.

2015 ve 2016 yıllarında ise ABD'nin dış ticaret rakamlarının düşüşte olduğu yukarıdaki tablodan çok net biçimde görülmektedir.

2016 yılında ise ABD'nin ihracatı 1 trilyon 453 milyar dolar olmuştur. Aynı yıl içinde ABD'nin toplam ithalatı ise 2 trilyon 249 milyar dolardır. Mevcut durumda ABD Dünya çapında en fazla dış ticaret açığı veren ülkedir.”

Aşağıdaki tabloda 2012 ve 2016 yılları arasında Çin'in ithalat ve ihracat rakamları yer almaktadır.

Tablo 12.
Çin'in 2012-2016 Yılları Arası İthalat Ve İhracat Oranlarının Karşılaştırılması

Çin'in Toplam İhracatı ve İthalatı (Bin, USD)		
Yıllar	Çin'in İhracatı	Çin'in İthalatı
2012	2,048,782,200	1,818,199,200
2013	2,209,007,300	1,949,992,300
2014	2,342,292,696	1,959,234,625
2015	2,273,468,224	1,679,564,325
2016	2,097,637,172	1,587,920,688

Kaynak: <https://www.disticaret.biz.tr/2017/08/abd-ile-cin-disticareti.html>

“Yukarıdaki grafik incelendiğinde, Çin'in ihracatının 2012 yılından 2014 yılına kadar artış gösterdiği görülmektedir. 2014 yılından itibaren ise Çin'in ihracatı gerilemeye başlamış ve 2016 yılında hemen hemen 2012 yılı seviyesine düşmüştür.

Çin'in ithalat ayağına baktığımızda ise Çin'in ithalatının da tıpkı ihracatı gibi 2014 yılına kadar arttığı;2014 yılı sonrasında da düşüş trendine girdiği görülmektedir.

2012 ve 2016 yılları arasında ise Çin'in ihracatı hemen hemen aynı seviyede kalmışken; ithalatıysa yaklaşık % 14 azalmıştır. Bu durum Çin'in dış ticaret fazlasının artmasına yol açmıştır. Mevcut durumda Çin Dünya çapında en fazla dış ticaret fazlası veren ülkedir.”

Aşağıdaki tabloda.2012 ile 2016 yılları arasında ABD'nin vermiş olduğu ticaret açığı ile yine aynı yıllar arasında Çin'in vermiş olduğu ticaret fazlası yer almaktadır.

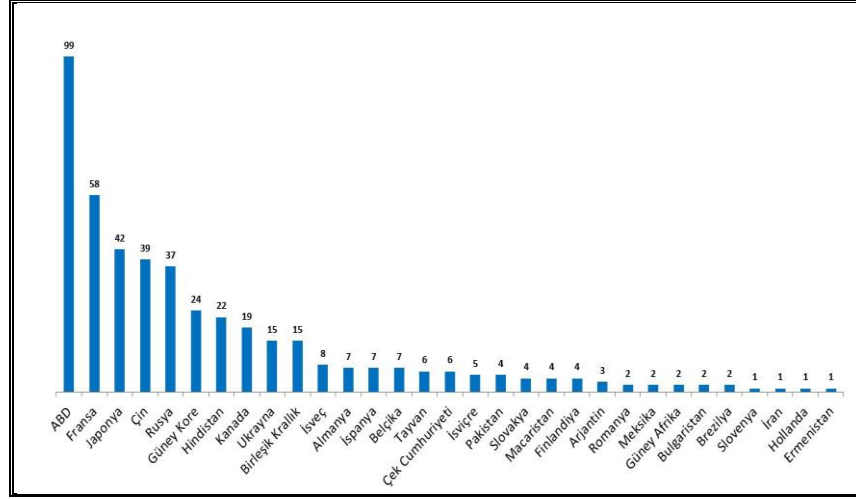
Tablo 13.
2012-2016 Yılları Arası ABD'nin Verdiği Ticaret Açığı Ve Çin'in Verdiği Ticaret Fazlası

ABD'nin Dış Ticaret Açığı ve Çin'in Dış Ticaret Fazlası (Bin, USD)		
Yıllar	ABD'nin Dış Ticaret Açığı	Çin'in Dış Ticaret Fazlası
2012	-789,745,700	230,583,000
2013	-749,002,900	259,015,000
2014	-791,112,600	383,058,071
2015	-811,578,705	593,903,899
2016	-796,493,742	509,716,484

Kaynak: <https://www.disticaret.biz.tr/2017/08/abd-ile-cin-disticareti.html>

Tablonun sol kısmı incelendiğinde ABD'nin vermiş olduğu dış ticaret açığının 2012 yılından 2016 yılına kadar fazla değişmediği görülmektedir.2016 yılı itibarı ile ABD'nin dış ticaret açığı 796 milyar dolardır. ABD dünya çapında en çok dış ticaret açığı veren ülkedir.

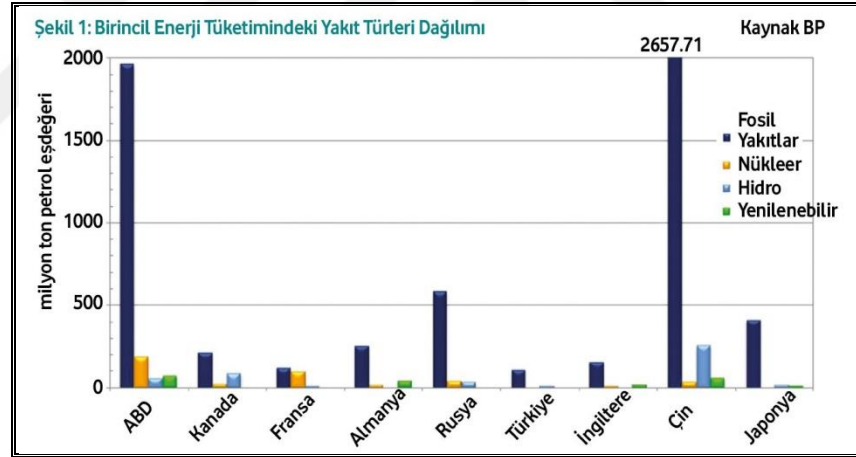
Tablonun sağ tarafında ise Çin'in dış ticaret fazlasına ait veriler yer almaktadır.2012 yılında 230 milyar dolar olan Çin'in dış ticaret fazlası 2016 yılına gelindiğinde 509 milyar dolara ulaşmıştır. Çin dünya genelinde en fazla ticaret fazlası veren ülkedir. 2018 yılı dünya geneli nükleer santral oranlarına baktığımızda ise;

Grafik 20. 2018 Yılı Nükleer Santral Oranları

Kaynak: <https://nepud.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Dunyada-Nukleer-Guc-Santralleri>

Nükleer enerjide ise ABD'nin başı çektiğini görmekteyiz. Buna rağmen ABD kaynak girdilerinde gene fosil enerji kaynaklarına yoğun şekilde ihtiyaç duymaktadır.

Grafik 21. 2017 Yılı Birincil Enerji Tüketimindeki Yakıt Türleri Dağılımı

Kaynak: <http://arsiv.petroturk.com/HaberGoster.aspx?id=17383&haber=Sur-durulebilir-enerjide-fosil-yakitlar-ve-nukleer-enerjinin-yeri>

Yukarıdaki tabloda ise 2017 yılında enerji tüketimindeki yakıt türlerinin oranlarını görmekteyiz. Bu tabloda Çin'in daha çok hidro kaynak kullandığını ABD'nin ise daha çok nükleer kaynaklara başvurduğu görülmektedir. Ayrıca fosil yakıt tüketiminde Çin, ABD'yi geçmiştir. Tabloyu yorumlarken de nüfus oranlarının gözden kaçırılmaması gereklidir (Clemente, 2016).

Tablo 14.
2016 Yılı Başlıca Doğalgaz Üreticisi Ülkelerin Rezerv Oranlarıyla Toplam Üretimdeki Payları

Ülke	Rezervleri*	Dünyadaki Payı
Rusya	31,3	%16,8
İran	33,8	%18,2
Katar	24,7	%13,3
Türkmenistan	17,5	%9,4
ABD	9,3	%5
Suudi Arabistan	8,2	%4,4
Birleşik Arap Emirlikleri	6,1	%3,3
Venezuela	5,6	%3
Nijerya	5,1	%2,7
Cezayir	4,5	%2,4
Avustralya	3,7	%2
Irak	3,6	%1,9
Çin	3,3	%1,8
Endonezya	2,9	%1,6
Norveç	2,0	%1,1
Diğer	24,6	%13,1
Toplam	185,7	%100

(*) Rezerv değerleri trilyon metreküptür.

Doğalgaz Üreticisi Ülkeler ve Rezervleri

Kaynak: http://insamer.com/tr/dunyanin-enerji-gorunumu_388.html

Yukarıdaki tabloda ise 2016 yılında başlıca doğalgaz üreticisi ülkelerin rezerv oranlarıyla, toplam üretimdeki payları görünmektedir.

Tablo 15.

Başlıca Ülkelerin 2015 Yılı Doğalgaz Üretim ve Tüketim Oranları

DOĞALGAZ ÜRETİM (MİLYAR m3)		DOĞALGAZ TÜKETİM (MİLYAR m3)	
Ülke	Üretim	Ülke	Tüketim
ABD	636.49	ABD	635.86
Rusya	524.18	Rusya	365.96
Iran	155.69	Çin	159.23
Katar	145.96	Iran	155.70
Kanada	139.11	Japonya	104.14
Çin	112.62	Kanada	96.39
Norveç	102.10	S. Arabistan	71.25
Cezayir	71.40	Almanya	67.15
S. Arabistan	71.25	Meksika	61.39
Türkmenistan	68.15	İngiltere	61.38

KAYNAK: IEA

Kaynak: <https://slideplayer.biz.tr/slide/14101209/>

Yine bu tabloda başlıca ülkelerin 2015 yılında doğalgaz üretim ve tüketim oranlarını görmekteyiz. ABD'nin üretimi iç talebini karşılarken, Çin'deyse durum tam tersini göstermektedir.

Tablo 16.

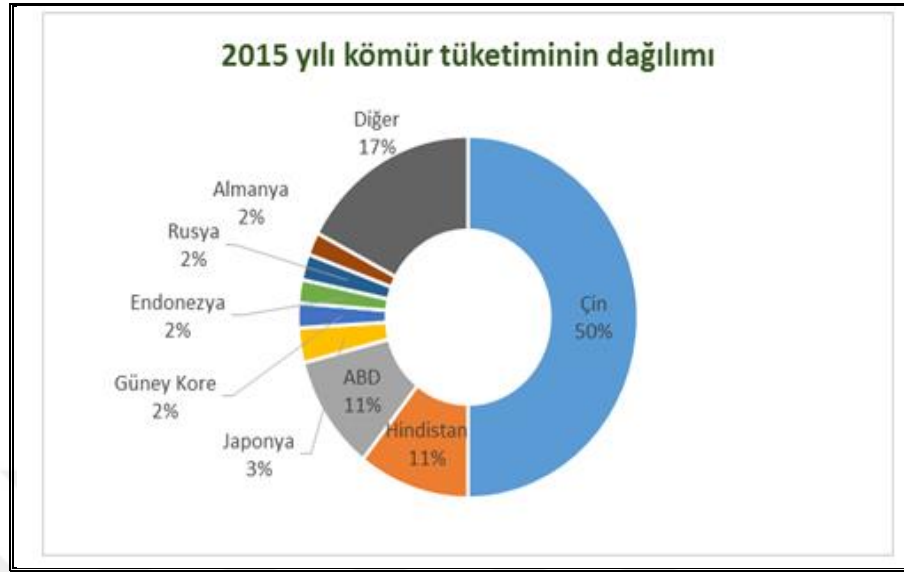
2017 Yılı Dünyanın En Çok Kömür Üreten Ülkeleri

#	Ülke	Kömür üretimi (milyon ton)
1	Çin	3,874.0
2	Amerika Birleşik Devletleri	906,9
3	Avustralya	644,0
4	Hindistan	537,6
5	Endonezya	458,0
6	Rusya	357,6
7	Güney Afrika	260,5
8	Almanya	185,8
9	Polonya	137,1
10	Kazakistan	108,7
11	Kolombiya	88,6
12	Türkiye	70,6

Kaynak: <https://www.dunyaatlası.com/dunyanin-en-cok-komur-ureten-ulkeleri/>

2017 yılında kömür üretimi bakımından baktığımızda Çin'in ise enerjisinin çoğunluğunu kömürden karşıladığını söyleyebiliriz. Açık ara kömür üretiminde Dünya lideri pozisyonundadır.

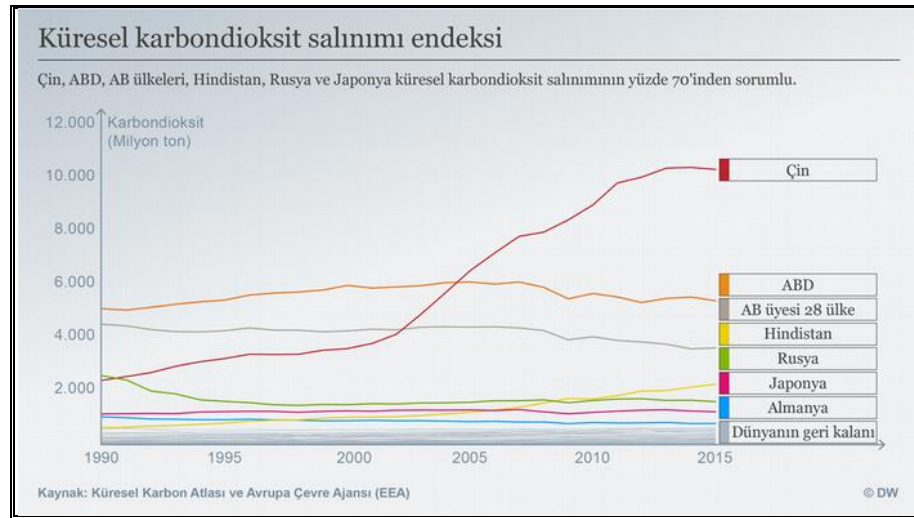
Aşağıdaki grafikte ise 2015 yılında Çin'in kömür tüketimindeki payı görülmektedir.

Grafik 22. 2015 Yılı Dünya Kömür Tüketimi Dağılımı

Kaynak: <https://www.dunyaatlası.com/dunyanin-en-cok-komur-ureten-ulkeleri/>

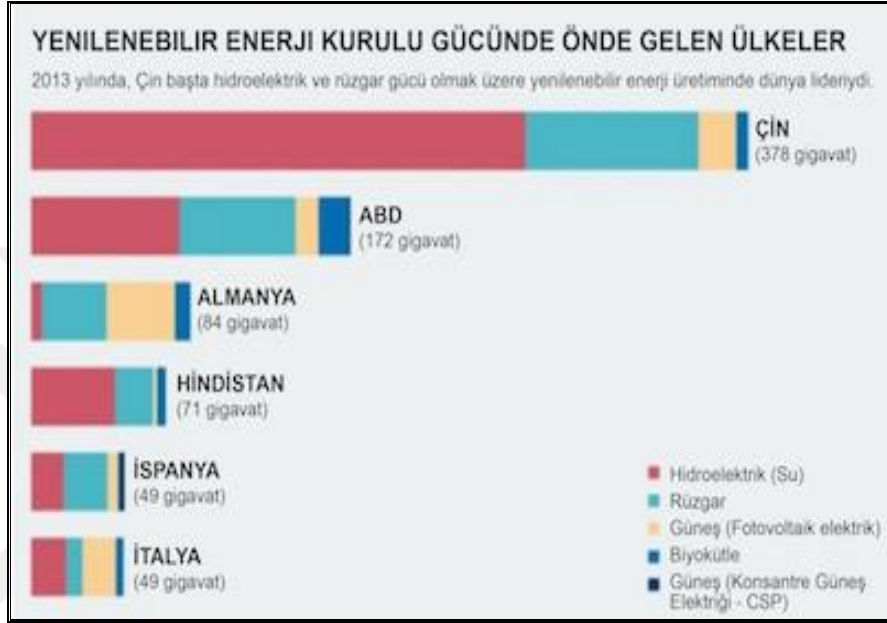
Gene Çin üretimde olduğu gibi tüketimde de liderliği açık ara ile eline almıştır. Fakat bilindiği üzere kömür havaya en çok karbon bırakan enerji kaynağı olduğu için bu oranlar Çin'in hava kirliliğine olan katkısının da göstermektedir.

Grafik 23. 2015 Yılı Küresel Karbondioksit Salınım Endeksi

Kaynak: <https://www.dw.com/tr/iklim-uzmanlar%C4%B1-karbondioksit-emisyonlar%C4%B1-bu-y%C4%B1-yeniden-y%C3%BCkseyecek/a-41355418>

Grafikten de görüldüğü üzere Çin 2015 yılında küresel karbondioksit salınım endeksindeki yeriyle havayı en çok kirleten ülke olmaktadır. Bunun farkında olan Çin bu kirliliğin bedelini de kendi ülkesinde rastlanan yüksek oranda hastalık vakalarıyla ödemektedir. Artık yenilenebilir kaynak projelerine de önemli bir miktarda yatırım yapmaya çalışan Çin'in 2013 yılında bu kaynaklardaki payını aşağıdaki grafikten inceleyebiliriz.

Grafik 24. 2013 Yılı Dünya Yenilenebilir Enerji Yatırım Oranları Ve Güç Kapasitesi

Kaynak: <https://enerjigunlugu.net/icerik/20043/cinde-komurun-dususu-iklim-icin-umut-isigi-yrd-doc-dr-cemokan-tuncel.html>

Çin bu alanda da yüksek yatırımlar yaparak artık dönüşümlü yani yenilenebilir enerjide de dünya lideri olmuş durumdadır.

Kısacası Çin'in piyasa reformlarından itibaren kaydettiği gelişme adeta bir güç patlaması şeklinde olmuştur. Mao döneminde kıt kaynaklarla aşırı üretime zorlanan halk serbest piyasa özgürlüğüyle karşılaşınca üretimde çita yükselmiş ve bugün ki veriler elde edilmiştir. Fakat halen dünyada markalaşma ve patent açısından ABD'nin gerisinde duran Çin yavaş yavaş fason üretimi terk ederek imalat sanayiini daha zayıf ülkelere kaydırmaya başlamıştır. Yakın dönemde Çin, Asya'nın merkezi ele alma ihtimalini çeşitli projelerle (örn; İpek Yolu Projesi) değerlendirerek bölgesinde önemli yatırımlar yapmakta ve söz sahibi konuma gelmeye çalışmaktadır.

Son dönemde ise ABD ve Çin teknoloji alanında da kıyasıya bir rekabete girişmiş, özellikle Çin'li telekomünikasyon devi Huawei üzerinden Çin'e karşı bir

küresel kamuoyu karışıklığı yaratmaya çalışmıştır. Huawei şu anda ABD kara listede olan markalar arasındadır.

Huawei, Samsung'un lider olduğu pazarda ikinciliği İ-Phone marka telefonların üreticisi Apple'ın elinden almış ve 5G patentine ilk başvuruyu yapan firma olmuştur. Ayrıca bu firma Çin'de devlet desteği ile pazara açılarak "Piyasa Sosyalizmi" denen kavramın yarattığı örneklerden biridir. ABD ise buna karşın yaptırımların çerçevesini genişleteceğini ve bugün dünyada en çok kullanılan cep telefonu işlemcisi android programından Huawei'yi çıkartmakla tehdit etmiş ve çıkartmıştır. Android işlemci sisteminin mimarı ise hepimizin bildiği arama motoru Google'dır.

Fakat buna karşılık sektörün önde gelen güçlü firması Huawei'de kendi işletim sisteminin altyapısını oluşturmuştur.

Trump, ABD için ticarete korumacılığa yönelirken sadece Çin'den değil AB ve Türkiye'de dâhil olmak üzere 33 ülkeden de aynı şekilde korumacı tepki görmüştür. Ne yazık ki bir zamanlar ticarete serbestiyi ve liberalizmi savunan, Çin ve Doğu Bloğu'nu korumacı ve içe kapalı olduğu ve ülkelerine kendi ürünlerinin girişine izin vermediği için suçlayan ABD bugün kendide hemen hemen aynı şekilde olmasa da kendi ekonomisini koruma yoluna gitmiştir. Bu da şu gerçeği ortaya koymuştur. Artık ABD dünya üzerinde patent ve markalaşmanın lideri değildir ve bugüne kadar silah ve savunma sanayiine yaptığı harcamalar ve spekülasyon ekonomisi belini bükmüş ve ar-ge ve bilişim sektörüne yatırımı ihmal ederek cezasını bu şekilde ödemiştir.

Ticaret Savaşı denkleminde ABD eskiden ülkeler üzerine kullandığı işgal ve sıcak çatışma politikasını vekil savaşları ve terör örgütleri yoluyla sağlamaya çalışırken bu sefer karşısında bulduğu Çin gibi bir dev ile mücadeleyi bu yolla sağlamaya çalışmaktadır. Fakat göstergeler ABD ekonomisi için çanların çalmaya başladığını ve "Amerikan Rüyası"nın sona geldiğini göstermektedir. İstatistiklere göre 2030 yılında Çin ve Asya kıtası, ABD ve Avrupa kıtasını geçecektir.

3.5. Çin Halk Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği İlişkileri

3.5.1. Avrupa Birliği

İkinci Dünya Savaşı sonrası savaştan ekonomik olarak aşırı şekilde yıpranmış bir şekilde çıkan Avrupa içerisinde birleşik bir Avrupa ideali ortaya çıkmıştı. Önce

ekonomik olarak önde gelen Avrupa'nın güçlü altı ülkesi Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, Belçika, Lüksemburg arasında 1953 yılında AKÇT yani "Avrupa Kömür Çelik Topluluğu" paktı imzalanması ile temeli atılan Avrupa Birliği daha sonra Kıta Avrupa'sı ve Britanya adasını da tamamlayacak şekilde genişlemiştir. Önceleri sadece ekonomik alanda bir birlik olarak proje edilen Avrupa Birliği daha sonra süreç ilerledikçe konfederatif bir yapıya doğru evrimleşmiştir. Bugün Avrupa Birliği ülkelerinin ortak para birimi Euro'dur ve aralarında serbest dolaşımı sağlayan Schengen adlı vize mutabakatı vardır.

Birlik Soğuk Savaş sonrası ABD ve SSCB kutuplaşmasına alternatif olarak Avrupa'nın kendi içerisinde bütünleşmesi idealiyle kurulmuştur. İlerleyen yıllarda yapılan protokol ve anlaşmalar ile üye sayısı artmış son dönemde 28 üyeye kadar çıkmıştır.

Birliğin ekonomik anlamda lokomotifi Almanya'dır. Daha sonra Fransa ve İtalya gibi ülkeler gelmektedir. 1973 yılında birliğe katılan İngiltere kendi içerisinde 2016 yılında bir referandum yaparak "Brexit" yani "Britanya'nın Avrupa Birliği'nden Ayrılması" adlı sürece girmiştir. Fakat süreç hala sürmekte ve tam anlamıyla sonuçlanmamıştır.

Bugün birlik her ne kadar idealler üzerinde inşa edilse de birlik içerisindeki ülkelerin ekonomik gelir farkları ve bu farklara dayanarak ülkelerin kategorize edilmesi, kültür farklılıkları, birlik içerisinde sorunlar oluşturmaya başlamış ve ilerisi için olumsuz sinyaller vermeye başlamıştır. Birlik içerisindeki ortak ekonomik planlamanın düzensizliği, tasarlanan projelerin istenilen randımanı vermemesi, birliğin eski dinamizminin kaybolmasına yol açmış ve hatta ileride dağılması beklentisine dair projeksiyonlar üretilmeye başlanmıştır.

Bugünkü anlamda Avrupa Birliği ve Çin ilişkileri 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar gitmektedir. Önce Sovyet Bloku'na tabi Avrupa ülkeleri ile ilişkiler kuran Çin 1950'de patlak veren Kore Savaşı'nda Soğuk Savaş'ın etkisi ile Doğu Bloku ve Batı Bloku olarak ayrılan ve Doğu Bloku'nda yer aşan Avrupa ülkeleri ile de savaşta temas kurmuştur. Avrupa bu dönem Çin'e içinde bulunduğu rejimden ötürü mesafeli ve soğuk yaklaşmış ve içerideki rejimin anti-demokratik olduğu savı ile Çin'le sınırlı ilişkiler kurmuştur.

“Mart 1957’de AET ve EURATOM’u (European Atomic Energy Community/Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu) kuran anlaşma imzalandığında Çin’in tepkisi olumsuz olmuştur. 28 Mart’ta Ta Kung Pao gazetesi Roma Antlaşmasının imzalanmasını Almanya ve Avrupa arasında daha fazla ayrılık yaratacak ve savaş tehdidini artıracak şeklinde değerlendirmiştir. Ayrıca. Batı Avrupa ülkelerinin imzaladığı Roma Antlaşması, geçersiz kalan Avrupa Savunma Topluluğu Antlaşması’nın yeni bir versiyonu olarak nitelendirilmiştir. Euratom’un kurulması ise Batı Avrupa uluslarının nükleer silahların üretiminde Batı Almanya’yı desteklediğini göstermiştir. İmzalanan anlaşmaya rağmen, Batı Avrupa ülkeleri ABD’nin Soğuk Savaş politikasını örnek alarak hareket etme politikasının değiştirmeyecek; ekonomik, siyasi ve askeri olarak ABD dolarlarının etkisinden kurtulamayacaktır. Ortak Pazar’ın kurulması, Batı Avrupa’nın mevcut durumunu geliştirmeyecek ve Batı Avrupa’nın ABD’ye bağımlılığını azaltmayacaktır. Altı Batı Avrupa ülkesinin gerçek anlamda ekonomik anlamda bir işbirliği kurma ve atom enerjisini barışçıl bir şekilde kullanma amacı, Avrupa İşbirliği ve Avrupa’da kolektif bir güvenlik sisteminin oluşturulması için Sovyetlerin teklifinin kabul edilmesiyle mümkün olabilir” (Aras, 2018, s. 32).

Mao döneminde Çin hem ABD hem AB’ye karşı mesafeli tutumunu devam ettirmiş ayrıca Çin SSCB ile de ilişkilerin farklı bir noktaya taşındığı dönemde hem Batı’yı emperyalist olmakla, hem de SSCB’yi “sosyal emperyalist” olmakla suçlamış ona göre dünyanın geride kalan ülkelerinin bu noktalara çok dikkat etmesi gerektiğini söylemiştir.

Çin ile diplomatik ilişkiler ilk olarak 1964 yılında Fransa ile başlamıştır. Daha sonra Çin buradan aldığı itici güçle Batı Almanya ile ticaret ve diğer alanlardaki konular geliştirmeye başlamıştır. 1970’li yıllarda ise AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu)’nin çabalarını olumlu bulmuş ve iki blok yani Soğuk Savaş’ın iki hegemon gücü SSCB ve ABD arasında Avrupa’nın kendi barışçıl ve hümanist değerlerine dayalı bir örgüt yaratmasının dünyanın geleceği açısından olumlu bir gelişme olacağını belirtmiştir.

1970’li yıllarda Fransa’nın başlangıçını diplomatik ilişkiler sonucu Çin’le Avrupa’nın diğer ülkeleri arasında da “mekik diplomasisi” denen süreç başlamış ve süreç giderek gelişme göstermiştir. Açıkçası Çin Avrupa’nın böylesine örgütlü bir birlik temelinde bütünleşmesini destekleyen ilk sosyalist ülke olmuş ve bu durumu iki süper güç arasında bir denge unsuru olacak üçüncü bir güç yaratacağını belirtmiştir.

“6 Mayıs 1975’te Dış İlişkilerden Sorumlu Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı Christopher Soames, Topluluk ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında resmi ilişkilerin kurulmasını Pekin’e yapılan ziyarette teklif etmiştir. Böylece Topluluk ile Çin arasındaki resmi ilişkiler, Mayıs 1975’te Avrupa Komiseri Soames’in ziyaretinden sonra kurulmuştur. Soames, ziyaretinde Çinli bakan ve yetkililerle temasla kurmuş ve ilişkilerin ilk adımını atmıştır. Soames’in Çin’e gidişi Çin Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü’nün daveti üzerine olmuş ancak daha sonra yüksek düzeyli bir ziyaret şeklinde güncellenmiştir. Aslında Komisyon’un Çin ile ilişkileri başlatması SSCB, Küba, Vietnam ve Çin gibi ticaretin devlet eliyle yürütüldüğü ülkelerle ilişki kurma girişimlerinin bir parçasıdır. Buna karşın, Avrupa Komisyonu’nun ilişki kurma girişimi sadece Çin tarafından kabul edilmiştir. Çin’in bu şekilde hareket etmesinde, Çinli liderlerin iki kutuplu dünya sisteminin çok kutuplu bir sisteme dönüşmesinde AT’yi potansiyel bir belirleyici güç olarak görmesi etken olmuştur. Belçika’daki Çin büyükelçisinin AT’ye büyükelçi olarak görevlendirilmesiyle Çin, sosyalist kampta bütünleşmiş Avrupa’yı bir siyasi varlık olarak kabul eden ilk ülke olmuştur” (Aras, 2018, s. 43-44).

80’li yıllarda Çin ile AET arasındaki ilişkiler olumlu şekilde gelişmiş ve hatta 1978 yılında imzalanan Ticaret Anlaşması 1985’te daha da bir kapsamlı bir biçimde “Ticari ve Ekonomik İşbirliği Antlaşması” şeklinde dönüştürülmüştür. Fakat ilişkiler Soğuk Savaş’ında etkisiyle sadece ticari ve ekonomik alanda ilerleme sağlamış, kültürel anlamda ise bir gelişme ortaya koyulamamıştır. 1989’daki “Tiananmen Hadisesi” AET ile Çin arasında bu alandaki eksikliği tam anlamıyla ortaya koymuş ve AET hadiseleri Çin için insan hakları alanında ilerleme kaydetmesinin gerekliliği şeklinde yorumlamıştır. Hatta ilişkiler diplomatik alanda sekteye ve kesintiye uğrayacak hale gelmiştir.

1990’lı yıllarda Soğuk Savaş’ın bitmesiyle Asya’nın jeopolitik önem kazanması yüzünden AB, Asya ile ilişkileri geliştirme yoluna gitmiş ve bu yolda Çin ile ilişkilere önem vermiştir. Hem Asya’nın zengin yeraltı kaynak potansiyeli hem de geniş bir pazar olması ayrıca Çin’in reformlar yolu ile gösterdiği ekonomik gelişme AB’nin dikkatinden kaçmamış buna göre bir strateji belirlemiştir.

2000’li yıllara gelindiğinde ise Çin ile AB ticari ilişkileri gelişerek ivme katmıştır. Özellikle 1986 yılında Çin’in Dünya Ticaret Örgütü’ne girmesini destekleyen

Avrupa 2001 yılında tamamen Çin'in serbest ticaret hakkı elde etmesiyle ilişkileri ilişkileri iyice geliştirmiştir. Öte yandan AB ve Çin hala insan hakları ve demokratikleşme alanlarında çelişkiler yaşarken aynı zamanda AB Çin'i bir zamanlar kendi arka bahçesi olarak gördüğü Afrika'da kendine yeni bir rakip olarak bulmuştur.

Daha sonrasında ise AB ve Çin arasındaki ticareti daha hızlı ve daha verimli hale getirecek ve Asya'nın gelişmemiş ülkelerindeki göç dalgasının hem Çin hem AB yönünde bloke olmasını sağlayacak ve bu ülkelere de kaynak yaratabilecek olan "Bir Yol Bir Kuşak Projesi" AB için de stratejik önem kazanmış, özellikle başta Almanya olmak üzere bu alandaki göçten etkilenen diğer gelişmiş Avrupa ülkeleri bu proje için her anlamda kolaylık sağlayacaklarını taahhüt ederek hatta daha da ileri giderek proje için bir ödenek yaratacakları sözünü vermişlerdir.

3.6. Çin Halk Cumhuriyeti ve Türkiye İlişkileri

Orta Asya'da geçmişte sınır komşusu olan iki millet olan Türkler ve Çinliler bugün ayrı coğrafyalarda bulunsa da gene de tarihten gelen ilişkilerinin son dönemde sınırların iyice şeffaflaşması ile tekrardan ısınmaya başladığını görüyoruz. Türk tarihinin ilk yazılı kaynakları olarak Çin kaynaklarına başvurulmuştur. Türk ve Çin ilişkileri M.Ö dayanan en az iki bin yıllık bir sürece sahiptir. Türk ismine hatta ilk Çin kaynaklarında rastlanmıştır. Török yani türemiş, türeyen kökünden gelmekte olduğu da varsayılmaktadır. Bahsi geçen Çin kaynaklarında "miğfer" anlamına da gelmektedir. Çin-Türk tarihinin dönüm noktalarından birisi de İslamiyetin Türkler arasında yayılmasına sebep olan "Talas Savaşı"dır.

Daha sonra birçok kez karşı karşıya gelmiş iki millet olan Türkler ve Çinliler sınır komşusu olduğu zamanlarda da birbirleriyle kültürel ve ekonomik olarak ilişkilerde de bulunmuştur.

Kavimler Göçü ile Anadolu topraklarına yerleşen Türk Boyları burada kendi devletlerini kurmuşlar bir kısmı da Orta Asya'da kalarak günümüze kadar Çin ile olan münasebetlerini sürdürmüşlerdir. Anadolu'da kurulan Osmanlı İmparatorluğu Avrupa'da bir güç merkeziyken, Çin İmparatorluğu'da o dönem Asya'da kuvvetli bir imparatorluk ve bir güç merkezidir.

Fakat tarihsel süreçte imparatorluklar çağı kapandığında iki imparatorluğun kaderi de birbirini aratmayacak derecede benzemiş ve Batılı kuvvetlerin işgaline

uğramıştır. Anadolu’da Mustafa Kemal kurtuluş mücadelesi verirken aynı mücadeleyi Çin’de de Sun Yat-sen vermiştir. Tıpkı Osmanlı’nın son döneminde olduğu gibi Çin’de de Batılılaşma hareketleri ve manda ve himaye hareketleri görülmüş, ayrıca borçlandırılmış, Çin halkı da kendi içinde örgütlenerek bir kurtuluş mücadelesi vermiştir. Osmanlı’ya imzalatılan Sevr gibi ağır koşullar içeren Versailles Anlaşması Çin’e de imzalatılmış ve bizim uğradığımız emperyalist devletlerin öncülüğündeki Yunan işgali gibi Çin’de Japon işgaline uğramış ve işgal döneminde çok büyük kayıplar vermiştir. Daha sonra bizim gibi içeriden örgütlenerek tekrar toparlanan Çin halkı önce 1911 yılında Sun-Yat sen önderliğinde Çin Cumhuriyeti’ni, daha sonra 1949 yılında ise Mao Zedong önderliğinde bugün ki Çin Halk Cumhuriyeti’ni kurmuştur.

3.6.1. Günümüz Türkiye-Çin İlişkilerinin Siyasi Boyutu

Çin Halk Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti karşılıklı olarak birbirlerini Çin’in BM’ye üye olduğu ve Tayvan’ın statüsünü kaldırıldığı 1971 yılında tanımışlardır. O zamana kadar Türkiye’de de diğer Batılı ülkeler gibi Tayvan meşru temsilci olarak tanınıyordu. Daha sonra ilişkiler 80’lerde Çin’in reform süreciyle beraber ivme kazanmış ve 2010 yılında ise “Stratejik Ortaklık” seviyesine yükselmiştir.

1982 yılının Aralık ayında Cumhurbaşkanı Kenan Evren Çin’i ziyaret eden ilk Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olmuş ve Deng Xiaoping ile istişarelerde bulunmuştur. Daha sonra 1985 yılının Temmuz ayında dönemin başbakanı Turgut Özal, Mayıs 1995’te Süleyman Demirel, Mayıs 1998’de Bülent Ecevit, Haziran 2009’da da Cumhurbaşkanı Abdullah Gül Çin’i ziyaret etmiştir. O dönemde Abdullah Gül Xinjiang Üniversitesi’nde Fahri Profesör beratı almıştır.

İki ülke son zamanlarda yükselişe geçmiş ve siyasi ilişkilerini geliştirmişlerdir. Çin Devlet Başkanı Xi Jinping’in 2013’te Kazakistan’da ilk defa ortaya attığı “Kuşak ve Yol Projesi” kapsamında projenin Avrupa’ya açılan stratejik kapısı Türkiye’nin Çin için önemi artmıştır. Bu proje kapsamında Türkiye hem geçmişten gelen bağları ile Orta Asya’da ki devletler hem de Çin ile en yakın diplomatik ilişkiyi sağlayabilecek ülke potansiyeline sahiptir. Avrasya Stratejisi düzleminde en büyük müttefiki olarak gördüğü Rusya ile Türkiye’nin ilişkilerinde Rusya ile gerginlik yaşandığında Çin, Rusya yanlısı bir tutum takınmış fakat son dönemde hem nükleer santral hem de kuşak-yol projesi denkleminde ilişkiler tekrardan normal bir seyre gelmiştir.

En son 2 Temmuz 2019 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Çin'e ziyarette bulunmuş ve İpek Yolu Projesi ve işbirliğinin her alanda giderek artmasının önemine vurgu yapmıştır. Fakat bu projenin sadece iki ülke arasındaki boyutundan ziyade uluslararası boyutundaki sorunlarda göze çarpmaktadır. Bunun başlıcalarından birisi İran'ın bu proje için geçiş sağlamak amacıyla kendi projesini yapması ve ilişkileri sürekli baltalayan "Uygur Özerk Bölgesi" yani Doğu Türkistan sorunudur.

3.6.2. Uygur Özerk Bölgesi

Uygur Bölgesi bugün Çin'in batısında yer alan yaklaşık 21,81 milyon nüfusu ve 1.665.000 km² 'lik yüzölçümü olan bir bölgedir. Bölgenin çoğunluğunu Uygur Türkleri oluşturmaktadır. Bölge Kuşak ve Yol Projesi için önemli bir güzergâh olup aynı zamanda yeraltı kaynakları bakımından da zengin bir bölgedir.

"Verilere göre, Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin petrol rezervleri yaklaşık 5,6 milyar ton, doğalgaz rezervleri yaklaşık 1.4 trilyon metreküp olarak hesaplanmıştır. Bunların içinde bölgedeki petrol rezervleri Çin'in toplam petrol rezervlerinin %30'unu ve doğalgaz rezervleri %34'ünü oluşturmaktadır. Uranyum, kömür, bakır, demir, altın ve gümüş gibi madenlerin bolluğuyla da Çin'de ön sırada yer alana bölgede 142 çeşitli maden türü tespit edilmiştir. Bunların içinde metalik madenlerin 33 çeşidi, metalik olmayan madenlerin 60 çeşidi ve enerji madenlerinin 6 çeşidi bulunmaktadır. Bölgedeki kömür rezervleri 2.19 trilyon ton olarak ülkenin toplam kömür rezervlerinin %40'una karşılık gelmektedir" (Hanayi, 2016).

Bu bölge aynı zamanda son zamanlarda gösterdiği ekonomik gelişme ile de göze çarpmaktadır.

"Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde ihracata yönelik ekonomik kalkınmayı ön plana çıkararak, dış ticaretin istikrarlı büyümesine yönelik bir dizi önemli tedbirler alınmıştır. Örneğin, Çin hükümeti Çin-Pakistan Ekonomik Koridorunu ve Güney – Batı Asya ve Avrasya ticaret yollarıyla lojistik kanallarını güçlendirerek, bölgenin ekonomisine yönelik yeni bir kalkınma modeli inşa etmeye çalışmıştır. Bu kapsamda Urumçi İhracat İşleme Bölgesi, Alatav Serbest Ticaret Bölgesi, Kaşkar Özel ekonomik Bölgesi, Çin – Kazakistan Horgos Sınır

Ötesi İşbirliği Merkezi kurulmuştur. Eylül 2010 tarihinde Çin hükümeti Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin yuan ile sınır ötesi doğrudan yatırım yapmasına izin vermiştir. Böylece bölgenin doğrudan yatırım yaptığı alan Hong Kong, Gürcistan ve ABD'ye kadar geniş bir alana yayılmıştır. Nitekim 2014-2015 yıllarında bu bölgenin gerçekleştirdiği doğrudan yatırımların oranı %41,8'e yükselmiştir. Ayrıca 2013 yılında gündeme gelen İpek Yolu Ekonomik Kuşağı projesi Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin ekonomik kalkınması için yeni fırsatlar getirmiştir. 2009 yılında %8,1 büyüme oranıyla 4.274 milyar yuan (yaklaşık 634 milyon dolar) olan Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin GSYİH'si 2010 yılında %10,6 oranlık büyüme sağlayarak 5.427 milyar yuana (yaklaşık 805 milyon dolar) ulaşmıştır. 2011 yılında 6.6 milyar yuan (yaklaşık 979.5 milyon dolar) (%12 artış), 2012 yılında 7.505 milyar yuan (yaklaşık 1.113 milyar dolar) (%12 artış) ve 2013 yılında 8.444 milyar yuan (yaklaşık 1.252 milyar dolar) (%11 artış), 2014 yılında 9.273 milyar yuan (yaklaşık 1.375 milyar dolar) (%10 artış) olarak gerçekleşen bölgenin GSYİH'si, 2015 yılında %8.6'lık büyüme ile 9.4 milyar yuana (yaklaşık 1.394 milyar dolar) çıkmıştır. Ancak GSYİH büyüme oranı açısından bölge, ülkede sekizinci sırada ve Çin'in kuzeybatısındaki beş bölgesi (Shanxi, Gansu, Qinghai, Ningxia ve Sincan Uygur Özerk Bölgesi) arasında ilk sırada yer almıştır. 29 Ekim 2015 tarihli Çin'in 13. Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin ekonomik büyüme oranının önümüzdeki beş yılda %7 civarında gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Ayrıca 2015 yılının verilerine göre, bölgedeki tarım sektörünün katma değeri %5.8 artışla 1.559 milyar yuan (yaklaşık 231.4 milyon dolar, GSYİH'indeki payı %16.7), sanayi sektörünün katma değeri % 6.9 artışla 3.565 milyar yuan (yaklaşık 529.05 milyon dolar, GSYİH'indeki payı %38.2) ve hizmet sektörünün katma değeri %12.7 artışla 4.2 milyar yuan (yaklaşık 622.86 milyon dolar, GSYİH'indeki payı %45.1) olarak gerçekleşmiştir. Burada diğer bir önemli husus, bölgedeki üçüncü (hizmet) sektörün katma değerindeki artışın ülkede ilk sırada yer almasıdır. Günümüzde Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin ekonomisinin 10 temel sektörü petrol sanayi, demir dışı metaller sanayi, elektrik sektörü, kimya endüstrisi, demir ve çelik sanayi, kömür endüstrisi, tekstil endüstrisi, makine ve ekipman imalatı, tarımsal gıda sanayi ve inşaat malzemeleri sanayi olarak belirtilebilir. 22.98 milyon nüfusa sahip olan bölgede 2015 yılında kişi başına harcanabilir gelir bir önceki yıla göre %11.7 artışla 16,859 yuan olarak gerçekleşmiştir. Bu artış Çin'in kişi başına

harcanabilir gelirinin artışından 2.8 puan daha yüksek olmuş ve ülkede ikinci sırada yer almıştır (Hanayi, 2016).

Fakat göze çarpan sorunlardan başlıcası Türkiye ve Çin ilişkilerine de etki eden burada dönem dönem yaşanan gergin olaylardır. Bu olaylar dış basında Çin muhalifi ve özellikle ABD kanadı ve onun yanlıları tarafından Çin'in aleyhine kullanılmakta ve geleceğin projesi olan Yol ve Kuşak Projesi'ni sekteye uğratmak ve baltalamak amacıyla ve Çin'i antidemokratik ve baskıcı bir rejime sahip olduğu kanısıyla tekrardan dış dünyadan izole ederek ticari ve siyasi olarak zayıf düşürmeye çalışanlarında elinde koz olmaktadır.

2001 yılında dünya üzerinde İslamofobi bahanesiyle tekrardan bir düşman algısı peşine düşen ABD burada da Afganistan'da Taliban'ı bahane ederek üs kurmuş, açık ve net olarak Çin'in ticari olarak uluslararası kara ve demiryolu olarak düşündüğü ve aynı zamanda Yol ve Kuşak Projesi güzergâhı olan bu noktayı kontrol altına alma girişiminde bulunmuştur. Daha sonra buradaki durumu bahane ederek daha önce Soğuk Savaş döneminde neredeyse düşman olarak gördüğü Çin'le birden havayı yumuşatmış ve buradaki oluşumları bahane ederek Sincan-Uygur Özerk Bölgesi için de yeni bir gerginlik ortamı hazırlayarak Çin'i de tahrik etmiştir. Önceleri bu duruma karşı olumlu yaklaşan Çin hükümeti ABD'nin Ortadoğu ve Yeni Avrasya Stratejisi'ni görünce ve Çin'i kendi hegemonyasını yıkacak bir tehdit olarak gördüğünü anlayınca kendine göre bir strateji belirlemiştir. Fakat ABD ve onun özelinde AB ve diğer Batı yanlısı ülkelerin basını bölgeyi anti-demokratik ve sert uygulamalarla yönetilen bir bölge olarak göstererek Çin'i uluslararası kamuoyunda küçük düşürme gayretindedirler. Bu bölgede sadece bunla da kalmamış aynı zamanda bölge üzerinde gizli stratejik bir takım planlar yaparak diğer sorunlu yerleri de (örn; Cammu-Keşmir) manipüle ederek Çin'i kuşatma peşine düşmüşlerdir. Tabii ki Çin Halk Cumhuriyeti'nin bölge üzerindeki yönetimi tartışılabilir ama şu da bir gerçektir ki tarih boyunca emperyalist politikalar gütmüş Batı aynen bize yaptığı gibi kendi tarihindeki çelişkileri görmezden gelerek burada da amaçlarını gizlemiş ve demokrasi havariliğine soyunmuştur. Burada bir takım istihbarat faaliyetleri yürüterek terör oluşumlarına destek verip buranın sorunlu bir hale gelmesini sağlayarak demokrasi çığırkanlığı yapması bizim de Güneydoğu'dan yabancı olmadığımız bir durumdur.

Yakın zamanda bölgede terör olarak gördüğü Taliban'ın önemli liderlerinden birini hem de para vererek serbest bırakan ABD bu şahsı bölgeye transfer ederek yani

affetme süsü vererek açıkça Çin Halk Cumhuriyeti'ne karşı kapsamlı bir faaliyetin içinde bulunduğunu belli etmiştir. Ayrıca bölgede yaşayan Uygur halkını IŞİD denkleminin içine sürükleyerek Uygur Özerk bölgesinde kargaşayı artırmakla da hem Çin'i anti demokrasi bahanesiyle dış dünyadan izole etmek hem de kendisinin yıpranmış olan özgürlük tutkunu demokrasi havarisi imajını düzeltmek yoluyla bir taşla iki kuş vurmanın peşine düşmüştür.

Bölgenin hem geçmiş hem de soydaş olarak yakını bulunan Türkiye ise bu durumda çok dikkatli olmalı ve tekrardan Batı'nın yıllarca tekrar ettiği oyuna gelmemelidir. Çin'in iç yapısında doğal olarak sorunlar yaşanmaktadır fakat şu da dikkate alınmalıdır ki yaklaşık 1 milyar 300 milyon nüfusa sahip bir ülkenin yönetiminin dört dörtlük olması da beklenemez. Burada Türkiye agresif bir tutum takınarak Çin'i Uygurlara karşı kışkırtmamalı, bölgede yapıcı rol oynayarak hem Çin hem de kendi açısından doğru şekilde hareket etmeli bölgede yaşayan soydaşlarının elele vererek hem Çin hem de Türkiye açısından hemde kendi ekonomik gelişimleri açısından olumlu ve yapıcı hareketlerde bulunmasını sağlamalı ve sorunları Çin hükümetiyle diyalog kurarak çözmelidir. Bu sorun eğer Türkiye'nin öncülüğünde yapıcı bir şekilde çözümlerse bölgenin ilk ayağında en önemli sorun çözülmüş olacak ve diğer aşamalar daha kolay bir şekilde kendiliğinden gelecektir.

3.6.3. Günümüz Türkiye-Çin İlişkilerinin Ticari Boyutu

2010 yılında ilişkilerin "Stratejik Ortaklık" seviyesine yükseltilmesi ve kuşak-yol projesi dâhilinde Çin ve Türkiye ilişkileri, ticari boyutta da ağırlığını hissettirmeye başlamıştır. Çin Halk Cumhuriyeti kuşak-yol projesi için Türkiye'ye yatırımlarını sürdürmektedir. Özellikle ulaşım alanında demiryolu ile yapılacak ticarete önemli bir kavşak olan Türkiye'den başlayan Bakü-Tiflis-Ceyhan demiryolu hattı Çin için de projenin duraklarından biri olup önem taşımaktadır.

"Dünya ekonomisinin gelişiminin ana yönlerine ilişkin analizlerden anlaşılacağı üzere, 21. yüzyılın önemli finans, mal ve bilgi akışı ABD-Avrupa-Asya üçgeni üzerinde yoğunlaşacaktır. Günümüzde, özellikle Asya ile Avrupa arasındaki mal dönüşümü 2 trilyon ABD dolarını geçmiş, 200 milyar ABD doları sadece ulaşım masrafına harcanmıştır ve ulaşımın önemi gitgide artmaktadır. Bu doğrultuda, TRACECA – Transport Corridor Europe Caucasus Asia - (Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaştırma Koridoru), Avrupa Birliği tarafından, zengin

kaynaklara sahip Orta Asya cumhuriyetlerini Kafkasya üzerinden Avrupa'ya bağlamayı hedefleyen ağırlıklı olarak demiryolu olmak üzere tüm ulaşım sistemlerini kapsayan bir Doğu – Batı Koridorudur. TRACECA, uluslararası kuruluşlardan büyük mali ve teknik destek alan Avrasya bölgesi ulaşım koridoruyla ilgili tek projedir. Avrupa Birliği'nin yeni bağımsız devletlere yönelik politikasının temel taşlarından biri olan TRACECA programı, "21. Yüzyılın İpek Yolu Projesi" olarak adlandırılıyor.

Asya'yı Avrupa'ya bağlayan bir ticaret yolu olan TRACECA, Doğu Avrupa'dan başlayıp (Bulgaristan, Romanya, Ukrayna), Türkiye'ye uzanıyor. Karadeniz üzerinden Gürcistan'daki Poti ve Batum limanlarına ulaşıp Güney Kafkasya ulaştırma ağları ile bölgeyi kara yolundan Türkiye'ye bağlıyor. TRACECA, Azerbaycan üzerinden Hazar feribotları (Bakü-Türkmenbaşı, Bakü-Aktau) ile Orta Asya devletleri Türkmenistan ve Kazakistan'a demiryolu ağları ile ulaşıyor. Bu ülkelerin ulaştırma ağları Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan üzerinden Çin ve Afganistan sınırına dayanıyor. Avrupa'ya alternatif ulaşım hattı sunması nedeniyle stratejik önemi bulunan TRACECA, ayrıca, Orta Asya ülkelerinin Uzakdoğu ile yeniden ticari bağlantılarını sağlayıp, tarihi İpek Yolu'nun yeniden önemli bir ticaret yolu haline gelmesine zemin hazırlıyor. Tarihi "İpek Yolu"nu demiryolu ağlarında yeniden canlandıracağı için "İpek Demiryolu" olarak nitelenen proje, batıda boğaz geçişli Marmaray demiryolu tüneliyle Avrupa demiryolu ağına, doğuda da Kazakistan ve Çin demiryolu hatlarına bağlanacak. En geç üç yıl içinde 400 milyon dolar harcanarak gerçekleştirilecek proje tamamlandığında, İngiltere'den hareket eden bir trenin kesintisiz bir biçimde Çin'e kadar gidebilmesi öngörülüyor. Avrupa Birliği, projenin hayata geçirilmesi yönünde mali anlamda da desteğini sürdürüyor. Böylece Avrupa'yla Orta Asya arasındaki yük taşımacılığının büyük oranda demiryoluna kaydırılması hedefleniyor" (Şensoy, 2007).

Projenin demiryolu ayağı yukarıda da bahsedildiği "Traceca" yani "Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaştırma Koridoru" adını almaktadır. Projenin diğer ayağında ise hızlı tren çalışmaları ve İstanbul içerisinde Marmaray gibi çalışmalarda göze çarpmaktadır.

"Günümüzde bir yıl içinde Çin'den Avrupa'ya gönderilen 10 milyon konteynırın yüzde 96'sı denizyolu, yüzde 4'ü ise Kuzey Koridoru olarak adlandırılan Trans-Sibirya demiryolu hattı üzerinden gitmektedir. Orta Koridor

Kuzey Koridoru ile karşılaştırıldığında 2 bin kilometre daha kısa, daha ucuz, iklim koşulları bakımından daha elverişli. Bu sayede deniz yoluna kıyasla ulaşım süresini üçte bir oranda azaltarak ürünlerin hedeflerine 15 gün daha önce varmasını sağlayacak.

Türkiye şimdiye kadar coğrafya kitaplarında okuttuğu ama bir türlü kullanamadığı coğrafi konum avantajını fırsata çevirmek ve bu koridoru tamamlamak için Çanakkale Boğazı Köprüsü, 3 Katlı Tüp Geçit Projesi, Filyos, Çandarlı ve Mersin limanları inşası ve Edirne-Kars hızlı tren ve bağlantıları demiryolu projesine yönelik çalışmaları, 2015 yılında Çin ile imzaladığı mutabakat çerçevesinde devam ettiriyor.

Çin'in mallarını Avrupa'ya daha hızlı ulaştırmak için kurmak istediği Londra-Pekin kesintisiz ticaret hattında Türkiye'nin alacağı pozisyon, uzun dönem çıkarlarımız açısından hayati bir önem arz ediyor. Dünya pazarlarının ucuz ve bol Çin mallarıyla rekabet edemediği bir ortamda, Çin'in tek dezavantajı olan "mesafe" sorununu bu şekilde aşması pek çok ülkeyi endişelendiriyor. Bu noktada, bulunduğu konumu avantaja çevirmek isteyen Türkiye'nin bir kâr-zarar analizi yapması çok yerinde olacaktır. Çin mallarının daha hızlı ve kolay bir şekilde ülkemize gelmesi Türkiye imalat sanayi için ne kadar faydalı olacaktır? Ticaret yollarının üzerinden geçtiği bir ülke olarak, nakliyeden elde edilecek gelir ve imalat sanayi üzerindeki olası negatif etkiler karşılaştırıldığında, Türkiye artıda mı, yoksa ekside mi olacaktır?" (Nuroğlu, 2019).

Fakat şu da bir gerçektir ki Çin ile Türkiye ticareti arasında Türkiye aleyhine olumsuz bir durum seyretmektedir. Çin-Türkiye ticaretinde Türkiye'nin verdiği açık 2007 yılında 12 milyon dolarken,2107 yılında 20 milyar dolara çıkmış,2018'de de bu durum aynen devam etmiştir.

"Çin ile Türkiye'nin toplam ticaretine baktığımızda, Türkiye'nin Çin'e karşı yüksek bir ticaret açığı verdiği görülüyor. Bu ticaret açığı 2007 yılında 12 milyar dolar civarındayken 2017 yılında 20 milyar dolara çıktı ve 2018 yılında bu seyrini devam ettirdi. Türkiye Çin'e daha çok hammadde veya yarı mamul satarken, Çin'den teknoloji ve sermaye yoğunluğu yüksek ürünler satın almakta. Türkiye'nin Çin'e karşı dış ticaret açığını azaltması, kendi içinde yapacağı teknolojik atılımlarla, katma değeri yüksek ürünler üretmesi ve satmasına bağlı.

Ancak Çin ticaret yaptığı ülkelere karşı hep fazla vermekte ve o ülkelere ithalatını yükseltmemektedir. Yani genel olarak hep daha fazla ihracat etmeyi ama az ithal etmeyi tercih etmektedir. Türkiye-Çin Stratejik İş Birliği çerçevesinde 2015 yılına kadar karşılıklı ticaret hacmini 50 milyar dolara ve 2020 yılına kadar da 100 milyar dolara çıkarma hedefi konulmuş olmasına rağmen, ticaret hacmi henüz 27 milyar dolar civarında kaldı” (Nuroğlu, 2019).

Tablo 17.
Çin ve Türkiye Arasında 2007-2018 Yılları Arasındaki İhracat ve İthalat Rakamları

Yıl	İhracat \$	İthalat \$	Hacim	Denge
2007	1.040	13.234	14.274	-12.195
2008	1.437	15.658	17.095	-14.221
2009	1.599	12.677	14.276	-11.077
2010	2.269	17.181	19.450	-14.912
2011	2.466	21.693	24.160	-19.227
2012	2.833	21.295	24.128	-18.462
2013	3.601	24.686	28.287	-21.085
2014	2.861	24.918	27.779	-22.057
2015	2.415	24.873	27.288	-22.459
2016	2.328	25.441	27.769	-23.113
2017	2.936	23.371	26.307	-20.435
2017*	2.117	17.154	19.271	-15.037
2018*	2.209	16.670	18.879	-14.461

Kaynak: <https://www.ensonhaber.com/cinden-turkiyeye-ekonomik-tehdit.html>

Tabloda da görüldüğü üzere Çin ve Türkiye arasındaki cari açık Türkiye aleyhine olumsuz bir şekilde seyretmektedir.

Türkiye-Çin Dış Ticaret Verileri:(Ekonomi Bakanlığı-2015)

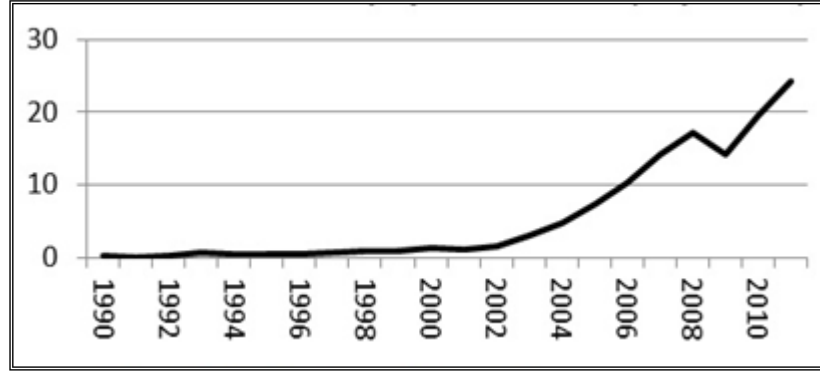
Toplam dış ticaret hacmi: 27 milyar ABD Doları

Türkiye'den Çin'e yapılan ihracat: 2.4 milyar ABD Doları

Başlıca ihracat kalemleri: Mermer ve doğal taş, krom cevherleri, bakır cevherleri, kurşun cevherleri, çinko cevherleri ve kimyasallar.

Türkiye'nin Çin'den yaptığı ithalat: 24 milyar ABD Doları Başlıca ithalat kalemleri: Telefon cihazları, otomatik bilgi işlem mak., demir-çelik yarı mamülleri ve sentetik filament iplikleri.

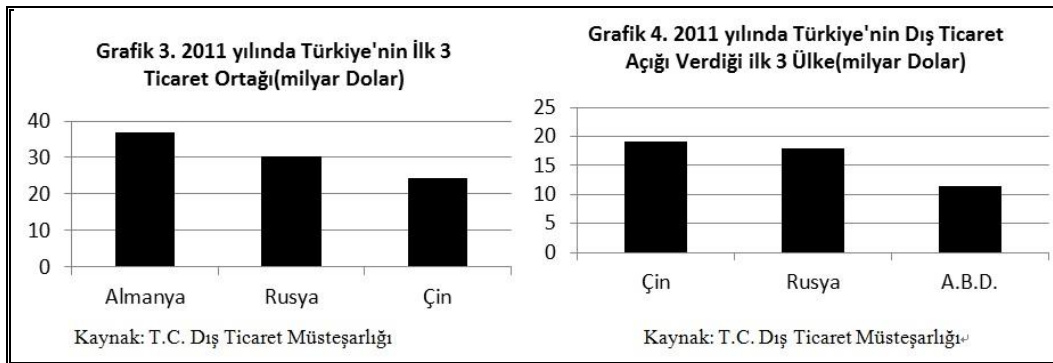
Toplam dış ticaret dengesi: Çin lehine 22.4 milyar ABD Dolar (Deik, <https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-cin-ile-ekonomik-iliskilerde-9-adimlik-recete>)

Grafik 25. Türkiye Ve Çin Halk Cumhuriyeti Arasındaki Ticaret Hacmi'nin 1990-2010 Yılları Arasındaki Durumu

Kaynak: <https://www.cinhh.com/turkiye-cin-ekonomik-ve-ticari-iliskilerinin-hizla-gelismesi/>

Tabloda da görüldüğü üzere “Stratejik Ortaklık” belgesinin imzalandığı 2010 yılına kadar Türkiye ve Çin arasındaki ticaret hacmi 2002 yılından itibaren düzenli şekilde yükselmeye başlamıştır.

Grafik 26. Türkiye'nin 2011 yılı İçin İlk 3 Ticaret Ortağı ve Aynı yıl İçerisinde Ticaret Açığı Verdiği İlk 3 Ülke

Kaynak: <https://www.cinhh.com/turkiye-cin-ekonomik-ve-ticari-iliskilerinin-hizla-gelismesi/>

Türkiye ve Çin ticari ilişkileri bu seviyede ilerler ve Türkiye bu açığı kapatmak için bir hamle yapmazsa ilerisi için Türkiye için umut olmaktan çıkarak yeni bir bağımlı değişken ilişkisi haline gelecektir. Burada Türkiye'nin avantajı hem bölgedeki akrabalık bağları hem de Çin ile gireceği kazan-kazan temelli ilişkinin yeni dünya düzleminde kendisini bölgesel bir aktör haline getireceği gerçeğidir. Bugün artık yaşlı kıta adıyla anılan Avrupa ve üzerindeki AB artık içişlerindeki sorunlarla yüzleşmekte ve ABD gitgide yarattığı kaotik düzenle boğuşurken dünyanın yükselen yıldızı ve yeni merkezi Asya kıtası olmaktadır. Türkiye hem tarihi hem de soydaşlık ilişkileri bakımından diğer Avrupa ülkeleri ve ABD'den daha önde olmasını bir fırsata dönüştürürse bu merkezin en batısında güçlü bir Türkiye ve en doğusunda zaten projenin mimari geleceğin süper gücü Çin yer alabilir. Bu tarihi fırsatı değerlendirme yolundaki çabaların hızlanması gerekli ve Türkiye'nin Çin ile siyasi sosyal alanda he türlü sorununu çözerek bir an önce kalkınmanın dinamiğini hem Çin için hem kendi için oluşturmalıdır. Artık Batı ve onun dinamikleri çökmek üzere ve dünya üzerinde emperyal sistemin kalanları da temizlenmek üzeredir. Türkiye'de tarihi boyunca Batı medeniyetini yakalama gayesiyle bu emperyal hedeflerin odağında olmanın bedelini şekilde ödemiştir. Artık Türkiye için yeni bir fırsat kapısı aralanmış ve önce bölgesinde sonra dünyada yükselen bir güç fırsatı eline geçmiştir. Elimizdeki çalışmada da bunun üzerinde önemle durulmaya çalışılmıştır.

Artık değişen güç dengelerinde Türkiye'nin yeni bir pozisyona ihtiyacı olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır. Şu bir gerçektir ki kökleri itibarı ile Asyalı bir toplum olan Türkiye eğer bu yeni merkezde yerini alırsa tarih boyunca "Hasta Adam" olarak adlandırıldığı ve 56 sene önce sözü verilen "Ankara Antlaşması" ile temeli atılan AB üyelik rotasının artık "imtiyazlı ortaklık" statüsüne dönerek tekrardan ikinci sınıf muamele gördüğü Avrupa coğrafyasından daha fazla itibarlı olacağı kesindir. Avrupa Birliği içinde 56 sene önce müktesabat imzalayıpta üye olamayan tek ülke Türkiye'dir. Asıl dramatik tablo ise 17 aralık 2004 tarihinde Brüksel'de yapılan zirvede AB Anayasası'nı imzalayan ülkeler arasında bulunan Türkiye hala üye olamamış, o toplantıya gözlemci olarak katılan Hırvatistan 2013 yılında tam üye olmuştur.

Bu gelişmeler ışığında artık yolunu yeni dünya düzenine çevirmesi gereken Türkiye, Çin ile arasındaki siyasal sorunları çözmeli ve yeni bir kapı açarak dünyanın diğer ülkeleri içinde daha uygar çoksesli ve eşit şekilde yaşayabilecekleri adaletli bir yolun başlangıcını bir an önce yapmalıdır. Bu yolun ilk ayağı olan yol ve kuşak

projesinde Türkiye ve Çin'in ilerisi için umut vaat eden geleceğini ve aydınlık yolunu baltalama yolunda olan karanlık güçlere ve emperyalizme ortak ve somut adımlarla cevap verilmelidir. Özellikle bu projenin başlangıç noktalarından olan ve Türkiye-Çin ilişkileri için bir zaaf noktası olarak görülen “Uygur Özerk Bölgesi” diğer adıyla Doğu Türkistan olan bölgede Çin ve Türkiye'nin müzakereler yoluyla daha somut adımlar atması, demokratikleşme yolunda birbirlerini desteklemesi gereklidir.

SONUÇ

Çalışmanın birinci bölümünde Çin Halk Cumhuriyeti'nin önce geçmişteki durumu ve eski çağlardaki yönetim biçiminin süreci anlatılmış bu süreç detaylandırılmıştır. Daha sonra Çin Halk Cumhuriyeti'nin İmparatorluk döneminden çıkışı ve modern çağa geçiş sürecinde yaşadığı sorunlar elen alınmış, buradan sonra da önce Cumhuriyet dönemi Çin'i ve Sun-Yat Sen dönemi, sonra da Komünist rejimin kurulma süreci ve bu süreçte verilen mücadeleler ve İkinci Dünya Savaşı'ndaki durumu da anlatılmıştır. Buna binaen Mao Zedong'un sahneye çıkışı ve tek adamlık süreci ardından bu sürecin olumlu ve olumsuz şekilde Çin için yansımaları ve gelecekteki etkileri ele alınmıştır. Özellikle Çin toplumunda derin etkiler bırakan "İleriye Doğru Atılım" ve "Kültür Devrimi" dönemindeki olumsuz kaotik durumun üstünde de durulmuş, toplumda yarattığı derin travmatik etkilerden de bahsedilmiştir. Daha sonra ise Mao'dan sonra yaşanan otorite boşluğu ve lider eksikliğinin ortaya çıkardığı duruma Deng Xiaoping'in müdahale etmesi ile Çin için yeni bir dönem başlamış, artık yeni bir döneme geçilmiştir.

Önceki dönemde yaşanan kötü etkilerin izini silinerek Çin Halk Cumhuriyeti için yeni bir sayfanın açıldığı bu dönemde bir reform sürecine girilmiş, bu süreçte Çin için "Piyasa Sosyalizmi" denen kavram ortaya çıkmıştır. Bu kavram Çin modernitesinin çekirdeğini oluşturarak ticari ve sınaî yönde gelişmeler kaydetmesini sağlamış ve bu gelişmelerle birlikte Çin Halk Cumhuriyeti yükselişe geçmiştir. Önce SEZ yani (Özel Ekonomi Bölgeleri) modellenerek yeni bir iktisadi modelin temeli atılmış bu modelle beraber Çin üretimde fazla sağlayarak ticarete ileriye yönelik atağa geçmiştir. Önceleri bu yapı olumlu bir şekilde seyrederken daha sonra içeride sorunlar çıkmaya başlamış ve 1989 yılında Tiananmen hadisesi denen olaylar yaşanmıştır. Bu olaylar tam da SSCB'nin çöküş arefesinde yaşanırken, Çin içinde aynı sürece doğru gidilmesi yönünde korkular doğmuş fakat bu süreç Deng Xiaoping'in önde kendi şahsında, daha sonra ise yönetim tarzında yaptığı esnek mutabakat sonucu atlatılmıştır. Bütün dünya kamuoyu süreç olumlu bir şekilde seyrederken bu hadisenin yaşanmasıyla okları Çin'in üzerine tekrar çevirmiştir. 1986 yılında önceki adıyla Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Antlaşması'na yani Dünya Ticaret Örgütü'ne geri dönüş yapmış ve daha sonra 2001 yılında ise tam üye olarak ticarete önündeki engelleri kaldırmıştır.

İkinci bölümde ise Çin'in önce kendi içerisindeki özerk bölgelerden yola çıkarak önce yakın coğrafyası sonra dünya üzerinde kendisiyle yakın temasta olan ülkelerle ilişkilerinden yola çıkarak uluslararası ilişkilerinin üzerinde durulmuştur. Bu süreçte önce özerk bölgelerin entegre olması yönündeki “Tek Devlet, İki Sistem” anlayışının üzerinde özellikle durulmuş ve bu anlayışın sonuçları olumlu ve olumsuz yanlarıyla vurgulanmıştır. Daha sonrasında ise kendisi için sorunlu bir düzlem olan Tayvan adası ile ilişkileri tarihi süreci ile vurgulanmış bu ilişkilerin uluslararası arenada Çin için yarattığı zorluklar vurgulanmıştır. Yakın coğrafyasında ise en çok sorun yaşadığı ülke olan Japonya ile ilişkilerinin süreci anlatılmış ve Japonya'nın kendi içinde yaşadığı “Meiji Restorasyonu” süreci ile Çin'e örnek olmasının önemi üzerinde de durulmuştur. Bölgenin bir başka önemli aktörü olan Rusya ile de hem rejimdaşlık dönemi hem de daha sonra Putin döneminde yaşadığı yakınlık ve sorunlarda anlatılmıştır. Gene sınır komşusu olan Hindistan ile olan toprak problemleri ve kendi içerisindeki Tibet Özerk Bölgesi'nden dolayı kaynaklanan etnik ve dinsel kökenli sorunlar vurgulanmıştır. Daha sonra ise Mao döneminde sıcak temasa girdiği ve tarihi boyunca kendi parçası olarak gördüğü Kore coğrafyasının iki ülkesi olan Kuzey ve Güney Kore ile ilişkileri yaşadığı sorunlar anlatılmış ve bu sorunlara değinilmiştir.

Çalışmamızın esas noktası olan ve geçiş sürecinin esas aktörü olan ABD ile ilişkilerinin tarihten gelen boyutu, yaşanan anlaşmazlıklar ile daha sonra Çin'in yaptığı ekonomik gelişmenin getirdiği durum ABD eksenindeki kriz dönemleri sonrası güç kaybının ve Çin'in kazandığı ivmenin iki ülkeyi dünya üzerinde karşılıklı kutup haline getirmesi, fakat Çin'in Soğuk Savaş döneminde SSCB pozisyonunu almamak yönündeki ısrarcı tutumuna dikkat çekilmiştir. 1978 yılından sonra yapılan reformlarla ekonomik olarak ABD'nin tahtını sarsan Çin'in daha sonra ABD tarafından “Ticaret Savaşları” denklemi ile ekonomik olarak kuşatılması ve bu dönemin başlangıcını yapan ABD'nin şimdiki başkanı Donald Trump'ın bu ilişkilerdeki etkisinde anlatılmıştır. ABD'nin bu süreç içinde yaşadığı düşüş ivmesi ve Çin'in kazandığı yükseliş ivmesi, karşılıklı olarak grafiklerle ve tablolarla gösterilmeye çalışılmış bunun sonucunda Çin'in yeni bir dünya için alternatif bir ekonomik düzen yaratma potansiyeline değinilmiştir. Çin'in önem üzerinde durduğu ve bölge için hayatı önem taşıyan “Bir Yol Bir Kuşak” ismini verdiği yeni ipek yolu projesine de ABD'nin verdiği tepki de çalışmamızın önemli noktalarından birisi olmuştur.

Daha sonrasında ise Türkiye ile ilişkilerinin boyutu hem ticari hem sınaî boyutu ile anlatılmış ve Türkiye ile son dönemde hem imzalanan “stratejik ortaklık” belgesi hem de “Bir Yol Bir Kuşak Projesi” üzerinden oluşan ısınma dönemi ve aynı zamanda bu dönemde gelişen ticari ilişkilerin boyutunun Türkiye açısından olumlu ve olumsuz yanları, oluşan cari açığın yarattığı olumsuzlukta bahsedilmiştir. Bu olumsuzluk grafiklerle vurgulanmış daha sonra bu olumsuzluğun yarattığı etkilerin nasıl giderilebileceği konusu üzerinde de durulmuştur.

Böylece Çin’in içinde yaptığı yeni ekonomik açılımın Dünya ve Türkiye açısından önemi çalışmamızın esas konusu olup bu açılımında şu an geçiş sürecinde olan dünya ekonomik süreci için nasıl bir ekonomik reçete olabilirliği sorgulanmış ve bu sürece dayanarak nasıl bir yeni dünya düzeni oluşacağı sorusu araştırılmıştır.

Şurası bir gerçektir ki artık yeni bir dünya ve onun merkezi Asya kıtasının olması ihtimali kuvvetlenmiş ve bu ihtimal yakın gelecekte istatistikî verilerle Çin’in merkeze oturmasıyla geçerlilik kazanmaya başlamıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Aras, İ. (2018). AVRUPA BİRLİĞİ ve ÇİN Siyasi-Ekonomik İlişkiler. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Esenbel, S. (2018). Değişen Dünya Düzeni Işığında Japonya Ve Güney Kore'nin 21. Yüzyıldaki Jeopolitik Vizyonları Ve Dış Politikaları, Araştırma Raporu, Tusiad.
- Guoliang P. (2015). Deng Xiaoping Çağdaş Çin'in Mimarı Biyografisi ve Görüşleri. İstanbul: Canut Yayınevi.
- Jacques, M. (2016). Çin Hükmettiğinde Dünyayı Neler Bekliyor? Ankara: Akılçelen Kitaplar.
- Jinping, X. (2017). Çin'in Yönetimi. Ankara: Kaynak Yayınları.
- Kissinger, H. (2015). Dünden Bugüne Yeni Çin. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Oktay, F. (2017). Çin Yeni Büyük Güç ve Değişen Dünya Dengeleri. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tan, Q. "Decollectivisation and Reconstruction of Ownership in Rural China: Some Differences from Central and Eastern European Countries", the University of Liverpool Centre for Central and Eastern European Studies Working Paper, No: 52.
- Tüter, M. (2018). Çin Gücü Statükoya Karşı Yeni Güç Arayışları. İstanbul: Kopernik Kitap.
- Tzu, S. (2014). Savaş Sanatı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Usta, S. (2011). Sun Yat-sen Halkçılık Üzerine. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Vogel, E. (2011). Deng Xiaoping ve Çin'in Dönüşümü. İstanbul: Modus Kitap.
- Yang, D. L. (1996). Calamity and Reform in China, Rural Society, and Institutional Change Since the Great Leap Famine. Stanford: Stanford University Press.

Sürelî Yayınlar

- Aşçı, M. E. (2019). "BRICS Ülkelerinin Küresel Güç Olma Potansiyelleri ve Türkiye". Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi, 1/1, 39-60.
- Sayın, Y. (2013). "Konfüçyüs'ün Yeniden Keşfi ve Çin'in Dış Politikasında Dönüşüm". Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 29.
- Öztürk, S. Sözdemir, A ve Gövdere, B. (2006). "Çin: Washington Uzlaşmasından Beijing Uzlaşmasına". C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 7/1

İnternet Kaynakları

- Alagöz, E. A. (2010). “Çin ile Amerika Arasında Var Olmaya Çalışan Bir Ada: Tayvan” <http://www.bilgesam.org/incele/864/-cin-ile-amerika-arasinda-var-olmaya-calisan-bir-ada--tayvan/#.XWAOGGzbiIU>
- Alagöz, E. A.(2012). “Çin’in Yeni Lideri Xi Jinping”. <http://www.bilgesam.org/incele/129/-cin%E2%80%99in-yeni-lideri--xi-jinping/#.XVmaRegzbiIU>
- Ayhan, İ. S. “Çin – Hindistan Sınır Anlaşmazlığının Çözümünü Engelleyen Faktörler” <https://dergipark.org.tr/download/article-file/203081>
- Bayraktar, N. (2019). <https://paratic.com/hong-kong-protestocular-carrie-lam-istifa-yeniden-toplandi/>
- Bbc, 2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43919190>
- Belge, B. (2011). “Eski Bir Askerin Kaleminden Kore Savaşı” <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/5682-eski-bir-askerin-kaleminden-kore-savasi>
- Bloomberg (2015). <https://www.bloomberght.com/haberler/haber/1838366-yuan-imfnin-rezerv-parasi-oldu>
- Bloomberg (2018) “Çin ve Rusya Kademeli Olarak Dolarla Ticareti Bırakıyor”, <https://www.bloomberght.com/haberler/haber/2154952-cin-ve-rusya-kademeli-olarak-dolarla-ticareti-birakiyor>
- Clemente, J. (2016). “China's Rising Natural Gas Demand, Pipelines, and LNG” <https://www.forbes.com/sites/judeclemente/2016/04/24/chinas-rising-natural-gas-demand-pipelines-and-lng/#685522c65d00>
- Çalışkan, Z. (2018). “Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi” https://insamer.com/tr/cinin-yeni-ipek-yolu-projesi_1111.html
- Çelikdönmez, Ö. (2017) “Çin ABD’nin Merkez Üssü Hindistan’a Neden Saldırdı?” <https://kafkassam.com/cin-abdnin-merkez-ussu-hindistana-neden-saldirdi.html>
- Deik, <https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-cin-ile-ekonomik-iliskilerde-9-adimlik-recete>
- Ekonomi Bakanlığı (2015). Türkiye-Çin Dış Ticaret Verileri.
- Ekonomik Dev Hong Kong’un Tarihi ve Yönetimi (2016). <https://www.stratejikortak.com/2016/05/hong-kong-tarihi.html>
- Göktürk, O. (2019). “Hong Kong’da Neler Oluyor?” <https://www.aydinlik.com.tr/hong-kong-da-neler-oluyor-dunya-agustos-2019>
- Güneylioğlu, M. (2018). “Güç Geçişleri Yaklaşımı” <http://www.savasvebaris.com/guc-gecisleri-yaklasimi/>

- Gürkan, G (2008). “Tibet Sorunu ve Uluslararası Sistem”
<http://www.bilgesam.org/incele/872/-tibet-sorunu-ve-uluslararasi-sistem/#.XWUGaugzbiU>
- Hanayi, Ö. (2016). Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin Günümüzdeki Ekonomik Yapısı, Euroasian Research Institue, No: 86
- Hayır Gazetesi, 2017, <https://gazetehayir.com/dunya-nufusu-2030da-8-milyari-gececek/>
- Hürriyet (2019). <http://www.hurriyet.com.tr/galeri-tum-gozler-orada-5-soruda-hong-kong-krizi-41303021?p=8>
- Hürriyet, 2017, "Çin-Rusya İlişkileri Tarihin En İyisi"
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/cin-rusya-iliskileri-tarihin-en-iyisi-40507557>
- İktibas Dergisi (2018). <http://iktibasdergisi.com/2018/01/12/bir-kusak-bir-yol-projesi-nedir-projeye-dahil-olan-65-ulke-hangileri/>
- İnternet Haber (2017). <https://www.internethaber.com/cin-hindistana-saldirdi-onlarca-olu-var-1793944h.htm>
- Mardin Büyükşehir Belediyesi Gençlik Merkezi (2018) “Doğu Çin Denizinde Paylaşılmayan Adalar: Senkaku/Diaoyu Adalar Sorunu”
<http://www.mbbgenclik.com/detay-1140--dogu-cin-denizinde-paylasilmayan-adalar-senkaku-diaoyu-adalar-sorunu>
- Mardin Büyükşehir Belediyesi Gençlik Merkezi, “2000 Sonrası Çin-Abd Ekonomik İlişkileri”
<http://www.mbbgenclik.com/detay-1365-2000-sonrasi-cin-abd-ekonomik-iliskileri>
- Morgil, M. (2019). “Bir Kuşak Bir Yol Projesi”
<https://www.karar.com/yazarlar/mustafa-morgil/bir-kusak-bir-yol-projesi-9962>
- Mynet, 2018, <https://www.mynet.com/brics-nedir-brics-ne-brics-ne-demek-brics-uyesi-ulkeler-bricse-hangi-ulkeler-uye-110104298842>
- Nuroğlu, E. (2019). “Kuşak-Yol Projesi Çerçevesinde Türkiye-Çin İlişkileri”
<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kusak-yol-projesi-cercevesinde-turkiye-cin-iliskileri/1538112>
- OEC, <https://oec.world/tr/profile/country/kor/>
- Sputniknews, (2019). <https://tr.sputniknews.com/rusya/201902251037862431-rusyanin-en-buyuk-ticaret-partneri-cin-oldu/>
- Şensoy, S. (2016). “Bir Kuşak Bir Yol Çin Türkiye ve Dünya” <https://tasam.org/tr-TR/Icerik/25699/bir-kusak-bir-yol-cin-turkiye-ve-dunya>

Şensoy, S. (2007) “Demirden İpek Yolu: Traceca Projesi” https://tasam.org/tr-TR/Icerik/24/demirden_ipek_yolu_traceca_projesi

T.C.Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü
<https://slideplayer.biz.tr/slide/2612395/>

Tekşen, A. (2017). “Şangay Beşlisi Nedir?”
<http://www.fikircografyasi.com/makale/sangay-beslisi-nedir>

Ulaş, Y. (2018). “Savaşan Kazanır Sonunda: Vietnam!”
<https://kesintisiz.org/2018/07/26/savasan-kazanir-sonunda-vietnam/>

Uygül, D. (2018). “Tayvan ve Ulusallık: Kökenler ve Olasılıklar, Yeni Eksen: Rusya-Çin”.
<http://www.abstraktdergi.net/tayvan-ve-ulusallik-kokenler-ve-olasiliklar/>

Wikipedia, “Birinci Çin-Japon Savaşı”
https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Birinci_%C3%87in-Japon_Sava%C5%9F%C4%B1

<https://www.aydinlik.com.tr/ekonomi/2017-ocak/cin-ekonomisinin-yukselisi-dususu-ve-efsanenin-geri-donusu>

<http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/64/12-umit-calik-cin-ekonomisi.pdf>

<https://blogs.lse.ac.uk/usappblog/2019/04/06/income-inequality-is-growing-fast-in-china-and-making-it-look-more-like-the-us/>

<https://voxeu.org/article/capital-accumulation-private-property-and-inequality-china-1978-2015>

<https://www.ekonomist.com.tr/kapak-konusu/cinde-yatirim-firsatlari.html>

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0304387812000934>

<http://www.bilgesam.org/incele/129/-cin%E2%80%99in-yeni-lideri--xi-jinping/#.XVmaRegzBIU>

<https://www.amerikaninsesi.com/a/xi-jinping-mao-dan-bu-yana-cin-in-en-guclu-lideri-oldu/4084040.html>

Çin Halk Cumhuriyeti’nin Siyasi Görünümü, <http://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-siyasi-gorunumu.tr.mfa>

Çin, Bir Kuşak Bir Yol Projesi’nin Türkiye Ayağına Hız Verdi, 2.10.2018,
<https://www.aydinlik.com.tr/cin-bir-kusak-bir-yol-un-turkiye-ayagina-hiz-verdi-ekonomi-ekim-2018>

<https://howmuch.net/economy>

<https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.MRCH.XD.WD?locations=CN>

<https://data.worldbank.org/indicator/TM.VAL.MRCH.XD.WD?end=2017&locations=CN&start=2001>

<https://cinnabzi.com/cinin-ihracat-ve-ithalat-verileri>

<http://www.yorungedergi.com/2018/05/cin-devlet-sisteminin-temel-dinamigi-olarak-denetim/>

<https://www.worldatlas.com/articles/continents-by-population.html>

Madeleine Johansson, Marx'ın kullandığı kavramlar: sınıf mücadelesi, 2018
<https://marksist.org/icerik/Teori/11172/Marxin-kullandigi-kavramlar-Sinif-mucadelesi>

Çin'in 'Esrarengiz Kızıl Prensi' Si Jinping (2012).

<https://tr.euronews.com/2012/11/14/cin-in-esrarengiz-kizil-prensi-si-jinping>

<https://www.wikiwand.com/tr/%C3%87in%27deki-etnik-gruplar-listesi>

<https://www.aydinlik.com.tr/dunyanin-en-degerli-500-bankasi-listesinde-ilk-4-e-cinli-bankalar-yerlesti-ekonomi-subat-2019>

<http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=12&makaleid=3473>

<https://tr.sputniknews.com/dunya/201608151024385840-japonya-sinzo-abe-tokyo-tapinak-adak/>

<https://www.sozcu.com.tr/2017/ekonomi/rakamlarla-kuzey-kore-ekonomisi-1998632/>

<https://www.paraborsa.net/i/dunya-ekonomisinde-tarihe-donusmu-yeni-ipek-yolu-ve-degisen-ekonomik-guc-dengesi/>

<https://www.statista.com/chart/9947/the-worlds-most-populous-nations-in-2050/>

<https://www.gidahatti.com/turkiye-dunyanin-kacinci-buyuk-ekonomisi-147178/>

<https://www.pwc.com.tr/tr/yayinlar/arastirmalar/2050-dunya.html>

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/764613>

Dünden Bugüne Rusya-Çin Siyasi İlişkileri <https://seyler.eksisozluk.com/cayinizi-kahvenizi-alin-gelin-dunden-bugune-rusya-cin-siyasi-iliskileri>

<https://www.tarihbilimi.gen.tr/makale/1929-dunya-ekonomik-krizi/>

<http://www.mahfiegilmez.com/2014/12/petrolun-ekonomisi.html>

<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/abd-10-yillik-dusuk-faiz-doneminde-yol-ayriminda/119704>

<https://businessht.bloomberght.com/guncel/haber/1141952-cin-buyume-rakamlarinin-akillara-getirdigi-4-soru>

<https://www.paranomist.com/cin-uluslararası-ticarette-abdyi-geride-birakti.html>

<https://atlas.media.mit.edu/tr/profile/hs92/2709/>

<https://www.disticaret.biz.tr/2017/08/abd-ile-cin-disticareti.html>

<https://nepud.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Dunyada-Nukleer-Guc-Santralleri>

http://insamer.com/tr/dunyanin-enerji-gorunumu_388.html

<https://slideplayer.biz.tr/slide/14101209/>

<https://www.dunyaatlası.com/dunyanin-en-cok-komur-ureten-ulkeleri/>

<https://www.dunyaatlası.com/dunyanin-en-cok-komur-ureten-ulkeleri/>

<https://www.dw.com/tr/iklim-uzmanlar%C4%B1-karbondioksit-emisyonlar%C4%B1-bu-y%C4%B1-yeniden-y%C3%BCkseyecek/a-41355418>

<https://enerjigunlugu.net/icerik/20043/cinde-komurun-dususu-iklim-icin-umut-isigi-yrd-doc-dr-cemokan-tuncel.html>

http://www.ayu.edu.tr/static/aae_haftalik/aae_bulten_tr_86.pdf

<https://www.ensonhaber.com/cinden-turkiyeye-ekonomik-tehdit.html>

<https://www.cinhh.com/turkiye-cin-ekonomik-ve-ticari-iliskilerinin-hizla-gelismesi/>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Ergün POLAT

Doğum Yeri ve Tarihi : 27.07.1981 ANKARA

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Anadolu Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrenimi : Ufuk Yüksek Lisans

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce, İtalyanca

Bilimsel Faaliyetleri : -

İş Deneyimi

Stajlar : -

Projeler : -

Çalıştığı Kurumlar :Yenimahalle Belediyesi

İletişim

E-Posta Adresi : ergun6098@gmail.com

Tarih : 06.09.2019